

**T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ BİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**DUYGUSAL ZEKÂ, SOSYAL ZEKÂ VE
KÜLTÜREL ZEKÂ İLE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ
ETKİLEŞİMİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**Şevket YILMAZÇETİN
2502770454**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Arzu ÜLGEN AYDINLIK**

İSTANBUL – 2021

ÖZ

**YENİ NESLİN DUYGUSAL, SOSYAL, KÜLTÜREL ZEKÂLARI
İLE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR
ARAŞTIRMA**

ŞEVKET YILMAZÇETİN

Araştırma Duygusal Zekâ, Sosyal Zekâ ve Kültürel Zekâ ile Girişimcilik kavramları arasında ilişki tespit edebilme amacıyla gerçekleştirilmiştir. Duygusal Zekâ: Duygusal Değerleme ve Kullanma, Pozitif-Optimist Olma alt boyutlarında; Sosyal Zekâ: Sosyal Değerleme, Sosyal Bilgi İşleme ve Sosyal Beceri alt boyutlarında; Kültürel Zekâ: Kültürel Etkileşim ve Kültürü Tanıma alt boyutlarında incelenmiştir. Ayrıca araştırma boyutlarının demografik faktörlere göre farklılık göstermediği araştırılmıştır. Genel olarak Zekâ birçok başka yetenekle beraber akıl yürütmeyi, planlama yapmayı, problem çözmeyi, soyut düşünmeyi, karmaşık fikirleri idrak etmeyi, çabuk öğrenmeyi ve tecrübelerden kazanım sağlamayı içeren genel zihinsel yeteneklerdir diyebiliriz. Çok değişik zekâ tipleri ortaya atılmışsada Duygusal Zekâ, Sosyal Zekâ ve Kültürel Zekâya ilginin günümüzde pratik yaşama katkılarının kişileri başarıya götürmede önemli rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Sosyal Zekâ kişiler arasındaki durumlarda kişinin hem kendisinin hem de başkalarının duygularını düşüncelerini ve davranışlarını anlama ve buna göre davranma becerisi olarak tanımlanmıştır ve karar verme ve iletişim kurma gibi zihinsel işlevlere katkısıyla da girişimciliğe etki etmektedir. Duygusal Zekâ kendini harekete geçirebilme engellere rağmen sebatını yitirmeme, dürtüleri kontrol etme ve bu suretle tamın olmayı erteleme, ruhsal durumu düzenleyebilme, karşılaşılan sıkıntıların düşünmeyi engellemesine mâni olma, kendini başkalarının yerine koyabilme ve ileriye umutla bakma şeklinde tanımıyla girişimcilik üzerine etki etmektedir. Küreselleşen ve çok uluslu çok kültürlü iletişimin bir hayli geliştiği ortamda kültürel zekâ anlam ve önem kazanmıştır bu bağlamda Kültürel Zekâ bir bireyin çok kültürlü bir ortamda verimli ve başarılı olmasını sağlayan yetenek ve unsurlardır veya kısaca bireyin bir başka kültürle etkileşime girme yeteneğidir tanımınının bu yönleriyle girişimciliği etkilediğini söyleyebiliriz. Girişimcilik ise

yakalanan veya yaratılan bir fırsat ile başlayan ve bir değer yaratma düşüncesiyle bir orgazasyon ya da alt organizasyon yapılanmasını içeren süreçtir.

Araştırma Ege, İzmir Ekonomi, Yaşar, Arel ve Beykent Üniversitelerinin mühendislik, işletme ve idari bilimler, hukuk, fen ve edebiyat, eczacılık fakültelerinden 450 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın analizleri SPSS21 paket istatistik programıyla yapılmıştır. Analizler sırasında keşfedici faktör analizi, Cronbach güvenirlik testi, Pearson korelasyon analizi, Regresyon analizi, t-test ve ANOVA testleri kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda Girişimcilik Niyeti üzerinde Duygusal Zekâ ve Kültürel Zekâ'nın istatistiki olarak etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca zekâ alt boyutlarında Kültürel Tanıma, Duygusal Değerleme Kullanma ve Duygusal Pozitif Olma'nın da Girişimcilik Niyeti üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Demografik değişimlere göre yapılan fark testlerinde araştırma boyutlarının cinsiyet, yaş, iş deneyimi, girişimcilik eğitimi alıp almadığı, okunulan bölüm, ailede girişimci olması ve ebeveyn geliri değişkenlerine göre çeşitli ölçülerde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik Niyeti, Duygusal Zekâ, Sosyal Zekâ, Kültürel Zekâ.

ABSTRACT

**A STUDY OF RELATIONS BETWEEN EMOTIONAL
INTELLIGENCE, SOCIAL INTELLIGENCE, CULTURAL
INTELLIGENCE and ENTREPRENEURSHIP TENDENDENCY**

A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS

ŞEVKET YILMAZÇETİN

This research has been realized in order to determine relation between Emotional Intelligence, Social Intelligence, Cultural Intelligence and Entrepreneurship concepts. Also, Emotional Intelligence in: Emotional Valuation and Utilization, To be Positive-Optimist sub-dimensions; Social Intelligence in: Social Data Processing, Social Skills sub-dimensions; Cultural Intelligence in: Cultural Interaction, Cultural Recognition sub-dimensions have been studied. In addition above mentioned dimensions studied whether they showant difference with demographic factors. In general Intelligence is an intelligence skills. Contents reasoning, planning, problem solving, abstract thinking, perception of complex ideas, quick learning, get benefit from experiences along with other skills. Although many forms and types of intelligence have been put forward Emotional Intelligence, Social Intelligence and Cultural Intelligence came forward due to their contribution to lead individuals to success in our daily life. Emotional Intelligence by manifesting self motivation, keeping perseverance drive, postponement of satisfaction by controlling urges, regulating psychological state, hindering of thinking in the troubled environment, to put himself in someone else's place, look forward with hope, have influence on entrepreneurship. Social Intelligence defined as in the interpersonal environment to understand his personal and others' feelings, thoughts and behaviors and react accordingly, with its contribution to make decision, communication functions effects entrepreneurship. Cultural Intelligence gained lots of importance and meanings due to globalization and developments in multi cultural communications, within this context cultural intelligence is a skill and factor for the individuals to be efficient and successful, or briefly we can say that cultural

intelligence is a skill of an individual be interactive with other cultures. Entrepreneurship is a process of starting with creating new opportunity or catch an existing opportunity in order to create new values and for this structuring an organization or sub-organization.

Research is realized on 450 university students from different universities and connected faculties. Analysis' is performed with SPSS21 package program. During this analysis process discovering factor analysis, Cronbach reliability test, Pearson correlation analysis, Regression analysis, t-test, and ANOVA tests are used.

Research leads us that Emotional Intelligence and Cultural intelligence are statistically effective on Entrepreneurship Intention. In addition at the sub-dimensions Cultural Recognition, Emotional Valuation and Utilization, Emotionally to be Pozitive effects Entrepreneurship Intention.

Difference tests performed in accordance with demographic variables, research dimensions in, gender, age, work experience, whether take entrepreneurship class, division of faculty, whether there is a entrepreneur in the family, parents income indicates differences in different scales.

Key Words: Entrepreneurship Intentions, Emotional Intelligence, Social Intelligence, Cultural Intelligence.

ÖNSÖZ

Tüm doktora çalışmalarım süresince göstermiş olduğu ilgi ve desteklerinden ötürü Tez Danışmanım Prof. Dr. Arzu ÜLGEN AYDINLIK hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Aynı süreç içerisinde her zaman sabırla göstermiş oldukları ilgi ve yakın desteklerinden ötürü Doç. Dr. Güven ORDUN hocama, katkı ve desteklerinden ötürü Doç. Dr. Hakkı AKTAŞ hocama, çalışmalarımda yardımlarını esirgemeyen Ar. Gör. Talha DEMİRBAŞ hocama teşekkürler ederim.

Araştırma verilerinin toplanmasında bu zor dönemde yardımlarını esirgemeyen tüm öğretim üyesi dostlarıma ve çalışmalarımın süresince beni manevi olarak destekleyen Prof. Dr. Hayri ÜLGEN, Sami ÖZEREN'e ve Metin UÇUÇU'ya ayrı ayrı teşekkür ederim.

O'nun teşvikiyle başladığım bu çalışmayı Annem rahmetli Hayriye YILMAZÇETİN'e ithaf ediyorum.

Bu çalışmamın ülkeme bir katkısı olması dileğiyle.

Şevket Yılmazçetin

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ZEKA VE ZEKA ÇEŞİTLERİ

1.1. Zekâ	7
1.1.1. Zekâ Kavramı ve Gelişimi	7
1.1.2. Zekâ Kuramları ve Gelişimi	14
1.1.2.1. Spearman'ın Çift Etmen (Genel Zekâ) Kuramı	16
1.1.2.2. Holzinger'in Bi-Faktör Teorisi	18
1.1.2.3. Thurstone'nun Grup Faktör Kuramı	19
1.1.2.4. Thorndike'nin Çoklu Etmen Kuramı	22
1.1.2.5. Vernon'un Hiyerarşik Zekâ Kuramı	23
1.1.2.6. Guilford'un Zekâ Yapısı Kuramı	25
1.1.3. Çağdaş Zekâ Kuramları	28
1.1.3.1. Cattell, Horn ve Carroll'un CHC Zekâ Kuramı	28
1.1.3.2. Gardner'in Çoklu Zekâ Kuramı	32
1.1.3.3. Sternberg'in Başarılı Zekâ Kuramı	36
1.1.3.4. Andersen'in Minimal Bilişsel Mimari Kuramı	40
1.1.4. Üç Güncel Zekâ: Sosyal, Duygusal ve Kültürel Zekâ	40
1.2. Sosyal Zekâ	42
2.1.1. Sosyal Zekâ Kavramı ve Gelişimi	44
2.1.2. Sosyal Zekâ Teorileri ve Sosyal Zekânın Boyutları	53
2.1.2.1. Guilford'un Zekâ Yapısında Sosyal Zekâ	53
2.1.2.2. Greenspan Sosyal Zekâ Modeli	55
2.1.2.3. Howard Gardner'in Kişilerarası Zekâ Modeli	55
2.1.2.4. Robert Sternberg'in Başarılı Zekâ Modeli	57
2.1.2.5. Karl Albrecht'in Sosyal Zekâ 'SPACE Modeli'	59
2.1.2.6. Weis ve Süß'ün Sosyal Zekânın Bilişsel Performans Modeli	60
2.1.2.7. Daniel Goleman'ın Sosyal Zekâ Modeli	63
2.1.2.8. Sosyal Zekânın Boyutlarına Dair Diğer Çalışmalar	64
2.1.3. Sosyal Zekânın Önemi ve Rolü	66
2.1.4. Sosyal Zekânın Ölçümü	71
2.1.5. Sosyal Zekâ Araştırmaları ve Bulgular	78
1.3. Duygusal Zekâ	86
1.3.1. Duygusal Zekâ Kavramı ve Gelişimi	86

1.3.2. Duygusal Zekâ Kuramsal Modelleri	93
1.3.2.1. John D. Mayer ve Peter Salovey'in Duygusal Zekâ Modeli	99
1.3.2.2. Bar-On'un Duygusal Zekâ Modeli	102
1.3.2.3. Daniel Goleman'ın Duygusal Zekâ Modeli.....	105
1.3.2.4. Cooper ve Sawaf'ın Duygusal Zekâ Modeli.....	106
1.3.3. Duygusal Zekânın Rolü	109
1.3.4. Duygusal Zekânın Ölçümü ve Değerlendirilmesi	113
1.3.5. Duygusal Zekâ Araştırmaları ve Bulgular.....	116
1.4. Kültürel Zekâ	124
1.4.1. Kültürel Zekâ Kavramı ve Gelişimi	124
1.4.2. Dört Faktörlü Kültürel Zekâ Modeli	131
1.4.2.1. Üst Bilişsel (Meta Bilişsel, Metacognitive) Kültürel Zekâ Boyutu.....	134
1.4.2.2. Bilişsel Kültürel Zekâ Boyutu	136
1.4.2.3. Motivasyonel Kültürel Zekâ Boyutu	138
1.4.2.4. Davranışsal Kültürel Zekâ Boyutu	141
1.4.3. Kültürel Zekânın Rolü	142
1.4.4. Kültürel Zekânın Ölçümü ve Değerlendirilmesi	146

İKİNCİ BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK VE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ GİRİŞİMCİLİK

2.1.1. Girişimcilik Nedir.....	155
2.1.1.1. Girişimcilik Kavramı ve İlişkili Kavramların Tanımları	156
2.1.1.2. Girişimciliğin Önemi	177
2.1.1.3. Girişimcilik Türleri.....	182
2.1.2. Girişimciliği Etkileyen Faktörler	191
2.1.2.1. Girişimciliği Etkileyen İçsel ve Dışsal Faktörler	192
2.1.2.1.1. İçsel Faktörler	192
2.1.2.1.2. Dışsal Faktörler	193
2.1.2.1.3. Ekonomik Çevre ve Girişimcilik İlişkisi	195
2.1.2.1.4. Aile ve Girişimcilik İlişkisi.....	197
2.1.2.1.5. Yaş, Cinsiyet ve Girişimcilik İlişkisi	199
2.1.2.1.6. Eğitim ve Girişimcilik İlişkisi.....	203
2.1.3. Girişimcilik Eğilimi	206
2.1.3.1. Girişimcilik Eğilimi Kavramı ve Tanımları.....	206
2.1.3.2. Girişimcilik Eğilimi Modelleri	212
2.1.4. Girişimcilik Eğilimi ve Zekâ Türleri İlişkisi.....	225
2.1.5. Girişimcilik Eğilimi Ve Zekâ Türleri İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmalar ..	230

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA VE BULGULAR

3.1. Araştırmanın Amacı	238
3.2. Araştırmanın Önemi	238
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları	240
3.4. Araştırma Modeli ve Hipotezler	241
3.5. Araştırmada Kullanılan Ölçekler	242
3.6. Araştırmanın Bulguları	243
3.6.1. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi	244
3.6.2. Tanımlayıcı İstatistikler	249
SONUÇ VE ÖNERİLER	265
KAYNAKÇA	269
EKLER	324
ÖZGEÇMİŞ	329

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Spearman'ın Çift Etmen Kuramı	17
Şekil 2: Holzinger'in Bi Faktör Teorisi.....	19
Şekil 3: Thurstone'un Grup Faktör Kuramı	20
Şekil 4: Vernon'un Hiyerarşik Zekâ Kuramı	24
Şekil 5: Guilford'un Zihinsel Zekâ Yapısı Modeli.....	25
Şekil 6: Guilford'un Genişletilmiş Zihinsel Zekâ Yapısı Modeli.....	27
Şekil 7: Carroll'un Üçkatmanlı Zekâ Modeli	29
Şekil 8: Başarılı Zekâ Kuramının Yapısı: Zekânın Üç Sac Ayağı	38
Şekil 9: Guilford'un Zihinsel Zekâ Yapısı Modelinde Sosyal Zekâ	54
Şekil 10: Sosyal Zekânın Performans Modeli	61
Şekil 11: Mayer ve Salovey'in Duygusal Zekâ Modeli	100
Şekil 12: Mayer ve Salovey'in Duygusal Zekâ Modeli-2	101
Şekil 13: Early (2002)'de Üç Boyutlu Kültürel Zekâ Modeli ve Bileşenleri	131
Şekil 14: Early ve Ang (2003)'de Üç Boyutlu Kültürel Zekâ Modeli ve Bileşenleri	132
Şekil 15: Dört Boyutlu Kültürel Zekâ Modeli ve Bileşenleri	133
Şekil 16: Klasik Görüş Açısından Girişimcilik	170
Şekil 17: Ulusal Düzeyde Girişimcilik Göstergeleri	178
Şekil 18: Girişimcinin Ekonomik Gelişmedeki Rolü.....	179
Şekil 19: Girişimciliği Etkileyen Faktörler	193
Şekil 20: Girişimcilik Eğilimi Modellerinin Gelişimi	213
Şekil 21: Planlanmış Davranış Modeli	215
Şekil 22: Girişimsel Faaliyet Modeli.....	217
Şekil 23: Girişimsel Potansiyel Modeli	221
Şekil 24: Davidson'un Girişimcilik Eğilimi Modeli	224
Şekil 25: Araştırmacının Modeli	241

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Literatürdeki Bilişsel Bileşenleri İçeren Çeşitli Zekâ Tanımları	12
Tablo 2: Daniel Goleman'ın Sosyal Zekâ Modeli	63
Tablo 3: Öz-değerlendirmeye Dayalı Metotlar	72
Tablo 4: Başkalarının Değerlendirmesine Dayalı Metotlar	74
Tablo 5: Başarıya Odaklanan Metotlar	76
Tablo 6: Davranışın Değerlendirilmesine Dayalı Metotlar	77
Tablo 7: Sosyal Zekânın Varlığına İlişkin Araştırmalar	79
Tablo 8: Unsurları Bakımından Duygusal Zekâ Modellerinin Karşılaştırılması	96
Tablo 9: Bar-On'un Duygusal Zekâ Modeli	103
Tablo 10: Goleman'ın Duygusal Zekâ Modeli	106
Tablo 11: Cooper ve Sawaf'ın Duygusal Zekâ Modeli	107
Tablo 12: Duygusal Zekânın Olumlu Etkilediği Unsurlar	112
Tablo 13: Duygusal Zekâ için Varsayımlanan Beş Faktörlü Genel Taksonomi	115
Tablo 14: Duygusal Zekâ Araştırmalarının Konulara Göre Dağılımı	117
Tablo 15: Kültürel Zekâ Tanımlarındaki Ortak Öğeler	130
Tablo 16: Kültürel Zekâ Ölçeğine Göre Bireyin Becerileri	146
Tablo 17: Erken Dönem Kültürel Zekâ Araştırmalarında Ana Temalar	147
Tablo 18: Kültürel Zekâ Araştırmaları ve Çeşitli Bulgular	149
Tablo 19: Araştırmacılara Göre Girişimciliğin İşlevleri	179
Tablo 20: KMO ve Bartlett Testleri	244
Tablo 21: Duygusal Zekâ Ölçeği Faktör Analizi	244
Tablo 22: KMO ve Bartlett Testleri	245
Tablo 23: Döndürülmüş Bileşenler Matrisi	246
Tablo 24: KMO ve Bartlett Testleri	247
Tablo 25: Döndürülmüş Bileşenler Matrisi	247
Tablo 26: KMO ve Bartlett's Testi	249
Tablo 27: Döndürülmüş Bileşenler Matrisi	249
Tablo 28: Demografik Özelliklere Göre Örneklerin Dağılımı	249
Tablo 29: Betimsel İstatistikler	250
Tablo 30: Duygusal Zekâ, Sosyal Zekâ ve Kültürel Zekâ ile Girişimcilik Niyeti İlişkisi	252
Tablo 31: Modelin Özeti	252

Tablo 32: ANOVA ^a	253
Tablo 33: Katsayılar	253
Tablo 34: Modelin Özeti	254
Tablo 35: ANOVA ^a	255
Tablo 36: Katsayılar	255
Tablo 37: Cinsiyet Faktörüne Göre Fark Testi	257
Tablo 38: Bağımsız Örneklem Testi	257
Tablo 39: Yaş Faktörüne Göre Fark Testi	258
Tablo 40: ANOVA ^a	258
Tablo 41: İş Deneyimi Faktörüne Göre Grup İstatistik Fark Testi	259
Tablo 42: Bağımsız Örneklem Testi	259
Tablo 43: Girişimcilik Eğitimi Alıp/Almama Faktörünün Grup İstatistik Analizi	260
Tablo 44: Bağımsız Örneklem Testi	261
Tablo 45: Bölüm Dağılımı	261
Tablo 46: ANOVA	262
Tablo 47: Ailede Girişimci Olup Olmama Faktörü için Grup İstatistik Analizi	262
Tablo 48: Bağımsız Örneklem Testi	263
Tablo 49: Ebeveyn Geliri Faktörüne Göre Farklılık Testi	263
Tablo 50: ANOVA	264

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	:	Aynı eser/yer
a.y.	:	Aynı yayın
a.g.e.	:	Adı geçen eser
b.a.	:	Eserin bütününe atıf
b.e.	:	Basılmamış eser
Bkz.	:	Bakınız
Çev.	:	Çeviren
DZ	:	Duygusal zekâ
Ed.	:	Editör/yayına hazırlayan
KZ	:	Kültürel Zekâ
Örn.	:	Örneğin
s.	:	Sayfa/sayfalar
s.y.	:	Sayfa numarası yok
SZ	:	Sosyal zekâ
t.y.	:	Basım tarihi yok
TDK	:	Türk Dil Kurumu
v.d.	:	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
WAIS	:	Wechsler Yetişkin Zekâsı Ölçeği (Wechsler Adult Intelligence Scale)
y.y.	:	Basım yeri yok

GİRİŞ

Zekâ kavramı; insanların kendilerini başkalarını ve çevrelerini anlama, uyum sağlama, akıl yürütme, planlama, problem çözme, soyut düşünme, karmaşık fikirleri anlama, hızlı kavrama ve deneyimlerden öğrenme becerileri gibi birbirinden farklılık gösteren zihinsel faaliyetlerini anlamak, sınıflandırmak, ölçmek için üzerinde çalışılan bir olgudur. Kökeni Platon ve Aristoteles'e¹ dayanan zekâ kavramı ile ilgili yapılagelen tartışmalar, modern zekâ yaklaşımlarının temelini oluşturmuştur.

Endüstriyel Devrimin başladığı 1900'lerde üretimi maksimize ederek verimliliği artırmak ana hedefte olmuştur, bunun için iş etüdüleri geliştirilmiş, çalışanı hayatını sürdürmek isteyen bir unsur olarak görmüştür. Taylor genel anlamda yöneticiyi işi tarif eden çalışanıda uygulayan olarak ele almıştır. Bu da fonksiyonel uzmanlık ve iş standartları oluşturulmasını sağlamıştır. 1920'lerde bilişsel zekâ kavramı öne çıkmış, 1940'larda Hawtorne'un verimlilik esasında ortaya koyduğu İnsan Faktörü önem kazanmış insanların duygusal yönlerinin de ele alınması gereği vurgulanmıştır (Duygusal Zekâ). 1960-1980'lerde sosyal ve endüstri hayatındaki değişimler Sistem Yaklaşımını, rekabet ortamı esnekliği, yalın organizasyonlarda takım çalışmasını ortaya çıkarmıştır birlikte çalışmak ilişki yönetiminin gerekliliğinin anlaşılabilir uygulamaya konulması ile Sosyal Zekâ kavramı anlaşılmaya başlamıştır. 2000'li yıllarda globalizasyon, küresel rekabet ürün, teknoloji ve yönetim şekillerindeki çeşitlilikle farklılıkların yönetimi Kültürel Zekâ kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Bilişsel 'işin yönetimi', Duygusal 'insan yönetimi' Sosyal 'Ekip yönetimi', Kültürel 'farklılıkların yönetimi' anlam kazanmıştır. Bütün bunlar insanda öz yetenek ve dolayısıyla iç girişimcilik fikir ve neticesinde küçük organizasyonlar küçük takımları ortaya çıkarmış ve nihayetinde Girişimcilik Eğilimi'ne yol açmıştır.

Spearman (1904) ile başlayan ve genel zekâ yaklaşımı olarak adlandırılan modern zekâ yaklaşımındaki birinci eğilim, her bireyin tek bir bilişsel yetenek seviyesine sahip olduğu varsayımına dayanır². Zekâ katsayısı olarak adlandırılan 'IQ' kavramının ve testinin norm halini almasında majör katkıya sahip olan Lewis M.

¹ Christopher D. Green, "Classics in the History of Psychology", (Çevrimiçi) <https://psychclassics.yorku.ca/Aristotle/De-anima/de-anima1.htm>, 18 Nisan 2019.

² John O. Willis, Ron Dumont, ve Alan S. Kaufman, "Factor-Analytic Models of Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.40.

Terman'a göre zekâ “soyut düşünme yeteneği” olup, insan zekâsı Buluş ve yaratıcı imgeleme, matamatiksel işleme, matematiksel yetenek, hafıza, motor beceri, okuma ve dil ustalığı vb. beceri kategorileriyle ilgili karmaşık bilişsel fonksiyonlara sahiptir³.

Zekâ teorisindeki ve araştırmalarındaki yönelimler, günümüz teorilerinin oluşumuna kaynaklık ederek, zekâ kavramının alt kategorileri olarak ifade edilebilecek, IQ'dan farklı vedaha karmaşık zekâ teorilerinin gelişimine yol açmıştır. Zekâyı ölçmek için standartlaştırılmış testlerin kullanılması eğilimi ve nispeten ucuz bilgisayarların mevcudiyeti istatistiksel analizde ilerlemeyi teşvik etmiş, güvenilir metodolojilerin ortaya çıkışı gibi faktörler ‘zekâ’ kavramı ve ölçümü konusunda yeni bakış açıları sağlamıştır.

Bireyin genel bir zekâyâ sahip olup-olmadığı sorunsalı, yüzyılı aşkın bir süre boyunca zekâ teorileri ve zekânın kavramsallaştırılması alanındaki çalışmaların odak noktasını oluşturmuştur⁴. Zekâ alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde birbirine zıt iki farklı ana eğilimin olduğu ve giderek geliştiği görülmektedir. Bunlardan ilki zekâyı genel olarak üniter bir yapıda görürken, diğeri ise zekânın üniter yapıda olmayan ve birbirinden farklı bilişsel yetenekler olduğu savını öne sürmektedir.

Genel zekâ yaklaşımına göre, zekâ insanın eğitimine, duysal ve motor yeteneklerine ve diğer etkilere göre değişse de bireyin tek bir akıl yürütme yeteneği vardır ve bu zekâ testi ile ölçülebilir özelliktedir. Bu yetenek, üniter bir yapıya sahiptir. Yani bu yaklaşıma göre zekânın genel seviyeleri vardır ve her bir birey bu zekâ seviyelerinden birine sahiptir. Bu yaklaşım, insanların birbirlerine attettikleri çeşitli sıfatlarla (zeki, beceriksiz, akıllı, aptal vb.) birbirlerini kategorize etme yaklaşımıyla benzerlik gösterir.

Her ne kadar bu eğilimler arasındaki ikilik birbirine karşıt olsa da bu eğilimler arasındaki yoğun tartışmalar birçok yeni teorinin doğumunu, gelişimini ve sürekliliğini desteklemiştir. Genel zekâ yaklaşımının ardından ortaya çıkan ve çeşitli

³ Jonathan Plucker, Amber Esping ve Young Change, “**Human Intelligence: Historical Influences Current Controversies Teaching Resources**”, (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/terman.shtml>, 19 Nisan 2019.

⁴ John O. Willis, Ron Dumont, ve Alan S. Kaufman, “Factor-Analytic Models of Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.40.

şekillerde adlandırılan bu zekâ türleri içerisinde sosyal zekâ, duygusal zekâ ve kültürel zekâ öne çıkmaktadır. Zira zekânın akademik ortam dışında kalan yaşamdaki diğer karşılıklarına artan ilgi sosyal zekâ, duygusal zekâ ve kültürel zekâda karşılık bulmaktadır⁵. Nitekim Stenberg ve Detterman (1986) da zekâ literatüründeki akademik ortama odaklı çalışmalardan sonra, nihayet artık yapılan çalışmalarda “zekânın sınıf dışındaki yerlerde gösterilebileceği” konusunda farkındalık artışına işaret etmiştir⁶.

Özellikle bu üç tür zekâyâ, yani sosyal zekâyâ, duygusal zekâyâ ve kültürel zekâyâ ilgilinin giderek artmasının temelindeki en önemli unsur, Ang ve Van Dyne (2008)’e göre, bu üç zekâ türünün pratik yaşamdaki başarıya katkılarında önemli rol oynamalarıdır. Nitekim bu zekâ türleri belirli bir alana odaklanmakta ve pratik yaşam gerçekleri üzerinde durmaktadır⁷.

Zekâ alanındaki araştırmalar akademik alandaki problem çözme becerilerine odaklanarak bir nevi sıkışıp kalmıştır. Zira akademik alanda yüksek IQ’ya sahip olup iş hayatında başarısız olan, akademik alanda düşük IQ’ya sahip ama iş yaşamında çok başarılı insanların varlığı fark edilmiş ve bilim insanlarının ilgisi başka yönlere kaymıştır⁸. Günümüzde ise, zekâ, akademik ortam dışındaki gündelik yaşamda ve iş yaşamında da kendini göstermekte ve pratik faydalar sağlayan niteliğiyle ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan sosyal ve duygusal zekâ kendini gösterirken, kültürel zekâ ise zekânın özel bir başka türü olarak, küreselleşmenin getirdiği çok uluslu ortamda iş ve yaşam pratikleri dolayısıyla ön plana çıkmaktadır⁹.

⁵ Aysun Doğutaş, “Küreselleşen Dünyada Türk Öğretmen Adaylarının Kültürel Zekâ Seviyeleri”, **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, Bartın, Türkiye, s.531.

⁶ R. J. Sternberg, , D. K. Detterman, **What is Intelligence? Contemporary Viewpoints on its Nature and Definition**, Norwood, NJ: Ablex, 1986. Aktaran Aysun Doğutaş, “Küreselleşen Dünyada Türk Öğretmen Adaylarının Kültürel Zekâ Seviyeleri”, **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, Bartın, Türkiye, s.531.

⁷ S. Ang ve L. Van Dyne, “Conceptualization of cultural intelligence: Definition, distinctiveness, and nomological network”, **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008, pp.3-15. Aktaran Faruk Şahin ve Sait Gürbüz, “Kültürel Zekâ Ve Öz-Yeterliliğin Görev Performansı Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerinde Etkisi: Çokuluslu Örgüt Üzerinde Bir Uygulama”, **İş, Güç, Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Nisan 2012, Cilt 14, Sayı 2, S.127.

⁸ Nazan Yelkikalan, “21.Yüzyılda Girişimcinin Yeni Özelliği: Duygusal Zekâ”, **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2, s.48.

⁹ S. Ang, L. V. Dyne, C. Koh ve N. A. Chandrasekar, “Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Adaptation, and Task Performance”, **Management and Organization Review**, Volume 3, No 3, 2007, s.335-371. Aktaran Salih Yeşil,

Akademik alan dışındaki problem çözme becerileri, günümüzün yükselen bir trendi olan girişimcilik faaliyetlerinde önem kazanmaktadır. ‘İnsanların entelektüel kapasitelerdeki farklılıkların girişimci davranışları etkileyeceği’ görüşü, ilk kez Knight (1921) tarafından savunulmuştur. O tarihten bu yana pek çok yeni zekâ türü keşfedilmiş ve girişimcilik tanımları da değişerek zenginleşmiş olsa da bu iddia ampirik olarak pek çok çalışmada test edilmiş ve sonuçlar bu savı desteklemiştir: “... bir kişinin zekâsı ne kadar yüksek olursa, serbest meslek sahibi olma ihtimalini o kadar artırır (De Wit ve Van Winden, 1989; De Wit, 1993) ve daha fazla girişimci yeteneğe sahiptir (Van Praag & Cramer, 2001)”¹⁰.

Girişimcilik kavramı John B. Say tarafından 1800’lerde kullanılmış olup¹¹, bilgi toplumuna geçiş süreciyle birlikte önem kazanmış ve ağırlıklı olarak 1980’li yıllardan bu yana giderek artan ilgiyle hem akademik araştırmalara hem de özel sektör araştırmalarına konu olmuş, ulusal politikalara ve eğitim müfredatlarına girmiş, küresel olarak çok önem kazanan bir kavram haline gelmiştir. İşletme ve ekonomi literatürü kapsamında girişimcilik, işsizliğin azaltılmasında, sürdürülebilir ekonomik büyümede ve refah artışında temel bir faktör olarak görülmektedir. Özellikle de genç nüfusun yoğun olduğu ülkemizde, girişimcilik potansiyeline sahip bireylerin gerek ortaya çıkarılması ve kapasitelerinin geliştirilmesi için gerekse de bu gençlerin kendi potansiyellerini keşfetmeleri, açığa çıkarabilmeleri ve kullanabilmeleri için girişimcilik daha da önemli bir konu haline gelmektedir¹².

Girişimciliğin etki alanı çok geniştir. Bireyler üzerindeki etkisinin yanısıra, işletmeler (küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler) ve kurumlar üzerinde etkisi bulunmakta; bölgesel, ulusal ve global düzeylerde bile önemli bir unsur olarak rol oynamaktadır. Ulusal olarak, ülkelerin stratejik, politik, ekonomik, sosyal, kültürel olarak varlığını sürdürmesi üretim biçimlerine bağlıdır. Değişen koşullar, mevcut üretim biçimlerinin değiştirilmesini ve yeni üretim biçimlerinin yaratılmasını gerektirir.

“21. Yüzyılın Küresel Örgütleri İçin Kültürel Zekâ”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2010, s.156.

¹⁰ M. Afzalur Rahim ve Matthew R. Marvel, A Cross-Cultural Model of Emotional Intelligence and Corporate Entrepreneurship, **Current Topics in Management**, Volume 14, Organizational Behavior, (Ed.) M. Afzalur Rahim, Routledge Press, 1st edition, July 2017, s.228.

¹¹ Peter F. Drucker, **Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles**, Harper & Row Publishers, (1985) Kasım 2002, s.21.

¹² Özlem Ç. Bozkurt vd., “Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2012, C. 1, Sayı 15, s.230.

Zira ülkenin mevcut milli yapısal ve durumsal koşullarıyla geleceğin koşullarının inşa edilmesi gerekir¹³. Günümüzün artan rekabet şartları, hızlı teknolojik değişimler, inovasyon ve arge çalışmalarını, nitelikli girişimcileri gerektirmektedir.

Yeniliklerin sürekli ortaya çıkması, teknolojinin artan ivme ile gelişimi, istihdamın önemi, refah düzeyini arttırmanın önemi gibi etkenler dolayısıyla çeşitli disiplinlerin ortak çalışma alanı olan girişimcilik, tüm dünya toplumları için önemli olduğunu kabul ettirmiştir¹⁴. Zira girişimciliğin ekonomik, sosyal, toplumsal, kültürel pek çok alanda önemli pratik etkileri mevcuttur. Girişimciliğin yerel, ulusal etkileri kadar küresel düzeyde olumlu etkileri alan olarak demokrasinin yerleşmesinden ekonomik kalkınmaya kadar geniş bir yelpazeyi etkilemekte ve refahın kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle de KOBİ'lerin öneminin keşfiyle birlikte bu giderek artmıştır. Ne zaman ki KOBİ'lerin ekonominin ve toplumun en temek ve önemli unsuru olduğu anlaşılmış, girişimcilik gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir¹⁵. Geleceğin KOBİ'leri ise bugününümüzün gençlerinden yetişmektedir.

İnsanın sahip olduğu yetenek ve kapasiteler birden fazla zekâ türünde içerilmektedir. İç içe geçen bu zekâ türleri arasında keskin sınırlar çizmek güç olsa da insanın sahip olduğu yetenekler bu zekâ alanlarında belirginleşmektedir. Bunları bütünsel olarak kavrayabilmek için pek çok araştırmacı her bir zekâ türünün kavramsallaştırmak üzere çaba harcamıştır. “Sosyal zekâ ‘insanları anlama ve yönetme yeteneği’; duygusal zekâ, ‘düşünceleri kolaylaştırmak için duyguları kullanma becerisi ya da başlarının duygularını düşüncelerini anlama, buna bağlı olarak da kendi duygularını ayarlama yeteneği’, kültürel zekâ ise farklı kültürel durumlara kendini uyumlandırabilme olarak tanımlanabilmektedir”¹⁶.

Zekâ insan doğasını bütünüyle ele alan bir yapıdır ve uyum tarafı olduğu kadar değişim yönü de önemlidir. Akademik ve soyut becerilerin yanında “insanın bilgiyi ileri düzeye taşıma ve genişletme kapasitesi yani yaratıcı becerisi ve

¹³ Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012, s.37.

¹⁴ Erdoğan Kaygın, **Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular**, (Ed.) Erdoğan Kaygın ve Bülent Güven, Siyahinci Akademi, s.8.

¹⁵ Top, a.g. e., s.36.

¹⁶ K. A. Crowne, A. Phatak, U. Salunkhe ve S. Shivarajan, “Exploring intelligences, organizational skills and leadership in Mumbai, India”, **International Journal of Business, Humanities and Technology**, Voluta 1, Issue 2,2011, pp.45. Aktaran Nuray Mercan, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, s.36-37.

ürettiklerini hayata uygulama becerileri de yer almakta”dır, dolayısıyla zekânın ‘çevreye uyum sağlama’ yönüne atıfta bulunan önceki anlayışların aksine, zekânın aynı zamanda çevreyi değiştirme ve seçme becerilerine de kapsar¹⁷.

Ülkemizde girişimcilik üzerine yapılan birçok çalışma olmasına karşın, zekâ türlerinin girişimcilik eğilimi üzerine etkisini inceleyen az çalışmaya rastlanılmıştır. Ülkemizde, doktora düzeyinde zekâ türleri ile girişimcilik ilişkisini duygusal zeka boyutunda konu alan sadece bir araştırmaya rastlanılmıştır. Bu ilişkiyi araştıran yüksek lisans düzeyindeki tez sayısının ise beş çalışmayla sınırlı olduğu görülmüştür. Bunların 4’ü girişimciliğin duygusal zekâyla ilişkisi üzerine olduğu, 1’inin ise girişimciliğin kültürel zekâyla ilişkisi üzerine olduğu görülmektedir. Girişimciliğin sosyal zekâ ile ilişkisini araştıran herhangi bir tez çalışması ise ülkemizde bulunmamaktadır. Tez dışındaki diğer ulusal ve uluslararası yayın çalışmaları incelendiğinde ise, sosyal zekâ ile girişimcilik ilişkisi üzerine herhangi bir araştırmaya rastlanılmazken, ülkemizde, daha ziyade, sosyal zekânın çoklu zekâ kuramının alt boyutu olarak ele alındığı çalışmalar olduğu ve yabancı literatürde ise sadece sosyal zekânın girişimcilik becerileri ve yaratılık ilişkisine odaklanan bir tane çalışma bulunabilmiştir. Kültürel zekâ ile girişimcilik eğilimi ile ilişkisini inceleyen yine hiçbir yayın çalışmasına rastlanılamamıştır. Duygusal zekâ ile girişimcilik ilişkisini ele alan çalışmaların ise nispeten daha fazla sayıda olduğu ancak tutarlılık taşımadığı görülmektedir. Zira “geçmişteki çalışmalar, duygusal zekâ ile iş performansı ve iş tatmini gibi olumlu işyeri sonuçları ile ilişkilidir. Ancak, bugüne kadar dünyada duygusal zekâ ile girişimcilikteki bireysel farklılıklar arasındaki ilişki çok az incelenmiştir”¹⁸. Zeka türleri ve girişimcilik arasındaki ilişkilerle ilgili geniş literatür taraması 2.1.5. no’lu bölümde geniş bir şekilde ele alınmıştır. Ülkemizde ve dünyada Sosyal, duygusal ve kültürel zekâ türlerinin üçünün birlikte girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılan bu çalışmanın literatürdeki boşluğun doldurulmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

¹⁷ Emel Tok ve Müzeyyen Sevinç, “Başarılı Zekâ Kuramına Dayalı Eğitim Uygulamaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Bahar 2010, Cilt 9, sayı 32, s.64.

¹⁸ Roxana Andreea Mortana, Pilar Ripolla, Carla Carvalhob ve M. Consuelo Bernala, “Effects of emotional intelligence on entrepreneurial intention and self-efficacy”, **Journal of Work and Organizational Psychology**, Volume 30, 2014, pp.97-104.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZEKA VE ZEKA ÇEŞİTLERİ

1.1. Zekâ

1.1.1. Zekâ Kavramı ve Gelişimi

İnsanların kendilerini başkalarını ve çevrelerini anlama, uyum sağlama, akıl yürütme, planlama, problem çözme, soyut düşünme, karmaşık fikirleri anlama, hızlı kavrama ve deneyimlerden öğrenme becerileri gibi zihinsel faaliyetleri birbirinden farklılık göstermektedir. Zekâ kavramı, insanlar arasındaki bu zihinsel faaliyetlerdeki farklılıkları anlamak, sınıflandırmak, ölçmek için üzerinde çalışılan bir olgudur. Arapça kökenli bir kelime olan zekâ, Türk Dil Kurumu'nda: "İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlak, dirayet, zeyreklik, feraset" olarak tanımlanmaktadır¹⁹. Zekânın eşanlamlısı olan anlak kelimesi ise "anla" eylem kökünden gelmekte olup²⁰ çeşitli bilimsel alanlarındaki kullanımlarına bağlı olarak değişen tanımları TDK'da şöyle verilmektedir²¹:

- Ruhbilimleri: "Soyutlama, öğrenme ve yeni durumlara uyma yeteneklerinin toplamı"
- Toplumbilim: "İnsanın yaşadığı deneylerden soyutlama ve öğrenme yoluyla yeni durumlara uyma yeteneği"
- Yöntembilim: "Öğrenme, araç geliştirme ve çevreye uyma olanağı sağlayan, bellek, istenç, yoğulum gibi bileşenlerden oluşan üst yeti"
- Biyoloji: "Anlama ve kavrama kapasitesi"
- Felsefe: "Kavrayış; anlayış, kavrama ve yargılama yetisi. Buna göre: 1. Karışık şeyleri, olayları çabuk kavrama ve kolaylıkla onlara uyma yeteneği. 2. Bilmeye yönelen yeti ve yeteneklerin toplamı (algılama, kavrama, soyutlama, kavram kurma, genelleştirme, birleştirme, sonuç çıkarma, eleştirme, yargılama, çözümleme), a. (Duyuma karşıt olarak) Anlıkla eşanlamlı, kavramsal bilgi yetisi, b. (İçgüdüye karşıt olarak) Ereğe erişmek için araçlardan düşünerek, bilerek

¹⁹ Zekâ, **TDK Sözlüğü**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2SfkBkP>, 18 Nisan 2019.

²⁰ Zekâ, **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2LSZEem>, 18 Nisan 2019.

²¹ Zekâ, **TDK Sözlüğü**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2Y0yngd>, 18 Nisan 2019.

yararlanma; isteyerek etkin olma yetisi, c. Olayları ya da başkalarının düşüncelerini kolaylıkla kavrama yetisi. 3. Olanakları yakalama, kavrama, yeni ödevlere ve yeni durumlara kendini uydurma ve onlarda kolaylıkla yolunu bulma yeteneği ve becerisi (kılıklı anlak). 4. Bağlantıları kavrama, görüşler edinme yetisi; tinsel kavrama gücü, tinsel uyanıklık; çabuk düşünme ve yargılama yetisi (kuramsal anlak). // Anlağın en aşağıdan en yükseğe (-> öke) değin dereceleri vardır; anlak derecelerinin saptanması için testler uygulanır, belli sınırlarla hayvanlarda da anlağın bulunduğu kabul edilir.”

Kökeni Platon ve Aristoteles’e²² dayanan zekâ kavramı ile ilgili yapılagelen tartışmalar, modern zekâyaklaşımlarının temelini oluşturmuştur. Plato için zekâ, “öğrenme aşkı ve hakikat aşkı”dır²³. Kavramın tarihsel gelişimi içerisinde Aziz Augustinus, Thomas Aquinas, Juan Huarte, Thomas Hobbes, İbn-i Sina, Blaise Pascal, Christian Thomasius, Adam Smith, Immanuel Kant, William Duff, Jean Esquirol, Jean Marc Itard, John Locke, Simon LaPlace, Karl Gauss, David Hume, John Stuart Mill ve Charles Darwin’in katkılarıyla birlikte zekâ kavramına ilişkin pek çok eser yayınlanmıştır²⁴. İnsan Nefs-i Ameli ve Kuramsal Akıl Gücü adlı eserinde İbn-i Sina, zekâyı, duyuların bir fonksiyonu olarak değerlendirmiştir²⁵.

Psikolojinin felsefe, matematik ve biyolojiden ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkmaya başlamasıyla, Avrupa’da psikoloji alanındaki çeşitli ekollerden araştırmacıların katkısıyla, – ağırlıklı olarak Wilhelm Wundt, William James, Granville Stanley Hall, Hermann Ebbinghaus, Sigmund Freud, James McKeen Cattell, Clark Wissler ve Thomas Edison’un katkılarıyla, zekâ çalışmaları popülerlik kazandı²⁶.

Yirminci yüzyılda zekâ olgusu üzerine araştırmalar arasında teorik ve ampirik çalışmalar ivme kazanmıştır. Edward Thorndike hariç olmak üzere, bu dönemde zekâ üzerine yapılan çalışmalarda, zekânın sorun çözmeye yönelik tek boyutlu bir

²² Green, a. g. e., (Çevrimiçi) <https://psychclassics.yorku.ca/Aristotle/De-anima/de-anima1.htm>, 18 Nisan 2019.

²³ N. J. Mackintosh, “History of Theories and Measurement of Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.3.

²⁴ Mackintosh, a. g. e., s.3-4.

²⁵ Emet Gürel ve Merba Tat, “Çoklu Zekâ Kuramı: Tekli Zekâ Anlayışından Çoklu Zekâ Yaklaşımına”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 3, Sayı 11, s. 342.

²⁶ Plucker, a. y., (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/periodIndex.shtml>, 19 Nisan 2019.

kapasite olarak değerlendirildiği görülmekte ve bu yaklaşımın uzunca bir süre boyunca etkisini sürdürerek yapılan çalışmalara damgasını vurduğu görülmektedir. Özellikle Binet-Simon Ölçeği olarak bilinen Alfred Binet'in zekâ ölçümüne yönelik psikometrik test geliştirmedeki başarısı²⁷, Charles Spearman'ın 'g faktörü' olarak anılan karmaşık faktör analizlerine dayandırarak ölçtüğü genel zekâ puanı²⁸; Wilhelm Stern'in IQ katsayısı olarak bilinen Intelligence Quotient ölçüm sistemi²⁹ ile devam etmiş ve bu süreçte Karl Pearson, Henry Goddard, Theodore Simon, Robert Yerkes, Douglas K. Detterman, Harry Hollingworth, Leta Hollingworth, Florence Goodenough, Lev Vygotsky, Jean Piaget, Catharine Cox gibi bilim insanları tarafından yapılan teorik ve ampirik çalışmaların da katkısıyla psikometrik yaklaşımın benimsendiği araştırmaların sayısında ciddi artışa yol açmıştır.

Alfred Binet, zekâyı şöyle değerlendirir:

"Bize öyle görünüyor ki, zekâ, temel bir yeti barındırıyor; öyle ki değişimi ya da eksikliği pratik bir yaşam için çok önemlidir. Bu yeti yargıdır, aksi durumda, iyi his, pratik his, inisiyatif gibi kişinin kendini koşullara uyarlama yetisi olarak adlandırılır. Bir kişi yargılamada eksik olduğunda bir moron veya embesil olabilir; ama iyi bir yargılama yetisiyle, asla olamaz. Nitekim entelektüel yetinin geri kalanı, yargılamaya kıyasla çok az öneme sahip görünüyor (Binet & Simon, 1916, 1973, pp.42-43)"³⁰.

Edward Thorndike ise, yukarıda anılan araştırmacılarla aynı dönem içerisinde yer almasına karşın zekâ kavramına farklı yaklaşımıyla ve günümüz zekâ kuramlarına,– özellikle de sosyal zekâ kuramına, katkılarıyla yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Sosyal zekâ kavramının babası olarak anılan ve CAVD (Tamamlama, Aritmetik Problemleri, Kelime Bilgisi / Completion, Arithmetic Problems, Vocabulary) zekâ testini geliştiren Thorndike³¹, zekâyı tek boyutlu değil, birden fazla boyutlu olarak tanımlamıştır³². Harper's Magazin'de (1920)

²⁷ Ulric Neisser v.d., "Intelligence: Knowns and Unknowns", **American Psychological Association Report - American Psychologist**, Volume 51, No 2, 1996, s.78.

²⁸ Henry Schlinger, "The Myth of Intelligence", **The Psychological Record**, Volume 53, 2003, s.16, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2yvgRns>, 3 Mart 2019.

²⁹ Howard Gardner, **Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century**, New York, Basic Books, 1999, s.12.

³⁰ Alfred Binet ve T. Simon, **The development of intelligence in children**, Baltimore, Williams & Wilkins, 1916 (Reprinted 1973, New York: Arno Press; 1983, Salem, NH: Ayer Company). Aktaran Jonathan Plucker, Amber Esping ve Young Change, "Human Intelligence: Historical Influences Current Controversies Teaching Resources", (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2KeOwWp>, 19 Nisan 2019.

³¹ Plucker, a. y., (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2KeOwWp>, 19 Nisan 2019.

³² Gürel, a. y., s. 344.

yayınlanan ünlü makalesinde Thorndike üç tür zekâ tanımı yapar: soyut zekâ, mekanik zekâ ve sosyal zekâ. Bunlar, fikirleri (soyut zekâ), somut objeleri (mekanik zekâ) ve insanları (sosyal zekâ) anlama ve yönetme becerisine ilişkindir³³.

Zekâ katsayısı olarak ifade edilen 'IQ' kavramının ve testinin norm halini almasında majör katkıya sahip olan Lewis M. Terman'a göre zekâ "soyut düşünme yeteneği"³⁴ olup, insan zekâsı karmaşık bilişsel fonksiyonlara sahip olup şu temel beceri kategorileriyle ilgilidir³⁵:

- (1) "Buluş ve yaratıcı imgeleme testleri, (2) Tipik matamatiksel işleme testleri, (3) Matematiksel yetenek testleri, (4) Anagramlar, öykülerdeki boşluklar ve dil ustalığını göstermek için yüksek sesle okuma yapmak, (5) Masalların yorumlanması, (6) Satranç oyununu öğrenme becerisi, (7) Hafıza testleri, (8) Motor beceri testleri".

Bu sürecin ardından, yeni istatistiksel tekniklerin ve modern deneysel tasarımların etkisiyle 'zekâ'nın standart bir şekilde test edildiği ve 'g faktörü' eksenli teorilerin ağırlık kazandığı araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde WISC-r olarak bilinen ve en popüler olan zekâ testini geliştiren David Weschsler³⁶ ile birlikte Cyril Burt, Psyche Cattell, David Wechsler, Thelma Thurstone, Philip Vernon, J. McVicker Hunt, Anne Anastasi, Robert Thorndike, Calvin Taylor, Hans Eysenck'in katkılarıyla modern bulgular elde edilirken, 'çoklu zekâ' teorileri Louis Leon Thurstone ve Joy Paul Guilford'un çalışmalarında ortaya çıkmaya başlamıştır³⁷.

Zekâ teorisindeki ve araştırmalarındaki yönelimler, günümüz teorilerinin oluşumuna kaynaklık ederek, zekâ kavramının alt kategorileri olarak ifade edilebilecek daha karmaşık çoklu zekâ teorilerinin gelişimine yol açmıştır. Zekâyı ölçmek için standartlaştırılmış testlerin kullanılması eğilimi ve nispeten ucuz bilgisayarların mevcudiyeti istatistiksel analizde ilerlemeyi teşvik etmiş, güvenilir metodolojilerin ortaya çıkışı gibi faktörler 'zekâ' kavramı ve ölçümü konusunda yeni bakış açıları sağlamıştır. Günümüz güncel zekâ kuramları içerisinde çoklu zekâ kuramının kurucusu Howard Gardner, Cattell Zekâ Testi'ni geliştiren Raymond Cattell ile birlikte, John Carroll, Arthur Jensen, Leon Kamin, Joseph Renzulli, Alan S.

³³ Edward Thorndike, **Harpers Magazin**, 1920, s.228, Erişim <https://bit.ly/30w1ntZ>, 19 Nisan 2019.

³⁴ Zekâ, **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2LSZEem>, 21 Nisan 2019.

³⁵ Plucker, **a.y.**, (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/terman.shtml>, 19 Nisan 2019.

³⁶ Weschler, **a.y.**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/312fhnU>, 21 Nisan 2019.

³⁷ Plucker, **a.y.**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2KeOwWp>, 22 Nisan 2019.

Kaufman, Robert Sternberg, Carol S. Dweck gibi araştırmacıların katkılarıyla birlikte çeşitli zekâ türleri ortaya çıkmaya başlamıştır³⁸.

Burak Çapraz ve diğerlerinin (2009), Gottfredson (1997)'den aktardıkları bir başka tanıma göre ise “zekâ, bireyin planlama, problem çözme, özetleyebilme, karmaşık fikirleri anlama ve deneyimlerden öğrenme yeteneklerini içeren zihinsel bir kabiliyettir (Gottfredson, 1997: 13)”³⁹.

Zekâ kavramına artan ilgi ile bu alandaki tanımların çeşitliliği giderek artış göstermiştir. Bu çeşitlilik doğrultusunda Howard Gardner'ın tanımı en güncel zekâ tanımları arasına girmiştir. Zekâyı tek ve baskın bir yetenek olarak görmeyip özel çeşitli boyutlardan oluştuğunu savunan ve aynı zamanda Çoklu Zekâ Kuramı'nın kurucusu olan Howard Gardner (2011)'a göre zekâ “sorunları çözme veya bir veya daha fazla kültürel ortamda değerli ürünler üretme yeteneğidir”⁴⁰.

Günümüz kuramları içerisinde önemli bir yere sahip olan John B. Carroll'un insanın bilişsel becerileri üzerine üç katmanlı bir model üzerinden temellendirdiği bir zekâ tanımı yapmıştır. Carroll (1993), bilişsel yeteneklerdeki farklılıkları üç farklı katmanda sınıflandırdığı “Bilişsel Yetenekler Teorisi: Üç Stratum Teorisi”nde, bu katmanları dar (stratum I), geniş (stratum II) ve genel (stratum III) yetenekler olarak sınıflandırmaktadır. Bir başka deyişle, Carroll (1993)'a göre insanların bilişsel becerileri hiyerarşiktir ve üç katmanlıdır. Hiyerarşinin en üst katmanında (stratum III'de) genel zekâ faktörü (g) yer alır. Hiyerarşinin orta katmanı olan ikinci katmanda (stratum II'de) ise geniş yetenekler yer almaktadır. Akıcı ve kristalize zekâ bu ikinci katmandaki yetiler arasında yer almaktadır. Hiyerarşinin en alt katmanında (stratum I'de) dar diye nitelendirdiği çeşitli yetiler yer alır⁴¹.

Zekâ tanımlarını ortaklaştırma çabası olarak zekâ alanında çalışma yürüten 52 araştırmacının katılımıyla gerçekleştirilen ve sonuçları önce Wall Street

³⁸ A. y., (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/periodIndex.shtml>, 22 Nisan 2019.

³⁹ Burak Çapraz v.d., “Yönetmelik Zekâ'ya Doğru: Yönetmelik Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009, s.189.

⁴⁰ Howard Gardner, **Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences**, Basic Book Press, New York, 2011, s. xxviii.

⁴¹ John B. Carroll, **Human Cognitive Abilities: A Survey of Factor-Analytic Studies**, Cambridge, England, Cambridge University Press, 1993, s. 631-655.

Journal'da ve ardından Mainstream Science on Intelligence'ta yayınlanan çalışmaya göre, araştırmacıların üzerinde uzlaşma sağladığı zekâ tanımı şöyledir⁴²:

“Zekâ, diğer şeylerin yanı sıra, akıl yürütme, planlama, problem çözme, soyut düşünme, karmaşık fikirleri anlama, hızlı öğrenme ve deneyimlerden öğrenme becerisini içeren çok genel bir zihinsel yetenektir. Bu sadece kitaptan öğrenme, dar bir akademik beceri ya da test başarısı değildir. Aksine, çevremizi anlama, çevremizde olup bitenlere anlam verebilme ve ne yapacağını anlama için etrafımızı çevreleyen daha geniş ve daha derin bir yeteneği yansıtıyor.”

Literatürdeki zekâ kavramına ilişkin tanımların özet bir listesi ilgili yazarı ve tarihleriyle birlikte aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 1: Literatürdeki Bilişsel Bileşenleri İçeren Çeşitli Zekâ Tanımları

Tanımlar	Yazar
(Yetişkin) erkekleri ve kadınları, (genç) erkekleri ve kızları yönetme ve anlama, insan ilişkilerini yönetme yeteneği.	Thorndike (1920)
Sosyal konularda bilgi (knowledge). Yabancıların ruh halleri veya kişilik özellikleriyle ilgili içgörü.	Vernon (1933)
Bireylerin duygularını, ruh hallerini ve motivasyonlarını doğru şekilde değerlendirme.	Wedek (1947)
Sosyal durumlardaki yargılama. Kelimelerin arkasındaki ve yüz ifadelerindeki zihinsel durumların tanınması. İsimler ve yüzler için bellek.	Moss et al. (1955)
Rol alma yeteneği.	Feffer (1959)
Sosyal ipuçlarını yorumlayabilme. Ne olacağını tahmin edebilme yeteneği.	O'Sullivan ve Guilford (1966)

⁴² Linda S. Gottfredson, “Mainstream Science on Intelligence: An Editorial With 52 Signatories, History, and Bibliography”, **Wall Street Journal**, December 13, 1994, s.13-14.

Sosyal ipuçlarının kodunu çözme.	Sundberg,1966; Buck, 1976; Barnes ve Sternberg,1989
Davranış eylemlerinin tanınabilir kategorilerini yaratma yeteneği. Bir ortamın (a setting) olası birçok sonucunu hayal edebilme.	Hendricks v.d. (1969)
Diğer insanların davranışlarına duyarlılık. Başkalarının şu anki ruh halini algılama yeteneği. Sosyal etkileşim kuralları bilgisi.	Orlik (1978)
İsimler ve yüzler için hafıza.	Sternberg v.d. (1981)
Kendini tanıma ve başkalarını tanıma kapasitesi.	Gardner (1983)
İnsanın kendisini ve başkalarını, duyguları, düşünceleri ve davranışları konusunda yargılayabilme.	Marlowe (1986)
Sosyal dünya hakkında bireysel bilgi fonu (fund of knowledge).	Cantor ve Kihlstrom (1987)
Sosyal problem çözme.	Cantor ve Harlowe (1994)
Tanımlar	Yazar
Gözlemlenen davranışları oluştukları sosyal bağlamda kavrayabilme.	Wong, Day, Maxwell ve Meara (1995)
Görgü kurallarının bilinmesi.	Wong v.d. (1995)
Diğer insanları anlama yeteneği.	Silvera, Martinussen ve Dahl (2001)
Sosyal anlayışı, sosyal belleği, sosyal algıyı, sosyal yaratıcılığı ve sosyal bilgiyi kapsayan yetenek.	Weis ve Süß (2005)
İnsan ilişkilerinde akıllıca hareket edebilme.	Thorndike (1920)

Başkaları ile iyi geçinme yeteneği.	Moss ve Hunt (1927)
Başkalarıyla iyi geçinme ve toplumsal kolaylık.	Vernon (1933)
Başkalarının tepkilerini değiştirme yeteneği.	Weinstein (1969)
İnsanlarla başa çıkma yeteneği ve başkalarının tepkilerini manipüle etmenin araç ve uygulamaları.	Orlik (1978)
İlgili sosyal hedeflere ulaşmak.	Ford (1982)
Etkili konuşma, görüşme yapanların sorularına uygun şekilde cevap verebilmek, uygun şekilde sözsüz davranış sergilemek.	Ford ve Tisak (1983)
Çeşitli sosyal durumlarda uyum sağlama ve buna uygun davranma yeteneği.	Mayer ve Salovey (1993)
Heteroseksüel etkileşimde etkinlik.	Wong v.d. (1995)
Farklı sosyal durumlara tepki verebilme.	Silvera v.d. (2001)
Başkaları ile iyi geçinme ve onları kurumsal hale getirme yeteneği.	Albretcht (2004)

Kaynak: Lekshmi S., “Developing A Package For Enhancing Social Intelligence Of Students At Primary Level”, Doctor of Philosophy Thesis, School of Pedagogical Sciences Mahatma Gandhi University, Kottayam, 2012, s.36-38.

Kökeni Platon ve Aristoteles’e⁴³ dayanan zekâ kavramı, pek çok araştırmacının katkısıyla günümüz çağdaş anlamına ulaşmıştır. Kavramın bu gelişiminde önemli dönüm noktaları teşkil eden çeşitli kuramlar, modeller aşağıda detaylıca incelenmektedir.

1.1.2. Zekâ Kuramları ve Gelişimi

Bireyin genel bir zekâyâ sahip olup-olmadığı sorunsalı, yüzyılı aşkın bir süre boyunca zekâ teorileri ve zekânın kavramsallaştırılması alanındaki çalışmaların odak

⁴³Green, a.g.e, (Çevrimiçi) <https://psychclassics.yorku.ca/Aristotle/De-anima/de-anima1.htm>, 18 Nisan 2019.

noktasını oluşturmuştur⁴⁴. Zekâ alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde birbirine zıt iki farklı ana eğilimin olduğu ve giderek geliştiği görülmektedir. Bunlardan ilki zekâyı genel olarak üniter bir yapıda görürken, diğeri ise zekânın üniter yapıda olmayan ve birbirinden farklı bilişsel yetenekler olduğu savını öne sürmektedir.

Spearman (1904) ile başlayan ve genel zekâ yaklaşımı olarak adlandırılan birinci eğilim, her bireyin tek bir bilişsel yetenek seviyesine sahip olduğu varsayımına dayanır. Bu yaklaşıma göre, zekâ insanın eğitime, duyuşsal ve motor yeteneklerine ve diğeri etkilere göre değişse de bireyin tek bir akıl yürütme yeteneği vardır ve bu zekâ testi ile ölçülebilir özelliğidir. Bu yetenek, üniter bir yapıya sahiptir. Yani bu yaklaşıma göre zekânın genel seviyeleri vardır ve her bir birey bu zekâ seviyelerinden birine sahiptir. Bu yaklaşım, insanların birbirlerine atfettikleri çeşitli sıfatlarla (zeki, beceriksiz, akıllı, aptal vb.) birbirlerini kategorize etme yaklaşımıyla benzerlik gösterir. İnsanlardaki eğilime benzer şekilde, bu yaklaşımda dazekâ testindeki toplam puanı baz alarak bir bireyin genel zekâ seviyesinin belirlenmesi eğilimi mevcuttur. Bu bakış açısından hareketle pek çok test geliştirilmiş ve ölçümler gerçekleştirilmiştir⁴⁵.

Bu görüşün karşıtı olarak ortaya çıkan diğeri eğilime göre ise, zekâ birbirinden az ya da çok bağımsız olan bir dizi bilişsel yetenektir (örn., Cattell, 1941; Horn & Blankson, 2005; Horn & Cattell, 1966; Guilford, 1967; Thorndike, 1927; Thurstone, 1938) ve/veya zihinsel süreçten (örneğin, Kaufman, Kaufman, Kaufman-Singer ve Kaufman, 2005; Luria, 1980; Naglieri ve Das, 2005) oluşur.

Bilişsel yeteneklere odaklanana göre, yeteneklerden birinin görece zayıf olması, bir diğeri de zayıf olacağı anlamına gelmez. Örneğin, bir bireyin matematik yeteneği zayıf iken sözel yetenekleri güçlü olabilir. Dolayısıyla bu yaklaşım güçlü ve zayıf yönleri odaklanma eğilimi gösterirken, zekâ testlerindeki toplam puanları görmezden gelme eğilimi sergiler.

Zihinsel süreçlere odaklanana ise dikkatlerini planlama, dikkat ve adım adım, sıralı bir süreçte veya bir defada bir bütünsel bir yaklaşımda bilgiyle ilgilenme gibi farklı zihinsel süreçlere odaklanırlar.

⁴⁴ Willis, a. g. e., s.40.

⁴⁵ A. e., s.40.

Her ne kadar bu eğilimler arasındaki ikilik birbirine karşıt olsa da bu eğilimler arasındaki yoğun tartışmalar birçok yeni teorinin doğumunu, gelişimini ve sürekliliğini desteklemiştir. Bu eksende, bu bölümde zekânın doğasını araştıran çeşitli teoriler ele alınmaktadır.

Bu bölümde, zekâ alanında çalışan araştırmacıların zekânın tanımının yanı sıra, zekânın yapısını bilmek, temel faktörlerini belirlemek ve zekânın bileşenlerini keşfetmek ve böylelikle hem zekânın doğasındaki karmaşık süreci çözümlmek hem de zihinsel testleri tasarlamak üzere geliştirdikleri çeşitli teoriler ele alınmaktadır. Bu çerçevede, zekâ kavramının gelişiminde önemli rol oynayan, dönüm noktası teşkil eden çeşitli teoriler incelenmekte ve zekâ kavramı çerçevesinde zihinsel aktivitenin dinamik yönlerini, etki eden faktörlerin organizasyonunu, aralarındaki ilişkileri karakterize etmek için önerdikleri teoriler, modeller, araçlar analiz edilmektedir.

1.1.2.1. Spearman'ın Çift Etmen (Genel Zekâ) Kuramı

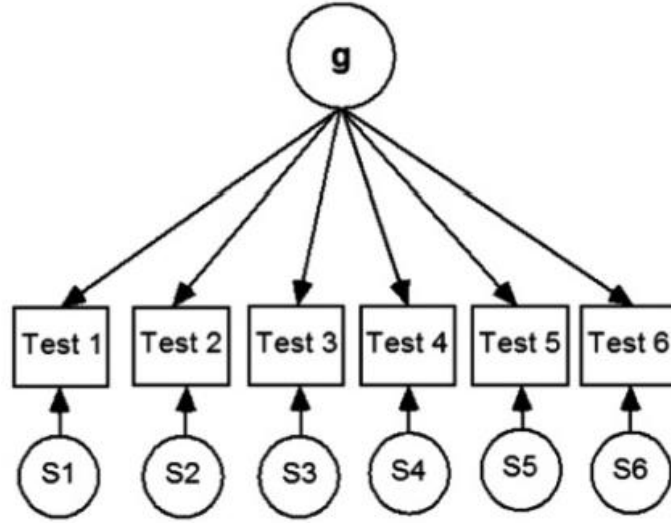
'Genel zekâ kuramı', 'çift etmen kuramı' ve 'iki faktör kuramı' olarak adlandırılan kuram Charles Spearman (1904)'e dayanmaktadır. 1904 tarihli ünlü makalesinde ("General Intelligence' Objectively Determined and Measured") Spearman, zeki davranışın insan zihni veya beynindeki tek, üniter bir yapı tarafından üretildiği fikrini öne sürmektedir⁴⁶. Kuramının özü, "her bireyin, farklı koşullar altında farklı şekilde ifade edilmekle birlikte, kişinin çoğu çaba alanında gösterebileceği belirli bir entelektüel yetenek seviyesine sahip" olduğu kabulüne dayanır⁴⁷.

Spearman (1904), çocukların performans puanlarının, alakasız gibi görünen okul dersleri arasında pozitif korelasyon gösterdiğini gözlemledi ve tüm zihinsel performansın bir genel yetenek ile kavramsallaştırılabileceğini öne sürdü. Bulgularını somutlaştırmak için alıntıladiğı ifadeyle: "dipte, Büyük Adam her zaman aynı şeydir (at bottom, the Great Man is ever the same kind of thing)"⁴⁸.

⁴⁶ Charles Spearman, "General Intelligence' Objectively Determined and Measured", **The American Journal of Psychology**, Cilt 15, Sayı 2, Nisan 1904, University of Illinois Press, s. 201-293.

⁴⁷ Willis, a. g. e., s.40.

⁴⁸ Spearman, a. y., s. 273.

Şekil 1: Spearman'ın Çift Etmen Kuramı

Kaynak: Sait Uluç, “İnsan Zekâsının Cattell-Horn-Carroll Kuramı”, **Türkiye Klinikleri Psikoloji Özel Sayısı**, Cilt 1, Sayı 1, Türkiye Klinikleri Yayınevi, 2016, s.2.

Spearman (1904), faktör analizi olarak adlandırılan kendi geliştirdiği istatistiksel tekniği kullanarak bir dizi değişken arasındaki korelasyonu analiz etmiş ve genel zekâ katsayısını bu teknikle türetmiştir. Spearman (1904)'e göre zekâ iki faktörlü bir entelektüel yetenekten oluşur: Genel faktör (general factor, 'g') ve spesifik faktör (specific factor, 's') faktörü. Genel faktör, genel bir yetenek veya ortak yetenektir. Ona göre 'g' faktörü evrensel doğuştan gelen bir yetenektir. Bireyin daha fazla 'g' faktörüne sahip olması, yaşamında daha fazla başarıya yol açar. Spesifik ('s') faktörü ise, ona görespesifik bir yetenek grubudur. 'S' faktörü çevresel ortamdan elde edilir ve bir bireydeki 's' faktörü aktiviteden aktiviteye göre değişkenlik gösterir⁴⁹.

Spearman (1904), genel zekâ teoremini şöyle ifade etmiştir: “Her ne zaman entelektüel faaliyetin dalları birbirinden tamamen farklı görünürse, o zaman hepsi ortak bir temel fonksiyona (veya fonksiyonlar grubuna) tamamen doymuş (saturated) olduklarından, korelasyonları tamamen (açıkça) görünür”⁵⁰.

Nesnel ilişkileri nedeniyle, zekâ kuramını “asıl, benzersiz, evrensel” olarak nitelediği zekâ kuramını “Entelektüel Fonksiyonun Evrensel Birliği” yasası (law of the

⁴⁹ A. y., s.256-283.

⁵⁰ A. y., s.273.

Universal Unity of the Intellective Function) olarak adlandırmıştır. Ona göre, genel zekâ faktörü evrensel iken, yani test edilen tüm entelektüel aktivite biçimlerinde her zaman aynı şekilde görünürken; spesifik faktör ise, yeni ve tamamen diğerlerinden tamamen farklı görünmektedir⁵¹.

Spearman (1904), zekâ testleri alanında kabul gören belki de en yaygın zekâ anlayışını önermiştir⁵². Genel zekâ faktörü ile karşılaştırıldığında spesifik zekâ faktörünü ölçmenin zorluklarına değinen Spearman, zekânın toplam etkilerini ölçmenin önlenemez bir engeli olmadığı ve öznel teorilerle değil gerçekleri temsil eden yeterli bir temele sahip pedagojik sonuçlarla ölçülebileceği görüşünü savunmuştur⁵³.

Spearman (1904), “Entelektüel Fonksiyonun Evrensel Birliği” olarak adlandırdığı yasanın, araştırma bulgularıyla desteklenmesi durumunda “kaçınılmaz olarak, gerçek-gerçeğe uygun olduğunu iddia eden herhangi bir psikolojik sistemin temel direklerinden biri haline” gelmesi gerektiğini savunmakta ve o durumda “yaygın teorilerin çoğunluğu bununla başa çıkmakta” zorlanabileceğini iddia etmektedir.

Spearman'ın teorisi analiz edildiğinde, zekâ yapısını açıklarken tek bir ortak faktörü esas aldığı görülmektedir. Bu bakımdan teori her ne kadar ‘iki faktör teorisi’ olarak adlandırılrsa da Spearman'ın zekâ yaklaşımının ikiden ziyade tek faktör yaklaşımına sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte pratik fayda bakımından bakıldığında Spearman modelinin kişinin zekâsını ölçebilecek bir yöntem sunduğu, psikometrik teknikleri ve zekâ kavramını ilerletmede öncü olduğu görülmektedir.

1.1.2.2. Holzinger’in Bi-Faktör Teorisi

Bi-faktör olarak adlandırılan zekâ teorisi Karl Holzinger ve arkadaşları (Holzinger ve Swineford, 1937; Holzinger ve Harman, 1938) tarafından geliştirilmiştir⁵⁴.

Holzinger'in bi-faktör teorisi, özünde Spearman'ın modelinin bir varyasyonudur. Spearman'ın iki faktörlü modelinin grup faktörleri durumuna bir

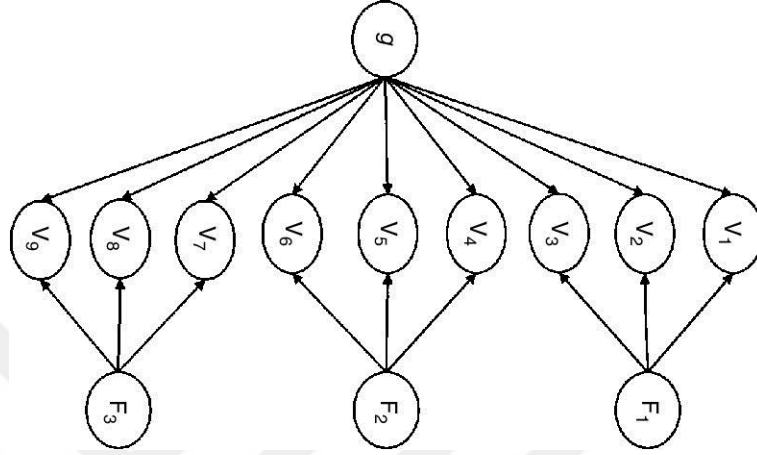
⁵¹ A. y., s. 273.

⁵² Willis, a. g. e., s.40.

⁵³ Spearman, a. y., s. 274.

⁵⁴ Willis, a. g. e., s.41.

uzantısıdır. Holzinger'in teorisine göre zekâ, genel bir zekâ faktöründen ve grup faktörlerinden oluşmaktadır. İlgili unsurlar, aşağıda Şekil 2'de şematik olarak verilmektedir.

Şekil 2: Holzinger'in Bi Faktör Teorisi

Kaynak: Jesús F. Salgado, "Using Ability Tests in Selection", **The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Recruitment, Selection, and Employee Retention**, (Ed.) H.W. Goldstein, E.D. Pulakos, J. Passmore ve C. Semedo, John Wiley ve Sons Publisher, s.120.

Spearman'ın modeliyle karşılaştırıldığında Holzinger'in sunduğu modelin benzerlikleri ve farkları daha net ortaya çıkmaktadır. Spearman'ın zekâ modelinde, tüm değişkenlerden geçen genel bir faktör (g) ve her değişkende bulunan ilişkisiz faktörlerden (s) oluşan bir çerçeve mevcuttur. Bi-faktör modelinde ise, hem genel faktörün (g) hem de spesifik faktörlerin (s) tüm değişkenlerden geçtiği bir çerçeve (C) mevcuttur. Buna ilaveten, Holzinger'in modelinde bir dizi ilişkisiz grup faktörü ayrıca modele dahil edilmiştir. Ayrıca, grup faktörleri (q) her zaman spesifik faktörlerden (s) daha küçüktür⁵⁵.

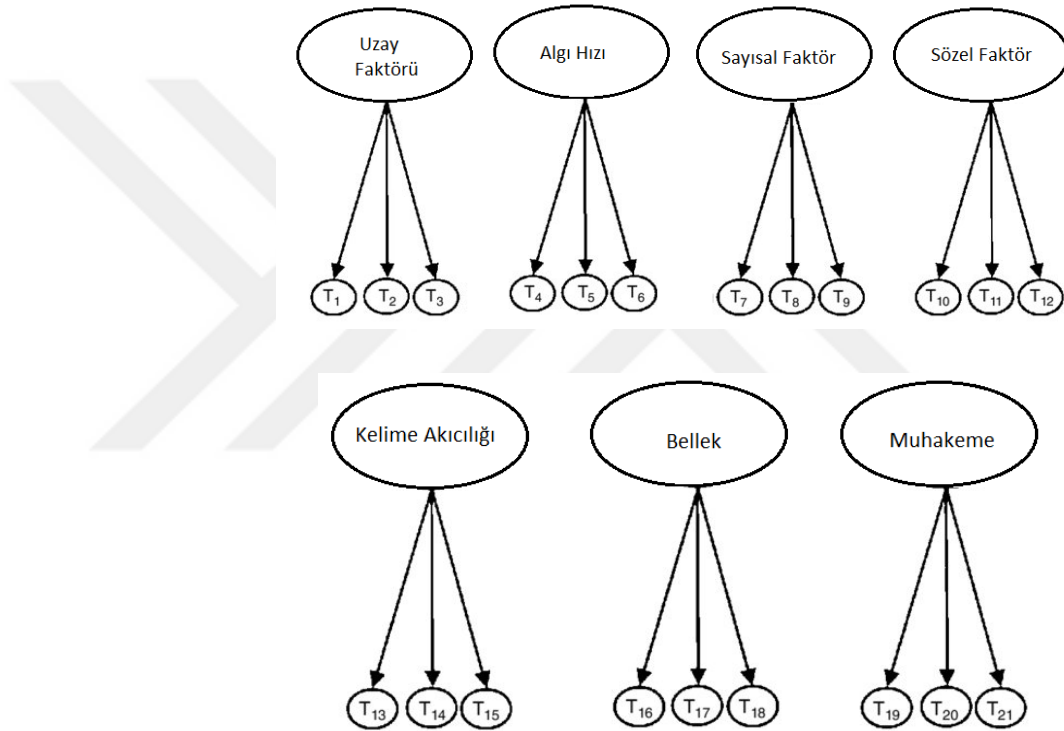
1.1.2.3. Thurstone'nun Grup Faktör Kuramı

Grup Faktör veya Birincil Zihinsel Yetenekler (Primary Mental Abilities, PMA) olarak adlandırılan kuram Louis Leon Thurstone tarafından geliştirilmiştir. Thurstone,

⁵⁵ K. J. Holzinger ve F. Swineford, "The bifactor method", **Psychometrika**, Volume 2, 1937, s.41–54. Aktaran John O. Willis, Ron Dumont ve Alan S. Kaufman, "Factor-Analytic Models of Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.41.

insan zekâsının üniter özellikte görülmemesi gerektiğine inanıyordu ve onun yerine, Spearman'ın üniter zekâ anlayışına karşılık Birincil Zihinsel Yetenekler teorisini (1938) önermiştir⁵⁶.

Bu kurama göre, zekâ “birincil zihinsel aktivitelerdir”⁵⁷. Zihinsel aktivitelerde ‘g’ faktörü gibi birincil işleve sahip ancak ‘g’nin aksine tekil olmayan grup faktörleri mevcuttur. Şekilde de gösterildiği gibi, Thurstone’na göre aşağıdaki yedi farklı birincil faktör vardır^{58, 59}:

Şekil 3: Thurstone'un Grup Faktör Kuramı

Kaynak: Jesús F. Salgado, “Using Ability Tests in Selection”, The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Recruitment, Selection, and Employee Retention, (Ed.) H.W. Goldstein, E.D. Pulakos, J. Passmore ve C. Semedo, John Wiley ve Sons Publisher, s.119.

⁵⁶ Plucker, a. y., (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/tthurstone.shtml>, 27 Nisan 2019.

⁵⁷ M. Rajamanickam, **Experimental Psychological: With Advacement Experiments**, Concept Publishing, 2005, s. 449., (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2Y2H2Pw>, 25 Nisan 2019.

⁵⁸ L. L. Thurstone, **Primary mental abilities**, Chicago, University of Chicago Press, 1938. Aktaran Jonathan Plucker, Amber Esping ve Young Change, “Human Intelligence: Historical Influences Current Controversies Teaching Resources”, (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/tthurstone.shtml>, 27 Nisan 2019.

⁵⁹ Anna T. Cianciolo ve Robert J. Sternberg, **Intelligence: A Brief History**, Blackwell Publishing, 2004, s.6.

- a. Sayısal Faktör (Numerical factor): Temel, basit sayısal hesaplamaları hızlı ve doğru bir şekilde yapabilme yeteneğidir.
- b. Sözel Faktör (Verbal comprehension factor): Sözcükleri tanıma ve anlama yeteneğidir.
- c. Uzak Faktör (Spatial Visualization factor): Konunun görünmeyen yönleri ile uzayda çeşitli durumlarını tasarlayabilme, hayal edebilme, göz önünde canlandırabilme, yer- mekân ilişkilerini algılayabilme gibi yetenekleri kapsar.
- d. Hafıza faktörü (memory factor): Çabucak ezberleyebilmeyi sağlayan, anlamsız şeyleri, sayısal, sözel ve şekilsel sıraları ve materyalleri ayrıntıları ile hatırla tutabilme gibi faktörleri içine alır.
- e. Kelime Akıcılık Faktörü (Verbal fluency): Hızlı bir şekilde izole edilmiş sözcükler düşünülmesini gerektiren görevlerde bulunur.
- f. Muhakeme Faktörü (Reasoning): Bir dizi veya harf grubuna dahil olan bir kural veya ilkeyi keşfetme kabiliyetidir.
- g. Algı hızı (Perceptual speed): Benzerlik ve farklılıkların algılanmasına, bulunmasına yönelik hızı ifade eder.

Daha sonraki çalışmalarında özellikle de bu faktörlerin bağımlılığı üzerine yaptığı test çalışmaları sürecinde muhakeme faktörünün tümevarımcı muhakeme ve tümdengelimci muhakeme olmak üzere ikiye ayırır⁶⁰.

Grup Faktör kuramı, tüm psikometrik testlerin puanlarını etkileyen tek bir genel zekâ kavramına karşı çıkar. Savundukları zekâ modeline göre, diğer zihinsel aktivitelerden ayrılan ve farklı bireylerin değişen derecelerde sahip oldukları bağımsız grup faktörleri mevcuttur. Kurama göre, gruba işlevsel bir birlik ve uyumluluk kazandıran, her biri kendi birincil faktörüne sahip birkaç zihinsel yetenek grubu vardır. Bu birincil faktörlerin her birinin diğerlerinden nispeten bağımsız olduğu savunulmaktadır.

Bu faktörlere dayanarak, Thurstone, “Birincil Zihinsel Yetenekler Testi” (Test of Primary Mental Abilities (PMA)) olarak bilinen yeni bir zekâ testi tasarlamıştır.

⁶⁰ John, L.Horn, “Spearman, g, Expertise, and the Nature of Human Cognitive Capability”, **Extending Intelligence: Enhancement and New Constructs**, (Ed.) Patrick C. Kyllonen, Richard D. Roberts ve Lazar Stankov, Rotledge Press, 2007, s.163.

Thurstone, bu faktörlerin birbirinden bağımsız olduğunu bulmuştur; yani algılama hızı yüksek olan birinin sayısal skoru düşük olabilir⁶¹.

Ardından yaptığı çalışmalarda ise Thurstone, entelektüel olarak heterojen bir çocuk grubuna testler uyguladığı zaman, yedi birincil yeteneğinin tamamen ayrı olmadığını; teorik olarak g ile ilişkili olabileceği ikinci dereceden bir faktör olduğuna dair kanıt buldu (Sattler, 2008)⁶².

Rugzis (1994)'e göre, Thurstone'nun teorisinin son hali hem 'genel bir faktör' olan 'g'nin hem de yedi özel yeteneğin (primary mental abilities) arasında bir uzlaşma ile sonuçlanmıştır⁶³, ⁶⁴. Thurstone'un zihinsel yeteneklerin analitik çalışmasını incelemesi, yeteneklerin sınıflandırılmasının ardından yapılan araştırmalar üzerinde büyük etki yarattı⁶⁵ ve özellikle bu uzlaşmanın katkısına, Thurstone'nun teorisi hiyerarşik teorileri ve çoklu zekâ kuramlarını öneren gelecekteki araştırmacılar için zemin hazırlayarak katkıda bulunmuştur⁶⁶.

1.1.2.4. Thorndike'nin Çoklu Etmen Kuramı

'Atomistik yaklaşım' olarak da adlandırılan Çoklu Etmen Kuramı Edward L. Thorndike tarafından geliştirilmiştir. Çoklu etmen kuramı, birlikte işleyen öğelerden oluşan zihinsel eylemleri varsaymaktadır⁶⁷. Thorndike, hem Spearman'ın ve arkadaşlarının savunduğu üniter yapıdaki zekâ yaklaşımını hem de Thurstone'nun ve arkadaşlarının savunduğu grup faktörlerine dayalı zekâ yaklaşımını eleştirir.

Çoklu etmen kuramına göre, "genel zekâ" gibi bir faktör yoktur. Herhangi bir entelektüel aktivite, birlikte çalışan çok sayıda faktöre bağlıdır. Bu nedenle, herhangi iki entelektüel aktivitedeki performans arasında pozitif bir ilişki varsa, bunun nedeni iki aktivitede yer alan ortak unsurların sayısından kaynaklanmaktadır. Örneğin, iki tip zihinsel aktivite olan A ve B, A ve C'den daha fazla korelasyon gösteriyorsa, bunun nedeni, ilk çiftin, ikinci çiftten daha fazla ortak unsura sahip olmasıdır. Dolayısıyla, bir çift görevin ilişkisinin derecesi, görevlerde yer alan ortak unsurların sayısı ile

⁶¹ M. Rajamanickam, "Experimental Psychological: With Advacement Experiments", **Concept Publishing**, 2005, s. 449.

⁶² Willis, a. g. e., s.44.

⁶³ Plucker, a.y., (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/tthurstone.shtml>, 27 Nisan 2019.

⁶⁴ Willis, a. g. e., s.44.

⁶⁵ Rajamanickam, a. g. e., s. 449.

⁶⁶ Willis, a. g. e., s.44.

⁶⁷ Plucker, a. y., (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/ethorndike.shtml>, 29 Nisan 2019.

doğrudan orantılıdır. O halde ‘genel zekâ’ gibi bir faktör yoktur; yalnızca birçok özel eylem vardır; bu, hangi düzeyde bir sınıflandırmayı yapmak istenildiğine ve ne kadar yapılabileceğine bağlı olarak değişebilir⁶⁸.

Zekâ türlerini ayırarak sınıflandıran ve tanımlayan Thorndike’ye göre üç tür zekâ vardır: soyut zekâ, mekanik zekâ ve sosyal zekâ. Bunlar, fikirleri (soyut zekâ), somut objeleri (mekanik zekâ) ve insanları (sosyal zekâ) anlama ve yönetme becerisine ilişkindir. Thorndike, Harper’s Magazin’de (1920) yayınlanan ünlü makalesinde bu zekâ türlerini şöyle tanımlar⁶⁹:

“Soyut zekâ... kelimeler, sayılar, kimyasal veya fiziksel formüller, yasal kararlar, bilimsel yasalar ve ilkeler ve benzeri gibi fikir ve sembolleri anlama ve yönetme yeteneğidir.”

“Mekanik Zekâ... bıçak, tabanca, biçme makinesi, otomobil, tekne, torna, toprak parçası, nehir veya fırtına gibi şeyleri ve mekanizmaları öğrenme ve anlama ve yönetme yeteneğidir.”

“Sosyal zekâ... (yetişkin) erkekleri ve kadınları, (genç) erkekleri ve kızları yönetme ve anlama, insan ilişkilerinde akıllıca davranma yeteneğidir.”

Thorndike, ayrıca zekâyı ve zekâ ölçümünü etkileyen temel faktörler arasında şu unsurları belirtmiştir⁷⁰: Bir görevin (task) zorluk seviyesi ve kapsamı, yanıt verilen görevlerin düzeylerin yelpazesi, göreve yanıt verme süresi.

1.1.2.5. Vernon’un Hiyerarşik Zekâ Kuramı

Vernon (1957, 1971) tarafından geliştirilen zekâ kuramı, üç seviyeden oluşan hiyerarşik bir yapıdadır. Bir başka deyişle, Vernon’un modelinde zekâ: üst katman, orta katman ve alt katmandan oluşur. “Carroll’a (1993, s.60) göre, Vernon’un modeli ilk gerçek hiyerarşik zekâ modeli...” dir⁷¹. Zekânın tanımlandığı bu katmanlar Şekil

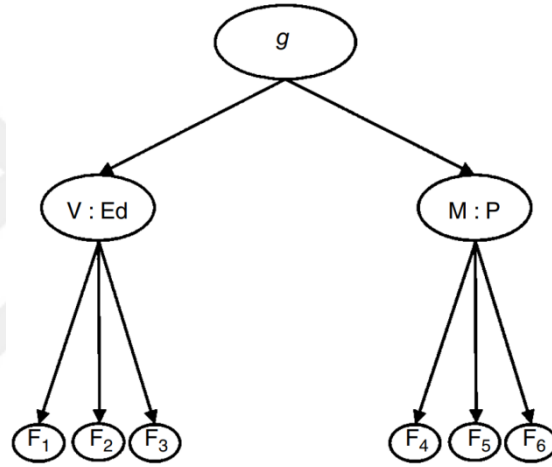
⁶⁸ Frank S. Freeman, **Theory and Practice of Psychological Testing**, Oxford and IBH Publishing, 3. Basım, 2017, s.160.

⁶⁹ Frank J. Landy, “The Long, Frustrating, and Fruitless Search for Social Intelligence”, **A Critique of Emotional Intelligence: What Are the Problems and How Can They Be Fixed**, (Ed.) Kevin R. Murphy, Routledge Press, 2006, s.85

⁷⁰ Edward L. Thorndike v.d., **The Measurement of Intelligence**, 1927, University of Michigan, s. 31-33.

⁷¹ Jesús F. Salgado, “Using Ability Tests in Selection”, **The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Recruitment, Selection, and Employee Retention**, (Ed.) H.W. Goldstein, E.D. Pulakos, J. Passmore ve C. Semedo, John Wiley ve Sons Publisher, s.121.

4'te gösterilmektedir. Modelin en üst katmanında 'g' faktörü yer alır. Bu katman, bireyler arasında en büyük varyans kaynağı olan Spearman'ın genel zekâ faktörüdür⁷². Orta kamanda ise, majör ve minör grup faktörleri yer alır. Majör grup faktörlerinin ilkinin sözel-eğitici (V: Ed, verbal – educational) ve ikincisini ise mekanik – pratik (M:P, mechanical practical) olarak anlandırmıştır⁷³. Majör grup faktörlerinin altında yer alan minör faktörler: sözel – sayısal- eğitici (verbal – numerical - educational) ve pratik – mekanik – uzaysal - fiziksel (practical – mechanical – spatial – physical) yeteneklerinden oluşur⁷⁴. En alt katmanda ise, spesifik faktör olan 's' faktörü yer alır.

Şekil 4: Vernon'un Hiyerarşik Zekâ Kuramı

Kaynak: Jesús F. Salgado, "Using Ability Tests in Selection", **The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Recruitment, Selection, and Employee Retention**, (Ed.) H.W. Goldstein, E.D. Pulakos, J. Passmore ve C. Semedo, John Wiley ve Sons Publisher, s.122.

Vernon'un modeli, iki farklı teori arasındaki boşlukları doldurmaktadır. Grup faktörlerinin varlığına izin vermeyen Spearman'ın modeli ile genel bir zekâ faktörü olarak g'ye izin vermeyen Thurstone'nin çok faktörlü modeli arasındaki boşlukları doldurmaktadır⁷⁵.

⁷² Pal, a. y., s.184.

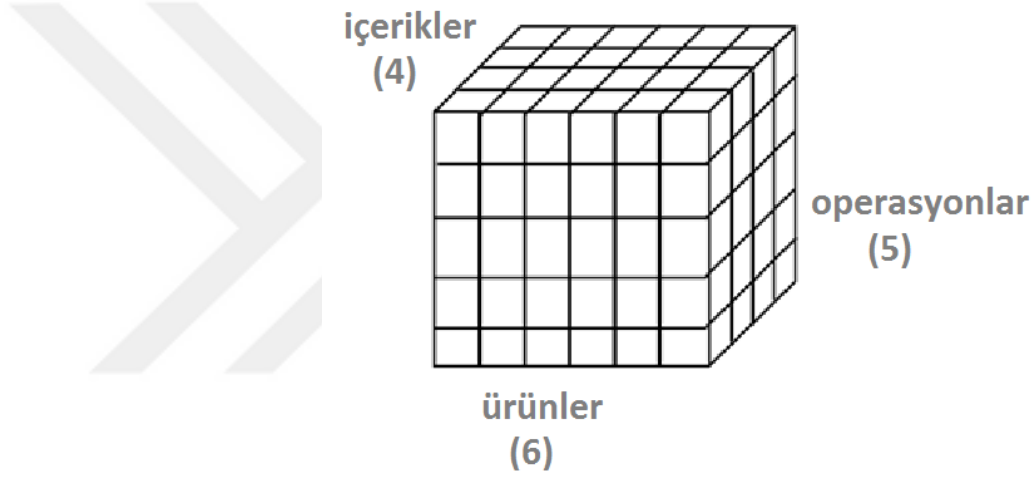
⁷³ Salgado, a. g. e., s.121.

⁷⁴ H.R. Pal, A. Pal ve P. Tourani, "Theories of Intelligence", **Everyman's Science**, Cilt. XXXIX, Sayı 3, Ağustos-Eylül 2004, s.184.

⁷⁵ Pal, a. y., s.184.

1.1.2.6. Guilford'un Zekâ Yapısı Kuramı

Guilford (1967, 1985, 1988)'un Zekâ Yapısı Kuramı ayrıca Kübik Model olarak da adlandırılmaktadır. Guilford (1967) tarafından yapılan çalışmada zekâ kavramı üç ana boyut altında ve 120 ayrı entelektüel yetenek olarak kombinasyonlar halinde kavramsallaştırılmaktadır⁷⁶. Kurama göre, her bir entelektüel görev (1) içeriğe, (2) zihinsel operasyona ve (3) operasyondan kaynaklanan ürüne göre sınıflandırılabilir. Bir başka deyimle, bu yaklaşımda zekâ: (1) içerik, (2) işlem ve (3) ürün olmak üzere, üç boyuta sahiptir⁷⁷. Bu boyutlar aşağıdaki Şekil 5'te gösterilmektedir.

Şekil 5: Guilford'un Zihinsel Zekâ Yapısı Modeli

Kaynak: Susanne Weis ve Heinz-Martin Süß, "Social Intelligence-A Review and Critical Discussion of Measurement Concepts", **Emotional Intelligence: An International Handbook**, (Ed.) Ralf Schulze ve Richard D. Roberts, 2004, Hogrefe & Huber Publishers, s.205.

Kurama göre, içerik olmaksızın zihinsel bir işlemin yapılabilmesi ve zihinsel işlem yapmaksızın da bir ürün elde edilebilmesi olası değildir. Operasyonlar, insanların bir görevi yerine getirmek için ihtiyaç duydukları bilişsel gereksinimleri tanımlar. İçerikler görev malzemesinin özelliklerini ifade ederken, ürünler ise her bir

⁷⁶ Anna T. Cianciolo ve Robert J. Sternberg, "Intelligence: A Brief History", **Blackwell Publishing**, 2004, s.6.

⁷⁷ John F. Kihlstrom ve Nancy Kantor, "Social Intelligence", (Çevrimiçi) https://www.ocf.berkeley.edu/~jfkhlstrom/social_intelligence.htm, 29 Nisan 2019.

zihinsel görevle ilgili bir tür sonuç tanımlar. Zekâ Yapısı Kuramına göre, operasyonlar, içerikler ve ürünler aşağıdaki unsurlardan oluşur⁷⁸:

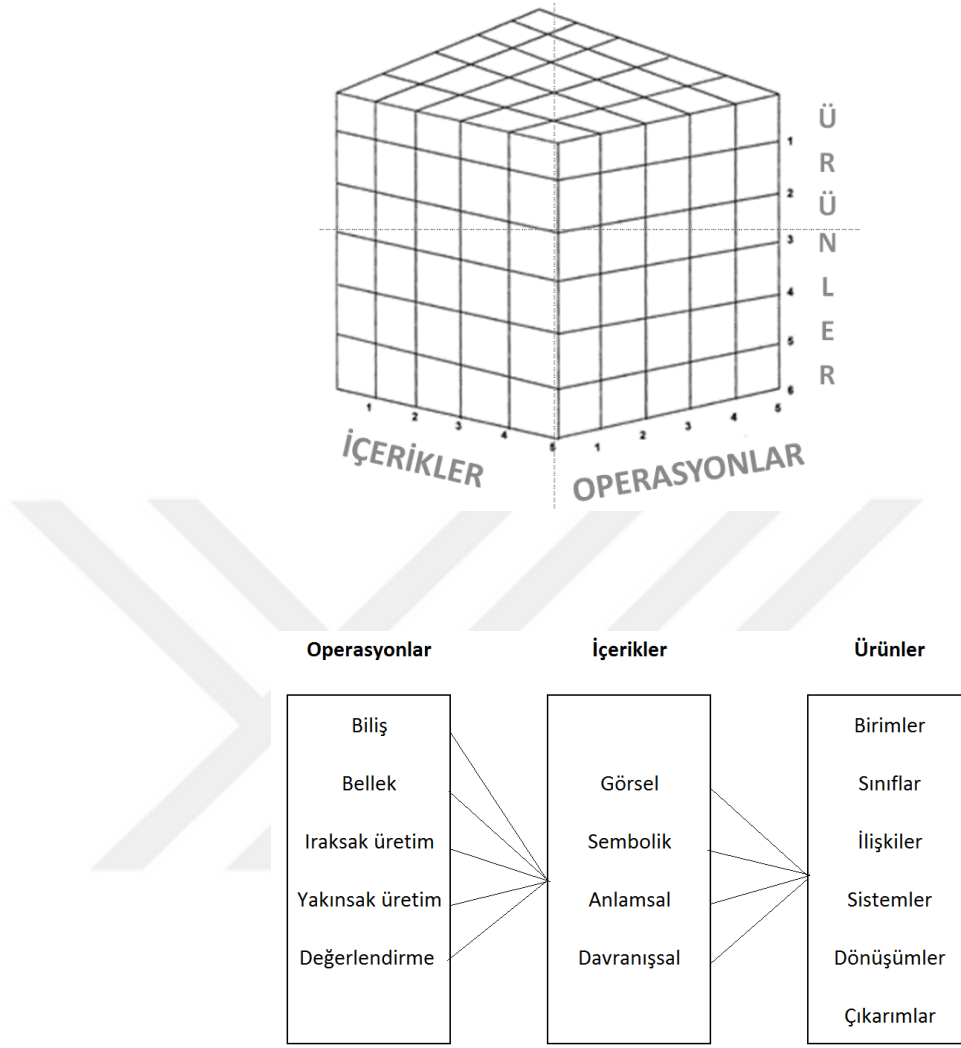
- Operasyonlar (Operations); (i) biliş, (ii) bellek, (iii) ıraksak üretim, (iv) yakınsak üretim ve (v) değerlendirme olmak üzere beş unsurdan oluşur.
- İçerikler (Contents); (i) görsel, (ii) sembolik, (iii) anlamsal ve (iv) davranışsal olmak üzere dört unsurdan oluşur.
- Ürünler (Products) ise; (i) birimler, (ii) sınıflar, (iii) ilişkiler, (iv) sistemler, (v) dönüşümler ve (vi) çıkarımlar olmak üzere altı unsurdan oluşur.

Zekâ Yapısı Kuramında 120 unsurdan oluşan (5 Operasyon x 4 İçerik x 6 Ürün = 120) bir zekâ modeli ortaya atılmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda yaptığı gözden geçirme çalışmaları sonucunda modelini daha da genişleten Guilford, modeli 180 unsura kadar genişletmiştir. Guilford (1975)'te, içerik kategorisi altındaki görsel unsuru görsel-işitsel ve görsel-şekilsel olarak ikiye ayırdı. Guilford (1988)'de ise, belleği uzun ve kısa süreli işlevine göre ikiye ayırdı. Böylece gözden geçirilmiş ve genişletilmiş modeli 180 çeşit zekâ içermiştir⁷⁹. Guilford'un genişletilmiş modeli, aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Üç boyutlu bir model sunan zekâ yapısı kuramında her faktör, bu üç boyutun biri içinde kategorize edilmektedir. Faktörleri benzersiz kılan ve tanımlayan bu model, ayrıca triagram olarak adlandırılan sembolikleştirmeye de imkân sunar. Örneğin B.G.D. sembolü Bilişsel-Görsel-Dönüşüm faktörlerini içeren bir sembolleştirmedir. Bu avantaj, 180 farklı zekâ kombinasyonuna imkân veren modeli kullanarak henüz pratikte çalışılmamış yeni kombinasyonların da rahatça oluşturulmasına imkân vermiştir.

⁷⁸ Rajamanickam, a. g. e., s. 450.

⁷⁹ Willis, a. g. e., s.43.

Şekil 6: Guilford'un Genişletilmiş Zihinsel Zekâ Yapısı Modeli

Kaynak: Susanne Weis ve Heinz-Martin Süß, "Social Intelligence-A Review and Critical Discussion of Measurement Concepts", **Emotional Intelligence: An International Handbook**, (Ed.) Ralf Schulze ve Richard D. Roberts, 2004, Hogrefe & Huber Publishers, s.205'ten uyarlanmıştır.

Spearman'ın tek faktör yaklaşımına karşı çıkan Guilford, modelinde 120 ile başlayan ve 180'e ulaşan faktör sunmakta, hepsini açık ve benzersiz olarak tanımlamaktadır. Buna karşın hem Spearman'ın tek faktörlü modeli ile Guilford'un çok boyutlu modeli benzer bir sorundan muzdariptir. Kaufman'ın (2009) belirttiği gibi,

“Bir teori kurabilmek için bir yetenek çok azsa, 120 sadece açıkça çok fazla. Ve Guilford 120'de durmadı”⁸⁰.

1.1.3. Çağdaş Zekâ Kuramları

1.1.3.1. Cattell, Horn ve Carroll'un CHC Zekâ Kuramı

CHC Kuramı, insan bilişsel becerilerinin yapı ve içeriğiyle ilgili geleneksel iki kuramın ortaklığından oluşan bir kuramdır. CHC modeli, Raymond B. Cattell (1945 ve John L. Horn (1965) tarafından geliştirilen Akışkan Zekâ ve Kristal Zekâ Kuramına (bir diğer adıyla Gf-Gc modeli) ve Carroll'un (1993) Üç-Katmanlı Modeli'ne dayanmaktadır⁸¹.

Kuramın CHC Kuramı haline gelmesi ise McGrew (1997) tarafından yapılan geliştirmelerle başlamış ve Flanagan'ın katkılarıyla güncellenmiştir. CHC modelinde 10 ana beceri faktörü ve bunlara bağlı 70 unsurdan oluşan alt beceri faktörü yer almaktadır⁸².

Cattell (1945), önce iki tür zekânın tanımını yapmıştır: Akışkan zekâ (Gf) ve kristal zekâ (Gc). Akışkan zekâ, zihinsel aktivitelerdeki yeni materyellerin edinildiği süreçlerde gerçekleşen endüktif, tümdengelimci ve nicel akıl yürütmeyi ifade eder. Akışkan yetenekler, bireyin hızlı düşünmesini ve davranmasını, yeni problemleri çözmesini ve kısa süreli anıları kodlamasını sağlar⁸³. Akışkan zekâ, “eğitimden ve deneyimden bağımsız temel akıl yürütme ve problem çözme yetilerini tanımlamaktadır. Özellikle yeni durumlara uyum yapmayı gerektiren görevler sırasında kendini göstermektedir”⁸⁴. Kristalize zekâ ise edinilen bilgilerin ve öğrenilen becerilerin karşılaşılan problemleri çözmek üzere kullanılmasını ifade eder. Bu zekâ türü, bilgi testlerinde, genel bilgilerde, dilin kullanımında ve çok çeşitli kazanılmış becerilerde yansıtılmaktadır⁸⁵.

Bu yaklaşıma göre, akışkan zekâ ile kristalize zekâ arasındaki etkileşim sonucunda potansiyel ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, bu iki zekâ türü arasındaki

⁸⁰ A. e., s.43.

⁸¹ A. e., s.45.

⁸² Sait Uluç, “İnsan Zekâsının Cattell-Horn-Carroll Kuramı”, **Türkiye Klinikleri Psikoloji Özel Sayısı**, Cilt 1, Sayı 1, Türkiye Klinikleri Yayınevi, 2016, s.2.

⁸³ Willis, a. g. e., s.44.

⁸⁴ Uluç, a. y., s.3.

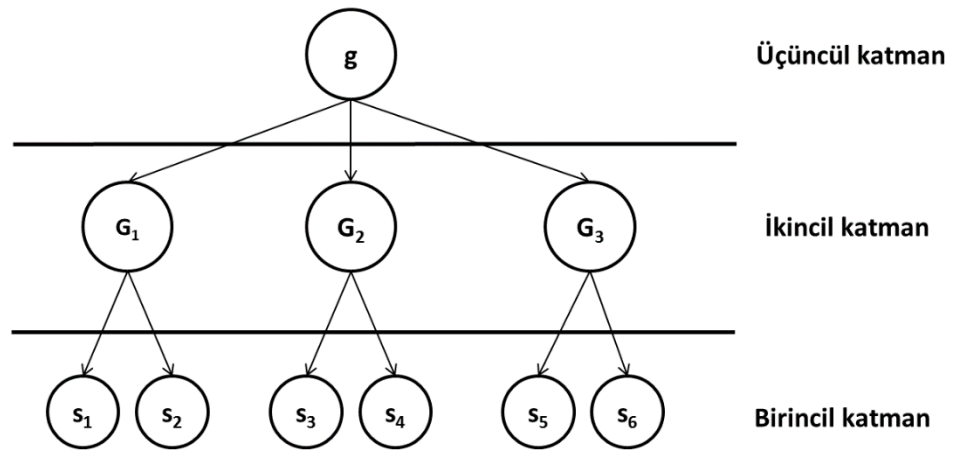
⁸⁵ Willis, a. g. e., s.44.

etkileşim sonucu oluşan değiş-tokuş, zekâ potansiyelinin realize edilebilmesi için kişiye yapılan bir yatırım olarak büyük önem taşımaktadır⁸⁶.

İlerleyen çalışmalarında Carroll (1993), faktör analizine dayandırarak ortaya koyduğu Üç Katmanlı Hiyerarşik Zekâ Modeli ile CHC kuramının üçüncü halkası olarak, modelin sentezinde giden yolda çok önemli bir rol oynamıştır.

Carroll (1993), bilişsel yeteneklerdeki farklılıkları üç farklı katmanda sınıflandırdığı “Bilişsel Yetenekler Teorisi: Üç Stratum Teorisi”nde, bu katmanları dar (stratum I), geniş (stratum II) ve genel (stratum III) yetenekler olarak sınıflandırmaktadır. Bir başka deyişle, Carroll (1993)’a göre insanların bilişsel becerileri hiyerarşiktir ve üç katmanlıdır. Hiyerarşinin en üst katmanında (stratum III’de) genel zekâ faktörü (g) yer alır. Hiyerarşinin orta katmanı olan ikinci katmanda (stratum II’de) ise geniş yetenekler yer almaktadır. Akıcı ve kristalize zekâ bu ikinci katmandaki yetiler arasında yer almaktadır. Hiyerarşinin en alt katmanında (stratum I’de) dar diye nitelendiği çeşitli yetiler yer alır⁸⁷.

Carroll’un Üç Katmanlı Modeli Şekil 8’de sunulmuştur. Zekâ modeline göre en üstte genel zekâ faktörü ‘g’ bulunurken, orta katmanda 8 geniş yetenek ve en alt katmanda ise 80’den fazla dar yetenektan oluşan hiyerarşik bir yapı olarak tanımlanmıştır⁸⁸.

Şekil 7: Carroll'un Üçkatmanlı Zekâ Modeli

⁸⁶ Uluç, a. y., s.3.

⁸⁷ John B. Carroll, “Human Cognitive Abilities: A survey of Factor-Analytic Studies”, **Cambridge University Press**, 1993, s. 631-655.

⁸⁸ Uluç, a. y., s.3.

Kaynak: Sait Uluç, “İnsan Zekâsının Cattell-Horn-Carroll Kuramı”, **Türkiye Klinikleri Psikoloji Özel Sayısı**, Cilt 1, Sayı 1, Türkiye Klinikleri Yayınevi, 2016, s.4.

Bu iki teorinin ardından McGrew, Cattell-Horn'un (Cattell, 1941; Horn 1965) Gf-Gc modeli ve Carroll'un (1993) üç katmanlı zekâ modelindeki benzerlikler nedeniyle, bu iki teoriyi başarıyla birleştirdi ve CHC adıyla bilinen Cattell-Horn-Carroll teorisini oluşturdu⁸⁹. Ardından CHC Modeli, Flanagan tarafından gözden geçirilerek genişletilmiş⁹⁰ ve modelin son hali yapılan katkılarla birlikte yapılan McGrew (2011) ve Schneider ve McGrew (2012)'de ayrıntılı olarak açıklanmıştır⁹¹. Cattell'in üç katmanlı modeline benzer şekilde, CHC Modelinde, hiyerarşinin en üstünde yine genel 'g' faktörü bulunmaktadır. Uluç (2016)'ya göre, orta katmanda ise Gf-Gc modelinde tanımlanan yetenekleri de içerecek şekilde 10 geniş yetenek ve en alt katmanda ise 70'in üzerinde sınırlı yeteneğe yer verilmiştir⁹². Uluç (2016)'nın Flanagan ve arkadaşlarınca yapılan Bataryalar Arası Ölçüm Yaklaşımı (Cross Battery Assessment) çalışmasına dayanarak özetlediği Geniş Yeti Kümeleri ve altlarında yer alan Özgün/Dar Yetiler şöyle tanımlanmaktadır⁹³:

- a. Akışkan Zekâ (Cif, Fluid Intelligence): “Kişinin kendisi için yeni olan bir malzeme ya da süreçte çıkarım yaparken ki tündengelimci ya da tümevarımcı akıl yürütmelerine işaret eder. Bu zihinsel işlemler bir kavramı tanıma ya da biçimlendirmeyi, örüntüler arasındaki ilişkileri anlamayı, çıkarımlar yapmayı, dolaylı sonuçları kavrama, problem çözme, anlam çıkarmayı, bilgiyi yeniden düzenlemeyi ya da dönüştürmeyi içerebilir.” Alt katmanda ise yetenekleri yer alır. Alt katmanda ise Sıralı Akıl Yürütme, Niceliksel Akıl Yürütme ve Tümevarım yetenekleri yer alır.
- b. Kristalize Zekâ (Gc, Crystallized Intelligence): “Kişinin kültürel bağlamda kazanmış olduğu bilginin zenginliğine ve bu bilginin etkin bir biçimde kullanımına gönderme yapmaktadır. Bu öncelikle sözel ya da dil temelli bilgi deposu, büyük ölçüde eğitsel deneyimler ve genel yaşam deneyimleri sırasında diğer yeteneklerin yatırımı aracılığıyla geliştirilen yetenekleri temsil eder”. Alt katmanda ise Dil Gelişimi, Sözcük Dağarcığı, Dinleme Yeteneği, Genel Sözel Bilgi, Genel Kültür yetenekleri yer alır.

⁸⁹ Willis, a. g. e., s.43.

⁹⁰ Uluç, a. y., s.3.

⁹¹ Cattell-Horn-Carroll, **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/32skwyU>, 30 Nisan 2019.

⁹² A. y., **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/32skwyU>, 30 Nisan 2019.

⁹³ Uluç, a. y., s.5-9.

- c. Niteliksel Akıl Yürütme (Gq, Quantitative Reasoning): “Matematiksel Bilgi birikimi (Mathematical Knowledge-KM) ve Matematik Başarısını (Mathematical Achievement-A3) içermektedir. Edinilmiş bilginin Gq deposu nicel bilgileri kullanma ve sayısal simgeleri işleme yeteneğini temsil eder.” Alt katmanda ise Matematiksel Bilgi ve Matematiksel Başarım yetenekleri yer alır.
- d. Kısa Süreli Bellek (Gsm, Short-Term Memory): “Bilgiyi anlık farkındalık düzeyinde yakalayıp tutma ve ardından kısa bir süre içinde kullanabilme yeteneğidir.” Alt katmanda ise Anlık Bellek Boyutu, Çalışma Belleği yetenekleri yer alır.
- e. Uzun Süreli Depolama ve Geri Çağırma (Gir, Long Term Storage and Retrieval): “Bilgiyi uzun erimli bellekte depolama ya da yeni veya önceden edinilmiş bilgiyi (kavram, fikir, konu, ad) uzun süreli bellekten akıcı bir şekilde geri çağırma yeteneğidir. Gir yetenekleri, fikir üretimi, düşünsel akıcılık, ya da örgütleme akıcılığına referans verilen yaratıcılık araştırmalarında öne çıkmaktadır”. Alt katmanda ise Çağırışmsal Bellek, Anlamli Bellek, Serbest Hatırlama, Düşünsel Akıcılık, İlişkisel Akıcılık, Anlatım Akıcılığı, Adlandırma Ustalığı, Kelime Akıcılığı, Biçimsel Akıcılık yetenekleri yer alır.
- f. Görsel İşleme (GW, Visual Processing): “Görsel örüntü ya da uyarınları üretme, algılama, çözümleme, sentezleme, depolama, geri çağırma, değıştirme, dönüştürme ve onlarla düşünme yeteneğidir.” Alt katmanda ise Kapama Esnekliğı, Uzamsal Tarama, Sıralı Algısal Tümlleme yetenekleri yer alır.
- g. İşitsel İşleme (Ga, Auditory Processing): “İşitsel uyarınca (uyarınları) arasındaki örtüleri algılama, çözümleme ve sentezleme; ses örtüleri arasındaki güç algılanan ince ayrımları (örn, karmaşık müzikal yapılar) ve karıştırmacı uyarınları varlığı durumunda konuşmaları ayırt edebilme yeteneğidir.” Alt katmanda ise Algısal Hız, Test Alma Düzeyi, Rakam Ustalığı yetenekleri yer alır.
- h. İşlem Hızı (Cs, Processing Speed): “Özellikle odaklanmış dikkat (focused attention) ve konsantrasyonu korumak için baskı altındayken, bir bilişsel görevi akıcı ve otomatik olarak gerçekleştirme yeteneğidir.” Alt katmanda ise Okurken Kod açma, Okurken Kavrama, Okuma Hızı yetenekleri yer alır.
- i. Karar-Tepki Süresi/Hızı (Gt, Decision/Reaction Time/Speed): “Doğrulukla tepki verme ya da karar alma hızıdır.” Alt katmanda ise Basit Tepki Süresi, Zihinsel Karşılaştırma Hızı yetenekleri yer alır.

- j. Okuma ve Yazma Becerisi (Grw, Reading and Writing Ability): Genel okuma ve yazma becerisidir. Alt katmanda ise okuma ve yazma hızı, akıcılık, heceleme gibi yetenekler yer alır⁹⁴.

Kaufmann (2009)'a göre, Cattell-Horn-Carroll teorisi; günümüzde, zekâ alanındaki kapsamlı araştırmaların yapısı hakkında ve IQ testlerinin devam eden gelişimi hakkında bilgi veren, en kapsamlı ve ampirik olarak desteklenen bilişsel yetenekler teorisi olarak kabul edilmektedir⁹⁵.

1.1.3.2. Gardner'in Çoklu Zekâ Kuramı

Çoklu zekâ kuramı, 1983 yılında Howard Gardner tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre, zekâ; genel ve baskın olmaktan ziyade, çok çeşitli ve bağımsızdır.

Harhangi bir genel zekâ faktörü olup olmadığı sorunsalına karşılık Gardner (1993)⁹⁶ gibi Gardner (2011)'de de bir genel faktör olmasına itiraz süregelmıştır. Gardner (2011), her insanın daha fazla veya daha azına sahip olduğu tek ve genel bir kapasite olarak yaklaşan ve tanımlandığı kısa cevap, kâğıt kalem testi gibi standartlaştırılmış sözlü araçlarla zekânın ölçülebileceğini savunan yaklaşımları eleştirir: “Kanımca, insanın biliş alanını yeterince kapsayacaksa, normalde düşündüğümüzden çok daha geniş ve daha evrensel bir dizi yetkinliğin dâhil edilmesi gerekir. Ve bu yetkinliklerin çoğu (büyük çoğunluğu olmasa da), kendilerini mantıklı ve dilsel yeteneklerin bir karışımına dayanan standart sözel yöntemlerle ölçmeye açık değildir”⁹⁷.

Gardner (1983) yaptığı zekâ tanımını Gardner (1999)'da güncellemiştir. Gardner (1983)'e göre zekâ bireylerin sorunları çözmelerini veya çeşitli kültürlerde ürünler üretmelerini sağlayan bir dizi beceridir. Gardner (1999)'a göre: “Bir zekâ, problemleri çözmek için veya en az bir kültürel ortamda değerli ürünler oluşturmak için biyopsikolojik bilgi işleme kapasitesidir”⁹⁸.

⁹⁴ A. y., (Çevrimiçi) <https://bit.ly/32skwyU>, 30 Nisan 2019.

⁹⁵ Alan S. Kaufman, “IQ Testing 101”, **Springer Publishing**, 2009, s.91.

⁹⁶ Edward L. Thorndike v.d., “The Measurement of Intelligence”, **University of Michigan**, 1927, s.11.

⁹⁷ Gardner, **a. g. e.**, s. xxviii.

⁹⁸ Gardner, **Intelligence reframed**, New York, Basic Books, 1999, s.33. Aktaran James R. Flynn, “Intelligence, Society, and Human Autonomy”, **The Nature Of Human Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg, Cambridge University Press, 2018, s.117.

Gardner'ın tanımı ne yeteneklerin kaynaklarından ve ne de bunları test etmenin araçlarından bahseden bir tanım olarak ortaya konmuştur⁹⁹. Tanımın kendine has, diğer ayırıcı özellikleri ise şunlardır¹⁰⁰:

- “Zekânın tekil bir kapasite olduğu varsayımı yoktur,
- Bir zekâ hem insan biyolojisine (beyin, genler) hem de insan psikolojisinde (zihinsel süreçler) dayanır,
- Dijital / hesaplama bir çağda postulasyonunu yansıtarak “bilgi işlem” kavramı ortaya konmuştur,
- Zekâ kavramları tipik olarak problem çözme değerliyse (valorize), bu tanım, sanat eserlerinden teknolojik icatlara kadar ürünlerin yaratılmasını içerir,
- Bir zekâ sadece belirli yerlerde belirli zamanlarda ifade edilebilir veya değerlendirilebilir.”

Çoklu zekâ kuramına göre çeşitli zekâ türleri vardır. Gardner'ın ilk araştırmalarında yedi adet zekâ tespit edilmiştir. Bunlar (1) sözel-dilsel zekâ, (2) mantıksal-matematiksel zekâ, (3) müziksel-ritmik zekâ, (4) görsel-uzamsal zekâ, (5) bedensel-kinestetik zekâ ile biri kişinin kendisine diğeri ise kendine doğru olan iki kişisel zekâ türü olan (6) kişilerarası sosyal zekâ ve (7) içsel zekâdır¹⁰¹. Daha sonraki çalışmalarda ilk yedi zekâ türüne yeni üç zekâ daha eklenmiştir: (8) doğasal zekâ, (9) varoluşsal zekâ ve (10) pedagojik zekâ¹⁰². Bu zekâ çeşitleri şöyle özetlenmektedir¹⁰³:

- (1) Sözel-dilsel zekâ (Linguistic intelligence): Dilin sözdizimi, anlambilim ve pragmatiklerinin işlenmesi kapasitesidir.
- (2) Mantıksal-matematiksel zekâ (Logical-mathematical intelligence): Muhasebe ve hesaplama, matematiksel ve bilimsel bilgi yeteneğidir.
- (3) Müziksel-ritmik zekâ (Musical intelligence): Melodik, harmonik, ritmik, sinyallerin işlenmesi kapasitesidir.
- (4) Görsel-uzamsal zekâ (Spatial intelligence): Konumunu hesaplama, yönelme, iki ve üç boyutlu uzayda navigasyon kapasitesidir.

⁹⁹ Gardner, **a. g. e.**, s. xxviii.

¹⁰⁰ Flynn, **a. g. e.**, s.118.

¹⁰¹ Gardner, **a. g. e.**, s. xxix.

¹⁰² Flynn, **a. g. e.**, s.120.

¹⁰³ James R. Flynn, “Intelligence, Society, and Human Autonomy”, **The Nature Of Human Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg, Cambridge University Press, 2018, s.119.

- (5) Bedensel-kinestetik zekâ (Bodily-kinesthetic intelligence): Birinin bedenini kullanarak sorunları çözme ya da bir şeyler yapma kapasitesidir.
- (6) Kişilerarası sosyal zekâ (Interpersonal intelligence): Başkalarına uygun şekilde anlama ve cevap verme kapasitesidir.
- (7) İçsel zekâ (Intrapersonal intelligence): Kendini anlama ve bu kendi kendine anlamaya uygun halden faydalanma kapasitesidir.
- (8) Doğasal zekâ (Naturalist intelligence): Endüstri öncesi zamanlarda hayati öneme sahip olan bu zekâ türü bitki türleri, hayvanlar, bulutlar, kayalar vb. arasında sonuçsal ayrımlar yapabilme yeteneğini ifade eder. Günümüzde ise doğacı zekâ ayakkabı çiftleri, araba markaları ve diğer ticari ürünleri ayırt etmek için kullanılmaktadır.
- (9) Varoluşsal zekâ (existential intelligence): Geniş felsefi soruları ortaya çıkma ve bunlara kafa yorma kapasitesidir.
- (10) Pedagojik zekâ (Pedagogical intelligence): Başkalarına etkili bilgi aktarma kapasitesidir.

Gardner'a göre, bunlara ilaveten farklı birçok zekâ türü daha mevcut olabilir. Salovey ve Mayer (1990) tarafından önerilen ve Goleman (1995) tarafından ilan edilen "duygusal zekâ" bunlar arasındadır. Nitekim Goleman'ın duygusal ve sosyal zekâ kavramları kişilerarası ve kişilerarası zekâyâ benzerlik göstermektedir. Aralarındaki temel fark ise atfedilen 'değer' ile ilişkilidir. Gardner'ın tanımladığı zekâları "iyi ya da kötü" olarak nitelemekzen, Goleman'ın zekâsı ise bir değer bileşeni içerir, sözgelimi duygusal zekâ sahibi olmak iyidir¹⁰⁴.

Gardner (2011) bir davranışın bir zekâ olup olmadığını belirlemek üzere sekiz ölçüt geliştirdi. Bu ölçütler şunlardır¹⁰⁵:

- "Beyin hasarından beyni koruma potansiyeli,
- Aptalların, bilginlerin, dâhilerin ve diğer sıradışı insanların varlığı,
- Çekirdek etkinliğinin veya operasyonlar kümesinin tanımlanabilirliği,
- Ayırıcı bir gelişimsel tarih ile 'son durum' performansına sahip tanımlanabilir uzmanlık kümesi (a distinctive developmental history, along with a definable set of expert "end-state" performances)",
- Evrimsel bir tarih ve evrimsel olasılık,

¹⁰⁴ Flynn, a. g. e., s.120.

¹⁰⁵ Gardner, a. g. e., s.66-71

- Deneysel psikolojik görevlerle desteklenme,
- Psikometrik bulgularla desteklenme,
- Bir sembol sisteminde kodlanmaya yönelik duyarlılığı”

Bu kurama yöneltlen temel eleştirilerden biri kuramın ‘ad hoc’ olmasıdır. Yani kuramın geçerliliğini desteklemek ve çürütülmeye karşı korumak amacıyla üzere kurama varsayımlar eklemekle eleştirilmektedir. Sternberg (1983, 1991), Eysenck (1994), ve Scarr (1985) tarafından yapılan eleştirilerin ortak noktası: “Gardner ‘zekâ’ kelimesinin anlamını genişletmiyor; aksine zekânın yokluğunu reddederek tıpkı diğer insanların ‘yetenek’ kelimesini kullandığı gibi geleneksel olarak ‘zekâ’ kelimesini kullanıyor” olması yönündedir¹⁰⁶.

Çoklu Zekâ kuramının savunucuları ise insanların düşünme ve öğrenme yollarının çeşitli olması dolayısıyla zekâ tanımının genişletebileceğini öne sürmekte ve zekânın tanımının dar olduğunu belirtmektedir¹⁰⁷. Onlara göre, bu kuram açıkça ampirik bir teoridir (çok sayıda bilimsel araştırmanın bulgularına dayanıyor) ancak deneysel bir teori değildir (deneysel olarak kanıtlanamaz veya çürütülemez). Nitekim kuramın uzun ömürlülüğünün, yararlı uygulamalar ve bilimsel çalışma üretme potansiyeli ile belirleneceğini görüşünü savunmaktadır. Onlara göre, bu kuramın sağladığı üç bilimsel çıkarım vardır¹⁰⁸:

- (1) “Bir tür olarak, insanlar bu kapasitelerinin geliştirilmesi için sahip olma ve potansiyelle karakterize edilir.
- (2) Ağır bir şekilde bozulmadıkça, tüm insanlar bu zekâyâ sahiptir; ancak farklı deneyimlerden (ve neredeyse her durumda farklı genlerden), iki insan aynı zihinsel güçlü ve zayıf yönlerini göstermez.
- (3) Her zekânın alt bileşenleri vardır. Bilimsel çıkarlar olsa da alt bileşen puanlarının bu şekilde tanımlanması teorinin faydasını baltalayabilir (bkz. Guilford, 1956)”.

Zekâ kavramına ilişkin yapılan sayısız araştırma, bu kavramın açıklığa kavuşmasına katkıda bulunmaktadır. Howard Gardner, bu çalışmaların gelişmeye

¹⁰⁶ Çoklu zekâ teorisi, **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2LSEA7t>, 30 Nisan 2019.

¹⁰⁷ A. y., (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2LSEA7t>, 30 Nisan 2019.

¹⁰⁸ Flynn, a. g. e., s.120-121.

katkısını önemli bulmakla birlikte, buna karşın kavramın evrensel olarak geçerli bir tanımına ulaşılamayacağı görüşünü savunmaktadır¹⁰⁹.

1.1.3.3. Sternberg'in Başarılı Zekâ Kuramı

Başarı Zekâsı kuramı Robert Sternberg tarafından geliştirilmiştir. Bu kuram, Sternberg'in zekâ üzerindeki çalışmalarının gelişim seyri içerisinde ortaya koyduğu üçüncü teorisi olup, diğer iki teoriden beslenmektedir.

Sternberg (2011)'e göre kuramın ortaya çıkışını destekleyen bu gelişim seyri şöyle gerçekleşmiştir: İlk makale (Sternberg, 1980b) zekâ bileşenlerinin alt teorisinde ("componential sub-theory of intelligence") zekânın, insanların zekâsına katkıda bulunan bir dizi temel bilgi işleme bileşeni bağlamında anlaşılabilirliği argümanı ile sunuldu. İkinci makalede (Sternberg, 1984) teori, sadece zekânın analitik yönünü değil, zekânın yaratıcı ve pratik yönlerini de içerecek şekilde genişletildi ve "üçlü zekâ teorisi" ("triarchic theory of intelligence") ortaya kondu. Üçüncü makalede (Sternberg, 1999c) ise "başarılı zekâ kuramı" ("theory of successful intelligence") sadece yeteneklerin seviyelerini değil aynı zamanda kişinin yeteneklerini nasıl güçlendirdiğini ve zayıf yönlerini nasıl telafi ettiğini veya düzelttiğini de vurgulamaktadır. Ayrıca, psikometrik testlerin öneminden ziyade zekânın adaptif doğasının önemini vurgulamaktadır¹¹⁰.

Sternberg (1984)'e atıf yapan Sternberg (2018)'e göre, zekâ; kısmi olarak ele alındığında insanların 'bazı insanlar bazı görev sınıflarını diğerlerinden daha iyi yerine getirir' hakkındaki sorunun nedenini açıklamak üzere yaptığı bir icat olmanın dışında gerçekte hiçbir şeydir. Ona göre, pek çok farklı metafor zekâyı karakterize edebilir (Sternberg, 1990), ancak bunlar da kendi buluşumuzu anlamamıza yardımcı olacak yaratımlardır¹¹¹.

Sternberg, kurama adını veren 'başarılı zekâ' tanımını yaparken kısmi yaklaşımdan kaçınarak bütünsellik içerisinde bir zekâ tanımı yapmıştır. Sternberg, (2003)'e göre, başarılı zekâ; "birinin sosyokültürel bağlamında bir kişinin yaşamdaki

¹⁰⁹ Gardner, a. g. e., s.63-64.

¹¹⁰ Robert J. Sternberg, "The Theory of Successful Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.504.

¹¹¹ Robert J. Sternberg, "Successful Intelligence in Theory, Research, and Practice", **The Nature Of Human Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg, Cambridge University Press, 2018, s.308.

hedeflerine ulaşma, seçme ve yeniden değerlendirme becerisidir". Ona göre zeki bir kişi, güçlü ve zayıf yönlerini tanır ve daha sonra zayıflıkları telafi ederken veya düzeltirken güçlü yanlarından yararlanır. Bunu analitik, yaratıcı, pratik ve bilgelik temelli / etik becerilerin bir kombinasyonu ile yapar¹¹².

Daha sonraki çalışmalarında ise tanımı güncellemiştir. Önceki çalışmalara dayanarak (Sternberg, 1997, 1998a, 1999c, 2003e) başarılı zekâ kuramına göre zekânın daha ayrıntılı tanımını yapan Sternberg (2018)'e göre (başarılı) zekâ: Kişinin verili sosyo-kültürel bağlam içinde, (2) güçlü yönlerden faydalanarak ve zayıf yönleri düzelterek ya da telafi ederek, (3) uyum sağlamak, şekil vermek ve ortamı seçmek için, (4) analitik, yaratıcı ve pratik yeteneklerin bir kombinasyonu yoluyla, (1) hayattaki hedeflerine ulaşma becerisidir¹¹³. Zekâ tanımında sözü geçen üç tür zekâ ise şöyle tanımlanmaktadır:

- Analitik zekâ: Analitik zekâ, zekânın bilgi işleme bileşenleri analiz etmek, değerlendirmek, karar vermek veya benzerlik ve karşıtlığı karşılaştırmak için uygulandığında rol oynar. Bu, tipik olarak, kararların oldukça soyut nitelikte olduğu, görece bilinen türden problemlere bileşenlerin uygulanmasıyla ilgilidir¹¹⁴.
- Yaratıcı zekâ: Bir bireyin göreceli yeniliklerle ne kadar iyi başa çıkabileceğini değerlendirilmesiyle ilişkilidir. Yaratıcı yetenekler aynı zamanda yeni ve çekici fikirlerin formüle edilmesinde rol oynar¹¹⁵.
- Pratik zekâ: Yeteneklerini, işinde veya evinde olduğu gibi günlük hayatta karşılaştıkları sorun türlerine uygulayan bireyleri kapsar. Pratik zekâ, deneyimlemek için zekânın bileşenlerinin uygulanmasını içerir. Pratik zekâ, zekânın bileşenlerini deneyimleyerek (i) uyum sağlamak (ii) şekillendirmek ve (iii) ortamları seçmek üzere kullanmayı gerektirir¹¹⁶.

Başarı kuramında zekâ üç bileşen grubundan oluşan bir modelde açıklanır. Bunlar: (1) meta bileşenler, (2) uygulama bileşenleri ve (3) bilgi edinim bileşenleridir. Kurama göre zekânın bileşen grupları arasında karşılıklı etkileşim vardır:

- Meta bileşenler (Meta components): Bilgi işlemeyi planlar, izler ve değerlendirir.

¹¹² Sternberg, a. g. e., s.308.

¹¹³ A. e., s.504.

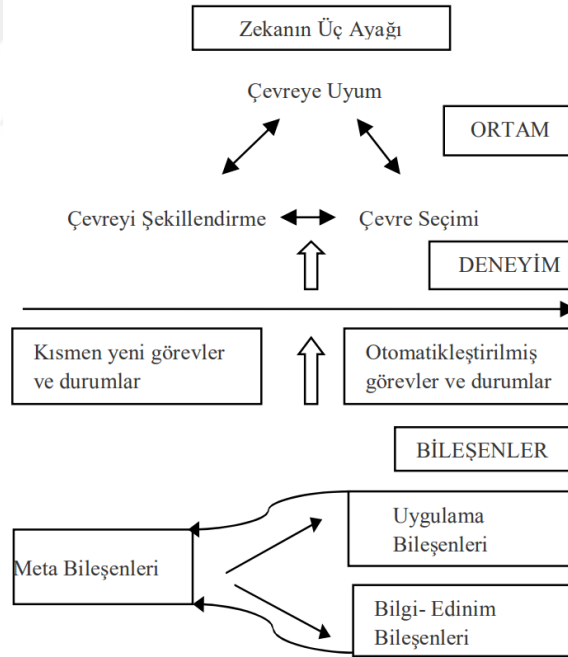
¹¹⁴ A. e., s.507.

¹¹⁵ A. e., s.509.

¹¹⁶ A. e., s.507.

- Uygulama bileşenleri (Performance components): Meta bileşenlerin planlarını uygular.
- Bilgi edinim bileşenleri (Knowledge-acquisition components): Bilgi işlem görevlerini ilk başta nasıl gerçekleştireceğini öğrenir.

Yılmaz ve Taş (2016)'ya göre bu etkileşim şöyle işlemektedir: “Meta bileşenler, uygulama bileşenleri ve bilgi edinim bileşenlerini geri dönüşüm sağlaması açısından etkinleştirir. Bileşenlere soyut yapıları benzer problem türleri uygulandığında bileşenler analitik becerileri yansıtır. Yaratıcı yetenekler, bileşenlerin yeni problem durumları ya da türleri uygulandığında hatırlanır. Uygulama yetenekleri, çevre seçimi, çevre şekillendirmesi ve uyum sağlama deneyimleri bileşenleri uygulandığında hatırlanır (Sternberg, 2002)”. Yılmaz ve Taş (2016) bu bileşenler arasındaki etkileşimi Sternberg (2002)'ye atıfla aşağıdaki Şekil 9'da görüldüğü gibi göstermişlerdir.

Şekil 8: Başarılı Zekâ Kuramının Yapısı: Zekânın Üç Sac Ayağı

Kaynak: R. J. Sternberg ve E.L. Grigorenko E.L., “The Theory of Successful Intelligence as a Basis for Gifted Education”, **National Association for Gifted Children**, Volume 46, No 4, 2002, s.265-277. Aktaran Nihal Y. Yılmaz, “Başarılı

Zekâ Kuramının Kuramsal Yapısı ve Eğitime Yansıması”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 18, Sayı 31, 2016, s.100.

Kurama göre, başarılı zekâyı kullanmak denge ile ilişkilidir. Bir kişi, analitik, yaratıcı, pratik zekâsı arasında denge kuracak şekilde güçlü yönlerini kullanarak zayıf yönleri belirleyip geliştirebilir. Zira başarılı zekâ bu üç yeteneğin uygulanmasını ve dengesini gerektirir. Kişide baskın olan zekâ türüne göre bu kişinin sahip olacağı özellikleri avantaj ve daze avantajlarıyla ele alan Yılmaz ve Taş (2016), bunu şöyle ifade etmektedir¹¹⁷:

“Analitik beceri tipik bir eleştirel düşünme becerisi olarak kabul edilir. Bu beceriye sahip olan kişiler fikirleri analiz eder ve değerlendirir. Herkes kötü ya da iyi fikirlere sahiptir. Yaratıcı birey hem yaratıcı bir fikrin sonuçlarını hesap etmede hem de test etmede, analitik beceriyi kullanır. Yaratıcı insanlar özellikle başkaları ile iletişimde iyi sentez yaparlar ve diğer insanlar arasında farklı olarak tanınırlar. Uygulama becerisi, soyut fikirleri uygulamaya dönüştüren beceridir. Yaratıcı insan, önemli bir fikir konusunda başkalarını ikna ederken uygulama yeteneğini kullanır. Uygulama becerisi potansiyel izleyiciye sahip fikirleri daha iyi tanımda kullanılır. Sadece yaratıcı düşünen kişi, yeni fikirler üretebilir; ancak onları satamayabilir ya da tanıyamayabilir. Sadece analitik kişi diğer insanların fikirlerini eleştirebilir, ancak yeni fikirler meydana getiremez. Sadece uygulamacı olan kişi mükemmel satıcı olabilir fakat fikirleri ya da ürünleri değerinin altında ya da değersiz olarak satabilir (Sternberg, Grigorenko, 2007). Bu nedenle üç becerinin hepsine tam olarak sahip olunmasa bile kısmen sahip olunmalı ve gerekli yerlerde güçlü becerilerin yanında kullanılmalıdır.”

Giger (2006)’dan aktaran Başaran (2008)’e göre, “zekâ boyutları birer zihinsel yetenek olarak kabul edilirse, her bireyin bu üç yeteneğe farklı derecelerde sahip oldukları söylenebilir. Sternberg yaptığı çalışmalar sonucu bireylerin bu zekâ boyutlarını kullanma oranına göre” onları analist, yaratıcı, pratik, analist-yaratıcı, analist-pratik, yaratıcı-pratik ve tam ayarlayıcı olarak kategorize etmiştir¹¹⁸.

¹¹⁷ Nihal Y. Yılmaz, “Başarılı Zekâ Kuramının Kuramsal Yapısı ve Eğitime Yansıması”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 18, Sayı 31, 2016, s.101.

¹¹⁸ Mustafa Başaran, “Hikâye Edici Metinlerin Öğretiminde Başarılı Zekâ Öğretim modelinin Uygulanması (Üçlü Zekâ Teorisine Uygun Hikâye Öğretimi)”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 2008, s.127.

1.1.3.4. Andersen'in Minimal Bilişsel Mimari Kuramı

Minimal Bilişsel Mimari (Minimal Cognitive Architecture) ve Bilişsel Gelişim Kuramı olarak adlandırılan bu kuram M. Anderson tarafından geliştirilmiştir. Fodor (1983)'un yaptığı temel bir ayrıma (merkezi düşünme süreçleri ve adanmış süreç giriş modülleri) dayanır. Anderson (1992, 2005)'in bu ayrıma dayanarak ortaya koyduğu zekâteorisinde, bilişsel mimariye genel ve özel zekâ yeteneklerini entegre eder¹¹⁹.

Anderson (1992)'ye göre, genel zekâ, tanımının doğal bir gereği ve sonucu olarak herhangi bir bilgi alanına özgü olamaz. Bilişsel süreçlerle ilgiliyse, bilişsel kontrol süreçleriyle ilişkili tüm alanlarda işleve sahip olmalı, ya da bilişsel olmayan fizyolojik bir özelliği olmalıdır. Dolayısıyla, her iki halde geçerli olan bir sonuç olarak şu vargıya varmak mümkündür: “genel zekâ bağıntılarını göreceli olarak bilgi içermeyen görevlerde bulmak mümkün olmalıdır”¹²⁰.

1.1.4. Üç Güncel Zekâ: Sosyal, Duygusal ve Kültürel Zekâ

Geçmişten günümüze, zekâ literatüründe önemli bir bölümü yukarıda verilen çeşitli zekâ türlerine ulaşılmıştır. Genel zekâ yaklaşımının ardından ortaya çıkan ve çeşitli şekillerde adlandırılan bu zekâ türleri içerisinde sosyal zekâ, duygusal zekâ ve kültürel zekâ öne çıkmaktadır.

Zekânın akademik ortam dışında kalan yaşamdaki diğer karşılıklarına artan ilgi sosyal zekâ, duygusal zekâ ve kültürel zekâda karşılık bulmaktadır¹²¹. Nitekim Stenberg ve Detterman (1986) dazekâ literatüründeki akademik ortama odaklı çalışmalardan sonra, nihayet artık yapılan çalışmalarda “zekânın sınıf dışındaki yerlerde gösterilebileceği” konusunda farkındalık artışına işaret etmiştir¹²².

Özellikle bu üç tür zekâyâ, yani sosyal zekâyâ, duygusal zekâyâ ve kültürel zekâyâ ilgilinin giderek artmasının temelindeki en önemli unsur, Ang ve Van Dyne (2008)'e göre, bu üç zekâ türünün pratik yaşamdaki başarıya katkılarında önemli rol

¹¹⁹ James C. Kaufman, “Contemporary Theories of Intelligence”, **The Oxford Handbook of Cognitive Psychology**, b.e., (Çevrimiçi) <https://bit.ly/333plPx>, 7 Mayıs 2019, s.8.

¹²⁰ Mackintosh, **a. g. e.**, s.13.

¹²¹ Doğutaş, **a. g. e.**, s.531.

¹²² **A. y.**,s.531.

oyunamalarıdır. Nitekim bu zekâ türleri belirli bir alana odaklanmakta ve pratik yaşam gerçekleri üzerinde durmaktadır¹²³.

Zekâ alanındaki araştırmalar akademik alandaki problem çözme becerilerine odaklanarak bir nevi sıkışıp kalmıştır. Günümüzde ise, zekâ, akademik ortam dışındaki gündelik yaşamda ve iş yaşamında da kendini göstermekte ve pratik faydalar sağlayan niteliğiyle ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan sosyal ve duygusal zekâ kendini gösterirken, kültürel zekâ ise zekânın özel bir başka türü olarak, küreselleşmenin getirdiği çok uluslu ortamda iş ve yaşam pratikleri dolayısıyla ön plana çıkmaktadır¹²⁴.

Sosyal zekâ konusunda geçmişten günümüze sayısız araştırma yapılmıştır. Eski çalışmalarda sosyal zekâ ve duygusal zekâ çeşitleri pek önemli sayılmıyordu. Ne var ki, değişen dünya şartları, gelişen teknoloji, iletişim olanakları ve küreselleşmenin genişleyen etkileriyle birlikte sosyal ve duygusal zekâyı öne çıkaran birbirinden bağımsız pek çok araştırmanın ortaya konmasını sağlamıştır. Artık duygusal zekâ ile sosyal zekânın gerçek hayatta birbirleri ile ilişkili olduğu çeşitli araştırmacılarca ortaya konan çalışmalarla desteklenmektedir¹²⁵.

Bu bağlamda öne çıkan bu üç zekâ türü, aşağıda bölümler halinde incelenmektedir.

¹²³ Şahin, a. y., s.127.

¹²⁴ Yeşil, a. y., s.156.

¹²⁵ Tuğba İbiş, “Çokkültürlülük ve Kültürel Zekâ”, *Yeni Düşünceler Dergisi*, 2018, Sayı 10, s.25.

1.2. SOSYAL ZEKÂ

Sosyal zekâ terimi ilk kez John Dewey (1909) ve Herbert Lull (1911) tarafından kullanılmıştır. Sosyal zekânın modern anlamıyla kullanımı bakımından kökeni ise Edward L. Thorndike (1920)'ye dayanır¹²⁶. Thorndike (1920), sosyal zekâyı insanın entelektüel yetenekleri arasında tanımlayan ilk kişi olsa da 1920'den bugüne gerek Thorndike'nin ve gerekse de alanyazına katkı sağlayan pek çok araştırmacının katkısıyla sosyal zekâ yaklaşımları, tanımları ve modellerideğişim göstermiş ve zenginleşmiştir.

Sosyal zekâyaklaşımı, zekânın sosyal yararına odaklanmakta ve bireylerin toplumlarına önemli katkı sağlayan fonksiyonel yeteneklerini ve becerilerini dikkate almaktadır¹²⁷. Sosyal zekâ üzerine ortaya konan modeller zekâyı, zihinsel süreçler, bağlamsal etkiler ve çoklu yetenekler arasındaki etkileşimleri içeren karmaşık bir dinamik sistem olarak görmektedir¹²⁸.

Thorndike'den bu yana, sosyal zekâ alanında pek çok çalışma yapılmasına rağmen sosyal zekâ ile ilgili araştırmalarda sosyal zekânın tanımı, boyutları ve ölçümü konularında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Doğan ve Çetin (2009)'a görekarşılaşılan sorunlar dört başlık altında toplanabilir.

- “Birincisi sosyal zekânın tanımlanması ile ilgilidir. Daha sonra yapılan araştırmalarda da genellikle Thorndike'in bu tanımı temel alınmıştır. Bununla birlikte sosyal zekânın herkesçe kabul edilebilecek bir tanımı konusunda mutabakata varılamamıştır.”¹²⁹
- “Sosyal zekâ ile ilgili ikinci problem ise tanımlanmasında karşılaşılan zorluklarla paralel olarak sosyal zekânın hangi boyutlardan oluştuğu ile ilgilidir. Sosyal zekâ ilk zamanlarda yapılan çalışmalarda bilişsel (insanları anlama) ve davranışsal (insanları idare etme) olmak üzere iki boyutlu olarak

¹²⁶ Kihlstrom, a. g. e., s.564.

¹²⁷ J. R. Flynn, “What is intelligence? Beyond the Flynn effect”, 2007, New York, NY: Cambridge University Press. Aktaran Janet E. Davidson ve Iris A. Kemp, “Contemporary Models of Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.67.

¹²⁸ Janet E. Davidson ve Iris A. Kemp, “Contemporary Models of Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.67.

¹²⁹ Tayfun Doğan ve Bayram Çetin, “Tromso Sosyal Zekâ Ölçeği Türkçe Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması”, **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, Cilt 9, Sayı 2, Bahar 2009, S.693.

incelense de daha sonra yapılan çalışmalarda çok boyutlu bir yapısının olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte sosyal zekâ kapsamında hangi boyutların olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.”¹³⁰

- “Üçüncü problem ise sosyal zekânın genel zekâdan ayrı bağımsız bir yapı olup olmaması konusudur. Weschler (1958) sosyal zekânın bağımsız bir yapı olmadığını, genel zekânın sosyal durumlara uygulanması ve sosyal ortamlarda kullanılması olarak değerlendirse de (aktaran Somazo, 1990) sosyal zekânın bağımsız bir yapı olduğunu ortaya koymak üzere pek çok çalışma yapılmıştır.”¹³¹
- “Sosyal zekâ ile ilgili çalışmalarda karşılaşılan son problem ise yapının ölçülmesi ile ilgilidir. Sosyal zekâyı ölçebilmek için çeşitli ölçekler kullanılmıştır. Konuyla ilgili ilk geliştirilen ölçekler daha çok yapının bilişsel boyutuna odaklanmıştır. Daha sonraki zamanlarda başkalarının kanılarına ve değerlendirmelerine dayalı (öğretmen, anne-baba vb.), resim ve video görüntülerini yorumlamaya dayalı ve kendini tanımlama (selfreport) tarzı ölçekler geliştirilmiştir. Sosyal zekânın tanımlanması ve hangi boyutlardan oluştuğu ile ilgili belirsizlik ölçeklere de yansımış ve birbiriyle tutarsız sonuçlar veren ölçekler geliştirilmiştir (Ford ve Tisak, 1983; Frederiksen, Carlson ve Ward, 1984; Kaukainen et al., 1999)”.¹³²

Değişen, gelişen ve zenginleşen yaklaşımlar çerçevesinde sosyal zekâ kavramının belirlenmesi ve çerçevesinin ortaya konabilmesi için tarihsel gelişmeler ve ampirik bulgular üzerinden sosyal zekâ literatürünün yukarıda belirtilen bu dört soru ışığında incelenmesini gerektirmektedir.

Bu bölümde, yukarıda belirtilen sorunlar ışığında araştırmanın teorik çerçevesini zenginleştirmek üzere sosyal zekâ kavramı bağlamındaki teoriler incelenmekte; sosyal zekâ tanımları, teori ve modeller varsayımları, tanımları, boyut ve bileşenleriyle birlikte gözden geçirilmekte, geliştirilen ölçüm yöntem ve araçları ile birlikte literatürdeki sosyal zekâyı ilişkili araştırmalar ve ampirik bulgular incelenmektedir. Böylece araştırmaya yardımcı olması beklenen literatürün kavramsal bir analizi sunulmaktadır.

¹³⁰ Doğan, a. y., s.694.

¹³¹ Doğan, a. y., s.695.

¹³² A. y., s.695.

2.1.1. Sosyal Zekâ Kavramı ve Gelişimi

1920 yılında yayınladığı eserde, Edward L. Thorndike sosyal zekâ kavramını bir alt zekâ kategorisi olarak ifade etmiştir. Zekâyı üç kategori altında kavramsallaştıran Thorndike'ye göre zekâ: fikirleri (soyut zekâ), somut objeleri (mekanik zekâ) ve insanları (sosyal zekâ) anlama ve yönetme becerisine ilişkindir. Thorndike, Harper's Magazin'de (1920) yayınlanan ünlü makalesinde sosyal zekâyı şöyle tanımlar¹³³:

"Sosyal zekâ... (yetişkin) erkekleri ve kadınları, (genç) erkekleri ve kızları yönetme ve anlama, insan ilişkilerinde akıllıca davranma yeteneğidir."

Böylece sosyal zekâ kavramı, soyut ve mekanik zekâdan ayrılarak, ayrı bir yapı kimliği kazandığı görülmektedir. Sonraki birçok sosyal zekâ çalışmasının Thorndike (1920)'nin tanımını esas aldığı¹³⁴ ve sosyal zekânın modern anlamıyla kullanımında ağırlık kazandığı görülmektedir¹³⁵.

Thorndike (1920)'nin ardından geçen yüzyıllık süreçte sosyal zekâ üzerine birçok tanım yapılmıştır. Ancak "sosyal zekânın herkesçe kabul edilebilecek bir tanımı konusunda mutabakata varılamamıştır"¹³⁶. Thorndike (1920)'den günümüz modern sosyal zekâ kuramlara ulaşıncaya kadar, kuramın gelişmesine katkıda bulunan çeşitli sosyal zekâ tanımları, kronolojik sırayla, aşağıda verilmektedir:

- Moss ve Hunt (1927) sosyal zekâyı "başkaları ile iyi geçinme yeteneği (ability to get along with others)" olarak tanımlamıştır¹³⁷.
- Sosyal zekânın biri bilgi yönü ve diğeri işlevsel yönü olmak üzere iki boyuttan oluştuğunu savunan Strang (1930)'a göre sosyal zekâ "insanlarla anlaşılabilir becerisidir"¹³⁸.

¹³³ Frank J. Landy, "A Critique of Emotional Intelligence: What Are the Problems and How Can They Be Fixed", **The Long, Frustrating, and Fruitless Search for Social Intelligence**, (Ed.) Kevin R. Murphy, Routledge Press, 2006, s.228.

¹³⁴ Doğan, a. y., s.694.

¹³⁵ John F. Kihlstrom ve Nancy Cantor, "Social Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.564.

¹³⁶ Doğan, a. y., s.693.

¹³⁷ F.A. Moss ve T. Hunt, "Are you socially intelligent?", **Scientific American**, 1927, s.108.

¹³⁸ Ruth Strang, "Measures of Social Intelligence", **American Journal of Sociology**, Volume 36, No. 2 September 1930, s.263.

- Vernon (1933) ise, önceki tanımlara kıyasla sosyal zekâ tanımını biraz daha genişletmiştir. Tanımına göre sosyal zekâ: "kişinin genel olarak insanlarla iyi geçinme, sosyal yardım (social technique) veya toplumda kolaylık, sosyal meseleler bilgisi, bir grubun diğer üyelerinden gelen uyarılara karşı duyarlılık, ayrıca geçici ruh hallerine (moods) veya altta yatan kişilik özelliklerine ilişkin içgörü yeteneğidir"¹³⁹.
- Wedeck (1947)'ye göre, sosyal zekâ "bireylerin duygularını, ruh hallerini ve motivasyonlarını doğru bir şekilde yargılama" olarak tanımlanmıştır¹⁴⁰.
- Wechsler Yetişkin Zekâsı Ölçeği'ne adını veren Weschler (1958)'e göre ise "sosyal zekâ, sadece sosyal durumlara uygulanan genel zekâdır"¹⁴¹ ve bağımsız bir yapı niteliğine sahip değildir¹⁴².

Thorndike (1920)'nin ardından özellikle de GWSIT'in (George Washington University Social Intelligence Test)'in geliştirilmesi ve ölçümü çalışmalarının yarattığı ilgi patlamasıyla birlikte sosyal zekâ ile ilgili yapılan çalışmalar uzunca bir süre psikometrik yaklaşımı esas alacak şekilde devam etmiş¹⁴³ ve yapılan sosyal zekâ tanımları da buna uygun olarak şekillenmiştir. Nancy E. Snow (2010)'un da söylediği gibi, "ilk teorisyenler sosyal zekâyı ya insanlarla iyi geçinmek için bir yetenek olarak düşünmekte (Moss ve Hunt, 1927; Hunt, 1928) ya da sosyal zekâyı sosyal uyarılara ve ipuçlarına duyarlılık olarak değerlendiriyor ve başkalarının ruh halleriyle, mizaçlarıyla ve kişilikleriyle ilgili olarak yorumluyorlar (Strang 1930, Vernon 1933, Wedeck 1947; Wechsler 1958)"¹⁴⁴.

Bu süreçte yapılan psikometrik ölçümlerde karşılaşılan zorluklar dolayısıyla azalan ilgi Guilford'un (1967) Zihinsel Zekâ Yapısı Modeli (Structure of Intellect Model) ile 1960'larda (Walker & Foley, 1973) yeniden canlanmıştır¹⁴⁵. Nitekim, geniş

¹³⁹ Kihlstrom, a. g. e., s.564.

¹⁴⁰ Susanne Weis ve Heinz-Martin Süß, "Emotional Intelligence: An International Handbook", **Social Intelligence-A Review and Critical Discussion of Measurement Concepts**, (Ed.) Ralf Schulze ve Richard D. Roberts, 2004, Hogrefe & Huber Publishers, s.205.

¹⁴¹ D. Wechsler, **The Measurement And Appraisal Of Adult Intelligence**, Williams & Wilkins, Baltimore, 1958, dördüncü basım, Baltimore, MD, US: Williams & Wilkins Co., s.47.

¹⁴² M.P. Somazo, "Social Intelligence and Likeability", **Doctor of Philosophy**, The Florida State University College of Arts and Sciences, 1990. Aktaran Tayfun Doğan, "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs - 2006, s.12.

¹⁴³ Kihlstrom, a. g. e., s.565.

¹⁴⁴ Nancy E. Snow, **Virtue as Social Intelligence: An Empirically Grounded Theory**, Taylor & Franchis, 2010, Newyork, s.65.

¹⁴⁵ Kihlstrom, a. g. e., s.565.

teorik sosyal zekâ çerçevelerinin kurulması ve ardından ampirik olarak kullanılması literatürde yetersiz görünmektedir¹⁴⁶. Guilford (1967) tarafından yapılan çalışmada zekâ kavramı “içerik, işlem ve ürün” olmak üzere üç ana boyut altında ve 120 ayrı entelektüel yetenek olarak kombinasyonlar halinde kavramsallaştırılmaktadır¹⁴⁷. Bu bakımdan, yapılan tanımlar arasında “en belirgin ve en geniş kavramsallaştırma” Guilford (1967) tarafından yapılmıştır¹⁴⁸.

İçerik olmaksızın zihinsel bir işlemin yapılamayacağı ve zihinsel işlem yapmaksızın da bir ürün elde etmenin olası olmadığı Guilford’un bu bütüncül yaklaşımında sosyal zekâ; dört işlemten biri olan davranışsal işlemler alanı ile ilişkilidir. Sosyal zekâ 30 yetenek (5 işlem x 1 içerik (davranışsal) x 6 ürün) ile temsil edilmektedir¹⁴⁹.

O’Sullivan, Maureen ve Diğerleri (1965), Guilford’un modelindeki ‘işlem’boyutuna odaklanarak sosyal zekânın ölçümü üzerine çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmada sosyal zekâ şöyle tarif edilmektedir: “davranışsal biliş veya davranışsal anlayış, ‘insanları yargılama becerisi’, birçok psikologun ‘sosyal zekâ’ terimi ile kastettiği şeydir. Bu çalışmada davranışsal biliş, diğer insanların düşüncelerini, duygularını ve niyetlerini (psikolojik eğilimleri) anlama yeteneği olarak tanımlanmaktadır.” Yaptıkları sosyal zekâ ölçümüne yönelik araştırmada “bir seferde 30 yeni faktörün gösterilmesinin mümkün olmadığını” belirtilerek ilk aşamada davranışsal bilişin şu altı faktörüne yoğunlaşmıştır: (1) davranışsal biliş (2) sınıflar, (3) ilişkiler, (4) sistemler, (5) dönüşümler ve (6) çıkarımlar¹⁵⁰. Bununla birlikte, sosyal zekânın ölçümü üzerine yapılan çalışmalar Guilford’un modelini baz almaya başlamıştır. Bu süreçte Hendricks, Guilford ve Hoepfner (1969) “kişilerarası ilişkilerde temel çözüm bulma becerileri”ni esas alan test geliştirme çalışmaları gerçekleştirmiş ve ayrıca Altı

¹⁴⁶ Susanne Weis ve Heinz-Martin Süß, “Social Intelligence-A Review and Critical Discussion of Measurement Concepts”, **Emotional Intelligence: An International Handbook**, (Ed) Ralf Schulze ve Richard D. Roberts, 2004, Hogrefe & Huber Publishers, s.205.

¹⁴⁷ Kihlstrom, **a. g. e.**, s.565.

¹⁴⁸ Weis, **a. g. e.**, s.205.

¹⁴⁹ Kihlstrom, **a. g. e.**, s.565.

¹⁵⁰ Maureen O’Sullivan, J. P. Guilford ve R. deMille, “Measurement of Social Intelligence”, **Reports From The Psychological Laboratory, Cooperative Research Project No.1976**, The University Of Southern California, 1965, s.4.

Faktör Testi (O'Sullivan ve Guilford, 1966) ve Dört Faktör Testi (O'Sullivan ve Guilford, 1976)¹⁵¹ geliştirilmiştir.

Yaklaşım bakımından bu dönemde yapılan sosyal zekâ tanımları incelendiğinde, tanımların bilişsel ve davranışçı olmak üzere iki farklı yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Weis ve Süb (2005)'e göre, Vernon (1933)'un tanımı hariç diğer tanımlar sosyal zekânın ya bilişsel ya da davranışsal yönlerine odaklanır: "Bu tanımların bazıları, başkahramanları ile birlikte, şöyle sıralanır: Başkalarıyla anlaşabilme yeteneği (Moss ve Hunt, 1927, s.108); bireylerin duygularını, ruh hallerini ve motivasyonlarını doğru bir şekilde yargılama (Wedek, 1947, s.133); insanları duygu, dürtü, düşünce, niyet, tutum vb. yönünden yargılama yetersizliği (O'Sullivan, Guilford ve deMille, 1965, s.6); sosyal dünya hakkında bireysel bilgi fonu (Cantor ve Kihlstrom, 1987)¹⁵². Vernon (1933)'un tanımı ise hem davranışçı hem de bilişsel öğeler içermesi bakımından, diğerlerinden ayrılmaktadır. "Vernon (1933), sosyal zekâyı 'sosyal meselelere ve yabancıların ruh hallerine veya kişilik özelliklerine ilişkin içgörü bilgisi' (biliş) ve 'başkalarıyla iyi geçinme ve toplumda kolaylaşma' (davranış) olarak tanımladı (s. 44)"¹⁵³.

Stanley I. Greenspan (1979, 1981) ise hiyerarşik bir sosyal zekâ modeli önermiştir. Greenspan ve arkadaşlarının katkılarıyla (Greenspan ve Driscoll, 1997; Greenspan ve Granfield, 1992; Greenspan ve Love, 1997) sürdürülen bu hiyerarşik zekâ modeli içinde sosyal zekâ üç bileşenden oluşacak şekilde tanımlanmaktadır. Greenspan ve Love (1997)'a göre, bunlar (1) sosyal duyarlılık, (2) sosyal içgörü ve (3) sosyal iletişimdir. "Sosyal duyarlılık, rol alma ve sosyal çıkarımda yansır. Sosyal içgörü, sosyal anlama, psikolojik içgörü ve ahlaki yargıyı içerir. Sosyal iletişim, referans iletişimin ve sosyal problem çözmenin temelini oluşturur"¹⁵⁴. Greenspan ve Love, sosyal zekânın bu bileşenlerinden herhangi biri için özel testler önermedi ve

¹⁵¹ Lekshmi S., "Developing A Package For Enhancing Social Intelligence Of Students At Primary Level", Doctor Of Philosophy Thesis, **School of Pedagogical Sciences Mahatma Gandhi University**, Kottayam, 2012, s.25-26.

¹⁵² Weis, a. g. e., s.205.

¹⁵³ A. e., s.205.

¹⁵⁴ Greenspan, S., & Love, P. F. (1997). "Social intelligence and developmental disorder: mental retardation, learning disabilities, and autism", **Ellis' handbook of mental deficiency: Psychological theory and research**, (Ed.) W. E. MacLean, 3rd ed., Mahwah, NJ:Erlbaum, 1997, pp. 311-342. Aktaran John F. Kihlstrom ve Nancy Cantor, "Social Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.569.

genel olarak sosyal biliş'i incelemek için kullanılan deneysel prosedürlerden bunun elde edilebileceğini ima etmiştir¹⁵⁵.

Spearman ile başlayan ve diğer zekâ kuramcılar' ile süregelen zekânın üniter bir yetenek olduğu ön-kabûlünün aksine, Gardner (1983) zekânın üniter bilişsel bir yetenek olmadığını, her biri diğerlerinden varsayımsal olarak ayrılabilen ve her birinin farklı bir beyin sistemiyle hipotetik olarak ilişkilendirilen farklı türlerde zekâ olduğunu öne sürdü. Gardner tarafından önerilen çoklu zekâ kuramı (Gardner, 1983, 1993, 1999; Walters ve Gardner, 1984) süregelen bakış açısında bir kırılma yaratarak dönüm noktası olmuştur. Gardner tarafından tanımlanan dilsel, mantıksal-matematiksel, mekansal, müzikal ve bedensel-kinestetik zekâlar "bilişsel" yetenekler olup, içsel zekâ (intrapersonal intelligence) ve kişilerarası zekâ (interpersonal intelligence) ise kişisel ve sosyal niteliktedir. İçsel zekâ kişinin kendi içsel duygusal yaşamına erişme yeteneği iken, kişilerarası zekâ ise diğer bireyler arasında ayırım yapabilme ve farkedilme yeteneğidir¹⁵⁶.

Winograd (1975) ve Anderson (1976) ile başlayan ve izleyen çalışmalarla sosyal zekânın 'sosyal bilgiye'(social knowledge) dönüştüğü yeni kuramlar ortaya atılmıştır¹⁵⁷. Winograd (1975) ve Anderson (1976)'nın ardından Cantor ve Kihlstrom (1985) ise yapılagelen sosyal zekâ tanımlarının odaklandığı 'kabiliyetler' yerine 'bilgi' kavramını yerleştirerek, bilgi yaklaşımı (knowledge view) olarak adlandırılan perspektifi sunarlar (Cantor ve Kihlstrom, 1987, 1989; Kihlstrom ve Cantor, 1989, 2000). Sosyal zekây'a dair önceki bakış açısının aksine, Cantor ve Kihlstrom'un bilgi görüşü, sosyal zekâyı, bireylerin karşılaştırılabileceği ve düşükten yükseğe doğru bir boyutta sıralanabileceği bir özellik veya özellik grubu olarak kavramlaştırmaz. Aksine, bilgi görüşü, sosyal davranışın zekice olduğu varsayımıyla başlar ve buna kişinin gerçekleşen durum için bildiği ve inandığı şeyler, bilişsel algı prosesleri, bellek, muhakeme ve problem çözme süreçleri aracılık eder¹⁵⁸. Onların sosyal zekâ görüşüne göre, sosyal davranıştaki bireysel farklılıklar, bireylerin sosyal etkileşimlerine kattığı bilgilerdeki bireysel farklılıkların bir ürünü olarak

¹⁵⁵ S. Greenspan, P. F. Love, "Social intelligence and developmental disorder: mental retardation, learning disabilities, and autism", **Ellis' handbook of mental deficiency: Psychological theory and research**, (Ed.) W. E. MacLean, 3rd ed., 1997, Mahwah, NJ: Erlbaum, pp. 311-342. Aktaran John F. Kihlstrom ve Nancy Cantor, "Social Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.569.

¹⁵⁶ Kihlstrom, a. g. e., s.571.

¹⁵⁷ A. e., s.575.

¹⁵⁸ Kihlstrom, a. g. e., s.573.

yorumlanmaktadır. Bu yönüyle Cantor ve Kihlstrom'un tanımında sosyal zekâ, öğrenilebilen kişisel bir nitelik¹⁵⁹. Zekâ ölçümü konusunda ise, onlara göre önemli değişken, kişinin ne kadar sosyal zekâyâ sahip olduğu değil, hangi sosyal zekâyâ sahip olduğudur¹⁶⁰. Daha sonraki çalışmalarında Cantor ve Kihlstrom (1987), sosyal zekâyı iki geniş kategoride sınıflandırmıştır: bildirimsel sosyal bilgi (declarative social knowledge) ve prosedürel sosyal bilgi (procedural social knowledge). Buna göre bildirimsel sosyal bilgi, soyut kavramlardan ve özel anılardan oluşur. Ve ussal sosyal bilgi ise, kişinin bildirimsel bilgiyi manipüle ettiği ve dönüştürdüğü ve bilgiyi eyleme dönüştürdüğü kurallardan, becerilerden ve stratejilerden oluşur.

Sternberg'in (1977, 1980, 1984) triarşik teorisine göre zekâ analitik, yaratıcı ve pratik yeteneklerden oluşur. Sosyal zekâ bir kavram olarak içerilmemekte ise de Sternberg'in (1985, 1988)'te, sosyal zekâ; kişinin fiziksel ve sosyal yaşamda karşılaştığı pratik problemleri çözmeye çalıştığı daha büyük bir bilgi repertuarı olarak gördüğü zekânın bir parçası olarak örtüşmektedir¹⁶¹. Sternberg ve Wagner (1986)'e göre de pratik zekâ, günlük bağlamlarda problem çözme olarak tanımlanır ve açıkça sosyal zekâyı içerir¹⁶².

Sosyal zekânın en yaygın olarak kabul edilen tanımı ve boyut kategorizasyonu, Marlowe (1986) tarafından yapılmıştır¹⁶³. Marlowe (1986) sosyal zekâyı problem çözme becerisi, içsel ve kişiler arası ilişkiler bağlamında ele almış ve sosyal zekânın bireyin kişilerarası sorunları tespit edebilmesini ve çözmesini sağlayan bir dizi problem çözme becerisinden oluştuğunu savunmuştur. Ona göre, sosyal zekâ; kişilerarası durumlarda kişinin hem kendisinin hem de başkalarının duygularını,

¹⁵⁹ H. Bacanlı, **Sosyal Beceri Eğitimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999. Aktaran Tayfun Doğan, "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon Ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi", **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs - 2006, s.15.

¹⁶⁰ Kihlstrom, a. g. e., s.564.

¹⁶¹ A. e., s.576.

¹⁶² R. J. Sternberg ve R. Wagner, **Practical Intelligence: Nature And Origins Of Competence In The Everyday World**, Cambridge, U.K., Cambridge University Press, 1986. Aktaran Lekshmi S., "Developing A Package For Enhancing Social Intelligence Of Students At Primary Level", **Doctor Of Philosophy Thesis**, School of Pedagogical Sciences Mahatma Gandhi University, Kottayam, 2012, s.25-26.

¹⁶³ Detelin S. Elenkov ve Joana R.C. Pimentel, "Social Intelligence, Emotional Intelligence, and Cultural Intelligence: An Integrative Perspective", **Handbook of Cultural Intelligence: Theory, Measurement, and Applications**, Ed. Soon Ang ve Linn Van Dyne, M.E. Sharpe Inc., 2008, Newyork, USA, s.291.

düşüncelerini ve davranışlarını anlama ve buna göre davranma becerisi olarak tanımlamıştır¹⁶⁴.

Sosyal zekânın iş performansı ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar içinde, sosyal zekânın liderlik etkinliği ve motive edici kapasitesi en çok ilgi çeken sonuçları arasında yer aldı. Kosmitzki ve John (1993), Marlowe, (1986), Zaccaro, Gilbert ve diğerler (1991) ve bazı yazarlar, sosyal zekânın ortak boyutlarına dayanarak, başkalarını anlama becerisi, başkalarını manipüle etme teknikleri kullanma ve başkalarını kişisel veya kurumsal bir amaç için motive etme becerisinin sosyal olarak zeki bireylerin doğasında var olduğu konusunda liderlik becerilerinin geliştirebileceğini savunmaktadır¹⁶⁵. Liderlikle ilgili sosyal özelliklere kapsamlı bir yaklaşım sağlama çabasında olan Zaccaro ve diğerleri (1991), sosyal zekâ alanındaki liderlerle ilişkili bir dizi özellik öne sürmektedir. Araştırmacılar ayrıca, Mayer ve Salovey (1995) tarafından önerildiği gibi, sosyal açıdan zeki bireylerin kariyer başarısının ne dereceye kadar ulaştığını da incelediler.

Kosmitzki and John (1993) ise, sosyal zekâyı bilişsel, davranışsal ve motivasyonel olmak üzere üç geniş alana¹⁶⁶ve yedi alt kategoriye¹⁶⁷ayırmaktadır. Buna göre¹⁶⁸:

- Bilişsel boyut: perspektif alma (perspective taking), insanları anlama, sosyal kuralları bilme ve başkalarına açık olma,
- Davranışsal boyut: insanlarla başa çıkma, sosyal uyum ve kişilerarası ilişkilerde sıcaklık,
- Motivasyonel boyut ise başkalarını manipüle etme, yönlendirme ve motive etme ile ilişkilidir.

Silberman (2000) ise, sosyal zekânın boyutlarını, sosyal zekâyâ sahip olan bireylerden hareketle tanımlamıştır. Ona göre, sosyal zekâ sekiz farklı boyuta sahiptir. Bunlar şu unsurlardan oluşmaktadır¹⁶⁹, ¹⁷⁰:

¹⁶⁴ Elenkov, a. g. e., s.291.

¹⁶⁵ A. e., s.293.

¹⁶⁶ A. e., s.291-292.

¹⁶⁷ Vasfi Kahya ve Esin Ceylan, “Sosyal Zekânın İletişim Becerileri Üzerine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Proceedings Book of 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences (IBAD-2017)**, (Ed.) Hayrullah Kahya, İstanbul, Türkiye, 20-23 Nisan 2017, s.437.

¹⁶⁸ Elenkov, a. g. e., s.291-292.

“1- İnsanları anlama, 2- duygu ve düşüncelerini açık bir biçimde ifade edebilme 3- ihtiyaçlarını dile getirmek(atılgnlık) 4- iletişimde olduğu kişiye geribildirim vermek ve ondan geri bildirim almak 5- başkalarını etkileme, motive etme ve ikna etme 6- karmaşık durumlara yaratıcı çözümler getirmek 7- bireysel olarak çalışmak yerine iş birliği içinde çalışmak, iyi bir takım üyesi olmak 8- ilişkiler çıkmaza girdiğinde uygun tutumu sergilemek”ten oluşmaktadır.

Albrecht (2004), önerdiği çok boyutlu zekâ yapısına sahip modelinde; Soyut, Sosyal, Pratik, Duygusal, Estetik ve Kinestetik zekâ olmak üzere altı temel zekâ boyutu önermiştir. Sosyal zekâ, kişinin başkalarıyla iyi geçinme ve başkalarının iş birliği yapmalarını sağlama yeteneği olarak tanımlanmakta ve sosyal zekânın durumlarla ilgili ve onları yöneten sosyal dinamiklerle ilgili bir farkındalığı ve bir kişinin başkalarıyla başa çıkmada hedeflerine ulaşmasına yardımcı olabilecek etkileşim tarzının ve stratejilerinin bilgisini içerdiği görüşünü savunmaktadır. Ona göre sosyal zekâ, ayrıca, belirli bir miktarda içgörü ile kişinin kendi algıları ve tepki düzenlerinin bilincini içerir. Albrecht, sosyal zekânın S.P.A.C.E. kısaltmasındaki beş beceri kategorisinden oluştuğunu savunmaktadır. Bunlar: 1) Durumsal Farkındalık (Situational Awareness), 2) Varlık (Presence), 3) Özgünlük (Authenticity), 4) Açıklık (Clarity) and 5) Empati’dir¹⁷¹.

Weis ve Beauducel (2005), sosyal zekânın performans modeli adını verdikleri bir yeni bir model önermiştir.“Bu model, temel odak noktası çeşitli bilişsel faktörler olacak olan değişkenlerin veya testlerin tanımlanması ve sınıflandırılması için bir çerçeve olarak yönlü bir zekâ modeli fikrine dayanmaktadır (Süß & Beauducel, 2005). Model beş bilişsel boyuta dayanmaktadır: sosyal anlayış, sosyal hafıza, sosyal algı, sosyal yaratıcılık (veya esneklik) ve sosyal bilgi”¹⁷². Bir başka deyişle, yapısal bir sosyal zekâ modeli olarak ifade edilen Performans Modeli’nde sosyal zekâ tanımı bu beş bilişsel yeteneği içerecek şekilde ele alınmıştır.

¹⁶⁹ M. Silberman, **Peoplesmart: Developing Your Interpersonal Intelligence**, Berrett-Koehler Publishers Inc. Aktaran Tayfun Doğan, “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon Ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi”, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs – 2006, s.18.

¹⁷⁰ Kahya, **a. g. e.**, s.437.

¹⁷¹ Karl Albrecht, **Social Intelligence: The New Science of Success**, Jossey-Bass, 2006, San Francisco, USA, s.viii.

¹⁷² Weis, **a. g. e.**, s.218.

Sosyal zekâyı sinirbilimin ışığında değerlendiren¹⁷³ Goleman (2006) ise iki boyutlu bir sosyal zekâyaklaşımı ortaya koymuştur. Ona göre zekâyı oluşturan bu iki ana boyut 'sosyal farkındalık' ve 'sosyal beceri'dir¹⁷⁴. Sosyal farkındalık başkaları hakkındaki sezgimiz iken, sosyal beceri ise bu farkındalıkla ne yaptığımızdır.

- “Sosyal farkındalık, başka birinin iç halini anında sezmekten, hislerini ve düşüncelerini anlamaya, karmaşık sosyal durumları kavramaya kadar uzanan bir yelpazeye gönderme yapar”. Şu öğelerden oluşur: temel empati, uyum, empatik isabet, sosyal biliş.
- Sosyal farkındalığa dayanan sosyal beceri ise ‘pürüzsüz ve etkili ilişkilere olanak sağlar’ ve şu öğeleri içerir: eşzamanlılık, benlik sunumu, nüfus, ilgi.

Goleman’a göre, başka birinin ne hissettiğini sezmek ya da ne düşündüğünü veya amaçladığını bilmek olan sosyal beceri işin başlangıcıdır ama verimli etkileşimleri garanti etmez. Goleman ayrıca sosyal ilişkileri sağlık ve mutlulukla ilişkilendirir ve sosyal ilişkileri ödüllendirmenin anahtarının sosyal zekâ olduğu yönünde kavrama yeni bir anlam kazandırır¹⁷⁵.

Sosyal zekâ, yüzyılı aşkın gelişim süreci içerisinde pek çok farklı şekilde tanımlanmış olsa da bu gelişim seyri içerisinde sosyal zekânın genel zekâdan ve duygusal zekâdan ayrı bir yapı kazandığı görülmektedir. Kavramın, ayrışan yapısıyla daha netlik kazandıkça sosyal ilişkiler bağlamı içerisinde önemi de giderek daha fazla açığa çıkmaktadır. Kavram hala bireyin hem kendisinin hem de başkalarının davranışlarını, duygularını, ilişkilerini kavraması ve sosyal başarısında kilit kavramlardan biri konumundadır. Bu yönüyle sosyal zekânın liderlik, iletişim, okul başarısı, ebeveyn-çocuk ilişkisi, iletişim kurma gönüllüğü (willingness to communication), kaygı ve İngilizceye karşı tutum, iletişim becerileri , iş yaşam kalitesi, kültürel zekâ, benlik saygı düzeyleri, depresyon düzeyleri, çevre tarafından sevilme, aile tutumu, iyimserlik-kötümserlik, yalnızlık arasındaki, yaşam doyumu, iş doyumu, zihin kuramı gibi işletme, iletişim, sağlık, psikoloji, sosyoloji gibi pek çok araştırmanın konusu olmuştur.

¹⁷³ Daniel Goleman, **Sosyal Zekâ: İnsan İlişkilerinin Yeni Bilimi**, Varlık Yayınları, 7. Basım, İstanbul, Temmuz 2017, s.128.

¹⁷⁴ Goleman, **a. g. e.**, s.108.

¹⁷⁵ Kihlstrom, **a. g. e.**, s.572-573.

2.1.2. Sosyal Zekâ Teorileri ve Sosyal Zekânın Boyutları

2.1.2.1. Guilford'un Zekâ Yapısında Sosyal Zekâ

Guilford'un Zekâ Yapısı Kuramı'nda sosyal zekâyı da içeren bir model yer almaktadır. Guilford'un yaklaşımının en önemli katkılarından birisi de geleneksel IQ test bataryalarında yaygın olarak görünmeyen yaratıcılık ve sosyal zekâ ölçütlerini içermesidir¹⁷⁶.

Guilford (1967) tarafından yapılan çalışmada zekâ kavramı üç ana boyut altında ve 120 ayrı entelektüel yetenek olarak kombinasyonlar halinde kavramsallaştırılmaktadır¹⁷⁷. Kurama göre, her bir entelektüel görev (1) içeriğe, (2) zihinsel operasyona ve (3) operasyondan kaynaklanan ürüne göre sınıflandırılabilir. Bir başka deyimle, bu yaklaşımda zekâ: (1) içerik, (2) işlem ve (3) ürün olmak üzere, üç boyuta sahiptir¹⁷⁸.

Zekâ Yapısı Kuramına göre, zekâ üç boyutludur ve 'operasyonlar', 'içerikler' ve 'ürünler' ana unsurlarından oluşur. Aşağıda Şekil 10'da gösterilen bu alt unsurlar şunlardır¹⁷⁹:

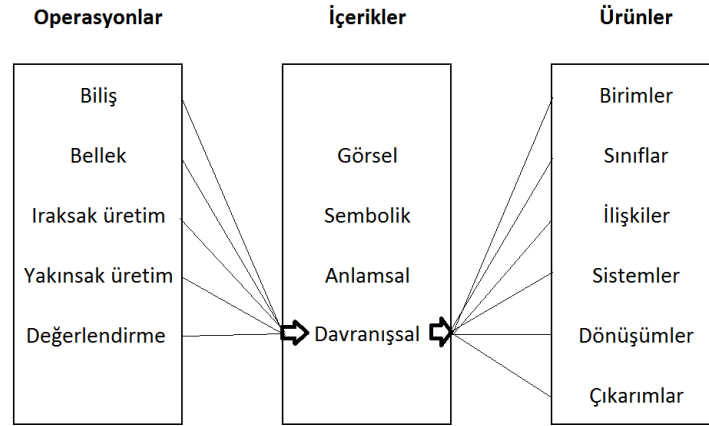
- Operasyonlar (Operations); (i) biliş, (ii) bellek, (iii) iraksak üretim, (iv) yakınsak üretim ve (v) değerlendirme olmak üzere beş unsurdan oluşur.
- İçerikler (Contents); (i) görsel, (ii) sembolik, (iii) anlamsal ve (iv) davranışsal olmak üzere dört unsurdan oluşur.
- Ürünler (Products) ise; (i) birimler, (ii) sınıflar, (iii) ilişkiler, (iv) sistemler, (v) dönüşümler ve (vi) çıkarımlar olmak üzere altı unsurdan oluşur.

¹⁷⁶ Mackintosh, a.g. e., s.10.

¹⁷⁷ Cianciolo a.g. e., s.6.

¹⁷⁸ Kihlstrom, a. y., (Çevrimiçi) https://www.ocf.berkeley.edu/~jfkihlstrom/social_intelligence.htm, 29 Nisan 2019.

¹⁷⁹ Rajamanickam, a. g. e., s. 450.

Şekil 9: Guilford'un Zihinsel Zekâ Yapısı Modelinde Sosyal Zekâ

Kaynak: Susanne Weis ve Heinz-Martin Süß, "Social Intelligence-A Review and Critical Discussion of Measurement Concepts", **Emotional Intelligence: An International Handbook**, (Ed.) Ralf Schulze ve Richard D. Roberts, 2004, Hogrefe & Huber Publishers, s.205.

Sosyal zekâ ise, bu modelde, 'davranışsal işlemler' alanıyla ilişkilendirilerek açıklanır. Bir başka deyimle söylersek, Guilford'a göre sosyal zekâ 'Operasyonlar' altındaki 5 unsurla, 'İçerikler' altındaki bir unsurla (davranışsal) ve 'Ürünler' altındaki 6 unsurla ilişkilidir. Bunların kombinasyonu olan (5 işlem x 1 içerik x 6 ürün) toplam 30 farklı sosyal zekâ yeteneği mevcuttur¹⁸⁰. Dolayısıyla, sosyal zekâ;

- 'İçerik' bakımından (i) biliş, (ii) bellek, (iii) ıraksak üretim, (iv) yakınsak üretim ve (v) değerlendirme unsurlarıyla ilişkilidir.
- 'Ürünler' bakımından ise (i) birimler, (ii) sınıflar, (iii) ilişkiler, (iv) sistemler, (v) dönüşümler ve (vi) çıkarımlar unsurlarıyla ilişkilidir.
- 'İçerikler' bakımından ise (iv) davranışsal unsuruyla ilişkilidir.

Sosyal zekâ çerçevesindeki davranışsal içeriklerle ilişkili Guilford ve çalışma arkadaşlarınca araştırmaları yürütülmüş ve testler yapılmıştır. Bu çalışmalarda altı bilişsel yetenek (O'Sullivan ve diğerleri, 1965; Hoepfner ve O'Sullivan, 1969) ve altı farklı ıraksak üretim yeteneği (Hendricks, Guilford, & Hoepfner, 1969) test edilmiştir. O'Sullivan ve Guilford'un çalışmaları sonucunda iki test yayınlanmıştır: Altı Faktör Testi (O'Sullivan ve Guilford, 1966) ve Dört Faktör Testi (O'Sullivan ve Guilford, 1976). Snyder ve Michael (1983), Chen ve Michael (1993) tarafından

¹⁸⁰ Kihlstrom, a. g. e., s.565-566.

yapılan daha sonraki çalışmalarda ise, modern faktör analitik teknikler kullanılmıştır. Guliford'un bu modeline dayanılarak yapılan sosyal zekâ araştırmaları ve ölçüm çalışmaları akademik başarı, genel zekâyı açıklamada ve değişkenlerin bağımsızlığı (discriminant validity) gibi gerekçelerle çeşitli araştırmacılarca eleştirilmiştir¹⁸¹.

2.1.2.2. Greenspan Sosyal Zekâ Modeli

Zekâ kuramında öne çıkan entelektüel işlevler ve IQ yerine sosyal ve pratik zekânın vurgulanması gerektiğini savunan Greenspan ve Love (1997), hiyerarşik bir sosyal zekâ modeli önermiştir.

Greenspan ve Love (1997) tarafından önerilen hiyerarşik sosyal zekâ modeli sosyal duyarlılık, sosyal içgörü ve sosyal iletişim olmak üzere üç bileşenden oluşur¹⁸²:

- Sosyal duyarlılık (social sensitivity): Rol alma ve sosyal çıkarıma yansır,
- Sosyal içgörü (social insight): Sosyal anlama, psikolojik içgörü ve ahlaki yargılamayı içerir,
- Sosyal iletişim (social communication): İletişimin ve sosyal problem çözmenin temelini oluşturur.

Bu modelde adaptatif zekâ üç bileşenden oluşur: sosyal zekâ, kavramsal zekâ ve pratik zekâ. Sosyal zekâ adaptif zekânın bir bileşenidir. Buna göre, sosyal zekâ, kişisel yeterlilikle ilişkili bir ana boyut olarak genel olarak algılanan fiziksel yetkinlik ve sosyo-duygusal adaptasyon (mizaç ve karakter) ile birleşir. Sosyal zekânın test edilmesi konusunda Greenspan ve Love hiçbir bileşen için herhangi bir özel test önerisinde bulunmamıştır. Sosyal zekâ testi için sosyal biliş için kullanılan prosedürlerden yararlanılabileceğini ima etmiştir¹⁸³.

2.1.2.3. Howard Gardner'ın Kişilerarası Zekâ Modeli

Bilimsel zekâ kuramları arasında sosyal zekânın çok az rol oynadığı bir ortamda Gardner (1983), sosyal zekâyı yer vererek bir istisna olan çoklu zekâ teorisini sunmuştur.

¹⁸¹ A. e., s.565.

¹⁸² A. e., s.569.

¹⁸³ A. e., s.569.

Gardner tarafından savunulan çoklu zekâ kuramına göre, zekâ türleri çeşitlilik gösterir. Gardner'in ilk araştırmalarında yedi adet zekâ türü önerilmiş ve daha sonraki çalışmalarında üç yeni zekâ türü ilave edilmiştir. Bunlar (1) sözel-dilsel zekâ, (2) mantıksal-matematiksel zekâ, (3) müziksel-ritmik zekâ, (4) görsel-uzamsal zekâ, (5) bedensel-kinestetik zekâ ile birlikte biri kişinin kendisine diğeri ise kendine doğru olan iki kişisel zekâ türü olan (6) kişilerarası sosyal zekâ ve (7) içsel zekâ¹⁸⁴, (8) doğasal zekâ, (9) varoluşsal zekâ ve (10) pedagojik zekâ¹⁸⁵.

Gardner, "her bir zekâ biçiminin, söz konusu yeteneğin bir kültür tarafından manipüle edilip aktarılabildiği eşsiz bir sembol sisteminde kodlandığını" savunmaktadır. Sosyal zekâ sözkonusu olduğunda bu sembolik dil, insanların birbirlerinin zihinsel durumlarını (mental states) tanımlamak için kullandığı binlerce terimden oluşur. Bu bağlamda kişilerarası sosyal zekâ (interpersonal intelligence) başkalarına uygun şekilde anlama ve cevap verme kapasitesidir¹⁸⁶.

Gardner'da kişilerarası sosyal zekâ, insanlarla ilişkilere yanıt verebilmek ve onlarla etkileşime girmek üzerinden tariflenmektedir. Bu doğrultuda "insanların farklı ruh hallerini, yüz ifadelerini ve duygularını, konuşma tonlarını, duygularını ve motivasyonlarını anlama ve farklılaştırma yeteneğidir". Bununla birlikte, kişilerarası sosyal zekâ, bireyin kendi ruh halini, güçlü ve zayıf yanlarını farketme ve bu yönlerle duyarlılıkla ilişkilidir ki bu kişilerin özgüvenli kişilerdir¹⁸⁷.

Gardner (1983)'in çoklu zekâ kuramı, zekânın üniter bir yapıdan oluşmadığını, bireylerin birbirinden farklı ve bağımsız çeşitli zekâ türlerine sahip olduğunu ve bunların zamanla geliştirilebilir olduğunu savunmaktadır¹⁸⁸. Gardner (1983)'e göre, insan beyninin modüler bir yapıya sahiptir. Talu (1999)'a göre, yapılan araştırmalar, "farklı sembol formlarının beynin farklı bölümlerine hizmet etmekte" olduğunu göstermektedir¹⁸⁹. Nitekim Sternberg'e göre Gardner'in sosyal

¹⁸⁴ Gardner, **a. g. e.**, s. xxix.

¹⁸⁵ James R. Flynn, "The Nature Of Human Intelligence", **Intelligence, Society, and Human Autonomy**, (Ed.) Robert J. Sternberg, Cambridge University Press, 2018, s.120.

¹⁸⁶ Kihlstrom, **a. g. e.**, s.571.

¹⁸⁷ Oniel Tobias, "Gardner's theory of Multiple Intelligences", (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2MhL4gy>, 8 Temmuz 2009, s.2.

¹⁸⁸ Çapraz, **a. y.**, s.190.

¹⁸⁹ **A. y.**, s.190.

zekâ bağlamında nörobiyolojik alanda yapılan çalışmalara esin olarak katkıda bulunmuştur¹⁹⁰.

“...Ancak bilişsel sinirbilime olan ilginin artması ve psikologlar arasında psikolojik olarak ‘gerçek’ olanın altın standardı olarak nörobiyolojik verileri almaya yönelik artan bir eğilim bağlamında kişilerarası zekâ ile diğer zekâ biçimleri arasındaki nöropsikolojik ayrışma iddiaları (ör. prefrontal kortekse verilen hasar, kişisel yetenekleri ve kişilerarası zekâyı seçici bir şekilde bozarken, diğer yetenekleri sağlam bırakarak), sosyal zekânın dilsel, mantıksal-matematiksel ve mekansal zekâdan ayırt edilebileceği fikrine yeni bir hayat verdi.”

Sterberg’e göre, herhangi bir yeni sosyal zekâ testi sunmayan Gardner, savunduğu çoklu zekâ türlerinin niteliksel olarak birbirinden gerçekten farklı olduğuna dair çarpıcı kanıtlar sunamamıştır¹⁹¹.

2.1.2.4. Robert Sternberg’in Başarılı Zekâ Modeli

Sternberg’in insan zekâsına ilişkin erken dönemdeki çalışmalarında (1977, 1980, 1984) sosyal zekâ çok az rol oynamıştır. Erken dönem çalışmaları, sosyal zekâdan ziyade, geleneksel zekâ testleri ile temsil edilen muhakeme ve problem çözme becerilerine odaklanmaktadır. Sonraki çalışmaları, özellikle de Sternberg (1985, 1988)’te yer alan triarşik zekâkuramı sosyal zekâyaaçıkça yer vermektedir¹⁹².

Triarşik teoriye göre, sosyal zekâ, birbirinden ayrık üç farklı zekâ bileşeninden biri olan pratik zekânın bir alt unsurudur. Sternberg’e göre zekâ; analitik, yaratıcı ve pratik yeteneklerden oluşur. Pratik zekâ, günlük yaşamındaki problem çözme becerisi olarak ifade edilmekte ve pratik zekâsosyal zekâyı içerir¹⁹³.

Sosyal zekâyı kapsayan pratik zekâ iş yaşamında büyük ilgi görmüş ve hatta bazı araştırmacılar pratik zekânın analitik zekâdan çok daha önemli olduğunu öne sürmüştür. Bu ilginin temelinde, pratik zekânın çevreye sadece uyum sağlanmasıyla sınırlı olmaması ve çevreyi değiştirme ve seçme aksiyonlarını içermesi yatmaktadır¹⁹⁴.

¹⁹⁰ Kihlstrom, a. g. e., s.571.

¹⁹¹ A. e., s.571.

¹⁹² A. e., s.568.

¹⁹³ A. e., s.558.

¹⁹⁴ Çapraz, a. y., s.193.

Sternberg'e göre, her tür zekâ farklı bileşen işleminin işleyişini yansıtmaktadır:

- Çeşitli alanlarda problemleri çözen performans bileşenleri,
- Problem çözmeyi planlayan ve değerlendiren yürütücü üstbilgiler,
- İlk iki bileşenin öğrenildiği bilgi toplama bileşenleri.

Sternberg'e göre, sosyal zekâyı içeren pratik zekâyı ait kabiliyetler ise öğretililebilir. Nitekim Sternberg (1997, 1998)'ye göre zekâ kuramının gelişimi, zekânın geliştirilebilir olduğunun farkedilmesiyle büyük ölçüde gelişti¹⁹⁵. Sternberg'e göre, zekânın gelişimi, uzmanlığın gelişimine de imkân vermektedir. Uzmanlık geliştirme Sternberg tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “bir veya daha fazla yaşam performansı alanında yüksek düzeyde ustalık için gereken bir dizi becerinin kazanılması ve güçlendirilmesi süreci”¹⁹⁶.

Sosyal zekâyı içeren pratik zekânın yönetsel alanda önem kazanmıştır. Bunun temelinde örtülü bilgi (tacit knowledge) yatmaktadır. Örtülü bilgi bir başkasının “yardımı olmadan elde edilen ve bireylerin kendi değer verdikleri hedeflere ulaşmalarını sağlayacak olan faaliyet-odaklı bilgidir”¹⁹⁷.

Sternberg (1997), iş yaşamında başarılı bir yöneticilik ve liderlik için sosyal zekâyı da atıfta bulunarak her üç zekâ türünün geliştirilmesi gerektiğini ve “yöneticilerin kendi zayıf ve güçlü yönlerine odaklanmaları gerektiğini” belirtmektedir. İş yaşamında başarılı olmak, her üç tür zekânın varlığını, geliştirilmesini gerektirmektedir. Bunlardan biriyle başarıya ulaşmanın mümkün olamayacağı savunulmaktadır¹⁹⁸.

Sternberg (2005)'in gerçekleştirdiği ve 85 öğrenciyi kapsayan araştırma çalışmasının sonucunda her üç zekânın da ders performansını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir¹⁹⁹.

¹⁹⁵ Kihlstrom, a. g. e., s.558.

¹⁹⁶ A. e., s.558.

¹⁹⁷ R. J. Sternberg, “Managerial Intelligence: Why IQ Isn't Enough”, Journal of Management, 1997, 23 (3), s.483. Aktaran Burak Çapraz v.d., “Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009, s.193.

¹⁹⁸ Çapraz, a. y., s.190.

¹⁹⁹ R. J. Sternberg, “The Theory of Successful Intelligence”, **Interamerican Journal of Psychology**, 2005, Volume 39, No.2., s.191. Aktaran Burak Çapraz v.d., “Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ

Sternberg (1985, 1988), ölçüm-test çalışmaları ile ilgili olarak da özellikle pratik zekâ ve sosyal zekâ olmak üzere, tüm zekâ biçimlerinin ölçülmesinin, değerlendirildiği içeriğe duyarlı olduğunu savunmuştur²⁰⁰.

2.1.2.5. Karl Albrecht'in Sosyal Zekâ 'SPACE Modeli'

Albrecht (2006), sosyal zekâyı, “başkalarıyla iyi geçinme ve iş birliği yapma yeteneği” olarak tanımlamaktadır²⁰¹. Sosyal zekâ, bir dizi becerinin bir birleşimi olarak tanımlanır. Ona göre zekâ, Soyut, Sosyal, Pratik, Duygusal, Estetik ve Kinestetik zekâ olmak üzere altı temel zekâ boyuttan oluşur.

Albrecht (2006), beş faktörlü bir sosyal zekâ modeli sunmuştur. Gardner, Goleman ve diğer araştırmacıların modellerine dayanarak savunduğu sosyal zekâ modelinin²⁰² İngilizce kısaltması SPACE olarak bilinmektedir. SPACE modelinde 5 faktör yer almaktadır. Bunlar; S faktörü, durumsal farkındalık (situational awareness); P faktörü, varlık (presence); A faktörü, orjinallik (authenticity); C faktörü, berraklık (clarity) ve E faktörü ise empatiden (empathy) oluşmaktadır²⁰³.

S faktörü olan ‘durumsal farkındalık’, Albrecht (2006)’ya göre, karşılaşılan durumları anlamlandırma, kavrama ve bu durumlar karşısında insanların davranışlarını olası niyetler, duygusal durumlar ve etkileşime girme eğilimleri bakımından yorumlamamızı sağlayan bir yetenektir. Albrecht’e göre “bu boyutu bir tür ‘sosyal radar’ olarak... düşünebiliriz”²⁰⁴.

P faktörü olan ‘varlık’ ise, görünüş, duruş, ses rengi, ince hareketler gibi özel ve sözel olmayan kalıpları içerir. Birinin bir başkası ile ilgili izlenimlerinde topladığı ve işlediği sinyalleri içerir. Bir başka deyimle, kişinin başkalarına gönderdiği izlenimdir²⁰⁵.

Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009, s.192.

²⁰⁰ Kihlstrom, **a. g. e.**, s.558.

²⁰¹ Albrecht, **a. g. e.**, s.3.

²⁰² **A. e.**, s.10-12.

²⁰³ **A. e.**, s.29-30.

²⁰⁴ **A. e.**, s.29-30.

²⁰⁵ **A. e.**, s.29-30.

A faktörü olan ‘orijinallik’ ise davranışlarımızdaki sinyalleri alır. Bir başkasının bizi dürüst, güvenilir, açık fikirli, ahlaklı, iyi niyetli vb. olarak değerlendirmelerine sebep olan davranışlarımızdaki sinyalleri alır²⁰⁶.

C faktörü, ‘berraklık’, bir başkasıyla ilişkiye, etkileşime, iş birliğine götüren ve kendimizi bir başkasına aktarımımızdaki şeffaflığa işaret eder. Bir kişinin kendi hakkındaki verileri net, açık şekilde bir başkasına aktarması, iletmesi becerisidir. Kendi fikirlerini ne denli net ve doğru şekilde açıklarsa, kişinin bu becerisi dolayısıyla başkaları iş birliği yapabilecektir²⁰⁷.

Son faktör olan E faktörü empati ise, pozitif etkileşim kurulmasını sağlayan ve bir başkasıyla ilişki kurma halidir²⁰⁸.

Albrecht (2006)’ya göre, bu beş faktörün her birinin etkisi değişkendir. Davranışlar üzerindeki etki düzeyleri çok yüksek ya da neredeyse etkisiz olabilir. Kişiler arası beceriler perspektifinden bakarak, Albrecht, davranışları “toksik” etki ile “besleyici etki” arasında değişen etkilere sahip bir spektrum üzerinde sınıflandırmaktadır. Ona göre, toksik davranış, insanların kendilerini kızgın, öfkeli, sinirli, gergin, suçlu, aşağılanmış gibi şekillerde yetersiz hissetmelerine yol açar. Besleyici davranış ise, insanların kendilerine değer verildiğini, saygı duyulduğunu, sevildiğini, onaylandığını, kabul edildiğini hissetmelerini sağlar²⁰⁹.

Sosyal zekâyı ölçmek üzere, Albrecht’in modeli bir öz değerlendirme aracı sunmaktadır. Bu yolla, Albrecht, sosyal zekâyı sosyal becerilerin, kişisel farkındalığın ve etkileşim tarzının bir kombinasyonu olarak ölçümlenebileceğini ve bireylerin ölçümleme sonucuna bağlı olarak iyileştirilmesi gereken ana odak noktalarını seçmelerine yardımcı olduğunu belirtmektedir.

2.1.2.6. Weis ve Süß’ün Sosyal Zekânın Bilişsel Performans Modeli

Weis ve Süß (2005), sosyal zekânın bilişsel yeteneklerle ilişkisiyle sınırlı bir modelini geliştirmiş ve sunmuştur. Önerdikleri model (cognitive performance model), sosyal zekâ yapısının doğasını ve kapsamını çizmeye yönelik teorik ve ampirik

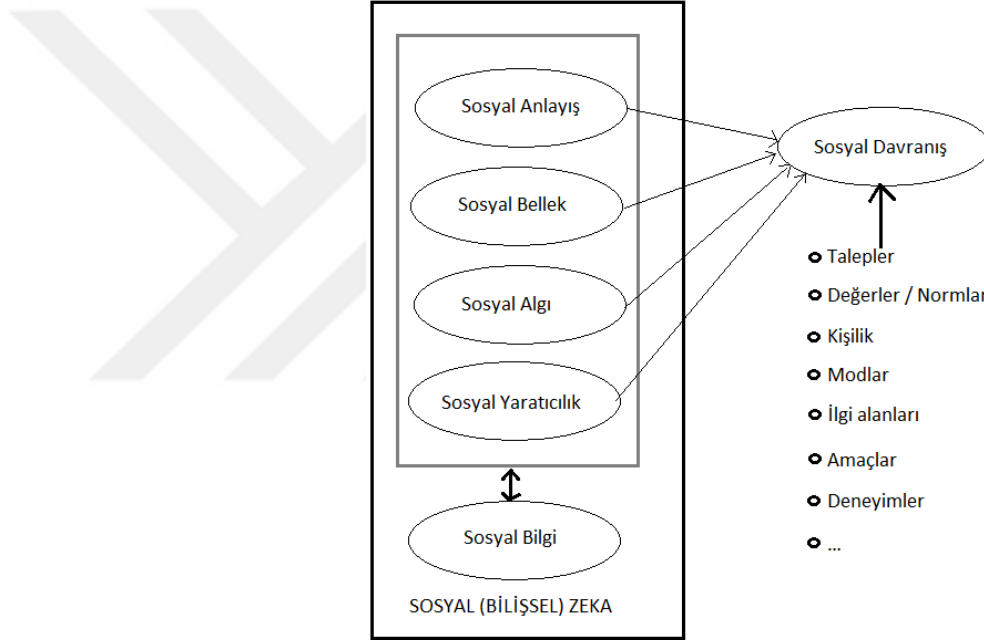
²⁰⁶ A. e., s.29-30.

²⁰⁷ A. e., s.30.

²⁰⁸ A. e., s.30.

²⁰⁹ A. e., s.12-14.

yaklaşımların bir tanımını sunar. Weis ve Süb (2005)'te sunulan bilişsel performans modeli, sosyal zekâ yapısının geçerliliğini temsil eder. Performans modelinde, tasarlanan çoklu özellikte – çoklu metotlar (multitrait-multimethod) ve geçmiş teorik ve ampirik hesaplar, yapının bilişsel yönlerine odaklanan sosyal zekânın performans modeline entegre edilmiştir. Entegre edilen bu bilişsel yetenekler: sosyal anlayış (social understanding), sosyal bellek (social memory), sosyal algı (social perception), sosyal yaratıcılık (social creativity) ve sosyal bilgidir (social knowledge)²¹⁰. Sosyal zekânın yapısal modelinde içeren bilişsel yetenekler aşağıda Şekil 11'de gösterilmektedir.

Şekil 10: Sosyal Zekânın Performans Modeli

Kaynak: Susanne Weis ve Heinz-Martin Süß, "Social Intelligence-A Review and Critical Discussion of Measurement Concepts", Emotional Intelligence: An International Handbook, (Ed.) Ralf Schulze ve Richard D. Roberts, 2004, Hogrefe & Huber Publishers, s.218.

Sosyal anlayış, Weis ve Süß'e (2005) göre, sosyal uyarınları anlama ve yorumlama yeteneğidir. Mesela, bir kişi sözlü veya sözsüz iletişim yoluyla bir şey ifade etmek istediğinde doğruyu düzeltir. Bu durum, sosyal anlama yetenekleri ile ilişkilidir. Bu uyarınlara karmaşıklık düzeyine göre değişiklik gösterebilir. Örneğin, bu

²¹⁰ Weis, a. e., s.203.

uyaranlar basit bir yüz ifadesi olabileceği gibi, insanların niyetleri, düşünceleri, motivasyonları gibi daha karmaşık olabilir²¹¹.

Sosyal anlayış, bezen sosyal içgörü olarak ifade edilse de çeşitli araştırmacılarca farklı kavram veya ifadelerle tanımlara dâhil edilmiştir. Sözelimi “insanları anlama yeteneği (Thorndike, 1920), verilen bir durumu mevcut olanlara dayatılan davranış açısından tanımlama yeteneği (Chapin, 1942) ve Bireylerin duygularını, ruh hallerini ve motivasyonlarını doğru bir şekilde yargılamak (Wedek, 1947)”, gibi tanımlamaların hepsi sosyal anlayış ya da sosyal içgörü kapsamında ele alınabilir. Benzer şekilde “GWSIT (Moss ve diğerleri, 1955), Chapin Sosyal Araştırma Testi (Chapin, 1967; Gough, 1968), O’Sullivan geniş test bataryaları. O’Sullivan ve Guilford 1966, 1976) n, sözsüz kodlama becerileri (Barnes & Sternberg, 1989), vb.” de sosyal anlayış kapsamında sınıflandırılabilir²¹².

Sosyal bellek ise, objektif olarak verilen sosyal bilgilerin depolanması ve hatırlanması yeteneğidir. Bu yetenek hem epizodik hem de anlamsal hafıza içeriğinin kasıtlı olarak depolanmasını ve hatırlanmasını gerektirir. Bu yeteneğe bağlı olarak sosyal bellek performansı, nesnel ve açıkça verilen sosyal bilgilerin değişen karmaşıklığına bağlı olarak sürekli hatırlanması ile belirlenir. Sosyal bellek, Guilford (1967), Kosmitzki ve John (1993), Mosset v.d. (1955), Probst, (1982) gibi çeşitli araştırmacıların makalelerinde de içerilmiştir²¹³.

Sosyal algı, Weis ve Süb (2005)’e göre, ilişkili sosyal bilgileri algılama yeteneğidir ve sosyal zekânın performansında rol oynamaktadır. Verili bir durumda bir bilgiyi hızlıca algılama yeteneği, daha fazla bilgi işlemeyi etkiliyor olabilir. Sosyal algıyı işlevselleştirme çalışmaları sadece Wong ve diğerleri (1995) tarafından denmişse de sonuç olarak sosyal algıyı sosyal anlama becerilerinden ayırmayı sağlamamışlardır. Sosyal algı, akademik zekâ modellerindeki hız yaklamına benzetilerek, ‘sosyal algısal hız’ olarak tanımlanabilir²¹⁴.

Sosyal yaratıcılık, bir nevi sosyal esnekliktir ve çeşitli toplumsal durumlar ya da sorunlar karşısında çözümler geliştirilmesi ya da açıklamalar bulunması yeteneğidir. Geliştirilen çözümlerin ya da yapılan açıklamaların sayıca çokluğu,

²¹¹ A. e., s.215.

²¹² A. e., s.215-216.

²¹³ A. e., s.216.

²¹⁴ A. e., s.216.

yaratıcılık performansını etkiler. Zira yaratıcılık performansı tek bir doğru cevaba değil, fikirlerin sayıca çokluğuna ve çeşitliliğine dayanmaktadır. Guilford'un Yapısal İnsan Akli Modelinde (Guilford, 1967) da geçen Sosyal yaratıcılık, davranışla ilgili içeriklerin bir tür dışavurumu, üretimi olarak tanımlanmıştır²¹⁵.

Sosyal bilgi (knowledge), örtük (tacit) olan, açık şekilde öğretilemeyen veya açık şekilde geri çağrılmayan içerikler olarak tanımlanabilir. Sosyal yaşamın bilgisidir. Prosedürel bellek bileşeninde saklanır. Sosyal bilgi, aynı zamanda “kültürel çevrenin etkisine veya durumun özelliğine bağlıdır (Weber ve Westmeyer, 2001)”²¹⁶.

2.1.2.7. Daniel Goleman'ın Sosyal Zekâ Modeli

Sosyal zekâyı sinirbilimin ışığında değerlendiren²¹⁷ Goleman (2006) ise iki boyutlu bir sosyal zekâ yaklaşımı ortaya koymuştur. Ona göre zekâyı oluşturan bu iki ana boyut ‘sosyal farkındalık’ ve ‘sosyal beceri’dir²¹⁸. Sosyal farkındalık başkaları hakkındaki sezgimiz iken, sosyal beceri ise bu farkındalıkla ne yaptığımızdır.

- “Sosyal farkındalık, başka birinin iç halini anında sezmekten, hislerini ve düşüncelerini anlamaya, karmaşık sosyal durumları kavramaya kadar uzanan bir yelpazeye gönderme yapar”. Şu öğelerden oluşur: temel empati, uyum, empatik isabet, sosyal biliş.
- “Sosyal farkındalığa dayanan sosyal beceri ise “pürüzsüz ve etkili ilişkilere olanak sağlar” ve şu öğeleri içerir: eşzamanlılık, benlik sunumu, nüfus, ilgi.

Goleman’a göre, başka birinin ne hissettiğini sezmek ya da ne düşündüğünü veya amaçladığını bilmek olan sosyal beceri işin başlangıç noktasını teşkil eder. Ne var ki etkileşimin verimli olacağını garanti etmez.

Tablo 2: Daniel Goleman'ın Sosyal Zekâ Modeli

SOSYAL FARKINDALIK	
Öğeler	Açıklamalar

²¹⁵ A. e., s.216.

²¹⁶ A. e., s.217.

²¹⁷ Goleman, a. g. e., s.128.

²¹⁸ A. e., s.108.

Temel empati	Başkalarının hislerini paylaşmak, sözsüz duygusal işaretleri okumak.
Uyum	Pür dikkat dinlemek, bir kişiye uyum sağlamak.
Empatik İsabet	Başka birinin düşüncelerini, hislerini ve niyetlerini doğru anlamak
Sosyal Biliş	Sosyal dünyanın nasıl işlediğini bilmek
SOSYAL BECERİ	
Öğeler	Açıklamalar
Eşzamanlılık	Sözsüz düzeyde pürüzsüz etkileşim
Benlik Sunum	Kendini etkili biçimde tanıtmak
Nüfuz	Sosyal etkileşimlerin sonucunu etkilemek
İlgi	Başkalarının ihtiyaçlarını önemseyip, uygun biçimde davranmak

Kaynak: Daniel Goleman, **Sosyal Zekâ: İnsan İlişkilerinin Yeni Bilimi**, Varlık Yayınları, 7. Basım, İstanbul, Temmuz 2017, s.108.

Goleman sosyal ilişkileri sağlık ve mutlulukla ilişkilendirir ve sosyal ilişkileri ödüllendirmenin anahtarının sosyal zekâ olduğu yönünde yeni bir anlam kazandırır²¹⁹.

2.1.2.8. Sosyal Zekânın Boyutlarına Dair Diğer Çalışmalar

Sosyal zekânın boyutlarına dair yapılan diğer çalışmalar birbiriyle örtüşme sağlasa da yukarıda verilen çalışmalara ilave olarak Marlowe (1986), Kosmitzki and John (1993), Silberman (2000) ve Silvera ve diğ. (2001)'in katkıları da aktarılmaya değerdir.

Tromso Sosyal Zekâ Ölçeğini geliştiren Silvera ve diğ. (2001)'e göre, sosyal zekâ; sosyal bilgi süreci, sosyal farkındalık ve sosyal beceri olmak üzere üç boyutlu bir yapı arzeder. Bu boyutlar şöyle tanımlanmaktadır²²⁰:

²¹⁹ Kihlstrom, a. g. e., s.572-573.

²²⁰ Tayfun Doğan, Tarık Totan ve Fatma Sapmaz, “Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ve Sosyal Zekâ”, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Mayıs 2009, s.237.

- **Sosyal bilgi süreci:** Bireyin bir başkasıyla ilişkisindeki sözlü ya da sözsüz etkileşim sürecidir. Kişinin bir başkasının mimiklerini, jestleri, duygularını, düşüncelerini, beden dilini anlaması, beklentilerini anlaması gibi yeteneklerini kapsar. Ölçeğin bu alt boyutunda insan ilişkilerine dair beceriler ölçülmektedir. Özellikle de “İnsan ilişkilerine yönelik olarak sözlü ya da sözsüz mesajları anlama, empati kurabilme, açık mesajların ötesinde gizli mesajları da okuyabilme becerileri ölçülmektedir.”²²¹
- **Sosyal farkındalık boyutu:** Kişinin sosyal ortama uyumu ve uygun davranma yeteneğini ifade eder. Sosyal farkındalık düzeyi arttıkça, kişinin ortama uygun davranması ve geribildirim vermesi kolaylaşır, adaptasyon başarısı artar. Tromso sosyal zekâ ölçeğinin bu alt boyutunda ise “etkin dinleme, atılgan davranışta bulunma, bir ilişkiyi başlatma, sürdürme ve sonlandırma gibi temel iletişim becerileri ölçülmektedir.”²²²
- **Sosyal beceri düzeyi:** Kişinin sosyal ortamlara yaklaşımı ve etkisi ile ilişkili bir beceridir. Sosyal beceri düzeyi arttıkça, kişinin yeni ortamlara kolaylıkla girebilmesi, diğer insanlarla iletişim kurması ve ilişki geliştirmesi kolaylaşır. Tromso sosyal zekâ ölçeğinin “sosyal farkındalık alt boyutunda ise ortama, yere ve zamana uygun olarak etkili bir şekilde davranma becerisi ölçülmektedir.”²²³

Marlowe (1986), sosyal zekâ yapısını beş ayrı alana ayırmaktadır: motivasyon, sosyal bağlamda öz yeterlilik, sosyal beceriler, performans, kişisel özellikler (traits). Bunlar şöyle tanımlanmaktadır²²⁴:

- Bireyin hedeflerini geliştirme ve hedefe yönelik faaliyetler başlatma kapasitesini vurgulayan motivasyon,
- Sosyal bağlamda öz yeterlilik ve bu beklentisiyle ilişkili kişisel ustalık ve başarı,
- Sosyal beceriler (yeteneklerin olumlu pekiştirmelere yol açan ve olumsuz pekiştirmeleri ortadan kaldıran şekillerde hareket etmesi olarak kavramsallaştırılmıştır),
- Sosyal olarak yetkin bir kişiyi, kişisel hedeflere ulaşabilecek kapasitede tanımlayan performans,

²²¹ Doğan, a. y., s.697.

²²² A. y., s.697.

²²³ A. y., s.697.

²²⁴ Elenkov, a. g. e., s.291.

- Sosyal zekâyla ilgili özellikler kavramsal olarak bilişsel, duyuşsal ve davranışsal nitelikteki kişisel özelliklerdir.

Silberman (2000) ise, sosyal zekânın boyutlarını, sosyal zekâyâ sahip olan bireylerden hareketle tanımlamıştır. Ona göre, sosyal zekâ sekiz farklı boyuta sahiptir. Bunlar şu unsurlardan oluşmaktadır²²⁵:

“1-İnsanları anlama, 2-duygu ve düşüncelerini açık bir biçimde ifade edebilme 3- ihtiyaçlarını dile getirmek(atılgnlık) 4- iletişimde olduğu kişiye geribildirim vermek ve ondan geri bildirim almak 5- başkalarını etkileme, motive etme ve ikna etme 6- karmaşık durumlara yaratıcı çözümler getirmek 7- bireysel olarak çalışmak yerine iş birliği içinde çalışmak, iyi bir takım üyesi olmak 8- ilişkiler çıkmaza girdiğinde uygun tutumu sergilemek”ten oluşmaktadır.”

Kosmitzki and John (1993) ise, sosyal zekâyı bilişsel, davranışsal ve motivasyonel olmak üzere üç geniş alana ayırmaktadır. Buna göre²²⁶:

- Bilişsel boyut: perspektif alma (perspective taking), insanları anlama, sosyal kuralları bilme ve başkalarına açık olma,
- Davranışsal boyut: insanlarla başa çıkma, sosyal uyum ve kişilerarası ilişkilerde sıcaklık,
- Motivasyonel boyut ise başkalarını manipüle etme, yönlendirme ve motive etme ile ilişkilidir.

2.1.3. Sosyal Zekânın Önemi ve Rolü

Sosyal zekâ, insan olmanın temel ve ayrılmaz bir niteliği; insanın kendisiyle, başka insanlarla ilişkileriyle ve sosyal çevresiyle ilişkili olan, insanın sosyal ilişkilerinde ve pek çok alandaki başarısında önemli rol oynayan bir kapasite, bir yetenekler kümesi olarak öne çıkmaktadır.Bu kapasite ve/veya yetenekler kümesi insanın akademik yaşamında iş yaşamında özel hayatında insanlarla ilişkilerinde, başarısında ve hatta mutluluğu ve sağlığında bile önemli bir rol oynamaktadır.

²²⁵ Silberman, a. y., s.18.

²²⁶ Elenkov, a. g. e., s.291-292.

Psikolog Nicholas Humphrey, insanları tanımlayan şeyin (nicel zekâ olmaktan çok) sosyal zekâ olduğu görüşündedir²²⁷. Sosyal zekâ “hisleri ve duyguları kontrol etme yeteneği; bu nedenle zihinsel faaliyetlere, karar vermeye ve iletişime yardımcı olabilir”²²⁸.

Humphrey’e göre, sosyal zekâ, bireye “başkalarının zihinlerinin bir teorisine sahip olma” olanağı sağlamaktadır. Sosyal zekânın önemini daha da belirginleştirmek için otistik çocukları örnekleyen Humphrey’e göre, ezberleme ve gözlemlenebilirlik gibi yönleri gelişkin olan bazı otistik çocukların zekâsı yüksek olsa bile sosyal zekâsı düşüktür²²⁹.

“Bazı otistik çocuklar son derece zekidir, çünkü bilgi birikimlerini gözlemlenebilirlik ve ezberleme becerilerini geliştirmişlerdir, ancak sosyal zekâları düşüktür. Benzer şekilde şempanzeler gözlem ve ezberlemede çok ustadırlar, fakat Humphrey’e göre, kişilerarası ilişkileri ele alma konusunda becerikli değildirler. Onların eksikliği, başkalarının zihinlerinin bir teorisine sahip olmamalarıdır. Uzun bir süre boyunca, davranışçılık disiplini alana hakimdi, yani insan ve hayvan davranışlarının yalnızca gözlemlenebilirlik ve korelasyonlar bulma yoluyla anlaşılacağı düşünülüyordu. Ancak son teoriler, kişinin içsel yapısının davranışı değerlendirirken dikkate alınması gerektiğini gösterir[14]”.

Albrecht (2006)’e göre, sosyal zekânın güçlü ya da zayıf oluşunun insan ilişkilerinde açıkça görülebilir sonuçları vardır. Nitekim zayıf olması durumunda çoğu kişi için erdemlerin eksikliğine kıyasla sosyal zekânın eksikliğini daha kolayca belirlenebilir. Sosyal zekânın insan ilişkilerinde bir başkasına yönelme veya kaçınmada etkili olduğunu savunmaktadır. Ona göre: “Bilinçsiz olarak ona (sosyal zekâyı) sahip olan insanlara yönelebiliriz, ancak bilinçli olarak olmayanlardan uzak dururuz. Ve bunlar arasında kişilerarası yeterlilik ölçeğinin ortasında: “Onları (etkileşime) alabilir veya (etkileşim dışında) bırakabiliriz”²³⁰. Albrecht ayrıca, sosyal zekâ düzeyine bağlı olarak insanlar arasındaki ilişkilerin niteliğinin yapıcı ve yıkıcı unsurlar taşıdığına inanmaktadır. Sosyal zekâsı güçlü, yüksek kişiler diğer insanlarla

²²⁷ M.Y. Ganaie ve Hafız Mudasir, “A Study of Social Intelligence & Academic Achievement of College Students of District Srinagar, J&K, India”, **Journal of American Science**, 2015, Cilt 11, Sayı 3, (Çevrimiçi) <http://www.jofamericanscience.org>, 13 Temmuz 2019, s.23.

²²⁸ Lathesh K. R. ve Vidya D. Avadhani, “A Study On Social Intelligence And Its Impact On Employee Performance Of Insurance Sectors In Mysuru City”, **International Journal of Mechanical Engineering and Technology (IJMET)**, Volume 9, Issue 1, January 2018, pp.531.

²²⁹ Sosyal Zekâ, **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) https://www.wikizero.com/tr/Sosyal_zekâ, 16 Haziran 2019.

²³⁰ Albrecht, a. g. e., s.2.

'besleyici' (yapıcı) davranışlar sergiler ve insanlarakendilerini değerli, sevilen, onaylanan ve takdir görenkişi olarak hissettirirler. Sosyal zekâsı düşük kişiler ise diğer insanlarla 'zehirleyici' (yıkıcı) davranışlar sergiler ve insanların kendilerini öfkeli, hayal kırıklığına uğramış, yetersiz, suçlu hissettirirler²³¹.

Sosyal zekâ, insanın çeşitli becerilerle donanmasına imkân vermektedir. Silvera ve diğ. (2001)'e göre, sosyal zekâyâ sahip bireyinsahip olabileceği temel becerilerarasında şunları belirtmektedir²³²:

- Kendisinin ve diğer insanların duygu düşüncelerini anlaması,
- Beden dillerini okuyabilmesi,
- İlişkilerde başkalarının istek ve beklentilerini anlayabilmesi,
- İçinde bulunduğu sosyal ortama ve şartlara uygun davranması,
- Sosyal ortamlarda içinde bulunulan duruma uygun davranışlar göstermede başarılı olması,
- Kendisine yönelik davranışlara uygun tepkiler vermede ve geribildirimde bulunmada başarılı olması; ne konuşacağını, nasıl davranacağını, insanları nasıl etkileyeceğini bilmesi,
- İnsan ilişkilerinde ustaca davranması,
- Sosyal ortamlara kolaylıkla girebilmesi
- İnsanlarla geçinmekte zorluk çekmemesi
- Sosyal ortamlara kolaylıkla uyum sağlaması.

Sosyal zekâyâ sahip kişilerin sahip olduğu yetenekler ve beceriler, Kızıltepe (2004)'ye göre ise şunları içermektedir²³³:

- Başkalarının ruh hallerini, istek ve arzularını, sevinç ve kızgınlıklarını, dürtülerini, iniş-çıkışlarını anlayabilme ve davranışlarını buna göre uyarlayabilme yeteneğine sahiplerdir.
- Başkalarıyla iyi geçinebilme becerisine sahiplerdir.
- Başkalarıyla iyi iletişim kurabilme becerisine sahiplerdir.
- Grup içerisindeki etkileşimleri ve insanların beklentilerini fark edebilme ve onların duygu dünyasına girebilme yeteneğine sahiplerdir.

²³¹ Doğan, a. y., s.696.

²³² A. y., s.237.

²³³ A. y., s.237.

- Kişilerarası farklılıkları görebilme, farkına varabilme yeteneğine sahiplerdir.
- Karşısındakinin niyetlerini, arzularını ve düşündüklerini kolayca anlayabilme ve onları etkileyip yönlendirebilmeyeteneğine sahiplerdir.

Sosyal zekâ, insanların arkadaş edinmelerini ve bu ilişkilerini sürdürebilmelerine olanak sağlar. Zira, sosyal zekâ düzeyi yüksek olan bireyler başkalarını anlamak ve onlarla iletişim kurmak, etkileşime girmek için beden dillerini etkili şekilde kullanabilmektedir²³⁴.

Daniel Goleman, sosyal zekânın bireyin sağlığı ve mutluluğunu etkileyecek denli önemli olduğunu belirtmektedir. Sosyal zekâyı yeni bir anlam kazandıran Goleman, sosyal ilişkileri sağlık ve mutlulukla ilişkilendirir ve sosyal ilişkileri ödüllendirmenin anahtarının sosyal zekâdan geçtiğini öne sürmüştür²³⁵. Nörobilimsel araştırmalar yapan Goleman'ın araştırma sonuçları, sosyal ilişkilerimizin fiziksel sağlığımız üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Saptadığı etkileri arasında kan akışı, solunum, yorgunluk ve depresyon gibi ruh hali ve bağışıklık sisteminin zayıflaması gibi etkiler sayılmaktadır. Buna göre, sosyal ilişkilerdeki ilişki derinleştikçe oluşan etki de derinleşmektedir²³⁶.

Sosyal zekânın biri sosyal uyum biri de sosyal değişim olmak üzere taşıdığı iki yönü önem kazanmaktadır. Nitekim, sosyal zekâ, sosyal çevrenin ve sosyal işlerin zorluklarını başarıyla yönlendirme ve aktarma bakımından da etkilidir. Ross Honeywell (2015), çok yönlü bir sosyal değişimi yapabilme becerisinin, istekleri ve yaklaşımları olan gelişmiş sosyal görüşlerin bir dereceye kadar kendi farkındalığını ve sosyal farkındalığını birleştirir²³⁷.

Sternberg de sosyal zekânın 'sosyal değişim'tarafını vurgulamakta ve önem vermektedir. Zekânın insan doğasını bütünüyle ele alan bir yapı olduğunu söyleyen Sternberg, akademik ve soyut becerilerin yanında "insanın bilgiyi ileri düzeye taşıma ve genişletme kapasitesi yani yaratıcı becerisi ve ürettiklerini hayata uygulama becerileri de yer almakta" olduğunu ve zekânın 'çevreye uyum sağlama' yönüne

²³⁴ A. y., s.696.

²³⁵ Kihlstrom, a. g. e., s.572-573.

²³⁶ M.Y Ganaie ve Hafız Mudasir, "A Study of Social Intelligence & Academic Achievement of College Students of District Srinagar, J&K, India", **Journal of American Science**, 2015, Cilt 11, Sayı 3, (Çevrimiçi) <http://www.jofamericanscience.org>, 13 Temmuz 2019, s.24.

²³⁷ Lathesh, a. y., s.531.

atıfta bulunan önceki anlayışların aksine, zekânın aynı zamanda çevreyi değiştirme ve seçme becerilerine de kapsadığını belirtmektedir²³⁸.

Benzer şekilde, Jean Piaget de kişinin sosyal çevresinde karşılaştığı çeşitli karmaşıklık düzeylerine sahip durumlar karşısında tutum ve davranışlarını değiştirerek ayarlayabileceği belirtmektedir²³⁹. Bu da kişinin sosyal yaşama tutunması ve adaptasyonunda önemli kazanımlar sağlayan bir yetenek olarak görünmektedir.

Eğitim araştırmacısı Raymond H. Hartjen'e göre, sosyal etkileşim için genişletilmiş fırsatlar zekâyı arttırmaktadır: "Bu, çocukların keskin bir 'kişilerarası psikoloji' geliştirmek için kişilerarası deneyimler için sürekli fırsatlara ihtiyaç duyduğunu göstermektedir"²⁴⁰.

Sosyal zekânın iş performansı ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar içinde, sosyal zekânın liderlik etkinliği ve motive edici kapasitesi en çok ilgi çeken sonuçları arasında yer aldı. Kosmitzki ve John (1993), Marlowe, (1986), Zaccaro, Gilbert ve diğerler (1991) ve bazı yazarlar, sosyal zekânın ortak boyutlarına dayanarak, başkalarını anlama becerisi, başkalarını manipüle etme teknikleri kullanma ve başkalarını kişisel veya kurumsal bir amaç için motive etme becerisinin sosyal olarak zeki bireylerin doğasında var olduğu konusunda liderlik becerilerinin geliştirebileceğini savunmaktadır²⁴¹.

Sosyal zekânın, iş yaşamında bir iş zekâsı yönüyle önem kazandığı da görülmektedir. Zira sosyal zekâ, İş yaşamındaki engelleri aşılmasında performansın gelişiminde, kişisel ve kurumsal başarıda önemli bir rol oynamaktadır²⁴². Yapılan çalışmalarda:

- Sosyal ilişkileri yönetme becerisi, iş dünyasında sosyal ve duygusal ilişkilerle mümkün olmaktadır²⁴³.

²³⁸ Tok, a. y., s.64.

²³⁹ Sosyal Zekâ, **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) https://www.wikizero.com/tr/Sosyal_zekâ, 16 Haziran 2019.

²⁴⁰ Ganaie, a. y., s.24.

²⁴¹ Elenkov, a. g. e., s.293.

²⁴² Lathesh, a. y., s.531.

²⁴³ Caroline NgonyoNjoroge ve Rashad Yazdanifard, "The Impact of Social and Emotional Intelligence on Employee Motivation in a Multigenerational Workplace", **Limkokwing University of Creative Technology**, Malaysia, 2014. Aktaran Lathesh K. R. ve Vidya D. Avadhani, "A Study On Social Intelligence And Its Impact On Employee Performance Of Insurance Sectors In Mysuru City",

- “Sosyal becerilerin ayrıca yönetsel iş performansı üzerinde doğrudan etkileri olduğu bulunmuştur”²⁴⁴. İş performansı ise, ekibin etkinliğini ve işe yönelik olumlu tutumu getirir²⁴⁵.
- “Boal ve Whitehead’e (1992 içinde Wong ve Low, 2002: 244) göre bazı liderlik teorileri duygusal ve sosyal zekânın yetkin liderlerde davranışsal karmaşıklık (complexity) ve esnekliğin önemli özellikler olması nedeniyle lider ve yöneticiler için daha fazla önem arz ettiğini belirtmiştir”²⁴⁶.
- “Mumford, Zaccaro, Harding, Jacobs ve Fleishman, (2000); Zaccaro, Mumford, Connelly, Marks ve Gilbert, (2000) gibi çalışmalarda etkin liderlik davranışının temelde liderin karmaşık sosyal sorunları çözme yeteneğine bağlı olduğu görülmektedir (Wong ve Low, 2002: 244)”²⁴⁷.
- “Yamagashi ve diğerleri (1999: 155) ise çalışmalarında güvenin sosyal zekâ ile desteklendiğini bulmuştur. Yüksek sosyal zekâyâ ait kişiler düşük sosyal zekâyâ sahip kişilere oranla daha yüksek düzeyde güven oluştururlar”²⁴⁸.

2.1.4. Sosyal Zekânın Ölçümü

Sosyal zekâ kavramını tanımlamak kolay görünse de iş sosyal zekânın ölçümüne gelince Thorndike’ye göre kolaylık birden değişiyor gibi görünüyor. Thorndike (1920)’den aktaran Kihlstrom and Cantor (2011)’e göre, Thorndike (1920)’de sosyal zekâ ölçümünün zorluğu şöyle ifade edilmektedir²⁴⁹:

“Uygun sosyal zekâ testlerinin tasarlanmasının zor olduğunu... Sosyal zekâ kendini fidanlıkta, oyun alanında kışla ve fabrikalarda ve satış odasında [sic] gösterir, ancak test laboratuvarının resmi standart koşullarını ortadan kaldırır.

International Journal of Mechanical Engineering and Technology (IJMET), Volume 9, Issue 1, January 2018, pp.531.

²⁴⁴ A. Semadar, G. Robins, ve G. R. Ferris, “Comparing the validity of multiple social effectiveness constructs in the prediction of managerial job performance”, **Journal of Organizational Behavior**, 27, 2006, s.443–461. Aktaran F. Lievens, ve D. Chan, “Practical intelligence, emotional intelligence, and social intelligence”, **Handbook of Employee Selection**, (Ed.) J.L. Farr ve N.T. Tippins, 2010, Lawrence Erlbaum/Taylor & Francis, s.343.

²⁴⁵ Lathesh, **a. y.**, s.531.

²⁴⁶ Çapraz, **a. y.**, s.196.

²⁴⁷ **A. y.**, s.196.

²⁴⁸ **A. y.**, s.196.

²⁴⁹ John F. Kihlstrom ve Nancy Cantor, “Social Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.564.

İnsanların tepkilerini adapte etme zamanlarını ve yüz, ses ve jest alet olarak kullanmalarını ister”.

Sosyal zekâ kavramının tanımlanmasındaki çeşitlilikle benzer şekilde, sosyal zekânın ölçümü de önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Sosyal zekânın ölçümünde psikometrik görüş ve kişilik görüşü olmak üzere iki ana yaklaşım yer almaktadır. Psikometrik görüş, sosyal zekâyı genel zekâ ile ilişkilendirirken, sosyal zekâyı, genel zekânın sosyal durumlara uygulanmış hali olarak kavrar. Bu haliyle, sosyal zekâ insanlı anlama ve yönetme yeteneğinin bir ifadesi olarak ölçülebilir olarak değerlendirilmektedir. Diğer yanda kişilik görüşü ise, sosyal davranışın zeki olduğundan hareket etmektedir. Sosyal davranıştaki farklılıkları ise, dolayısıyla, bireysel bilgi farklılığının bir ürünü olarak varsayarlar²⁵⁰.

Sosyal zekâ testleri literatürde dört farklı kategori altında sınıflandırılmaktadır. Birinci kategoriye göre, sosyal zekâ ölçümlerinin bazıları öz-bildirime ya da bir diğer deyimle öz-değerlendirmeye dayalıdır. Aşağıda Tablo 3'te öz-değerlendirmeye dayalı ölçüm metotları gösterilmektedir.

Tablo 3: Öz-değerlendirmeye Dayalı Metotlar

Metot	Yazar, Yıl	Alt Testi, Faktörü ya da Boyutu (Sosyal Zekâ)
Tromsø Sosyal Zekâ Ölçeği	Silvera ve diğ. (2001)	· Sosyal bilgi işlem · Sosyal beceriler · Sosyal farkındalık
Sosyal Zekâ Ölçeği	Chadha ve Usha (1986,2004)	· Sabır · İş birliği · Güven seviyesi · Duyarlılık · Sosyal çevrenin tanınması · Dokunsallık · Espri anlayışı · Hafıza

²⁵⁰ Katarína Vasil'ová, “Why Is Social Intelligence Difficult to Measure?”, **Individual and Society**, 2005, Vol. 8, No. 4, s.43-44.

Sosyal Zekâ Profili	Albrecht (2004)	· Sosyal beceriler · Kendi kendine içgörü · Etkileşim tarzı
Matson Gençlerle Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi (MESSY)	MATSON, ROTATORI ve HELSEL (1983)	· Uygun sosyal beceriler · Uygunsuz girişkenlik · Dürtüsellik / İnatçılık · Aşırı güven · Kıskançlık / Çekilme
Metot	Yazar, Yıl	Alt Testi, Faktörü ya da Boyutu (Sosyal Zekâ)
Social Yetenekleri Derecelendirme (Rating) Sistemi (SSRS)	GRESHAM ve ELLIOTT (1990)	· Sosyal beceriler · Problemleri davranış · Akademik yeterlilik · Ebeveyn desteği
Sosyal Yetenek Envanteri	LORR, YOUNISS ve STEFIC (1991)	· Sosyal beceriler · Empati

Kaynak: Katarína Vasiľová, “Why Is Social Intelligence Difficult to Measure?”, Individual and Society, 2005, Vol. 8, No. 4, s.44-45'teki verilerle birlikte literatür taramalarından faydalanılarak derlenmiştir.

Öz-değerlendirmeye dayalı bu sosyal zekâ ölçümlerinin uygulanması kolaydır ancak sosyal özyeterlilik açısından tartışmalı ölçümlerdir. Zira, kişinin testi iyi yorumlayıp yorumlayamayacağı tartışma konusudur²⁵¹. Katarína Vasiľová (2005)'e göre, öz-değerlendirmeye dayanan bu metotlar taşıdıkları ‘yanlılık’ riskine rağmen araştırma amacıyla en sık kullanılan metottur²⁵². Bununla birlikte, mevcut ölçüm yöntemlerine sıkı eleştiriler getiren ve ölçüm yöntemlerinin ortak noktalarından hareketle kendi yeni yöntemini oluşturmak için çalışma yürüten Katarína Vasiľová da Silvera ve

²⁵¹ Sosyal Zekâ, **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) https://www.wikizero.com/tr/Sosyal_zekâ, 16 Haziran 2019.

²⁵² Vasiľová, a. y., s.44.

diğ. (2001)'in geliştirdiği Tromso Sosyal Zekâ ölçeğinin sosyal zekâ tanımından hareket etmektedir²⁵³.

İkinci kategoriye giren sosyal zekâ ölçümlerinde ise, ağırlıklı olarak çocuklar olmak üzere, çocukların ebeveynleri, öğretmenleri, arkadaşları gibi üçüncü tarafların değerlendirmesini baz alan yöntemlerle sosyal zekânın tahmin edilmesine dayalıdır. Aşağıda Tablo 4'te bu kategoriye giren çeşitli ölçümler örneklenmektedir.

Tablo 4: Başkalarının Değerlendirmesine Dayalı Metotlar

Metot	Yazar, Yıl	Alt Testi, Faktörü ya da Boyutu (Sosyal Zekâ)
Akran Tahmini Sosyal Zekâ Testi (Peer-Estimated Social Intelligence, PESI)	Kaukiainen, Björkqvist, Österman, Logerspetz and Forsblom (1995)	· Başkalarının algısı · Sosyal esneklik · Birinin hedeflerine başarılı şekilde ulaşması · Davranış sonuçları
Sosyal Kabiliyet Ölçeği, Ebeveyn Versiyonu (Social Competence Scale – Parent Version)	CORRIGAN (2003)	· Sosyallik öncesi (prosocial) / iletişim becerileri · Duygusal düzenleme becerileri

²⁵³ A. y., s.45.

(Karma metot)	Wong, Day,	· Sosyal algı
1. George Washington	Maxwell ve Meara	· Sosyal içgörü
Sosyal Zekâ Testine	(1995)	· Sosyal bilgi
dayalı alt testinden		
konusmacının zihinsel		
durumunun tanınması		
(Moss ve diğ., 1955)		
2. Sosyal Zekânın Dört		
Faktör Testinden İfade		
Gruplaması alt testi		
(O'Sullivan ve Guilford,		
1976)		
3. Algılanan Kod Çözme		
Yetenek Ölçeği		
(Perceived Decoding		
Ability Scale) Form 1		
(Zuckerman ve Larrance,		
1979)		

Kaynak: Katarína Vasil'ová, "Why Is Social Intelligence Difficult to Measure?", **Individual and Society**, 2005, Vol. 8, No. 4, s.44-45.

Diğer kategorilere giren sınıflandırmalar ise, bireyin başarısını veya davranışını ölçümlemeyi temel almasına göre farklılık göstermektedir.

Buna göre, üçüncü kategoride başarı odaklı sosyal zekâ ölçümleri girmektedir. Tablo 5'te, başarı odaklı ölçüm örnekleri verilmektedir. Bu kateogoriye giren ölçümler, "klasik zekâ testlerine eşdeğer gibi görünen başarı özelliklerine dayanan yöntemlerdir"²⁵⁴.

²⁵⁴ A. y., s.44.

Tablo 5: Başarıya Odaklanan Metotlar

Metot	Yazar, Yıl	Alt Testi, Faktörü ya da Boyutu (Sosyal Zekâ)
George Washington Social Zekâ Testi	Hunt (1928), Moss (1931), Omwake (1949), Woodward (1955).	· Sosyal durumlarda yargı · Adlar ve yüzler için hafıza · İnsan davranışını gözlemleme · Kelimelerin ardındaki zihinsel durumların tanınması · Zihinsel durumların yüz ifadesinden tanınması · Sosyal bilgi · Mizah anlayışı
Altı Faktör Sosyal Zekâ Testi (Six factors Test of Social Intelligence)	O'Sullivan (1966)	· Davranış birimlerinin bilişi · Davranış dersleri bilişi · Davranışsal ilişkilerin bilişi · Davranış sistemlerinin bilişi · Davranışsal dönüşümlerin bilişi · Davranışsal sonuçların bilişi
Sternberg Triarşik Kabiliyetler Testi (Sternberg Triarchic Abilities Test, STAT)	Sternberg (1993)	· Analitik kabiliyetler · Yaratıcı kabiliyetler · Pratik kabiliyetler

Kaynak: Katarína Vasil'ová, "Why Is Social Intelligence Difficult to Measure?", Individual and Society, 2005, Vol. 8, No. 4, s.44-45.

Dördüncü kategori ise, bireyin davranışlarının başkaları tarafından değerlendirilmesine dayanan yöntemlerdir. İlişkili ölçümlerin örnekleri Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6: Davranışın Değerlendirilmesine Dayalı Metotlar

Metot	Yazar, Yıl	Alt Testi, Faktörü ya da Boyutu (Sosyal Zekâ)
Hareket Frekansı Yaklaşımı (AFA)	BUSS ve CRAIK (1983)	· Eylemlerin oluşturulması · Aday gösterme eylemlerinin değerlendirilmesi · Prototipik eylem derecelendirme · Kendinden bildirilen / meslektaşça bildirilen değerlendirme
Sosyal Becerilerin Video Testi	FUNKE ve SCHULER (1998)	-
-	HENDRICKS (1969)	· Bilişsel birimlerin farklı üretimi · Bilişsel sınıfların farklı üretimi · Farklı bilişsel ilişkilerin üretimi · Bilişsel sistemlerin farklı üretimi · Farklı bilişsel dönüşümlerin üretimi · Farklı bilişsel sonuçların üretimi

Kaynak: Katarína Vasil'ová, "Why Is Social Intelligence Difficult to Measure?", Individual and Society, 2005, Vol. 8, No. 4, s.44-45.

Sosyal zekânın uzun gelişim seyri boyunca araştırmacılar, sosyal zekânın ölçümü ve değerlendirilmesine ilişkin birçok metot geliştirdilerse de, en iyi yöntemin hangisi olduğu konusunda bir fikir birliğine varılamamıştır. Yapılagelen ölçümlerin

eleştirisini yapan Vasilova (2005)'e göre ölçüm çalışmalarında şu problemler kaydedilmektedir²⁵⁵:

- Mevcut ölçümler farklı sosyal zekâ türlerini araştırmakta ve dolayısıyla bunların arasındaki ilişki korelasyonu yüksek değildir.
- Özellikle de sözel olmayan ölçüm yöntemleri düşük güvenilirlik düzeyine sahiptir.
- Bu ölçümlere temel oluşturan tanımların farklılığının ve parçalanmışlığının olağan ürünü olarak sonuçlar da parçalanmışlık göstermektedir.
- Video testleri gibi birçok test zaman alıcıdır ve yönetimi zordur.
- Ticari olarak uygulanan sadece birkaç test bulunmakla birlikte, bunlar standart testler değildir.

Ölçüm çalışmalarındaki metod farklılıkları, birbiriyle çelişen sonuçlara ulaşılmasına yol açmıştır. Bu karışıklık, sosyal zekâ alanındaki araştırmacı sayısının zamanla azalmasında etkili olmuştur²⁵⁶. John F. Kihlstrom ve Nancy Cantor ise, “psikometrik geleneğin... sosyal zekânın soyut tanımlarını, sosyal zekâdaki bireysel farklılıkları ölçmek için hızla standartlaştırılmış laboratuvar araçlarına çevirdi”kleri eleştirisini yapmaktadır²⁵⁷.

2.1.5. Sosyal Zekâ Araştırmaları ve Bulgular

Sosyal Zekâ üzerine yurtdışındaki araştırma literatürü incelendiğinde, yoğunlaşılana ana araştırma ve problem alanlarının birkaç konuda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmı sosyal zekânın ayrı bir yapı olarak varlığına ilişkin, bir diğer kısmı sosyal zekânın liderlik, iletişim, okul başarısı, ebeveyn-çocuk ilişkisi gibi alanlara yoğunlaştığı görülmektedir. Bu araştırmaların bulguları aşağıda Tablo 7’de verilmektedir.

²⁵⁵ Vasil’ová, a. y., s.44.

²⁵⁶ Lekshmi, a. y., s.41

²⁵⁷ Kihlstrom, a. g. e., s.564.

Tablo 7: Sosyal Zekânın Varlığına İlişkin Araştırmalar

Araştırmacı, Yazar (Tarih)	Araştırma Bulguları
Beheshtifar ve Roasaci (2012)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekânın örgütsel liderlik, gelişmiş problem çözme yetenekleri, deneyimli liderlik ve pozitif kişilerarası deneyim ile olduğunu ortaya koydu.
Unterborn (2011)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekânın bağımsız bir yapı olduğunu, ancak genel zihinsel yeteneklerle ilişkili olduğunu ortaya koydu.
Kaushik ve Sanwal (2010)	Çalışmanın bulguları, yaş ilerledikçe sosyal zekânın azalma eğiliminde olduğunu ortaya koydu.
Tanakinci ve Yıldırım (2010)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekâ ile öğrencilerin akademik başarıları arasında zayıf ama pozitif ilişki olduğu ortaya koydu.
Dong, Koper ve Collaco (2008)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekâ ve kültürlerarası iletişim duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koydu.
Wessel ve diğ. (2008)	Çalışmanın bulguları, üniversite öğrencilerinin sosyal ve duygusal zekâları ile liderlik ve yargılama arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koydu.
Weis ve Süß (2007)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekânın soyut ve mekanik zekâdan ayrı yapıya sahip bir zihinsel yetenek olduğunu ortaya koydu.

Crowne (2007)

Çalışmanın bulguları, sosyal zekâ, duygusal zekâ ve kültürel zekânın ilişkili yapılar olduğunu ve hem kültürel zekânın hem de duygusal zekânın, sosyal zekânın altkümeleri olduğunu ortaya koydu.

Araştırmacı, Yazar (Tarih)

Araştırma Bulguları

Ganadevan (2007)

Çalışmanın bulguları, ortaokul öğrencilerinin sosyal zekâ düzeylerinin ebeveynlerin eğitim düzeyi, statüsü ve geliri ile ilişkili olduğunu ortaya koydu.

Seal, Boyatzis ve Bailey (2006)

Çalışmanın bulguları, sosyal zekânın (ve aynı zamanda duygusal zekânın) örgütsel yapılar içerisinde geliştirilebilir olduğunu ortaya koydu.

Triliva ve Poulou (2006)

Çalışmanın bulguları, sosyal ve duygusal yeterlikleri anlama ve kavramsallaştırmada sosyo-kültürel bağlamın etkili olduğunu ortaya koydu.

Goleman (2006)

Çalışmanın bulguları, okuldaki liderliğin okulun sosyal duygusal iklimini etkilediğini ve okullarda sosyal zekâyâ dayalı liderliğin bir sorumluluk olduğunu ortaya koydu.

Albrecht (2005)

Çalışmanın bulguları, sosyal zekânın duygusal zekâdan farklı olduğunu ve bununla birlikte iç içe geçtiklerini ortaya koydu.

Gadre (2004)

Çalışmanın bulguları, okul ortamının sosyal zekânın gelişiminde etkili olduğunu ortaya koydu.

Lee, Wong, Day, Maxwell ve Thorpe (2000)

Çalışmanın bulguları, kristalleşmiş ve akışkan zekâ ayrımının sosyal zekâ alanında da geçerli olabileceğini ortaya koydu.

Lee (1999)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekânın yaratıcılıktan ayrı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koydu.
Wong, Day, Maxwell ve Meara (1995)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekânın bilişsel ve davranışsal yönlerinin ayırt edilebilir olduğunu ortaya koydu.
Araştırmacı, Yazar (Tarih)	Araştırma Bulguları
Zhan (1995)	Çalışmanın bulguları, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde iletişimi teşvik eden sıcak, yakın ilişkilerin çocukların sosyal zekâsının gelişiminde olumlu rol oynadığını ortaya koydu.
Heidrich ve Denny (1994)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekâ ile sözel yeteneğin farklı yapılar olduğunu ortaya koydu.
Riggio, Messamer ve Throckmorton (1991), Brown ve Anthony (1990), Sternberg, Conway, Kateron ve Bernstein (1981)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekâ ve akademik zekânın kavramsal olarak farklı ve örtüşen yapılar olduğunu ortaya koydu.
Somzoa (1990)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekâ ve genel zekânın (IQ) kavramsal olarak farklı ama içiçe geçen yapılar olduğunu ortaya koydu.
Stricker ve Rock (1990)	Çalışmanın bulguları, bireyleri doğru yargılama ile sözel yeteneklerin ilişkili olduğunu ortaya koydu.
Boyle (1989)	Çalışmanın bulguları, sosyal zekâ ile zihinsel yetenekler arasında ilişki olmadığını, sosyal zekâ ve genel zekânın (IQ) farklı ve kısmen bağımsız olan yapılar olduğunu ortaya koydu.
Ford ve Tisak (1983)	Çalışmanın bulguları, davranışsal olarak sosyal zekânın akademik zekâyâ göre daha iyi bir yordayıcı olduğunu ortaya koydu.

Türkiye’de ise 2000’li yıllardan sonra gerçekleştirilen sosyal zekâ alanındaki araştırma çalışmalarının şu konulara yoğunlaştığı görülmüştür: İletişim kurma gönüllüğü (willingness to communication), kaygı ve İngilizceye karşı tutum, iletişim becerileri , iş yaşam kalitesi, kültürel zekâ, benlik saygı düzeyleri, depresyon düzeyleri, çevre tarafından sevilme, aile tutumu, iyimserlik-kötümserlik, yalnızlık arasındaki, yaşam doyumu, iş doyumu, zihin kuramı ile ilişkisi üzerine gerçekleştirilmiştir.

Aşağıda özetleri aktarılan bu araştırma çalışmaları içerisinde, sosyal zekânın girişimcilik ile ilişkisi üzerine herhangi bir araştırmaya ise literatürde rastlanamamıştır.

Doğan (2006) tarafından gerçekleştirilen araştırmada 287’si kız ve 233’ü erkek olan toplam 520 üniversite öğrencisinin sosyal zekâ düzeyleri ile depresyon düzeyleri, çevre tarafından sevilme, aile tutumu, iyimserlik-kötümserlik ve yalnızlık arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Tromso Sosyal Zekâ Ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri kullanılarak elde edilen veriler üzerinde tek yönlü varyans analizi ve t testiyle yapılan analizin sonucunda şu bulgular elde edilmiştir²⁵⁸:

- Sosyal zekâ ile iki ölçeği (sosyal beceriler ve sosyal farkındalık) arasındaki ilişkiistatistiksel olarak anlamlı iken, bir diğer alt boyutu olan sosyal bilgi süreci ile sosyal zekâarasında ise anlamlı bir ilişki bulunamıştır.
- Depresyon ile sosyal zekâ ve alt boyutları (sosyal beceriler ve sosyal farkındalıkla) arasında negatif bir ilişki mevcuttur.
- Sosyal zekâ ile çevre tarafından sevilme, ebeveyn tutumu ve iyimserlik arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu, sosyal zekâ ile yalnızlık arasında ise negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Silvera, Martinussen ve Dahl (2001)’in geliştirdiği Tromso Sosyal Zekâ Ölçeği (TSZÖ)’nin Türkiye’ye uyarlama ve geçerlilik güvenirlik çalışması Doğan ve Çetin (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada TSZÖ’nün geçerlilik güvenirlik çalışması Sakarya Üniversitesi’nin çeşitli bölümlerinde okuyan 719 üniversite öğrencisi üzerinde araştırılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğinin açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analiziyle gerçekleştirildiği araştırmada ölçeğin güvenirliği ise iç

²⁵⁸ Tayfun Doğan, “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon Ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs – 2006, s.1-83.

tutarlılık, test yarılama ve test tekrar test yöntemleriyle hesaplanmıştır. Araştıma çalışmasında “TSZÖ’nün Türk üniversite öğrencilerinin sosyal zekâ düzeyini ölçümünde... kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğu belirlenmiştir”²⁵⁹.

Doğan, Totan ve Sapmaz (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırmada üniversite öğrencilerinin sosyal zekâ düzeyleri ve benlik saygı düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmış ve bunların cinsiyet, eğitim alanına göre farklılaşması incelenmiştir. 286 kadın ve 226 erkek olmak üzere 512 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada TSZÖ ve Rosenberg Benlik Saygısı Alt ölçeği (RBSÖ; Rosenberg, 1965) kullanılmıştır. Bu araştırmayla, öğrencilerin sosyal zekâ boyutları ile benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyal zekâ düzeylerinin ve benlik saygısı düzeylerinin ise cinsiyete göre değişmediği bulunmuştur. Ayrıca, eğitim alanı bakımından ise önemli bir bulgu elde edilmiştir. Sosyal bilimler alanındaki öğrencilerin, fen bilimleri alanındaki öğrencilerden daha fazla sosyal zekâ ve sosyal beceriye sahip olduğu bulunmuştur²⁶⁰.

İlhan ve Çetin (2014) ise, sosyal zekâ ve kültürel zekâ arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. İlişkisel tarama modelini kullanarak 243 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada sosyal zekâ için TSZÖ’den ve kültürel zekâ içinse Ang ve diğ. (2007) tarafından geliştirilerek Türkçe’ye uyarlanan Kültürel Zekâ Ölçeği’nden yararlanılmıştır. Gerçekleştirdikleri analiz sonucunda sosyal ve kültürel zekâ arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir²⁶¹.

Abul (2015) tarafından yapılan araştırmada ise, sosyal zekâ düzeyi (sosyal zekâ ve alt boyutları olan sosyal bilgi süreci, sosyal beceri ve sosyal farkındalık) ile iş yaşam kalitesi arasındaki algı araştırılmıştır. Üniversite hastanesindeki 210 sağlık çalışanı üzerinde gerçekleştirilen araştırmada “sosyal zekânın ve alt boyutları olan sosyal bilgi süreci, sosyal beceri ve sosyal farkındalık ile algılanan iş yaşam kalitesi arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur”²⁶².

²⁵⁹ Doğan, a. y., s.691-720.

²⁶⁰ A. y., s.235-247.

²⁶¹ Mustafa İlhan ve Bayram Çetin, “Sosyal ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi”, Turkish Journal of Education TURJE, Cilt 3, Sayı 2, 2014, s.4-15.

²⁶² Akın Abul, “Sosyal Zekâ Düzeyi Ve Algılanan İş Yaşam Kalitesi Etkileşimine Yönelik Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim Ve Organizasyon Bilim Dalı, Konya - 2015, S.1-121.

Kahya ve Ceylan (2017), sosyal zekâ (interpersonal intelligence) düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. TSZÖ ölçeği kullanılarak 432 öğrencinin iletişim becerilerinin sosyal zekâyla ve alt boyutlarıyla (sosyal bilgi süreci, sosyal beceri ve sosyal farkındalık) arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, iletişim becerileri ile sosyal zekâ ve tüm alt boyutları arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki mevcuttur. Bir başka deyimle, sosyal zekâ ve alt boyutları bireylerin iletişim becerisini olumlu şekilde etkilemektedir²⁶³.

İletişim kurma gönüllüğü (willingness to communication), kaygı ve İngilizceye karşı tutum gibi bireysel değişkenler ile sosyal zekâ (ve kültürel zekâ) arasındaki ilişkiyi inceleyen Özaslan (2017), bu değişkenlerle sosyal zekâ arasında anlamlı bir ilişki olmadığını kaydetmektedir²⁶⁴.

Sosyal zekâ ile zihin kuramı arasındaki ilişki ise Fazlıoğlu (2018)'de araştırılmıştır. 200 üniversite öğrencisi (100 kadın, 100 erkek) üzerinde gerçekleştirilen araştırma sonucunda Tromso Sosyal Zekâ alt boyutları (sosyal bilgi süreci, sosyal beceri, sosyal farkındalık) ile zihin kuramı alt boyutları (1. derece yanlış inanç boyutu, 2. derece yanlış inanç boyutu, ironi boyutu, empati boyutu, metafor boyutu, faux pas boyutu) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır²⁶⁵.

Alevli ve Bayram (2019) ise, yaşam doyumunun iş doyumu üzerindeki etkisinde sosyal zekânın aracılık rolünü araştırmıştır. Giresunda çalışan 252 kişi üzerinde yapılan araştırmanın neticesinde, yaşam doyumunun, iş doyumu ve sosyal zekâ üzerinde olumlu yönde etki ettiği bulunmuştur. Ayrıca, sosyal zekânın da iş doyumunu olumlu yönde etkilediği ve sosyal zekânın aracı rolünün olduğu bulunmuştur²⁶⁶.

Tankıncı ve Yıldırım (2010) ise, akademik başarı ile ilişkisi üzerinden sosyal zekâyı araştırmışlardır. Bulgularına göre, sosyal zekâ ile akademik başarı arasında

²⁶³ Kahya, a. g. e., s.436-442.

²⁶⁴ Ayşegül Özaslan, “Sosyal Zekâ, Kültürel Zekâ, Kaygı Ve Tutum Seviyeleri İle İngilizce İletişim Kurma Gönüllülüğü Arasındaki İlişki”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatı Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2017, Kayseri.

²⁶⁵ Buket Fazlıoğlu, “Üniversite Öğrencilerinde Duygusal Ve Bilişsel Zihin Kuramı Özelliklerinin Sosyal Zekâ İle Olan İlişkinin İncelenmesi”, **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-2018, s.1-99.

²⁶⁶ Özcan Alevli ve Ayhan Bayram, “Yaşam Doyumunun İş Doyumuna Etkisinde Sosyal Zekânın Aracı Rolü”, **BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 1, Bahar 2019, s.25-41.

güçlü olmayan bir ilişki mevcut olmakla birlikte sosyal zekânın alt boyutları ise akademik başarıyla güçlü bir ilişkiye sahiptir²⁶⁷.

²⁶⁷ Çiğdem Ülker, “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sosyal Zekâ ve İletişim Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Şubat-2016.

1.3. DUYGUSAL ZEKÂ

1.3.1. Duygusal Zekâ Kavramı ve Gelişimi

Duygusal zekâ kavramı, İngilizce’de Emotional Intelligence (EI) ve Emotional Quotient (EQ) ile ifade edilmektedir. Buna ilave olarak, duygusal zekâ literatürde çeşitli başka adlarla da anılmaktadır. Sözgelimi Goleman duygusal zekâ yerine ‘Duygusal Zekâ Katsayısı’nı, Gardner ‘Kişisel ve kişilerarası Zekâ’yı, Steiner ‘Duygusal Okur-Yazarlık’, Cooper&Savaf ‘Duygusal Zekâ Katsayısı’, Mayer&Slovev ‘Duygusal Zekâ’ kavramını kullanmaktadır²⁶⁸.

‘Duygusal zekâ’ kavramı, içerdiği ‘duygu’ kavramıyla yakından ilişkili bir zekâ türüdür. Latince ‘emovere’ kelimesinden gelen duygu (emotion), hareket (move) anlamına gelen ‘movere’ ve dışarı (ex) anlamına gelen ön ek ‘e’ den oluşmaktadır. Duygu kavramının pek çok tanımı yapılmıştır. Bunlardan birkaçı duyguyu şöyle tanımlamaktadır:

- Duygu, Oxford sözlüğünde, “kişinin koşullarından, ruh halinden veya başkalarıyla ilişkilerinden kaynaklanan güçlü bir his”, “muhakeme veya bilgiden ayrı olarak, içgüdüsel veya sezgisel bir histir” şeklinde tanımlanmaktadır²⁶⁹.
- TDK’da ise duygu, “duyularla algılama, his; belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim; önsezi, nesneleri veya olayları ahlaki ve estetik yönden değerlendirme yeteneği; kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik” olarak tanımlanmaktadır²⁷⁰.
- Britannica ansiklopedisinde ise duygu tanımı şu şekilde verilir: “duygu, bir şeyin, olayın veya bir ilişki durumunun kişisel önemini yansıtan karmaşık bir bilinç deneyimi, bedensel duyum veya davranıştır.”²⁷¹
- Mayer v.d. (2008) tarafından yazılan makalede, duygudan “fizyolojik değişimleri, motor hazırlıklılığı, eylemle ilgili bilişleri ve benlik veya durumun

²⁶⁸ Ş. Aslan, **Duygusal Zekâ ve Dönüşümcü, Etkileşimci Liderlik**, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, s.35. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzay, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20, s.556.

²⁶⁹ Emotion, **Oxford Sözlüğü**, (Çevrimiçi) <https://www.lexico.com>, 3 Temmuz 2019.

²⁷⁰ Duygu, **TDK Sözlüğü**, (Çevrimiçi) <http://sozluk.gov.tr/>, 3 Temmuz 2019.

²⁷¹ R. C. Solomon, “Emotion”, **Britannica Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) <https://www.britannica.com/science/emotion>, 27 Temmuz 2019.

değerlendirilmesinden ortaya çıkan içsel deneyimleri içeren bütünleşik bir duygu durumu” olarak bahsedilmektedir²⁷².

- Goleman ise duygu kavramını, “bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik ve biyolojik haller ve bir dizi hareket eğilimi” anlamında kullandığını ifade etmektedir²⁷³.

Duygusal zekâ kavramı her ne kadar günümüzde popülerleşen ve önemi giderek artan bir kavram olarak öne çıksa da içerdiği ‘duygu’ ve ‘zekâ’ kavramlarının kökeni çok eskiye dayanmaktadır. Zekâ, eksi yüzyıllardan beri zihin ile ilişkilendirilip olumlanırken, duygunun ise yine eski çağlardan (özellikle batı toplumlarında) süregelen olumsuzlanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzay (2018), bu duruma ilişkin yaklaşımlardan bazılarını şöyle özetlemektedir²⁷⁴:

“(Antikçağ düşünürü) Aristoteles’e göre mantıksız fikirlere göre hareket etmektense akılcı arzu ve isteklere göre davranılması daha iyidir” ... “Duygusal tepki ve hisler akıl çerçevesinde karar almak için bilgi kaynağı olup duygulariyi eğitilerek erdemli davranış için destekleyici hale getirilebilir (Knuuttila 2004, 29)” ... “Ortaçağda duygulardan arınarak onlardan bağımsız yaşamak iyi yaşamın en önemli unsuru kabul edilmiştir. (Knuuttila 2004, 68)” ... “Duygu kadının özelliği olduğu kabul edilerek bu sebeple insanın zayıf yönünü temsil ettiğine inanılmaktaydı (Grewal ve Salovey 2005, 330)” ... “Rönesans ve sonrasında mantık ve akıl eksenli yaklaşım, duyguların zararlı olduğunu iddia etmekteydi. Bu sebebiyle 19. yüzyıla kadar uzun bir süre duygular tehlikeli, zararlı ve olumsuz kabul edilmiştir (Konrad ve Hendl 2001, 22)” ... “Nietzsche ise akla şüpheyle yaklaşmış duyguyu en önemli unsur olarak kabul etmiştir (Cevizci 2006, 797-798)”.

Eski dönemlerden yakın geçmişe kadar duygular batı tarihinde ve psikoloji disipliniinde akıl yürütmenin karşıtı olarak görülmüştür. Mayer v.d. (2011), bu akıl yürütme ile duygu arasındaki karşıtlıklara şu örnekleri vermiştir Schaffer, Gilmer ve Schoen, 1940; Publilius Syrus, 100 BCE / 1961; Woodworth, 1940; Young, 1936). Mayer v.d. göre, modern çalışmalar duygu ve akıl yürütmenin birlikte çalışabileceğini

²⁷² J. D. Mayer, R.D. Roberts ve S. Bersade, “Human Abilities: Emotional Intelligence”, **Annual Review of Psychology**, Cilt 59, 2008, s.508.

²⁷³ Daniel Goleman, **Duygusal Zekâ Neden IQ’dan Daha Önemlidir**, Varlık Yayınları, 48. Basım, İstanbul, Ocak 2018, s.373.

²⁷⁴ Nuri Şahin ve Şaban Uzay, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20, s.556.

göstermektedir. Sözelimi, duygular bireyin kendisinin, arkadaşlarının, ailesinin, çevresinin ve toplumunun yansımaması olup, hafızasını da yansıtır. Duygusal zekâ ise, kısmen bu duygusal kalıpların farkına varma, anlamlarını tanıma, sebep-sonuç ilişkisini kavrama ve çözme becerisini ifade eder²⁷⁵.

'Duygusal zekâ' kavramının duygu ve zekâ kavramları ile ilişkisinin ve tarihsel çerçevesinin yeterince irdelenmemiş olması, Çakar ve Arbak (2004)'te de literatürdeki bir eksiklik olarak görülmektedir. Çakar ve Arbak, zekâ-duygu ilişkisine yer verdikleri çalışmalarında duygulara yaklaşımı klasik ve modern yaklaşımlar başlıkları altında ele alır. Antik dönemden 20. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemde, aklın duygulara egemen olduğu, bunların birbirlerinden tamamen ayrı kavramlar olduğu; duyguların akli gölgeleyen, kontrol edilmeleri gereken unsurlar oldukları düşünülürken modern dönemde insanların duyguları ve akılları ile birlikte hareket eden varlıklar oldukları, duygu ve düşüncelerin birbirinden ayrılamaz bütün olduğu, duygusal yetilerimizin, akılcı düşünüşümüzden evrimsel olarak çok daha önce ortaya çıktığı, duyguların düşünceler üzerinde önemli etkilere sahip olduğu kabul edilmeye başlanmıştır²⁷⁶. Kısaca, zekâyâ ilişkin tanımlar geçmişten bugüne incelendiğinde, zekânın yalnızca bilişsel yeteneklerle ilgili bir kavram olduğunun düşünülmesinden, duygulardan ve kişilerarası bağımsız bir kavram olarak ele alınamayacağının ifade edildiği, daha bütünleşik bir yaklaşıma geçildiği fark edilmektedir.

Duygusal zekâ kavramının literatüre girmesi ve bilimsel çerçevede ele alınmasının üzerinden birkaç onyıldan fazla süre geçmemiştir. Buna karşın insanoğlunun ayrı ayrı zekâ ve duygu kavramları hakkındaki bilgi birikimi çok daha derindir. 1900'lü yılların başlarından itibaren, araştırmacılar zekânın yalnızca bilişsel yönü ile ilgilenirken, sonraları, yeni bilimsel gelişmeler ışığında bilişsel olmayan, sosyal, bireysel, duygusal faktörleri de göz önünde bulundurmaya başladılar²⁷⁷.

²⁷⁵ John D. Mayer, Peter Salovey, David R. Caruso ve Lillia Cherkasskiy, "Emotional Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence** (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.531.

²⁷⁶ Ulaş Çakar ve Yasemin Arbak, "Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zekâ İlişkisi ve Duygusal Zekâ", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 3, 2004, s.23.

²⁷⁷ B. Chhabra ve R. Mohanty, "Effect of emotional intelligence on work stress – a study of Indian managers", **International Journal of Indian Culture and Business Management**, Cilt 6, Sayı 3, 2013, s.301.

Duygusal zekâ kavramlarının ortaya çıkışı, zekâya dair bilişsel yetenekler dışındaki bileşenleri açıklama ihtiyacının bir sonucudur. 90'lı yılların başında ortaya çıkan duygusal zekâ kavramı, öncelikle sosyal zekânın ve sonra da çoklu zekâ kuramı ve diğer zekâ türlerinin ortaya çıkışının, gelişiminin bir sonucu olarak zekâ kavramının bilişsel zekâdan giderek ayrılmasının hazırladığı şartlar içinde ortaya çıkmıştır. Nitekim Thorndike, 20. y.y.'ın henüz başlarında duygusal zekâ ile ilişkilendirilen sosyal zekâyı tanımlayarak, zekânın bilişsel olmayan yönleri üzerine odaklanmanın öncülerinden oldu. Kavramın ortaya çıkmasındaki önemli bir diğer dönüm noktası ise, Gardner (1983)'in tanımladığı kişilerarası (interpersonal) ve içsel (intrapersonal) zekâ türleri oluşturdu²⁷⁸. Bar-On da sosyal zekâ tanımlarının, daha sonra literatüre giren duygusal zekâ kavramını etkilediğini belirtmiştir²⁷⁹. Giderek dünya dayaygınlaşan “bireyin hayatındaki becerilerin gücünü düşünce ve duygulardan alması”²⁸⁰ görüşü de duygusal zekâ kavramının ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur.

Kimi çalışmalarda duygusal zekâ kavramının ilk defa Mayer ve Salovey tarafından 1990 yılında yayınlanan ve bu alanda çığır açıcı nitelikte bulunan “Emotional Intelligence” adlı makalede kullanıldığı ifade edilmektedir. Buna karşın, kavramın literatürdeki ilk kullanımına dair bir başka iddia ise, bu ifadenin Wayne Payne'in 1985 yılında yapılan “A Study of Emotion: Developing Emotional Intelligence” isimli doktora tezinde kullanıldığı yönündedir²⁸¹. Bu iddiaya karşılık Mayer ve ark., duygusal zekâ ile ilişkili 90'lı yıllardan önce ortaya konan çalışmalarda genel olarak bu kavramdan tutarlı bir şekilde bahsedilmediğini ifade etmiştir²⁸². Bir başka görüşe göre ise, duygusal zekâ kavramını ilk ortaya atan

²⁷⁸ Chhabra, a. y., s.301.

²⁷⁹ R. Bar-On, “The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI)”, **Psicothema**, Volume 18, Suplem. 1,2006, s.13.

²⁸⁰ N. Doğan, “Sınıf Öğretmenlerinin Duygusal Zekâları ile Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişki: İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği”, **Maltepe Üniversitesi SBE**, İstanbul, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2009, s.2. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzun, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20, s.556.

²⁸¹ Sourav Mahato ve Santosh Kumar Behera, “An Investigation Into the Emotional Intelligence of Post-Graduate Students In Purulia District of West Bengal”, **International Journal in Management and Social Science**, 2015, Volume 3, Issue 8,s.107.

²⁸² Mayer, a. g. e., s.528.

Wayne Payne (1986)'dir. Ancak literatürde yer alması bakımından kavramın ortaya çıkışı Salovey ve Mayer (1990)'in çalışması ile mümkün olmuştur²⁸³.

Salovey ve Mayer (1990)'da duygusal zekâ, bireylerin hem kendilerinin hem de başkalarının duygularının farkında olması, bunları düzenlemesi ve başa çıkabilmesi, öz motivasyonunu sağlaması, empati geliştirebilmesi ve ilişkileri sürdürebilmesi gibi özellikleri ile betimlenir. Ayrıca, kişinin psikolojik sağlığı ve kişiler arası ilişkilerin sağlığı da bireyin duygusal zekâ gelişiminden etkilenir²⁸⁴.

Duygusal zekâ, Mayer ve Salovey tarafından, kişinin kendisinin ve başkalarının duygularını ve hislerini izleyebilme, bunlar arasında ayırım yapabilme ve bu bilgileri kişinin düşünce ve eylemlerini yönlendirebilmek için kullanabilme beceresini içeren sosyal zekânın alt başlığı olarak değerlendirilmiştir. Mayer ve Salovey (1990) yayımladıkları makalede, sosyal zekâyâ ve ölçümüne ilişkin literatürde artan bir ilginin varlığından ve araştırma sonuçlarının sosyal zekâ bileşenlerinin genel akademik yeteneklerden ayrıldığını ortaya koyduğundan bahsetmişlerdir²⁸⁵.

Mayer ve Salovey (1993), duygusal zekâyı bir sosyal zekâ türü olarak tanımlar. Onlara göre duygusal zekâ, bir bireyin hem kendi duygularının hem de başkalarının duygularının farkında olma, bunları ayırt edebilme ve hayatına rehberlik edecek şekilde bunu kullanabilme becerilerini içeren bir sosyal zekâ türüdür²⁸⁶. Mayer ve Salovey (1993), ayrıca 'zekâ' ifadesinin duygusal zekâ kavramını açıklamakta doğru bir metafor olup olmadığı irdelenmektedir. Duygusal zekâyı açıklarken pekâlâ zekâ ifadesi yerine yeterlilik ifadesinin kullanılabileceğini, zekâyâ ilişkin literatürle bir köprü kurabilmek için bu ifadeyi seçtikleri ifade

²⁸³ N. M. Ashkanasy ve C. S. Daus, "Rumors of The Death of Emotional Intelligence in Organizational Behavior are Vastly Exaggerated", **Journal of Organizational Behavior**, Volume 26, 2005, s. 442. Aktaran Burak Çapraz v.d., "Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009, s.195.

²⁸⁴ C. Tuğrul, "Duygusal Zekâ", **Klinik Psikiyatri Dergisi**, 1, 1999, s.12–20. Aktaran Tayfun Doğan, "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon Ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs – 2006, s.11.

²⁸⁵ Peter Salovey ve J. D. Mayer, "Emotional Intelligence", **Imagination, Cognition and Personality**, Volume 9, Issue 3, 1990, s.189.

²⁸⁶ U. Çakar ve Y. Arbak, "Dönüşümcü Liderlik Duygusal Zekâ Gerektirir Mi? Yöneticiler Üzerinde Örnek Bir Çalışma", **D.E.Ü. İ.İ.B.F.Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, 2003, s.88. Aktaran Burak Çapraz v.d., "Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009, s.195.

edilmektedir²⁸⁷. Daha sonraki çalışmalarında Mayer ve Salovey (1997)'de, duygusal zekâ dört unsurdan oluşmakta olduğu savunulmuştur. Bunlar: “duyguların düzenlenmesi, anlaşılması, duyguların düşünce yoluyla özümsemesi, duyguların algılanması ve ifade edilmesi”dir²⁸⁸.

Mayer ve Salovey'in yanısıra, duygusal zekâ kavramının ortaya çıkışı ve gelişiminde rol oynayan bir diğer araştırmacı ise Reuven Bar-On'dur. Duygusal zekânını ilk ölçümünü yapan ve kendi modelini geliştiren Bar-On'a göre, duygusal zekâ “bir kişinin çevresel baskılarla ve isteklerle başa çıkmak için başarılı olma yetisinde, duygusal, kişisel ve sosyal yeteneklerinin bir bütünüdür”²⁸⁹. Bar-On, duygusal zekâyı ölçen ilk araştırmacı olarak yaptığı çalışmalarla duygusal zekânın bilinirliğinin artmasında ciddi bir katkıya sahiptir²⁹⁰.

Bar-on kendi modelini açıkladığı çalışmasında duygusal zekâ kavramının başlangıcı olarak Thorndike tarafından ortaya konulan sosyal zekâ çalışmasını işaret etmektedir. Ona göre 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve gelişim gösteren bu kavram ve ilişkili faktörleri olmadan zekâ kavramının tamamen açıklanması olanaksızdır. Bar-On modelinde, kişisel zekâ duygusal zekâyı (intrapersonal) ifade etmekte kullanılırken, kişilerarası (interpersonal) zekâ ise sosyal zekâ yeterlilikleri ile ilgilidir. Bu nedenle Bar-On kendi modelini açıklarken duygusal-sosyal zekâ ifadesi kullanmaktadır²⁹¹.

Duygusal zekânın popülerlik kazanması ise Daniel Goleman sayesinde olmuştur. Goleman'ın 1995 yılında yayınlanan 'Duygusal Zekâ' ve 1998 yılında yayınlanan 'İşbaşında Duygusal Zekâ' adlı eserleri, kavramın dünya çapında ilgili

²⁸⁷ J. D. Mayer ve P. Salovey, “The Intelligence of Emotional Intelligence”. **Intelligence**, Volume 17, Issue 4, 1993, s. 433.

²⁸⁸ J. D. Mayer, R. R. Caruso ve P. Salovey, “Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence”, **Intelligence**, 2000, s.269. Aktaran Burak Çapraz v.d., “Yönetmelik Zekâ'ya Doğru: Yönetmelik Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009, s.195.

²⁸⁹ Y. Erdoğan, “Duygusal Zekâ'nın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 23, 2008, s. 63.

²⁹⁰ S. Doğan ve F. Şahin, “Duygusal Zekâ: Tarihsel Gelişimi ve Örgütler İçin Önemi Kavramsal Bir Bakış”, **Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 16, 2007, s.234-235. Aktaran Recep Kılıç, “İşgörenlerin Duygusal Zekâları İle Örgütsel Sinizm Algıları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomii Araştırmaları Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, Mayıs 2015, s.60.

²⁹¹ Bar-On, a. y., s.13-14.

görmesini sağlamıştır²⁹². Kalem aldığı bu kitaplar sayesinde duygusal zekâ kavramının küresel ölçekte bilinir hale gelmesinde etkili olan Daniel Goleman, duygusal zekâyı “Kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellmesine izin vermeme, kendini başkasının yerine koyabilme ve umut besleme”²⁹³ olarak tanımlamaktadır. Daniel Goleman (2018)’e göre, duygusal zekâ; öz bilinç, öz-denetim, sosyal bilinç ve ilişkileri yönetebilme yetisi unsurlarından oluşur²⁹⁴.

Cooper ve Sawaf’a göre ise “Duygusal zekâ, duyguların gücünü ve hızlı algılayışını, insan enerjisi, bilgisi, ilişkileri ve etkisinin bir kaynağı olarak duyumsama, anlama ve etkin bir biçimde kullanma yeteneğidir.”²⁹⁵

Weisinger (1998)’e göre, duygusal zekâ “en basit ifadesiyle duyguların akıllı ve mantıklı kullanılmasıdır”²⁹⁶. Mangal ise duygusal zekâdan, “bölünmez (üniter) bir yetenek” olarak bahsetmekte ve duygusal zekânın “kendinde mutluluğun ve esenliğin nihai olarak başkalarıyla uyum halinde gerçekleştirilmesinde, kişinin düşünme süreciyle iş birliğiyle çalışarak duyguları bilme, hissetme ve yargılamada” faydasını aktarmaktadır²⁹⁷.

Mayer (2011)’de ise yapılan duygusal zekâ tanımı, önceki çalışmaların bir sentezi niteliğindedir. Mayer (2011)’de duygusal zekâ şöyle tanımlanmaktadır²⁹⁸: “Duyguyu algılama ve ifade etme, düşüncedeki duyguyu özümseme, duygu ile anlama ve akıl yürütme, kendinde ve başkalarında duyguları düzenleme yeteneği.”

²⁹² Y. Erdoğan, “Duygusal Zekâ’nın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 23, 2008, s. 63.

²⁹³ Goleman, **a. g. e.**, s.62-63.

²⁹⁴ **A. e.**, s.15.

²⁹⁵ John D. Mayer, D. R. Caruso ve P. Salovey, “Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence”, **Intelligence**, 2000, s.401. Uyarlayan ve Aktaran S. Doğan ve F. Şahin, “Duygusal Zekâ: Tarihsel Önemi ve Örgütsel Önemi Kavramsal Bir Bakış”, **Ç.Ü Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 16, No 1, 2007, s.237.

²⁹⁶ H. Weisinger, **İş Yaşamında Duygusal Zekâ**, MNS Yayınları, İstanbul, 1998, s.12. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzun, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20, s.556.

²⁹⁷ S. K. Mangal, **Advance Educational Psychology veya Essentials of Educational Psychology**, PHI Learning Private Limited, Delhi, 2007, s.y.. Aktaran, Amulya Kumar Behera, “Understanding Emotional Intelligence in Educational Context”, **International Journal of Humanities and Social Science Invention**, February 2016, s.19.

²⁹⁸ Mayer, **a. g. e.**, s.528.

Duygusal zekâ ile ilgili çalışan uzmanlarca ortaya konmuş olan birbirinden farklı tanımlar mevcuttur. Bu çalışmalarda ortaya konan duygusal zekâ tanımlarında ifadeler aynı olmamasına karşın tanımda geçen ortak ifadeler, duygusal zekânın; kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlama, duyguları ifade edebilme, duyguları düzenleyebilme gibi ortak birtakım yeteneklere veya yeterliliklere işaret eden bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Duygusal zekânın bilimsel bir kavram olarak literatüre girmiş olması, bu kavramın diğer zekâ türleri ile ilişkisi, bunlardan farklı yönleri, kapsamı, ölçülebilir olup olmaması, kişinin bireysel ve sosyal yaşamına olan etkisi ile ilgili çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda pek çok çalışma yapılmış, duygusal zekâ teorileri, modelleri ve ölçekleri geliştirilmiştir. Bunların arasında Mayer ve Solovey modeli, Bar-On modeli, Cooper ve Sawaf modeli, Daniel Goleman modeli, Hipps ve Dulewicz modeli sayılabilir. Bir sonraki bölümde, bu modeller incelenmektedir.

1.3.2. Duygusal Zekâ Kuramsal Modelleri

Literatürde, duygusal zekâ kavramın tanımlarında görülen farklılıklar gibi, duygusal zekâ modellerinde de bir çeşitlilik mevcuttur. Duygusal zekâ modelleri, temelde farklı yaklaşımlara ve farklı özelliklere sahip olmalarına rağmen, dört ortak özelliğe sahiptir; “kendi duygularını tanıma ve bunların farkında olma, başkalarının duygularını tanıma ve bunların farkında olma, kendi duygularını düzenleme ve yönetme, başkalarının duygularını düzenleme ve yönetme” becerileri²⁹⁹.

Duygusal zekâ yaklaşımları, spesifik yeteneklere veya bu yeteneklerden oluşan entegre kavramlara odaklanmaları bakımından sınıflandırılabilir. Spesifik yetenek modelleri tekil zihinsel kapasiteler ile ilgilenirken bütünsel modeller birbirine bağlı olduğu düşünülen yeteneklerle daha bütünsel bir yeterliliği açıklamaktadır. Bu iki modelle birlikte, duygusal zekâ ile ilgili olmayan özellikler ile ilgilenmesiyle diğer modellerin kapsamının dışına çıkan üçüncü bir karma modelden bahsedilmektedir³⁰⁰. Palmer ve arkadaşları tarafından ise duygusal zekâ modelleri üç kategori altında ele alınmaktadır. Duygusal bilginin işlenmesi ve duygulara ilişkin birtakım becerileri temel alan yetenek modelleri, duygusal zekânın sosyal ve duygusal özellikler bütünü olduğunu açıklayan özellik (traits) modelleri ve

²⁹⁹ Neubauer, a. g. e., s.45.

³⁰⁰ J. D. Mayer, R. D. Roberts ve S. Bersade, “Human Abilities: Emotional Intelligence”, **Annual Review of Psychology**, Cilt 59, 2008, s.511.

öğrenilebilen kabiliyetler olduğu düşünölen birtakım duygusal yeterlilikler dizisi olarak ele alınan yeterlilik modelleri³⁰¹.

Palmer v.d. duygusal zekâ için birbirinden ayrı bakış açılarını vurgulayan bu modellerin, duygusal zekâ için çelişkili yaklaşımlar olmayabileceğini, birlikte değerlendirildiklerinde ortak bir tanıma ulaşılabilir, birbirlerinin tamamlayıcısı modeller olduklarını düşünmektedirler. Bu modeller yardımıyla ortak bir model geliştirmenin yolu olarak, benzer bir metodun kişilik ile ilgili kavramlar üzerinden daha önce yapıldığını örnekleyerek, kurulacak modeli oluşturacağı düşünölen ortak kriterleri belirlemeyi, var olan modelleri temsil eden kriterleri karşılaştırmayı ve bunlar arasından önceden belirlenen kriterlere uygun olanları modele dahil etmeyi önermişlerdir³⁰². İnceledikleri modeller yardımıyla, ortak bir modelde bulunması gerektiğini belirttikleri yetenekler: (i) duygusal öz farkındalık, (ii) başkalarının duygularının farkındalığı, (iii) duygusal muhakeme, (iv) duygusal öz yönetim ve (v) başkalarının duygularının yönetimi³⁰³.

Bar-On, Uygulamalı Psikoloji Ansiklopedisi'nde, duygusal zekâ kavramına ilişkin, temel olarak Salovey ve Mayer, Goleman ve kendisi tarafından geliştirilen üç tip model öne süröldüğünü belirtmiştir. Mayer ve Salovey tarafından geliştirilen model yapısı duyguları algılama, anlama, yönetme ve kullanma kabiliyeti üzerine kurulurken, Goleman bu yapıyı, yönetsel performansı belirleyen geniş bir yeterlilik ve yetenek dizisi olarak, Bar-on ise birbirleriyle ilişkili duygusal ve sosyal yeterlilikler ve yetenekler kesiti ortaya koymaktadır³⁰⁴.

Holt (2007) ise, duygusal zekâ modellerini iki kategori altında inceler. Birinci kategoriye giren duygusal zekâ modellerdeki yaklaşımda duygusal zekâ; duygu ve düşünce arasında bütünleştirici bir işleve sahip bir yetenek grubu olarak değerlendirilir. İkinci kategoriye giren yaklaşımda ise, duygusal zekâ kişisel özellikler

³⁰¹ B. R. Palmer, G. Gignac, G. Ekermans ve C. Stough, "Acomprehensive Framework For Emotional Intelligence", **Emotional Intelligence: Theoretical and Cultural Perspectives**, (Ed.) B. R. Emmerling, V. K. Shanwal ve M. K. Mandal, New York: Nova Science Publishers, 2007, s.56-57.

³⁰² Palmer, **a. g. e.**, s.57.

³⁰³ **A. e.**, s.62.

³⁰⁴ R. Bar-On, "Emotional intelligence: an integral part of positive", **South African Journal of Psychology**, Cilt 40, Sayı 1, 2010, s.57. Aktaran C. Spielberger, **Encyclopedia of Applied Psychology**, (Ed.) C. Spielberger, Academic Press, 2004.

iç içe geçtiği karma modellerdir ki bunlarda “duygusal zekâ kişisel özelliklerin, zihinsel yeteneklerin ve öğrenilebilir yeteneklerin birleşimidir”³⁰⁵.

Doğan ve Şahin (2007) de duygusal zekâ modellerini sınıflandırdıkları çalışmalarında literatürdeki modelleri yetenek tabanlı (Mayer ve Salovey Modeli) ve karma modeller (Bar-On, Goleman ve Cooper ve Sawaf) olarak ayırırlar. Mayer ve Salovey modelinin, yeni kavramsallaştırıldığı zamanlarda kişisel kimi özellikleri de barındırdığını fakat zamanla duygulara ilişkin zihinsel yeteneklere odaklanan yetenek tabanlı konseptte evrildiğine değinmişlerdir³⁰⁶.

Doğan ve Şahin (2007) tarafından uyarlanarak Türkçe’ye çevrilen duygusal zekâ modelleri karşılaştırması Tablo 8’de verilmektedir. Literatürde sıkça bahsedilen ve duygusal zekâ literatüründe dönüm noktaları olarak kabul edilen dört zekâ modeli vardır. Bu modeller, geliştiricilerinin adıyla anılmakta olup, başlıcaları

- Mayer ve Salovey Duygusal Zekâ Modeli (1997)
- Bar-On Duygusal Zekâ Modeli (1997)
- Goleman Duygusal Zekâ Modeli (1995)
- Cooper ve Sawaf Duygusal Zekâ Modeli (1997)’dir.

Aşağıdaki bölümde bu modellerin sunduğu duygusal zekâ yaklaşımı irdelenmekte ve modelin unsurları incelenmektedir.

³⁰⁵ B. Kavcar, “Duygusal Zekâ ile Akademik Başarı ve Bazı Demografik Değişkenlerin İlişkileri: Bir Devlet Üniversitesi Örneği”, **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011. Aktaran Recep Kılıç, “İşgörenlerin Duygusal Zekâları İle Örgütsel Sinizm Algıları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomii Araştırmaları Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, Mayıs 2015, s.61.

³⁰⁶ S. Doğan ve F. Şahin, “Duygusal Zekâ: Tarihsel Önemi ve Örgütsel Öneme Kavramsal Bir Bakış”. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 16, No 1, 2007, s.236.

Tablo 8: Unsurları Bakımından Duygusal Zekâ Modellerinin Karşılaştırılması

Mayer ve Salovey (1997)	Bar-On (1997)	Goleman (1995)	Cooper ve Sawaf (1997)
Tanım	Tanım	Tanım	Tanım
“... Duyguları doğru olarak algılama, değerlendirme ve ifade etme yeteneği; duyguyu düşünceyi kaynaştırmak, duyguları anlamak ve analiz etmek, duyguları kontrol etmek yetenekleridir.”	“... Bireyin çevresinden gelen baskı ve taleplerle başarılı şekilde baş edebilmesinde bireye yardımcı olacak, kişisel, duygusal ve sosyal yeterlilik ve beceriler dizinidir.”	“... Kendimizin ve başkalarının hislerini tanıma, kendimizi motive etme, içimizdeki ve ilişkilerimizdeki duyguları iyi yönetme yetisidir.”	“... Duygusal zekâ, duyguların gücünü ve hızlı algılayışını, insan enerjisi, bilgisi, ilişkileri ve etkisinin bir kaynağı olarak duyumsama, anlama ve etkin bir biçimde kullanma yeteneğidir.”
Temel Boyutları	Temel Boyutları	Temel Boyutları	Temel Boyutları

1. Duyguları Algılama, Değerlendirme ve İfade Etme

- Kendi ve başkaların duygularını anlama ve ifade etme.
- Duyguların tam ifadesi ve gereksinimlerin iletimi.
- Farklı duygusal ifadeleri ayırt etme.

2. Duyguların Kullanımı

- Duygular dikkati yönetir ve düşünmeyi sağlar.
- Ruh hali kişinin algılamasını değiştirir ve değişik bakış açılarından anlamaya neden olur.

3. Duyguyu Anlamak ve Muhakeme Etmek

- Duyguları nitelendirmek ve farklı duygular ile anlamları arasındaki ilişkiyi tanımlamak.
- Duyguların içeriğini ve karşılıklı ilişkilerinin sahip olduğu bilgiyi

1. Kişisel Beceriler

- Duygusal benlik bilinci.
- Kendine güven.
- Kendine saygı.
- Kendini gerçekleştirme.
- Bağımsızlık

2. Kişilerarası Beceriler

- Bireyler arası ilişkiler.
- Sosyal sorumluluk.
- Empati.

3. Uyumluluk Boyutu

- Problem çözme.
- Gerçeklik Testi.
- Esneklik.

4. Stresle Başa Çıkma Boyutu

- Stres toleransı.
- Dürtü kontrolü.

1. Kişisel Yeterlilik

- Özbilinç (Duygusal bilinç, Özdeğerlendirme, Özgüven) • Kendine Yön Verme (Özdenetim, Güvenilirlik, Vicdanlılık, Uyumluluk, Yenilikçilik.)
- Motivasyon (Başarma güdüsü, Bağlılık, İnisiyatif, İyimserlik.)

2. Sosyal Yeterlilik

- Empati (Başkalarını anlamak, başkalarını geliştirmek, hizmete yönelik olmak, çeşitlilikten yararlanma, politik bilinç.)
- Sosyal beceriler (etki, iletişim, çatışma yönetimi, liderlik, değişim katalizörlüğü, bağ kurmak, iş birliği ve

1. Duyguları Öğrenmek

- Duygusal dürüstlük.
- Duygusal enerji.
- Duygusal geribildirim.
- Pratik sezgi.

2. Duygusal Zindelik

- Öz varlık.
- Güven Çemberi.
- Yapıcı hoşnutsuzluk.
- Esneklik ve yenileme.

3. Duygusal Derinlik

- Özgün potansiyel ve amaç.
- Adanmışlık.
- Dürüstlüğü yaşamak.
- Yetki olmadan etki.

4. Duygusal Simya

- Sezgisel akış.

anlamak.

- Karmaşık duyguları yorumlamak ve farklı duyguların bileşimini anlamak ile duygular arasındaki geçişleri anlamak.

4. Duyguyu Yönetme ve Düzenleme

- Hoş ve hoş olmayan duygulara açık olmak, duyguları ayırt edebilmek.
- Olumsuz duyguların etkisini azaltarak ve olumlu duyguların etkisini artırarak, kendinin ve başkalarının duygularını yönetmek.

5. Genel Ruh Durumu

- Mutluluk.
- İyimserlik.

dayanışma, takım yetenekleri.)

- Düşünsel zaman değişimi.
- Fırsatı sezinlemek.
- Geleceği yaratmak.

Model türü	Model türü	Model türü	Model türü
Yetenek Tabanlı Duygusal Zekâ Modeli	Karma Duygusal Zekâ Modeli	Karma Duygusal Zekâ Modeli	Karma Duygusal Zekâ Modeli

Kaynak: John D. Mayer, D. R. Caruso ve P. Salovey, "Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence", **Intelligence**, 2000, s.401. Uyarlayan ve Aktaran S. Doğan ve F. Şahin, "Duygusal Zekâ: Tarihsel Önemi ve Örgütsel Önemi Kavramsal Bir Bakış", **Ç.Ü Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 16, No 1, 2007, s.237.

1.3.2.1. John D. Mayer ve Peter Salovey'in Duygusal Zekâ Modeli

Mayer ve Salovey'in 1990 yılında ortaya koydukları ve daha sonra geliştirdikleri duygusal zekâ kuramı, kavramın gelişmesinde önemli bir etkilere sahip olmakla birlikte, daha sonra yapılan çalışmalar için de bir kaynak niteliğindedir. Duygu ve zekâ arasındaki bağıntının ortaya konması dışında kişilik ve motivasyon gibi özellikleri de içine alması bakımından önem taşımaktadır³⁰⁷.

Mayer ve Salovey, duygusal zekâ üzerine yaptıkları ilk çalışmada duygusal bilgiyi içeren zihinsel süreçlerden bahsetmişlerdir. Bu süreçler; "a) kendinde ve başkalarındaki duyguların değerlendirilmesi ve ifade edilmesi, b) kendinde ve başkalarındaki duyguları düzenleme ve c) duyguları uyumsal yollarda kullanma" olarak ifade edilmiştir³⁰⁸. Bu zihinsel süreçler Mayer ve Salovey tarafından yapılan daha önce bahsettiğimiz tanımla da paralellik göstermektedir.

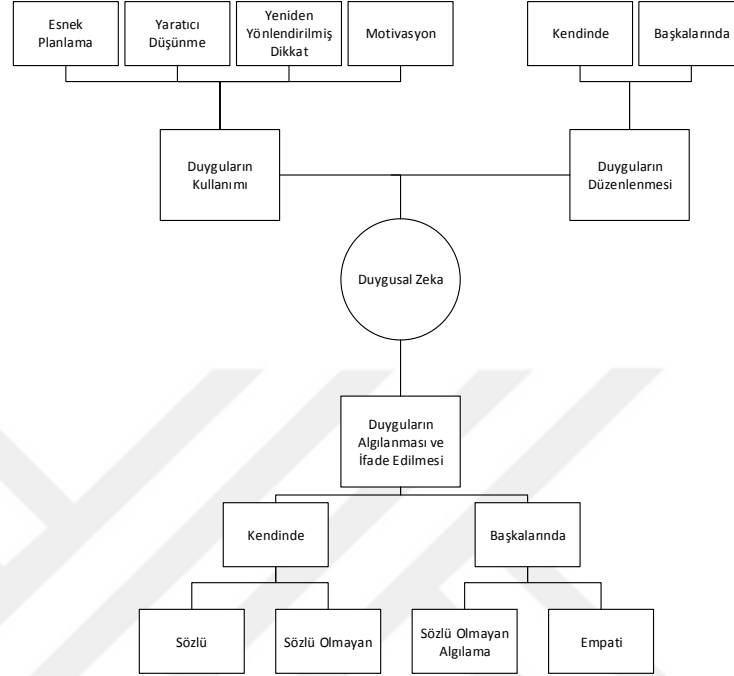
Neubauer ve Freudenthaler, Mayer ve Salovey(1990)'in duygusal zekâ üzerine yaptıkları ilk çalışmasını, bireylerin duygusal bilgiyi işleme kapasitesi ve duygulara adaptasyon yeterlilikleri konusundaki farklılıklarına yol gösterici bir konsept olarak değerlendirmişlerdir³⁰⁹. Onların duygusal zekâ modeline göre, duygusal zekâ yetenekleri gelişmiş bireyler kendi duygularını anlama ve değerlendirme bunları başkalarına ifade etme, başkalarındaki duyguları anlama ve uyumlu tepkiler verme, hedefleri gerçekleştirme kendi ve başkalarının duygularını düzenleme ve duygularını uyumlu davranışlarla sorunları çözmek için kullanabilme yeterliliğine sahiptir. Bu duygusal zekâ modeli, en üst çatı (duygusal zekâ) altında kategorize edilen duyguların algılanması-ifade edilmesi, duyguların düzenlenmesi ve duyguların esnek planlama, yaratıcı düşünme ve dikkati yönlendirme için etkin bir şekilde kullanımı (bu başlıklardan sonuncusu literatürde eleştirilmekle beraber) alt dallarından oluşmakta ve zekânın kabul görmüş kavramsal tanımlarına

³⁰⁷ G. Edizler, "İnsan Kaynakları Yönetiminde Duygusal Zekâ Ölçüm ve Modelleri", **Journal of Yaşar University**, Cilt 5, Sayı 18, 2010, s.2972.

³⁰⁸ Salovey, **a. y.**, s.191.

³⁰⁹ Neubauer, **a. g. e.**, s.33.

uygunluk göstermektedir. Aşağıdaki Şekil 12’de, Mayer ve Salovey’a ait ilk duygusal zekâ model gösterilmektedir.

Şekil 11: Mayer ve Salovey’in Duygusal Zekâ Modeli

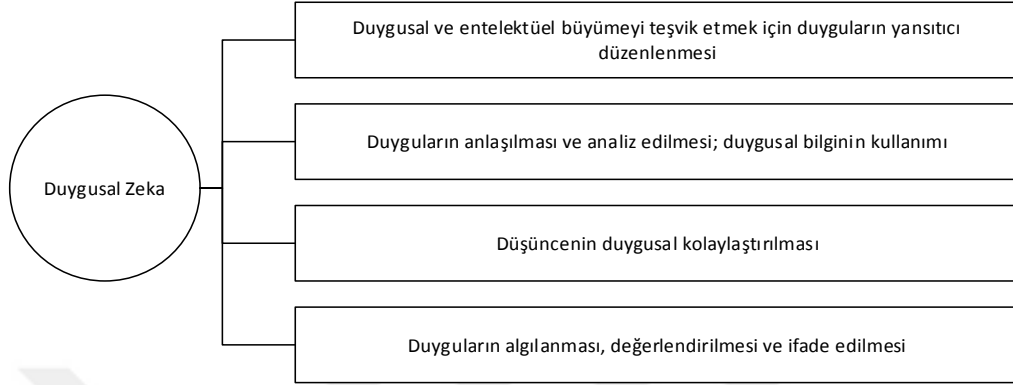
Kaynak: A. C. Neubauer, H.H. Freudenthaler, “Models of Emotional Intelligence”, **Emotional Intelligence: An International Handbook**, (Ed.) R. Schulze ve R. D. Roberts, Göttingen: Hogrefe & Huber Publishers, 2005, s.33.

Mayer ve Salovey ilksel çalışmalarında ortaya koydukları modeli 1997 yılında kısaca temel duygusal zekâ özelliklerinden daha üst seviye yeteneklere doğru ayrılan bir model olarak revize etmişlerdir³¹⁰. Bu modelde, duygusal zekâ dört başlık altında ele alınan duygusal yeteneklerden oluşmaktadır. Mayer ve ark., duygusal zekânın ölçümü ile ilgili bir çalışma raporunda duygusal zekânın, kişisel başarılarımıza ilişkin onlarca faktörden - en önemlilerinden biri olmakla beraber- birisi olduğuna değinirler³¹¹.

³¹⁰ A. e., s.36.

³¹¹ J. D. Mayer, P. Salovey ve D. R. Caruso, **Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test - Personal Summary Report**, Toronto: Multi-Health Systems, 2004, s.6.

Aşağıdaki şekilde Mayer ve Salovey'in What is Emotional Intelligence adlı çalışmasında yer verdikleri modele ait ana başlıklar verilmektedir³¹²:

Şekil 12: Mayer ve Salovey'in Duygusal Zekâ Modeli-2

Kaynak: J. D. Mayer, P. Salovey, "What is Emotional Intelligence?" (Ed.) P. Salovey ve D. J. Sluyter, **Emotional Development and Emotional Intelligence-Educational Implications**, New York: Harper Collins, 1997, s.11.

Şekilde verilen modelinunsurları ise şöyle tanımlanmaktadır³¹³:

- **Duyguyu algılama**, hissettiğimiz duyguları doğru bir şekilde algılama kapasitemizi açıklamaktadır. Bu yeterlilik kendi hislerimizi ve çevremizden aldığımız, yüz ifadeleri, ses tonu gibi bilgi içeren sinyalleri doğru bir şekilde yorumlayarak başkalarının içinde bulunduğu duygu durumunu anlama ve ifade etme becerisini belirler.
- **Duyguyu kolaylaştırmak** ise duygularımızı, bilişsel fonksiyonlar ile ilgili olan problem çözme, akıl yürütme, karar verme, yaratıcı düşünme gibi yeteneklerimizi daha etkili kullanabilmek ile ilgilidir. Bazen negatif duygularımızın, bu bilişsel yeteneklerin kullanımını olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir; fakat olumsuz da olsa bu ilişki duygularımız ile

³¹² J. D. Mayer, P. Salovey, "What is Emotional Intelligence?" (Ed.) P. Salovey ve D. J. Sluyter, **Emotional Development and Emotional Intelligence - Educational Implications**, New York: Harper Collins, 1997, s.11.

³¹³ Mayer, a. y., s.6-7.

bilişsel yeteneklerimiz arasındaki etkileşimi ve bu etkileşimin önemini göstermektedir.

- **Duyguyu anlama**, duyguları etiketleme, nedenlerini anlama, zamanla nasıl evrildiklerini farketme, duygularla etkili bir şekilde mantık yürütebilme becerisini açıklamaktadır. Bu beceriler, çevreye uyumlu tepkiler vermek için duygular ile ilgili muhakeme yapabilmenin gerekliliği olarak duygusal zekânın önemli bileşenlerini oluşturmaktadır.
- **Duyguları yönetme** ise modelin son unsuru ve en üst seviyedeki basamaktaki boyut olmakla birlikte duygularla baş edebilme, duygulara gerektiğinde açık ve gerektiğinde kapalı olma, duyguları bilişsel yetenekleri destekleyecek şekilde yönlendirebilme becerilerini ifade eder.

Mayer ve Solovey, ayrıca, duygusal zekâ ile genel zekâ arasındaki ilişkiyi belirginleştirmek üzere çeşitli kriterler öne sürmüştür. Bunlar³¹⁴:

- Kavramsal olarak ilişkili, kişisel özellikler ve yeteneklerden ayırt edilebilir zihinsel becerileri açıklayan kavramsal kriter,
- Birbirleri ile ilişkili ve diğer zekâ türleri ile orta dereceli korelasyon gösteren ama onlardan ayırt edilen zihinsel becerileri ifade eden korelasyonel (yeni bir zekâ türü olarak ortaya atılan kavram, zekânın bilinen çeşitleri ile ne çok fazla korelasyon göstermeli ne de onlardan tamamen bağımsız olmalıdır) kriter,
- Ve yaş ve deneyim ile birlikte gelişen ve statik olmayan becerileri ifade eden gelişimsel kriter.

1.3.2.2. Bar-On'un Duygusal Zekâ Modeli

Bar-on modeli, duygusal zekâ ile ilgili literatürde sıkça bahsedilen ve modelleri sınıflandıran araştırmacılar tarafından temel kabul edilen modellerden biridir. Bar-on kendi modelini açıkladığı çalışmasında duygusal zekâ kavramının başlangıcı olarak Thorndike tarafından ortaya konulan sosyal zekâ çalışmasını işaret etmektedir. Ona göre 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve gelişim gösteren bu kavram ve ilişkili faktörleri olmadan zekâ kavramının tamamen açıklanması olanaksızdır. Bar-On

³¹⁴ Neubauer, a. g. e., s.38.

modelinde, kişisel zekâ (intrapersonal) duygusal zekâyı ifade etmekte kullanılırken, kişilerarası (interpersonal) zekâ ise sosyal zekâ yeterlilikleri ile ilgilidir. Bu nedenle Bar-On kendi modelini açıklarken duygusal-sosyal zekâ ifadesi kullanmaktadır³¹⁵.

Bahsi geçen modelin boyutları açısından belirleyici faktörlerden biri olarak, Darwin'in duyguların evrimsel olarak hayatta kalma, çevreye adapte olabılme gibi işlevlerine ilişkin bulgularından bahsedilmektedir³¹⁶. Kişinin duygusal değişimleri anlayabilmesi, duygularla başa çıkabilmesi, kişisel ve çevre ile ilgili problemlere çözüm getirebilmesi gibi biz dizi beceriye odaklanan modelin bileşenleri ve alt bileşenleri aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo 9: Bar-On'un Duygusal Zekâ Modeli

Bileşenler	Alt Bileşenler
İçsel	Özsaygı
	Duygusal özfarkındalık
	Girişkenlik
	Bağımsızlık
	Kendini gerçekleştirme
Kişilerarası	Empati
	Sosyal sorumluluk
	Kişilerarası ilişkiler
Uyum yeteneği	Gerçeklik
	Esneklik
	Problem Çözme
Stres yönetimi	Stres toleransı
Genel yuh hali bileşenleri	İyimserlik
	Mutluluk

Kaynak: R. Mishar ve Y. R. Bangun, "Create the EQ Modelling Instrument Based on Goleman and Bar-On Models and Psychological Defense Mechanisms", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, Volume 115, February 2014, s.398.

³¹⁵ Bar-On, a. y., s.13-14.

³¹⁶ R. Mishar ve Y. R. Bangun, "Create the EQ Modelling Instrument Based on Goleman and Bar-On Models and Psychological Defense Mechanisms", **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, Cilt 15, 2014, s.397.

Yukarıdaki tabloda verilen alt bileşenlerin ilgili olduğu beceriler Bar-On tarafından kısaca şu şekilde açıklanmaktadır³¹⁷:

- İçsel boyut: “kendini algılama, anlama ve kabul etme, kendi duygularını farketme ve anlama, başkasının duygularını ve kendini etkin ve yapıcı olarak ifade etme, özgüven ve başkalarına karşı duygusal bağımsızlık, kişisel hedefler için çabalama ve kendi potansiyelini gerçekleştirme”;
- Kişilerarası boyut “başkalarının hislerinin farkında olma ve onları anlama, sosyal grubunu tanımlama ve başkaları ile iş birliği içerisinde olma, başkaları ile iyi ilişkiler ve ilişkileri karşılıklı fayda çerçevesinde kurma”;
- Stres yönetimi boyutu “duyguları yapıcı ve etkin bir şekilde yönetme, duyguları yapıcı ve etkin bir şekilde kontrol etme”;
- Uyumluluk boyutu “kendi hislerini ve düşüncelerini dış dünyanın gerçekleri ile nesnel olarak doğrulamak, kendi hislerini ve düşüncelerini yeni durumlara göre uyarlamak ve düzeltmek, kişisel ve çevresel doğanın problemlerini etkin şekilde çözmek”;
- Genel ruh hali boyutu ise “olumlu olmak ve hayatı iyi yönden değerlendirmek, genel olarak kenine, başkalarına ve hayata dair güvenli hissetmek”.

Bar-On’a göre, literatürdeki tüm duygusal-sosyal zekâ modelleri duyguların ve hislerin anlaşılması, ifade edilmesi, başkalarının duygularının anlaşılması ve onlarla ilişki kurulması, duyguların kontrol edilmesi ve yönetilmesi, kişisel ve kişilerarası problemlere uyum ve çözüm getirilmesi, öz motivasyonun sağlanması gibi becerilerden bir veya birkaçını kapsamaktadır. Bar-On, duygusal-sosyal zekâ modelinin geliştirilmesinde, 1980’lerde geliştirmeye başladığı EQ-i ölçüm konseptinin önemine değinmektedir. Ölçek duygusal zekâ ile ilgili çalışmalarda en sık kullanılanlardan biri olmakla birlikte dünyanın çeşitli yerlerindeki kültürel farklılıkların duygusal zekâ üzerindeki etkisinin belirlenmesi için birçok dile çevrilmiş, binlerce kişiye uygulanmış ve alınan sonuçlara göre zamanla evrilmiştir. Bu test, belirli bir zaman içerisinde tamamlanması beklenen 5’li likert ölçeğinin kullanıldığı, 17 yaş ve üzeri kişilerde uygulanabilen 133 maddelik bir ölçektir. Test toplamda

³¹⁷ Bar-On, a. y., s.62.

15 alt dala ayrılan 5 kategoride değerlendirilmektedir³¹⁸. Bar-On'a göre duygusal zekâsı daha yüksek olan kişiler, yukarıdaki tabloda verilen becerileri daha iyi kullanarak kişisel ve kişilerarası problemlerle başa çıkmada başarılıdır; duygusal zekâ, bilişsel zekâ ile kişinin bütünsel zekâsını oluşturmakta ve yaşamda başarıda etkili olmaktadır.

1.3.2.3. Daniel Goleman'ın Duygusal Zekâ Modeli

Duygusal zekâ becerilerini, kişilik özellikleri olarak değerlendiren Goleman, duyguları bilme, yönetme, motive etme, başkalarının duygularını tanıma ve ilişkileri yürütebilme olarak 5 kısımda ele alır. Goleman'dan sonra bu yetenek tabanlı model, yeni kişilik özelliklerinin eklenmesi ile genişletilmiştir. Goleman v.d. tarafından dört ana ve 20 ikincil kategori olmak üzere Duygusal Zekâ Envanteri (Emotional Competence Inventory) geliştirilmiştir. Envanterde yer alan temel unsurlar: “benlik farkındalığı, sosyal farkındalık, kendini yönetme ve sosyal beceriler”dir. Bununla beraber farklı araştırmacıların ve uzmanların çeşitli özellikleri özellik tabanlı modellere dâhil ettiğini, dolayısıyla hangi özelliklerin duygusal zekâ içerisinde değerlendirileceğine dair bir ortak görüş olmadığına değinilmektedir³¹⁹.

Goleman ve Boyatzis, sonraki çalışmalarda yukarıdaki yaklaşımı geliştirerek sosyo-duygusal zekâ modelini oluşturmuşlardır. Sosyal ve duygusal olmak üzere iki kavramı içerisinde barındıran bu modelde, kişilerarası yetenekler sosyal zekâyâ, kişisel yetenekler ise duygusal zekâyâ işaret etmektedir. Bu modelin kişilerin çalışma performansı ve insan kaynakları açısından önemli bir referans olduğu vurgulanmaktadır³²⁰.

Goleman'ın modeline göre bireyler, duygusal becerileri öğrenebilme kapasiteleriyle doğmuş olsalar da bu beceriler sonaradan öğrenilebilir ve geliştirilebilir. Aşağıdaki tabloda Goleman'ın modeline ait yeterlilikler gösterilmektedir:

³¹⁸ A. y., s.15.

³¹⁹ A. E. İşmen, “Duygusal Zekâ ve Problem Çözme”, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, No 13, 2001, s.114-115.

³²⁰ Edizler, a. y., s.2975.

Tablo 10: Goleman'ın Duygusal Zekâ Modeli

	BENLİK (Kişisel yeterlilik)	ÖTEKİ (Sosyal yeterlilik)
	<u>Öz farkındalık</u>	<u>Sosyal farkındalık</u>
Tanıma	Duygusal öz farkındalık	Empati
	Doğru öz değerlendirme	Hizmet odaklılık
	Özgüven	Örgütsel farkındalık
	<u>Öz yönetim</u>	<u>İlişki yönetimi</u>
Düzenleme	Öz kontrol	Başkalarını geliştirme
	Güvenilirlik	Etkili olmak
	Sorumluluk duygusu	İletişim
	Uyumluluk	Çatışma yönetimi
	Başarı itkisi	Liderlik
	Girişkenlik	Değişimi kolaylaştırma
		Yapıyı bir arada tutma
		Takım çalışması ve iş birliği

Kaynak: R. Mishar ve Y. R. Bangun, "Create the EQ Modelling Instrument Based on Goleman and Bar-On Models and Psychological Defense Mechanisms", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, Cilt 15, 2014, s.398.

1.3.2.4. Cooper ve Sawaf'ın Duygusal Zekâ Modeli

Duygusal zekâ ile ilgili literatürde referans verilen modellerden biri de Cooper ve Sawaf tarafından geliştirilmiştir. Onlara göre duygusal zekâ şu şekilde tanımlanmaktadır: "Duygusal zekâ, duyguların gücünü ve hızlı algılayışını, insan enerjisi, bilgisi, ilişkileri ve etkisinin bir kaynağı olarak duyumsama, anlama ve etkin bir biçimde kullanma yeteneğidir"³²¹.

Cooper ve Sawaf'ın duygusal zekâ modeli, dört ana boyut ve bunlar ile ilişkili 16 yeterlilik üzerine kurulmuştur. Bu modelle, daha önceki modellere iş verimliliği açısından önemli olduklarını düşündükleri zaman yönetimi ve adanmışlık becerilerini eklemişlerdir³²². Bu modele göre, duygusal zekâ iş

³²¹ S. Doğan ve F. Şahin "Duygusal Zekâ: Tarihsel Gelişimi ve Örgütler İçin Öneme Kavramsal Bir Bakış", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2007, s.242.

³²² Timea Boda, "Emotional Intelligence as a Determinant Factor of Successful Leadership", **International Journal of Humanities Social Sciences and Education**, 2016, pp.14.

performansını, verimliliği ve liderliği etkileyen bir dizi beceriden oluşmaktadır³²³.

Modeli oluşturan boyutlar ve ilişkili 16 yeterlilik aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 11: Cooper ve Sawaf'ın Duygusal Zekâ Modeli

Duygusal okuryazarlık	Duygusal zindelik	Duygusal derinlik	Duygusal simya
Duygusal dürüstlük	Öz Varlık	Özgün potansiyel ve amaç	Sezgisel akış
Duygusal enerji	Güven çemberi	Adanmışlık, sorumluluk ve vicdan	Zaman kaymasını yansıtmama
Duygusal geri bildirim	Yapıcı hoşnutsuzluk	Uygulanmış bütünlük	Geleceği yaratma
Pratik sezgi	Esneklik ve yenilenme	Otorite olmadan etkililik	Fırsatı sezinlemek

Kaynak: Timea Boda “Emotional Intelligence as a Determinant Factor of Successful Leadership”, **International Journal of Humanities Social Sciences and Education**, 2016, s.14.

Cooper ve Sawaf (1997) tarafından geliştirilen duygusal zekâ, ‘dört köşe taşı modeli’ adıyla da anılmaktadır. Modele göre, duygusal zekâ dört boyuttan oluşur. Bunlar; (i) Duygusal Okur-Yazarlık, (ii) Duygusal Zindelik, (iii) Duygusal Derinlik ve (iv) Duygusal Simya’dır³²⁴. Bunlar şöyle açıklanmaktadır:

- Duygusal okur-yazarlık: Bireyin hem kendisinin hem de başkalarının duygularının farkına varması ve sosyal ilişki içinde kendi içsesini ve sezgilerini kullanarak potansiyelini etkin şekilde kullanabilmelerine yardımcı olur³²⁵. Bu boyut, duyguların tanınması, anlaşılması, öğrenilmesi, farkında olunması ve sosyal çevre içinde değerlendirilebilmesidir. Bu boyuttaki başarı ise, bireyin duygusal olarak

³²³ M. Delice ve M. Günbeyi, “Duygusal Zekâ ve Liderlik İlişkisinin İncelenmesi: Polis Teşkilatı Örneği”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2013, s.211.

³²⁴ Şebnem Aslan, **Duygusal Zekâ Dönüştürücü ve Etkileşimci Liderlik**, Eğitim Kitabevi, Haziran 2013, s.62.

³²⁵ Aslan, **a. g. e.**, s.62.

duyguları tarafsız algılayabilmesine, bireyin kendi enerjisiyle birlikte duygularını kavrayabilmesine, duygusal mesajları ve geri beslemeleri olduğu gibi algılayabilmesine ve duyguları hızlıca sezebilmesine yani pratik sezgiye bağlıdır³²⁶. Duygusal okuryazarlık, kişinin kendi duygularına odaklanmasını, gerektiğinde duyguları kendini motive etmede kullanmasını, duygularını kabul etmesini, onlar aracılığı ile edinilen bilgiye kulak vermesini ve bu bilgilerin yapıcı bir tepkiye yönlendirilmesi ile duygusal dürtüleri yönetmesini, sezgisel beceri ile empati duygusunu kullanarak başkalarından öğrenmesini ve olgunlaşmasını ifade etmektedir³²⁷.

- Duygusal zindelik boyutu ise duygusal esnekliktir. Duyguların Bireyin hissedilen duygular konusunda hem kendisine hem de başkalarına karşı hoşgörülü olması ve hata yapma aralığı bırakmasıdır³²⁸. Duygusal zindelik kazanmak için bireyin özvarlığına, kendisini güvenli hissettiği bir alana, hoşlanmadığı durumlar için yapıcı olmaya, esnek olması gerekmektedir³²⁹. Duygusal zindelik boyutu, kişinin, liderliğin önemli bir kriteri olan iletişim becerisini kullanabilmek adına duygularını ifade edebilmesini, güven ortamı oluşturabilmesini, başka fikirlere ve yeniliklere açık olabilmelerini kapsamaktadır³³⁰.
- Duygusal derinlik boyutu, bireyin hayatındaki belirleyici potansiyelleri keşfetmesi ve hayatının sorumluluğunu üstlenmedir³³¹. Duygusal derinlik boyutu ise bireyin duygular alanındaki bir nevi uzmanlaşmasına işaret eder. Bu boyutta derinleşmek için bireyin içsel hedeflerinin farkında olması, kendini bu amaç-hedeflere odaklaması ve gerekli sorumluluğu üstlenerek etki uyandırması ve yaşamını koordine etmesi

³²⁶ R. K. Cooper ve A. Sawaf, **Liderlikte Duygusal Zekâ**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.y.. Aktaran Özkan Cumhur Altıntaş, “Duygusal Zekâ Elemanlarının Liderlik Tarzları Ve Örgütsel Sonuçlar Üzerindeki Etkisi, Isparta İli İlköğretim Okullarında Bir Uygulama”, **Doktora Tezi**, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Gebze, 2009, s.36-38.

³²⁷ C. Welén, “Emotionally Intelligent: A Qualitative Exploration of the Sub Concepts that Contextualize the Leadership Style that Comes from Emotional Intelligence”, **Småland: Linnæus University**, 2010, pp.28-30.

³²⁸ Aslan, **a. g. e.**, s.62.

³²⁹ Özkan Cumhur Altıntaş, “Duygusal Zekâ Elemanlarının Liderlik Tarzları Ve Örgütsel Sonuçlar Üzerindeki Etkisi, Isparta İli İlköğretim Okullarında Bir Uygulama”, **Doktora Tezi**, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Gebze, 2009, s.36-38.

³³⁰ Welén, **a. g. e.**, s.28-30.

³³¹ Aslan, **a. g. e.**, s.62.

gerekmektedir³³². Duygusal derinlik, kişinin potansiyellerine ve kişinin gideceği yönü belirleyen olan gerçek amacına açık kalması, sorumluluk alması, verilen sözleri tutması, kendini ve takım arkadaşlarını cesaretlendirmesi, başkaları üzerinde etkili olabilmesi becerilerini içermektedir.

- Modelin son boyutu olan duygusal simya ise, değişim dönüşümün ve yaratıcılığın kaynağı olarak duyguların potansiyelinin farkına varılması, duygulara değer verilmesi³³³ ve bundan sezgisel akış içinde yararlanabilme kapasitesidir. Sezgi ve sezgisel akış kavramları modelde geçen önemli unsurlardır. Nitekim modele göre duygular sezgi ve sezgisel akış gücünü sağlar. Sezgiler ise, karar vermeyi ve fırsatları keşfedebilmeye olanak sağlar³³⁴. Duygusal simya boyutu, yetenekleri geliştirmeye, deneyimlere açık olma, sezgisel akışı engelleyen durumları ortadan kaldırma, sezgilere dikkat kesilme gibi yöntemlerle sezgisel anlamda akış içerisinde olmayı, istenenin ne olduğunun farkında olarak zamanı daha akılcıca kullanmayı, bakış açısını genişletmeyi, yaratıcı insanlarla ilişki kurmayı vurgulamaktadır³³⁵.

1.3.3. Duygusal Zekânın Rolü

Duygular, çevremizle olan iletişimimizde, olaylara ve durumlara verdiğimiz tepkilerde hayati öneme sahiptirler; beynimizde duygulardan sorumlu bölgeler hayatta kalmaya devam edebilmemiz için evrimleşmişlerdir. Bununla beraber, duygular her zaman, her durumda adaptif değildir. Nitekim Izard v.d., duyguların çevreye, duruma uyabilen (adaptive) işlevlerini şu şekilde tanımlamaktadır³³⁶:

- Çevremizin önemli yönlerine odaklanmamızı sağlar,
- Çevremizdeki, şimdi ya da gelecekteki durumumuz ile ilgili ip uçlarının edinilmesini sağlar,

³³² Altıntaş, a. y., s.36-38.

³³³ Aslan, a. g. e., s.62.

³³⁴ Altıntaş, a. y., s.36-38.

³³⁵ Welén, a. g. e., s.28-30.

³³⁶ D. Schultz, C.E. Izard ve J. A. Abe, "The Emotional Systems and the Development of Emotional Intelligence", **Emotional Intelligence: An International Handbook**, (Ed.) R. Schulze ve R. D. Roberts, Göttingen: Hogrefe & Huber, 2005, s.52.

- Çevremize cevap vermek üzere vücudumuzun belirli kısımlarını işlemeye hazırlar,
- Başkaları ile iletişim kurmamız için vücut ve yüz ifadelerini harekete geçirir.

Duygusal zekâmızın belirleyicisi ve işareti olan bu fonksiyonlar olmadan hayatımıza sağlıklı şekilde devam edebilmemiz pek mümkün görünmemektedir. Bir işin üstesinden gelebilmek için yaptığımız işe odaklanabilmemiz, ani kararlar almamız gereken durumlarda çevremizdeki durumu fark edebilmemiz ve bilişsel olarak değerlendirmeden önce bu sinyallere uygun tepki verebilmemiz, sosyal hayatımızda başkalarıyla olan iletişimimizde başkalarının hislerinin farkına varabilmemiz ve sosyal uyuma zarar vermeyecek şekilde davranabilmemiz duygusal zekânın önemini ortaya koymaktadır.

Goleman, duyguların işlevinden bahsederken bazı duygulara eşlik eden fizyolojik değişimlerden bahsetmektedir. Örneğin, korku hissi ile birlikte vücutta kaçma eylemini kolaylaştıracak şekilde kan akışının düzenlenmesi, dikkatin artması, şaşkınlık duygusu ile birlikte çevreye ilişkin daha fazla veri toplanmasını sağlayacak şekilde kaşların kalkması ve göze daha fazla ışık girişinin sağlanması, tiksinti duygusu ile birlikte zararlı kokulara ve yiyeceklerle önlem olarak yüz ifadesinin burun deliklerini kapatmaya yardımcı olacak bir biçim alması vb³³⁷. Bu bulgular, Darwin'in evrimsel açıklamalarından etkilenen Bar-On'un duyguların çevreye adaptasyonu ve çevreyle olan problemlere çözüm bulmak üzere evrildiği düşüncesine de uygunluk göstermektedir. Bar-On, bireylerin akademik ve mesleki hayatlarındaki başarıları konusuna odaklanan bir dizi çalışma olduğuna değinmektedir. Kendi ve Salovey – Brackett tarafından yapılanların da aralarında olduğu bu çalışmalara göre kendi duygusal zekâ modelinin alt boyutları ile ilgili becerilerin, akademik ve mesleki performansla yakından ilişkili olduğunun bulgulandığını belirtmektedir³³⁸. Ayrıca Goleman kitabında beynin gelişimini ve duygulardan sorumlu alanları da açıklayan Goleman, amigdalanın hasar gördüğü veya alındığı bireylerde duygusal değerlendirme,

³³⁷ Daniel Goleman, **Duygusal Zekâ: Neden IQ'dan Daha Önemlidir?**, İstanbul: Varlık Yayınları, 2005, s.33-34.

³³⁸ Bar-On, a. y., s.58.

empati, kendini duygusal anlamda ifade edebilme gibi becerilerde problemler ortaya çıktığına, duygusal işlemlere ilişkin bölgeler düzgün çalışmadığında gündelik hayatı sağlıklı bir şekilde yaşamının olanaksız olduğuna değinmektedir. Yine beynin duygusal işlemlerine dair değindiği önemli bir bulgu şudur ki; primatlarda özellikle insanlarda neokorteks (bilişsel becerilerden sorumlu olan kısım) ile duygulardan sorumlu olan limbik sistem ilişkisinin daha yoğun olduğu, böylece verdiğimiz tepki çeşitliliğinin oldukça fazla olduğu anlaşılmıştır³³⁹.

Duygusal zekânın çalışma ortamındaki başarı ile ilişkisi üzerinde duran Gürbüz ve Yüksel (2008), ülkemizde ve diğer ülkelerde araştırmacıların örgütsel başarı, yönetim, iş performansı, liderlik gibi vasıfların duygusal zekâdan etkilenip etkilenmediği üzerinde çalıştıklarına değinmişlerdir. Onların araştırmasına göre genel kanı, duygusal zekâ ile iş performansı arasında olumlu yönde bir korelasyon olduğu yönündedir³⁴⁰.

Edizler (2010), günümüz çalışma kültürümüzde, yeni nörolojik tekniklerin yardımıyla elde edebildiğimiz bilimse bulgular ışığında maddi kaynaklar dışında sosyal ve psikolojik etkenleri barındıran soyut kavramların da kişisel ve örgütsel başarıyı etkilediğini belirtmiştir. Artan rekabet ortamında kişilerden eskiye nazaran daha çok geliştirilmesi beklenen bu soyut özellikler, duygusal zekâ kavramının insan kaynakları gözündeki önemini artırmıştır³⁴¹.

İşmen (2001), duygusal zekâ ve problem çözme yeteneği arasındaki ilişikiyi irdelediği çalışmada yaş arttıkça duygusal zekânın da artış gösterdiğini belirtmektedir. Ayrıca aynı çalışmada Mayer tarafından yapılan bir araştırmada erken yetişkinlik yaşlarına kadar duygusal zekâ becerilerinde artış olduğuna değinilmektedir³⁴².

³³⁹ Goleman, a. g. e., s.39-42.

³⁴⁰ S. Gürbüz ve M. Yüksel, “Çalışma Ortamında Duygusal Zekâ; İş Performansı, İş Tatmini, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bazı Demografik Özelliklerle İlişkisi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 2008, s.175.

³⁴¹ Edizler, a. y., s.2970.

³⁴² İşmen, a. y., s.121.

Tablo 12: Duygusal Zekânın Olumlu Etkilediği Unsurlar

Duygusal Zekânın Katkıda Bulunduğu Faktörler	Yazar / Araştırmacı
Başarının yakalanması, psikolojik refahı	Oginska-Bulik (2005)
Sorunlarla başa çıkabilme, sosyal beceriler	Feldman (1999)
Hayatta başarılı olmayı öğrenme	Brearley (2006)
Gücünün farkına varma	Cooper (1997)
Farkındalık, değişim	(Bradberry ve Greaves (2006)
Kişisel yorumlama, yorumlanış biçimi	(Mumcuoğlu (2002)
Duygu üretimi, duygu denetimi, sağlıklı duygusal iletişim kurabilme	Kılıçarslan (2009)
Davranış ve doğru zamanlama	Momeni (2009)
Aklını yönetme	Atabek (1999)
Hayat başarısı, mutluluk	(Goleman (2010)
Akademik başarı	Holt (2007), Nowicki ve Duke (1992)
Karar verme	Baltaş (2006)
Bireysel kariyer değişimleri	Dulewicz ve Higgs (2003)
"Sorumluluk alma, duyguların kontrol edilebilmesi, doyumun ertelenebilmesi, iyimser olunması, içsel güdülenme, ilişkiler kurabilme, iş birliği yapma" becerileri.	Yeşilyaprak (2001)

Kaynak: Nuri Şahin ve Şaban Uzun, "Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20, s.557-558'den uyarlanmıştır.

Yukarıdaki tablodan ve literatürden aktarılan bilgilerden de görüldüğü gibi duygusal zekâ hayatın her alanında etkili olmaktadır. Yüksek duygusal zekânın, iş yaşamındaki, özel hayattaki ve akademik yaşamdaki başarının yakalanmasında sorunlarla başa çıkabilmede, sosyal becerilerde, psikolojik refah kazanımında başarılı olmayı öğrenmede, gücünün farkına varmada mutluluk ve hatta kariyer değişimlerinde olumlu etkide bulunmaktadır.

1.3.4. Duygusal Zekânın Ölçümü ve Değerlendirilmesi

Duygusal zekâ modellerinin kuramsal olarak ortaya atılması tek başına yeterli olmamakta, pratik olarak da test edilmeleri ve değerlendirilmeleri önem arz etmektedir. Duygusal zekânın ölçümü çalışmaları, duygusal zekâ modellerinin öne sürdükleri boyutların ve bu boyutların ilgili olduğu bileşenlerin, ilgili zekâ kuramını açıklamadaki niteliğini belirtmek, modelin zekânın kabul edilen çeşitleri ile arasındaki korelasyonun belirlenmesi, farklı kültürlerden insanlar için yeterli ve uygun bir ölçüt olup olmadığı, duygusal zekâyı belirleyen faktörler ve yaşamımızın duygusal zekâdan etkilenen yönlerini belirleme ve sonuçları itibarıyla modelin evrilmesine yön verme gibi önemli rollere sahiptirler.

Daha önce duygusal zekâ tanımlarının ortak bir noktası olduğuna değindiğimiz, başkalarının duygularını kavrama ve anlama becerisi, yüz ifadelerine, çevremizdeki durumlara dair edindiğimiz bilgilere, başkalarında izlediğimiz davranışlara, ses tonlarına ve bunlara benzer verilere dayanarak diğerlerinin hislerini farketmeyi ifade etmektedir. Izard v.d. duygusal zekâ ifadesi ile duyguyu kontrol eden sistemlerin işleyişini işaret etmektedir³⁴³. Bu bileşenler, modelin ölçümü konusunda izlenecek metodolojiyi belirlemektedir. Kendinde ve başkalarında duyguyu algılayabilme ve tanıyabilme becerisi duygusal zekânın arkasındaki mekanizmaların iyi işlediğinin bir göstergesidir.

Mayer, Salovey ve Caruso, bilgi işleme becerisi olarak duygusal zekânın, geleneksel zekâ ile ilişkisine değinerek, bu kavramın açıklanmasında duygu ve zekâ özelliklerinin dışına çıkılmaması gerektiğine, bu beceriyi ölçmede yetkin testlerin MEIS (Multifactor Emotional Intelligence) ve MSCEIT (Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test) olduğuna değinmişlerdir³⁴⁴. Duygusal zekâyı, bilgi işleme süreci olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünen Ergin, İşmen ve Özabacı (2001) tarafından tasarlanan EQ-NED ölçeği 4'lü Likert ölçeğine göre cevap verilen, 36 duyguyu ölçen, 108 sorudan oluşmaktadır. Her bir duygu için testte yer

³⁴³ Schultz, a. g. e., s.52.

³⁴⁴ İşmen, a. y., s.116.

alan sorular, kendinde duyguyu anlama (EQ-1), başkasında duyguyu anlama (EQ-2) ve duyguyu yönetme (EQ-3) becerileri için hazırlanmıştır³⁴⁵.

Palmer v.d. duygusal zekânın gerekli kriterlerinin sağlanabileceği ortak bir model kurulabileceğini tartıştıkları çalışmalarında duygusal zekâ ölçme yöntemlerine yer vermişlerdir: Duygusal algılamayı, kolaylaştırmayı, anlamayı ve yönetmeyi ölçen MSCEIT; duygusal öz farkındalık, özgüven, özsaygı, kendini gerçekleştirme, bağımsızlık, empati, kişilerarası ilişkiler, sosyal sorumluluk, problem çözme, gerçeklik, esneklik, stres toleransı, dürtü kontrolü, mutluluk ve iyimserlik özelliklerini ve becerilerini ölçmeyi amaçlayan EQ-I; dikkat, beraklık ve (suygusal) onarımı ölçen TMMS; duyguları tanımlama zorluğunu, duyguları açıklama zorluğunu, dış yönelimli düşünme becerilerini ölçen TAS-20; ve duygusal algılamayı, kendi duygularını yönetme, başkalarının duygularını yönetme ve duygulardan faydalanmayı ölçen SEI ölçüleri³⁴⁶.

Duygusal zekâyâ spesifik yetenek yaklaşımlarında duyguların algılanabilmesi gibi belirli temel yetenekler üzerinde durulur. Örneğin sözlü olmayan ifadeler üzerinden duyguların algılanması yeteneği araştırılırken kişilerin, başkalarının yüz ifadelerinden, ses ve hareketlerinden duyguları anlayıp anlayamadığına bakılmaktadır. Mayer v.d. “duygusal kesinlik” kavramının sık kullanılan “Diagnostic Analysis of Nonverbal Accuracy Scales” ve “Japanese and Caucasian Brief Affect Recognition Test” ölçülerinden bahsetmektedir. Duygusal bilginin düşünmede kullanılması da bu yeteneklerden biridir. Olumlu duyguların, bazı durumlarda yaratıcılık üzerinde pozitif etkisinin olduğuna, duyguların insanların düşüncelerine ve daha iyi kararlar verebilmelerine yardımcı olabildiğine değinilmiştir. Emotional Stroop Test, duyguların düşünceler ile etkileşimli olup olmadığını ölçmede, deney yapılan kişilerden anlamlarından bağımsız olarak yazı rengini söylemeleri beklenen bir testtir³⁴⁷. Bunlarla birlikte duygular hakkında muhakeme yapabilme, duyguları anlayabilme, kavrayabilme, belirli duyguları kategorize edebilme, duyguları yönetebilme

³⁴⁵ A. y., s.121. s.117.

³⁴⁶ Palmer, a. g. e., s.58-59.

³⁴⁷ Mayer, a. y., s.512.

becerileri ile ilgilenen ve bunları ölçmeye çalışan spesifik yetenek yaklaşımları da bulunmaktadır³⁴⁸.

Palmer v.d. duygusal zekâ kuramları geliştirilen testlerin taksonomisini yaptıkları araştırmalarında kuramlarda yaygın olarak yer verilen duygusal öz farkındalık, başkalarının duygularının farkındalığı, duygusal muhakeme, duygusal öz yönetim ve başkalarının duygularını yönetme becerilerini ölçmekte kullanılan testleri özetlemiştir³⁴⁹:

Tablo 13: Duygusal Zekâ için Varsayımlanan Beş Faktörlü Genel Taksonomi

Duygusal öz farkındalık	Başkalarının duygularının farkındalığı	Duygusal muhakeme	Duygusal öz yönetim	Başkalarının duygularını yönetme
Duygusal öz farkındalık (EQ-i)	Empati (EQ-i)	Duygulanımlar (MSCEIT)	Onarım (TMMS)	Başkalarının duygularını yönetme (SEI)
Dikkat (TMMS)	Yüzler (MSCEIT)	Kolaylaştırma (MSCEIT)	Kendi duygularını yönetme (SEI)	Kişisel ilişkiler (EQ-i)
Berraklık (TMMS)	Resimler (MSCEIT)	Kullanma (SEI)	Stres toleransı (EQ-i)	Sosyal sorumluluk (EQ-i)
Duygusal Algılama (SEI)	Karışımlar (blends – MSCEIT)	Dış yönlü düşünme (TAS-20)	Dürtü kontrolü (EQ-i)	Yönetme (MSCEIT)
Hisleri tanımlama (TAS-20)	Değişimler (MSCEIT)	Problem çözme (EQ-i)	Mutluluk (EQ-i)	İlişkiler (MSCEIT)
Hisleri açıklama (TAS-20)		Gerçeklik testi (EQ-i)	İyimserlik (EQ-i)	
		Esneklik (EQ-i)	Öz güven (EQ-i)	
			Girişkenlik (EQ-i)	
			Esneklik (EQ-i)	

Kaynak: B. R. Palmer, G. Gignac, G. Ekermans ve C. Stough, “Acomprehensive Framework For Emotional Intelligence”, **Emotional Intelligence: Theoretical and**

³⁴⁸ A. y., s.512.

³⁴⁹ Palmer, a. g. e., s.60.

Cultural Perspectives, (Ed.) B. R. Emmerling, V. K. Shanwal ve M. K. Mandal, New York: Nova Science Publishers, 2007, s.60.

1.3.5. Duygusal Zekâ Araştırmaları ve Bulgular

Duygusal zekâ kavramının son birkaç on yıllık gelişiminden sonra, artık bilişsel yeteneklerimizin günlük yaşantımızda ortaya çıkan problemlerle baş etmemizde tek başına yeterli olmadığını biliyoruz. Gerek ülkemizde gerekse yabancı literatürde, duygusal zekânın kavramsal olarak tartışıldığı, geliştirildiği, etkilendiği ve etkilediği faktörlerin, ölçme tekniklerinin ve bu tekniklerin güvenilirliğinin ortaya konduğu birçok çalışma yapılmış ve yapılıyor olması bir yana, pratikte de duygusal zekânın iş ve aile yaşamımızda akademik başarılarımızda başkaları ile olan ilişkilerimizde etkili olup olmadığı, başka kavramlarla olan ilişki derecesi bilimsel metotlarla ölçülmeye çalışılmaktadır.

Yapılan çalışmalarda Bar-On, Mayer ve Salovey gibi bu alanın öncüleri tarafından geliştirilen testler kullanılırken, bu testlerin güvenilirlik dereceleri de araştırılmaktadır. Bu doğrultuda yapılan araştırma ve eleştiri çalışmalarından biri Conte (2005) tarafından gerçekleştirilmiştir. Conte, yaygın olarak araştırmalarda kullanılan dört farklı duygusal zekâ ölçüm tekniğini, ölçüm ve psikometrik özelliklerini gözden geçirmiştir. Çalışmada Duygusal yeterlik envanteri (Emotional Competence Inventory), Duygusal oran envanteri (Emotional Quotient Inventory), Çok etkenli duygusal zekâ ölçeği (Multifactor Emotional Intelligence Scale) ve Mayer-Salovey-Caruso Duygusal Zekâ Testleri (Mayer Salovey Caruso Emotional Intelligence Test) değerlendirilmiştir³⁵⁰.

Stough, Saklofske ve Parker (2009), literatürü tarayarak içinde ‘duygusal zekâ’ kelimeleri geçen 906 SCOPUS yayını üzerinde analizler gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın sonuçları Tablo X’de verilmektedir. Araştırmanın sonucunda duygusal zekâ kavramını konu edinen yayın çalışmalarının sıklık sırasına göre şu konulara odaklandığı bulunmuştur: iş

³⁵⁰ Jeffrey M. Conte, “A review and critique of emotional intelligence measures”, **Journal of Organizational Behavior**, 2005, Sayı 26), s.433-440, (Çev.) S. Gürşen Otacıoğlu, “Duygusal Zekâ (EI) Üzerine Farklı Eleştiri Ve Değerlendirmeler”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 26, Sayı 1, 2009, s.33-344.

ortamı, psikometrik ve yapı geçerliliği, sağlık, eğitim, sinirbilim, kültür ve spor. Yayın çalışmalarının nispeten büyük bir bölümünün iş ortamı, psikometrik ve yapı geçerliliği, eğitim ve sağlık alanlarına odaklandığı ve nispeten çok azının kültür, spor ve sinir bilimleri alanlarına odaklandığı tespit etmişlerdir³⁵¹.

Tablo 14: Duygusal Zekâ Araştırmalarının Konulara Göre Dağılımı

	Yayın Sayısı	Yüzde (%)
İş ortamı	337	35,4
Psikometrik ve yapı doğrulama	224	23,5
Nörobilim	30	3,3
Sağlık	157	16,5
Eğitim	134	14,1
Kültür	17	1,8
Spor	6	0,6
Diğer	46	4,8

Kaynak: Con Stough, Donald H. Saklofske ve James D.A. Parker, “A Brief Analysis of 20 Years of Emotional Intelligence: An Introduction to Assessing Emotional Intelligence: Theory, Research, and Applications”, **Assessing Emotional Intelligence: Theory, Research, and Applications**, (Ed.) Con Stough, Donald H. Saklofske ve James D.A. Parker, Springer Science, 2009, s.6.

Örgütsel bağlamda EQ ile ilgili çalışmalar sınırlıdır ve çalışmaların çoğu liderlik etkinliği üzerine yoğunlaşmıştır (örneğin, Bass, 2002; Hesselbein, Goldsmith ve Beckhard, 1996; Sosik ve Megerian, 1999).

Yukarıdaki tablodan da açıkça görüldüğü gibi, duygusal zekâ araştırmaları örgütsel alana ve daha çok liderlik konusuna odaklanmaktadır. Duygusal zekâ ile girişimcilik ilişkisi üzerine yapılan bilimsel araştırma sayısı ise nispeten çok azdır. Son dönemlerde girişimciliğin teşvik edilmesiyle birlikte girişimcilik ve duygusal zekâ üzerine yapılmış çalışmalar artmaya

³⁵¹ Con Stough, Donald H. Saklofske ve James D.A. Parker, “A Brief Analysis of 20 Years of Emotional Intelligence: An Introduction to Assessing Emotional Intelligence: Theory, Research, and Applications”, **Assessing Emotional Intelligence: Theory, Research, and Applications**, (Ed.) Con Stough, Donald H. Saklofske ve James D.A. Parker, Springer Science, 2009, s.5-6.

başlamıştır. Bu çalışmalardan biri Cross ve Travaglione (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir. Avustralyalı girişimciler üzerinde gerçekleştirilen nitel araştırma sonucunda girişimcilerin duygularını yoğun kullandığı ve yüksek duygusal zekâya sahip oldukları saptanmıştır³⁵².

Koca Ballı (2015), Çukurova Bölgesi'ndeki 535 kadın girişimcinin duygusal zekâları ve stresle başa çıkma yöntemlerini incelemiş ve etkili liderlik davranışlarıyla birlikte bunların firmaların performansına etkisini analiz etmiştir. Yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara göre, duygusal zekânın etkili liderlik davranışlarına olumlu bir etkisi olduğu ve sonuç olarak işletme performansına olumlu etki ettiği görülmüştür. Bununla birlikte, firmanın faaliyet süresinin, kadın girişimcinin eğitim durumunun ve yaşının artışıyla paralel olarak duygusal zekânın da artma eğilimi gösterdiği saptanmıştır³⁵³.

Rosete (2005, 2009), yönetim performansı üzerine 117 yöneticinin katılımıyla bir kamu kurumunda araştırma gerçekleştirmiştir. 16 PF kişilik testi, MSCEIT ve Duygusal zekâ özyönetim ölçeğini kullanarak yürüttüğü araştırmanın analiz çalışmalarının sonucunda “duygusal zekânın yöneticilerin işlerini nasıl yaptıklarından ziyade işlerini sonuçlandırmalarında (accomplish) daha önemli bir rol oynadığını” göstermiştir³⁵⁴.

Şahin ve Uzay (2008)'de literatürden aktarılan araştırmalar arasında şu bulgulara yer verilmektedir:

³⁵² B. Cross. ve A. Travaglione, “The untold story: Is the entrepreneur of the 21st Century Defined By EQ?, **International Journal Of Organizational Analysis**, Volume 2, 2003, s.y.. Aktaran M. Afzalur Rahim and Matthew R. Marvel, A Cross-Cultural Model Of Emotional Intelligence and Corporate Entrepreneurship, **Current Topics in Management, Volume 14, Organizational Behavior**, (Ed.) M. Afzalur Rahim, Routledge Press, 1st edition, July 2017, s.230.

³⁵³ Ayşe İpek Koca Ballı, Duygusal Zekâ, Stresle Başa Çıkma Yöntemleri, Liderlik Davranışları Ve İşletme Performansı Arasındaki İlişkinin Analizi: Kadın Girişimciler Üzerine Bir Çalışma, Doktora Tezi, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Adana, 2015, s.1-253.

³⁵⁴ Mayer, a. g. e., s.539.

- Bradberry ve Greaves (2006) tarafından yapılan araştırmada yüksek iş performansına sahip personelin aynı zamanda duygusal zekâ seviyelerinin de yüksek olduğu, bununla birlikte performansı düşük personelin ise duygusal zekâlarını geliştirerek meslektaşlarını yakaladığı bulunmuştur³⁵⁵.
- Oginska-Bulik (2005) tarafından yapılan araştırmada mesleki stres ile duygusal zekâ arasında istatistiksel olarak anlamlı ve ters orantılı bir ilişki bulunmuştur³⁵⁶.

Duygusal zekâ kavramı üzerine Türkiye’de birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan biri, Kılıç (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Kılıç,bağımsız denetim iş ortamında çalışan bağımsız denetçilerin duygusal zekâ düzeylerinin denetim faaliyetlerine etkisini incelemiştir. Uygulanan duygusal zekâ testi ve çeşitli sorulardan oluşan anket çalışması sonrasında yapılan istatistiki analizlerde bağımsız denetçilerin duygusal zekâ düzeyinin denetim faaliyeti ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir³⁵⁷.

Tekin (2014) ise, Sakarya üniversitesinde öğrenim gören305 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin “psikolojik iyi olma, duygusal zekâ, ve sosyal iyi olma düzeyleri” ilişkisini konu almış ve öğrencilerin “psikolojik iyi olma, duygusal zekâ, ve sosyal iyi olma düzeylerinin cinsiyete, gelir düzeyine, öğrenim gördükleri fakültelere, anne ve baba eğitim durumlarına, ebeveyn tutumlarına ve akademik başarı algılarına göre”değişkenliğini ve “psikolojik iyi olma üzerinde duygusal zekânın ve sosyal iyi olmanın yordayıcı olup olmadığı”nı analiz etmiştir. “Psikolojik İyi Olma Ölçekleri”, “Duygusal

³⁵⁵ T. Bradberry ve J. Greaves, **Duygusal Zekânızı Keşfedin**, Truva Yayınları, İstanbul, 2006, s. 80. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzay, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20, s.558.

³⁵⁶ N. Oginska-Bulik, “Emotional Intelligence in The Workplace: Exploring its Effects on Occupational Stress and Health Outcomes in Human Service Workers”, **International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health**, Volume 18, Issue 2, 2005, s.168. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzay, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20, s.558.

³⁵⁷ Recep Kılıç, “İşgörenlerin Duygusal Zekâları İle Örgütsel Sinizm Algıları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, Mayıs 2015, s.59-73.

Zekâ Ölçeği", "Sosyal İyi Olma Ölçeği" kullanılarak gerçekleştirilen araştırma sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır³⁵⁸:

"Psikolojik iyi olma duygusal zekâ ve sosyal iyi olma ile pozitif yönde anlamlı ilişkili" olduğu... "Psikolojik iyi olma; duygusal zekâ ve sosyal iyi olma tarafından anlamlı biçimde pozitif yönde yorda"dığı... "Kadınların duygusal zekâ ve sosyal iyi olmadüzeylerinin erkeklerin duygusal zekâ ve sosyal iyi olma düzeylerinden anlamlı biçimde daha yüksek olduğu"... "Cinsiyete göre psikolojik iyi olma açısından anlamlı farklılığın olmadığı"... "Gelir düzeyleri açısından duygusal zekâ, psikolojik iyi olma ve sosyal iyi olma düzeylerinde anlamlı biçimde farklılığın olmadığı"... "Duygusal zekâ ve sosyal iyi olma düzeyleri öğrenim görülen fakültelere göre anlamlı biçimde farklılaşırken, psikolojik iyi olma düzeyi açısından anlamlı biçimde farklılaşmadığı"... "Psikolojik iyi olma, duygusal zekâ ve sosyal iyi olma düzeylerinin; ebeveyn tutumları, anne ve baba eğitim düzeyi ve algılanan akademik başarı açısından farklılaşmadığı" tespit edilmiştir.

Aşan ve Özyer (2003), duygusal zekâyı etkileyen etmenleri belirlemek için yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerine, Salovey ve Mayer'in modelleri baz alınarak Schutte v.d. tarafından oluşturulan, 5'li Likert ölçeğine göre cevap verilmesi istenen 33 sorulu testi uygulamışlardır. Etmenleri belirlemek için yaş, eğitim düzeyi, üniversite öncesi eğitim, ebeveynlerin eğitim durumu, kardeş sayısı, ortalama gelir, öğrencilerin hayatlarının büyük kısmını geçirdikleri şehrin kozmopolit olup olmaması faktörleri ile duygusal zekâ arasında ilişki olup olmadığına dair hipotezler kurulmuştur³⁵⁹. Analiz sonucuna göre, duygusal zekânın yaşla ters orantılı olarak korelasyonu olduğu, kardeş sahibi olan öğrencilerin kardeş sahibi olmayanlara göre(kardeş sahibi olmayanların sayısının toplam test örneği içerisinde düşük bir yüzdeye sahip olduğu belirtilmekle beraber) daha yüksek duygusal zekâyâ sahip oldukları, kadınların erkeklerden ortalama olarak daha yüksek zekâyâ sahip olduğu, eğitim düzeyi, üniversite öncesi alınan eğitim kalitesi,

³⁵⁸ Emine Göçet Tekin, "Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Olma Duygusal Zekâ Ve Sosyal İyi Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", Doktora Tezi, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Psikolojik Danışmanlık Ve Rehberlik Bilim Dalı**, Eylül 2014, s.1-80.

³⁵⁹ Ö. Aşan ve K. Özyer, "Duygusal Zekâyâ Etki Eden Demografik Faktörlerin Saptanmasına Yönelik Ampirik Bir Çalışma", **H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2003, Cilt 21, Sayı 1, s.157.

gelir, üniversite öncesi yaşanan şehir ile duygusal zekâ arasında bir ilişki olmadığı belirtilmektedir³⁶⁰.

İşmen (2001), duygusal zekâ ile problem çözme yetisi arasında bir ilişki olup olmadığını incelemektedir. Örnek uzayı olarak belirlenen, psikolojik danışmanlık, matematik, sosyal ve fen alanlarında okuyan 255 öğrencinin duygusal zekâlarını ölçmede Ergin, İşmen, Özabacı tarafından tasarlanan ölçek (EQ-NED) kullanılmıştır. Problem çözme becerisi için kullanılan ölçek ise Problem Çözme Envanteridir. Sonradan geliştirilen yaklaşımların başlangıç noktası olarak değerlendirdiği, Dewey tarafından öne sürülen problem çözme modeline işaret eden İşmen şöyle aktarmaktadır: “Dewey’e göre problem çözme sürecinin her aşamasında “bilinenden bilinmeyene” bir sıçrama vardır. Sahip olunan kurulu düzenin ötesinde bir boşluktur. Bu durum problem çözen kişinin kültürü, tercihleri, arzuları, ilgileri ve o anki duygusal durumuna bağlıdır”³⁶¹. Çalışmasında ulaşılmaya çalışılan hipotezler duygusal zekânın ve problem çözme becerilerinin, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, okunmakta olan bölüm ile ilişkili olup olmadığı ve katılımcıların duygusal zekâ testi sonuçları ile problem çözme testi sonuçları arasında bir ilişki olup olmadığıdır. Sonuç olarak soruları cevaplayan 19 – 26 yaş ve üzeri katılımcıların duygusal zekâsı ile yaşları arasında bir ilişki olmadığı, duygusal zekâ derecesinin cinsiyetle değişiklik gösterdiği, kadınların erkeklerden daha yüksek duygusal zekâyâ sahip oldukları, lisans ve lisans üstü olmak üzere eğitim seviyesinin duygusal zekâyı etkileyen bir faktör olmadığı, duyguların yönetimi becerisinde PDR ve sosyal bölümler öğrencilerinin daha yetenekli oldukları bulgulanmıştır. Problem çözme becerileri açısından alınan sonuçlarda ise yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve bölüm açısından bir etki görünmemekte olduğu belirtilmiştir. Ayrıca duygusal zekâ seviyesindeki artış ile problem çözme yeteneğindeki artışın doğru orantılı bir korelasyona sahip olduğu belirtilmektedir³⁶².

İşmen’in duygusal zekâ ve aile işlevleri kavramlarının ilişkisini araştırdığı başka bir çalışmada duygusal zekânın birey ve toplum arasındaki önemine değinmiş, bireylerin toplumsallaşmasının ilk olarak ailede gerçekleştiğini

³⁶⁰ Aşan, a. y., s.159-163.

³⁶¹ İşmen, a. y., s.116.

³⁶² A. y., s.119-120.

belirmiştir³⁶³. Bu çalışmasında da İşmen, EQ-NED duygusal zekâ ölçeğini kullanmıştır. Ailelerin işlevlerinin ölçülmesi için ise, 7 alt kategori ve 60 maddeden oluşan Aile Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Yukarıda bahsedildiği gibi üç boyutu değerlendiren EQ-NED ölçeğinin (kendinde duyguyu anlama (EQ-1), başkasında duyguyu anlama (EQ-2) ve duyguyu yönetme (EQ-3) boyutlarından hiçbirisinin aile değerlendirme ölçeğinin problem çözme kategorisi, ebeveynin yaşı ile anlamlı ilişkide bulunmadığı ifade edilmektedir. Sonuçlara göre, ailelerin duygusal tepki verebilme işlevi ile duygusal zekâ ölçeğinin üç boyutu da korelasyona sahiptir. Ebeveynin eğitim durumu değerlendirildiğinde ise, düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin diğerlerine göre başkasında duyguyu anlama ve duyguyu yönetme duygusal zekâ becerilerinde daha az puan aldıkları belirtilmiştir³⁶⁴.

Gürbüz ve Yüksel (2008) tarafından çeşitli sektörlerden 20 işletme üzerinde, toplamda 43 farklı işte görev alan 494 kişi üzerinden gerçekleştirilen bir başka araştırmada yukarıdaki çalışma örneklerinde olduğu gibi yaş, cinsiyet ve eğitim gibi kriterler ile duygusal zekâ arasında bir ilişki olup olmadığı, onlardan farklı olarak iş performansı, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık göstergeleri açısından duygusal zekânın belirleyici olup olmadığı saptanmıştır³⁶⁵. Duygusal zekânın ölçümünde kullanılan ölçek, beş alt boyuttan (kişisel farkındalık, kişiler arası ilişkiler, şartlara ve çevreye uyum, stres yönetimi ve genel ruh hali) oluşan Bar-On modeline dayalı ve onun tarafından tasarlanan 88 ifadelik (bazı ifadelerin, güvenilirliği ve korelasyon katsayıları düşük olduğu için testten çıkarıldığı belirtilmiştir) testtir. Çalışma ortamı becerileri ile ilgili olan kriterler için ise Wong ve Law Performans ölçeği kullanılmıştır. Bar-On modelinde yer alan beş duygusal zekâ altbaşlığından kişisel farkındalık ve genel ruh hali dışındaki başlıklarda - bu başlıklarda da yüksek olmakla birlikte anlamlı bir farklılık olmadığına kanaat getirilmiştir- kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldıkları kaydedilmiştir. Çalışmadan elde edilen diğer bulgular, eğitim seviyesi, ortaokuldan yüksek lisans düzeyine, arttıkça duygusal zekâ becerilerinde de artış olduğu, duygusal zekâ ve alt başlıkları ile iş performansı, tatmini ve

³⁶³ A. y., s.60.

³⁶⁴ A. y., s.60.

³⁶⁵ Gürbüz, a. y., s.175.

örgütsel vatandaşlık göstergeleri arasında bir ilişki olmadığıdır. Bu sonucu iletirken, veri toplama şeklinin, örneğin çalışanların performansının, performans verilerini sağlayan yöneticilerin birtakım eğilimleri doğrultusunda yapılan testlerde elde edilen sonuçları etkilemiş olabileceğinin altı çizilmektedir³⁶⁶.

³⁶⁶ A. y., s.183-187.

1.4. KÜLTÜREL ZEKÂ

1.4.1. Kültürel Zekâ Kavramı ve Gelişimi

Kültürel zekâ kavramı küreselleşmenin, çokkültürlü ortamın, teknolojiye ilerlemenin geldiği olgunluk seviyesininve sosyal zekâ üzerine yapılan araştırmaların sonucunda 21. yüzyılın başına ortaya atılan bir zekâ türüdür³⁶⁷. Kültürel zekâ kavramının ortaya çıkışını hazırlayan bu şartlar aşağıda özetlenmektedir.

Küreselleşme ile, dünya birbirine bağlanmıştır. İleri iletişim ve ulaşım teknolojileri, başka ülkelere seyahati kolaylaştırmış ve mali olarak erişilebilir kılmıştır. Bu da kültürel etkileşimi arttırmıştır. Ancak teknolojinin getirdiği yaklaşma ve etkileşim olanakları, kültürel farklılıklar ve çeşitliliklerle birlikte çeşitli kritik zorlukları da beraberinde getirmektedir. Nitekim, kültürel zekâ kavramı trajik 11 Eylül 2001 olaylarının yaşandığı dönemde ortaya atılmıştır. Farklı kültürden gelen insanlara yönelik tırmanan kültürel nefret, Dünyayı sarsan kültürel savaşlarla (sözelimi Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Ruanda Burundi, Angola, Afganistan vb.) öyle artmıştır ki Los Angeles Times'a göre, "dünya da her gün ellinin üzerinde sıcak noktada kültürel çatışma yaşanmaktadır"³⁶⁸. Sonuç olarak, kültürel zekânın ortaya atılmasını hazırlayan şartlar küreselleşme sonucunda oluşan; kültürlerarası etkileşimi arttıran ama kültürel nefreti, gerilim ve çatışmaları da beraberinde getiren bir ortamdır.

Kültürel zekâ kavramının ortaya çıkışını hazırlayan bir diğer önemli etken ise zekâ literatüründeki araştırmalardır. Geleneksel zekâ yaklaşımı olarak ifade edilen, 20. yüzyılda zekâ üzerine yapılan erken dönem çalışmalar zekâyı dar şekilde kavramsallaştırmıştır. Bu dönemde zekâkalıtsal olarak kazanılan öğrenme becerisi olarak değerlendirilmiş, akademik ortamla ve problem çözme kabiliyeti ile sınırlandırılmıştır. Gardner'ın ortaya koyduğu çağdaş zekâ yaklaşımında ve sonrasında yapılan çalışmalarla zekâ sadece kalıtsal olmakla sınırlı olmaktan çıkmış, bireysel şekilde geliştirilebilir bir potansiyel olarak görülmüş³⁶⁹ ve sosyal zekâ,

³⁶⁷ İbiş, a. y., s.20.

³⁶⁸ Soon Ang, Linn Van Dyne ve Mei Ling Tan, "Cultural Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.582.

³⁶⁹ Elisabeth Plum, **Cultural Intelligence: The Art of Leading Cultural Complexity**, London, Middlesex University Press, 2008, p.43. Aktaran Zeynep Aksoy, "Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü

duygusal zekâ, pratik zekâ, gibi yeni zekâ alanlarının ortaya atılması ve ampirik bulgularla desteklenmesiyle değişmiştir. Genel zekâ kavramının zayıflaması ve yeni zekâ türlerinin ortaya atılması kültürel zekânın da çıkış koşullarını hazırlamıştır. Kültürel zekâ, bu yeni zekâ alanlarına benzer şekilde belirli bir etki alanına, yani kültürel alana odaklanacak şekilde ortaya atılmıştır³⁷⁰.

İngilizce literatürde kültürel zekâ, cultural intelligence (CI) veya cultural quotient (CQ) şeklinde ifade edilmektedir. Kültürel zekâ, 2003 yılında ilk defa ortaya atılan bir kavram olmasına karşın epey ilgi gören ve diğer zekâ alanlarına kıyasla kısa süre içerisinde birçok farklı şekilde tanımlanmış ve pek çok araştırma çalışmasına konu olmuştur.

Kavramsal olarak kültürel zekâ ilk kez Soon Ang ve Christopher Earley tarafından 2003 yılında ortaya konulmuştur. Earley ve Ang (2003)'e göre kültürel zekâ, özetle, "bireyin tanımadığı yeni kültürel bağlamlara etkili uyum sağlama yeteneği"dir³⁷¹.

Earley ve Ang'ın 2003 yılında yayımlanan "Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures (Kültürel Zekâ: Kültürler arasında Bireysel Etkileşimler)" adlı eserlerinde, kavramın kuramsal çerçevesinin temelleri atılmıştır³⁷². Kültürel zekâ kavramı, Sternberg ve Detterman (1986)'nın çoklu zekâ bölgeleri teorisine (theory of multiple loci of intelligence) dayalı olarak, Earley ve Ang (2003)'ün kültürel zekâyı bu teori üzerine oturatarak dört farklı yetenek kümesiyle kavramlaştırmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır³⁷³.

Earley ve Ang (2003), kültürel zekâyı ortaya koyarken zekâ araştırmalarının bilişsel yeteneklerin ötesine geçmesi gerektiğinden hareket etmiştir. Kültürel zekânın; bilişsel boyutun yanı sıra, metabilişsel, motivasyonel ve davranışsal boyutları olduğunu savunan bir model ortaya atmışlardır. Earley ve Ang (2003) tarafından ortaya atılan model, Sternberg ve Detterman (1986)'nın çoklu zekâ bölgeleri teorisinde (theory of multiple loci of intelligence) sunulan çerçeveye

Ortamlardaki Rolü", Doktora Tezi, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, İzmir-2013, s.73.

³⁷⁰ Ang, a. g. e., s.3.

³⁷¹ Zeynep Aksoy, "Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü", Doktora Tezi, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, İzmir-2013, s.74.

³⁷² Aksoy, a. y., s.73.

³⁷³ Ang, a. g. e., s.583.

dayanır. Zira Sternberg, birçokzekâ kuramını birleştirerek bireysel zekâyı kavramsallaştırmanın dört tamamlayıcı yolunu ortaya atmıştır. Buna göre, (a) meta bilişsel zekâ, bireylerin bilgi alma ve anlama süreçlerindeki biliş bilgisi ve kontrülü iken, (b) bilişsel zekâ bilgi ve bilgi yapıları, (c) motivasyonel zekâ, zekânın enerji büyüklüğü ve yönüne göre şekillenen bilişsel zekânın motivasyonunu ve (d) davranışsal zekâ ise bireysel eylemlere odaklanır³⁷⁴. Earley ve Ang (2003)'nin savunduğu kültürel zekâ, Sternberg'in modern zekâyı dört faktörden oluşan, karmaşık, çok yönlü ve bireysel olarak kavrayan bu bakış açısını yansıtır.

Kavram nispeten çok yeni olmasına karşın, ortaya atıldığı 2003 yılından bu yana, dünya çapında birçok disiplinden büyük bir ilgi görmüştür. Kültürel zekâ, uygulamalı, bilişsel ve sosyal psikoloji dallarının yanısıra uluslararası iş yönetimi, örgütsel davranış, insan kaynakları, insan ilişkileri, endüstriyel ilişkiler, kültürlerarası ilişkiler, akıl sağlığı, sosyoloji, eğitim, iletişimi, bilgi yönetimi, karar bilimleri, bilgi bilimi, askeri, mimari, ekonomi, mühendislik gibi geniş bir disiplin ve alan yelpazesinde birçok çalışmaya konu olmuştur³⁷⁵.

“Neden bazı bireyler kültürlerarası ortamlarda perspektiflerini rahat ve etkili bir şekilde adapte edebilirken bazıları ise bunu başaramıyor?” sorusu, kültürel zekâ kuramının bu denli geliştirilmesinde ve ilgi çekmesinde itici güç olarak görülmektedir³⁷⁶. Nitekim Erez ve Earley (1993), Gelfand, Erez ve Aycan (2007), Triandis (1994)'ün de desteklediği gibi, küreselleşmeye birlikte sayıları ve büyüklükleri artan küresel ölçekli firmalarda çalışan işgücü çeşitlendikçe, bazı bireylerin değişen kültürel ortamlarda daha etkin şekilde çalışabildiği ancak bazılarının ise düşük performans sergilediği ya da çalışamadığı bilinmektedir³⁷⁷.

Ortaya atılan tanımın akademik ve iş dünyasındaki araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamasıyla³⁷⁸ ve küreselleşmenin getirdiği kültürlerarası olanaklar ve problemlerle birlikte, kültürel zekâ kavramına dair pek çok yeni tanım ortaya atılmıştır. Araştırmacılarca ortaya atılan çeşitli tanımlar şunlardır:

³⁷⁴ A. e., s.4.

³⁷⁵ A. e., s.583.

³⁷⁶ Van Dyne, S. Ang, ve Livermore, 2010. Aktaran Soon Ang, Linn Van Dyne ve Mei Ling Tan, “Cultural Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.582.

³⁷⁷ Ang, a. g. e., s.3.

³⁷⁸ Aksoy, a. y., s.74.

- Earley ve Soon (2003)'a göre, kültürel zekâ, bieyin başka bir kültürden gelen alışılmadık jest ve mimiklerle karşılaşması durumunda bunu değerlendiren yordayabilme yeteneğidir³⁷⁹.
 -Thomas ve Inkson (2003), kültürel zekâ, farklı bir kültürü kavramada esnek olmayı, becerikli olmayı, bilgi sahibi olmayı, etkileşim içindeyken uygun davranış biçimleri sergilemeyi, uyumlu olmayı ve zihinsel yapıyı yeniden yapılandırmayı kapsayan bir yetenektir³⁸⁰.
 -Early ve Mosakowski (2004)'e göre kültürel zekâ, farklı kültüre sahip bir kişinin, kendisine alışıldık gelmeyen, belirsizlik taşıyan bedensel hareketleri kendi sosyal çevresindekil farklı kültürden gelen kişiler gibi yorumlamasını sağlayan doğal yetenektir³⁸¹. Bir başka deyimle, kültürel zekâ “dışarıdan gelen yabancı bir kişinin, başka birinin alışık olmadığı ve belirsiz jest ve hareketlerini kendi ülkesinin (kendisi o ülkenin) vatandaşymış gibi yorumlama yeteneğidir”³⁸².
 -Peterson (2004)'e göre, kültürel zekâ, insanlarla etkileşim halindeyken bir davranış bütünü geliştirme yeteneğidir. Ona göre, bir birey diğer bireylerle etkileşim halindeyken, onların kültürel değerlerine, davranış ve tutumlarına uygun beceri ve nitelikleri içeren bütünsel bir kabiliyete, yani kültürel zekâyı sahiptir³⁸³.

³⁷⁹ P. Christopher Earley ve A. Soon, **Cultural Intelligence: Individual interactions across cultures**, Stanford University Press, California, 2003, pp.102-320. Aktaran Gül Ergün ve Aysun Güzel, “Üniversite Öğrencilerinin Kültürel Zekâ Düzeylerinin Olumsuz Otomatik Düşünceler ve Bazı Diğer Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi”, **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt 6, Sayı 4, 2017, s.31.

³⁸⁰ David C. Thomas ve Kerr Inkson, **Cultural Intelligence: People Skills For Global Business**, California, Berrett-Koehler Publishers Inc., 2003, s.14. Aktaran Zeynep Aksoy, “Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, İzmir-2013, s.75.

³⁸¹ P. Christopher Earley ve Elaine Mosakowski, “Cultural Intelligence”, **Harvard Business Review**, 2004, s.140. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.43.

³⁸² P. Christopher Earley ve Elaine Mosakowski, “Cultural Intelligence”, **Harvard Business Review**, October, 2004, s.1. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.39.

³⁸³ Brooks Peterson, **Cultural Intelligence: A Guide to Working with People from Other Cultures**, Maine, Intercultural Press, 2004, s.89. Aktaran Zeynep Aksoy, “Kültürel Zekâ Ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü”, Doktora Tezi, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, İzmir-2013, s.74-75.

-Thomas ve Inkson (2006) ise, kültürel zekâyı, “farklı kültüre sahip insanlarla etkin bir şekilde etkileşim kurma yeteneği” olarak tanımlamaktadır³⁸⁴.

-Ang v.d. (2007), kültürel zekâyı bir “bireyin yeni kültürel ortamlara uyum sağlayabilme yeteneği”³⁸⁵ olarak tarif etmiştir.

-Livermore (2011) ise kültürel zekâyı “kültürel bağlamlarda etkili olabilme yeteneği”³⁸⁶ olarak tarif etmiştir.

Thomas ve Inkson (2005)’un tarafından yapılan tanım kültürel zekâyı sahip kişilerin özelliklerini de içermektedir. Kültürel zekâsı yüksek kişiler, yeni bir kültürü anlama konusunda esnek ve yetenekli bireylerdir. Duygusal zekâ arttıkça, yeni bir kültür hakkında bilgi sahibi olma artar. Adaptasyon kabiliyetleri de yüksek ve düşünce yapısı da uygun şekilde yeniden yapılanan bireylerdir³⁸⁷. Dolayısıyla, kültürel zekâsı yüksek bireyler, çok kültürlü ortamlarda sorunları daha hızlı çözümleyen ve zamanla daha az sorunla karşılaşan bireylerdir.

Daha sonra yapılan çalışmalarda kültürel zekâ üzerine yapılan tanımlamalar daha da çeşitlenmiştir. Yapılagelen tanımlardan hareketle kültürel zekânın içerdiği ortak öğeler ve odak noktaları belirginleşmektedir. Neredeyse tüm tanımlarda kültürel zekâ, bir başka kültür ile etkileşime girme yeteneği olarak öne çıkmaktadır. Bu bakımdan kültürel zekâ, bireylerin bir başka kültürden bireylerle etkileşime girme

³⁸⁴ D. C. Thomas ve K. Inkson, **People Skills for Global Business**, Berrett-Koehler Publishers, 2006, s.78. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.43.

³⁸⁵ S. Ang, L. Van Dyne, C. Koh, K.Y. Ng, K. J. Templer, C. Tay ve N. A. Chandrasekar, “Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Adaptation, and Task Performance”, **Management and Organization Review**, Volume 3, Issue 3, 2007, pp.336. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.43.

³⁸⁶ David Livermore, **The Cultural Intelligence Difference: Master the One Skill You Can’t Do in Today’s Global Economy**, New York, Amacom, 2011, s.5. Aktaran Zeynep Aksoy, “Kültürel Zekâ Ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, **Doktora Tezi**, İzmir-2013, s.74-75.

³⁸⁷ D. D. Thomas, ve K. Inkson, “Cultural Intelligence: people skills for a global workplace”, **Consulting to Management**, Volume 16, Issue 1, 2005. Aktaran Salih Yeşil, “21. Yüzyılın Küresel Örgütleri İçin Kültürel Zekâ”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2010, s.154.

yeteneğini ifade eden ve bireyler arasındaki bu yetenek farklılıklarını açıklamaya çalışan bir alan olarak nitelendirilebilir³⁸⁸.

Bu kültürel zekâ tanımlarının ortak paydası olarak ise kültürler arası etkileşim, uyum sağlama ve etkin olma ile ilişkili öğeleri içeren bir yetenek bütünü olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, bir bireyin çok kültürlü bir çevrede, verimli ve başarılı olmasını sağlayan yetenek unsurları da kültürel zekânın odak noktası olduğu söylenebilir³⁸⁹. Aynı doğrultuda kültürel zekânın, bireylerin çok kültürlü ortamlarda başarılı olmasını sağlayan bir beceriler kümesi olduğu söylenebilir³⁹⁰. Kültürel zekâ tanımlarının içerdiği ortak öğeler, İlhan ve Çetin (2014)'ten uyarlanarak aşağıda tablo haline getirilmiştir.

³⁸⁸ Mustafa İlhan ve Bayram Çetin, “Kültürel Zekâ Ölçeği’nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 29, sayı 2, Nisan 2014, s.95.

³⁸⁹ G. Yoğurtçu “Intercultural communication and cultural intelligence in multicultural educational environment: A case on Kyrgyzstan University students”, **International Journal of Social Sciences and Education Research**, Volume 1, Issue 3, 2015, pp.953-971. Aktaran Melehat Gezer ve İbrahim Fevzi Şahin, “Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum Ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yem İle İncelenmesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Temmuz 2017, Yıl 22, Sayı 38, s.175.

³⁹⁰ Faruk Şahin, “Liderin Kültürel Zekâsının Astların Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile İş Doyumu Üzerine Etkisi”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2011, s.83. Aktaran Nuray Mercan, “Çok Kültürlü Ortamlarda Kültürel Zekânın Kültürler Arası Duyarlılık İle İlişkisine Yönelik Bir Araştırma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak 2016, Cilt 9, sayı 1, s.4.

Tablo 15: Kültürel Zekâ Tanımlarındaki Ortak Öğeler

Araştırmacı /Yazar	Kültürel Zekâ
Ang, Van Dyne ve Koh (2006); Earley ve Ang (2003)	Bireyin etkileşimde bulunduğu kültürlerin gereklerine göre davranışlarını ayarlayabilme
Thomas (2006), Thomas ve Inkson (2004) Van Dyne, Ang ve Nielsen (2007)	Farklı kültürlerden bireylerle etkili bir şekilde iletişime girebilme
Earley ve Ang (2003), Berry ve Ward (2006), Ng ve Earley (2006), Sternberg & Grigorenko (2006)	Kültürel farklılıklara uyum sağlayabilme kapasitesi

Kaynak: Mustafa İlhan ve Bayram Çetin, “Kültürel Zekâ Ölçeği’nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 29, sayı 2, Nisan 2014, s.97’den uyarlanmıştır.

‘Çok kültürlülük’ ve ‘kültürel farklılık’ içeren ortamlar, beraberinde oluşan çeşitliliğin yönetilmesini de beraberinde getirmektedir. Kültürel zekâ, böylesi ortamlardaki farklılıktan ileri gelen kültürel dokuyu ve özelliklerini algılama, yorumla ve hissetmeyi içerir. Bu da kültürel farklılıkların yönetilmesini gerektirir. Bu anlamda yönetsel bir beceriyi de içeren kültürel zekâ, iletişim ve strateji geliştirmek ile de yakından ilişkilidir. Öğrenilebilir ve geliştirilebilir niteliği bakımından, kültürel zekâ bilişsel zekâdan ayrılan bir zekâ türüdür³⁹¹. Dolayısıyla, bir başka tanımla kültürel zekâ; “kültürel farklılıkları anlamaya, yorumlamaya ve kültürel farklılıkları etkin bir şekilde yönetme becerisi” şeklinde de tarif edilebilmektedir³⁹².

³⁹¹ Nuray Mercan, “Çok Kültürlü Ortamlarda Kültürel Zekânın Kültürler Arası Duyarlılık İle İlişkisine Yönelik Bir Araştırma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak 2016, Cilt 9, sayı 1, s.4.

³⁹² Ahmad Vedadi, Kheiri Bahram ve Mansoureh Abbasalizadeh, “The Relationship Between Cultural Intelligence and Achievement: A Case Study in An Iranian Company”, **Iranian Journal Management Studies**, Volume 3, Issue 3, 2010, pp.27. Aktaran Nuray Mercan, “Çok Kültürlü Ortamlarda Kültürel Zekânın Kültürler Arası Duyarlılık İle İlişkisine Yönelik Bir Araştırma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak 2016, Cilt 9, sayı 1, s.4.

Kültürel zekâ, diğer zekâ teorilerinden farklılaşarak ayrı bir zekâ alanı olarak ortaya çıkmıştır. Kültürel zekâyı diğer zekâ türlerinden ayıran, özgün, ortak özellikler şöyledir: “Kültürel zekâ çağdaş zekâ kuramlarına dayanmaktadır. Kültürel zekâ salt bilgiden bağımsız, kültürlerarası etkileşimle ortaya çıkan davranışsal sonuçlarla yorumlanmaktadır. Kültürel zekâ öğrenilmiş bir yetenek olarak ifade edilmektedir. Kültürel zekâ tek bir kültüre özgü değildir, evrenselidir”³⁹³.

1.4.2. Dört Faktörlü Kültürel Zekâ Modeli

Kültürel zekâ kavramı, ilk yapılan çalışmalarda üç boyutlu ve daha sonraki çalışmalarda ise dört boyutlu bir yapı olarak ele alınmıştır. Kültürel zekâyı üç boyutlu bir yapı olarak gören erken dönem çalışmalar arasında detayları aşağıda verilen Early (2002), Early ve Ang (2003), Early ve Mosakowski (2004) tarafından sunulan modeller görülmektedir.

Early (2002)’ye göre zekâ; bilişsel-meta bilişsel, motivasyonel ve davranışsal olmak üzere üç boyutludur. Aşağıdaki şekilde, Early (2002) tarafından ortaya konan modelin boyutları ve unsurları görülmektedir.

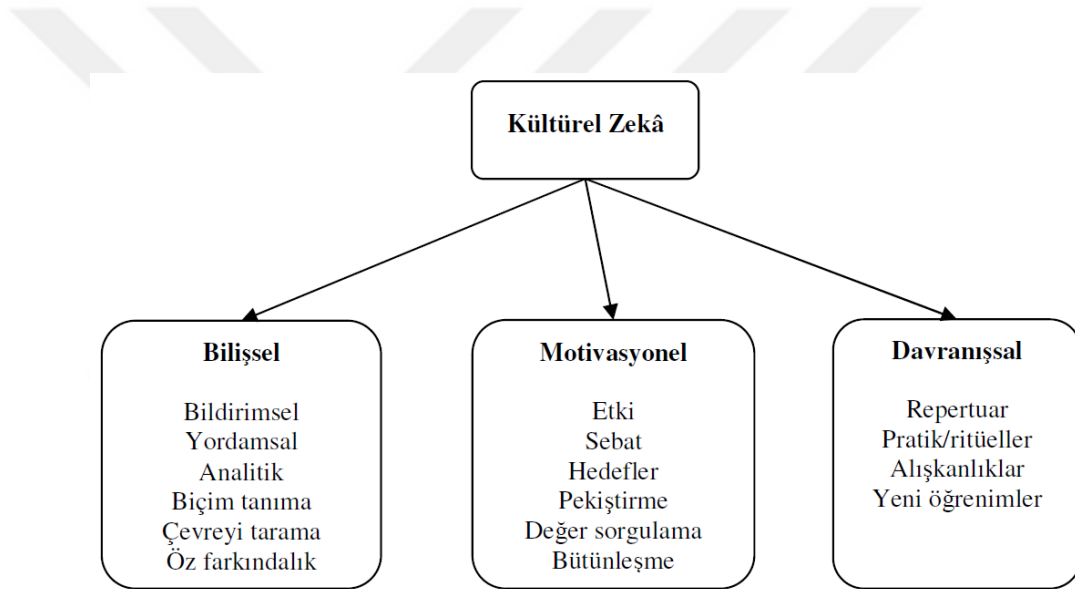

Şekil 13: Early (2002)’de Üç Boyutlu Kültürel Zekâ Modeli ve Bileşenleri

³⁹³ Zeynep Aksoy, **Kültürel Zekâ- CQ**, İstanbul, Beta Yayınları, 2015, s.91. Aktaran Tuğba İbiş, “Çokkültürlülük Ve Kültürel Zekâ”, Yeni Düşünceler Dergisi, 2018, Sayı 10, s.27.

Kaynak: E. Christopher Earley, "Redefining Interactions Across Cultures and Organizations: Moving Forward with Cultural Intelligence", **Research in Organizational Behavior**, Volume: 24, 2002, s.274. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, "İstanbul'daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.42.

Early ve Ang (2003)'ün ortaya koydukları ilk çalışmalarında kültürel üç bileşenli bir yapıda ve bilişsel, motivasyonel ve davranışsal boyutlardan oluşmaktadır. Early ve Ang'ın sonraki çalışmalarında ise, bilişsel boyut içerisinde yer alan üst bilişi ayırarak dördüncü bir boyut olarak modellerini güncellemişlerdir³⁹⁴.

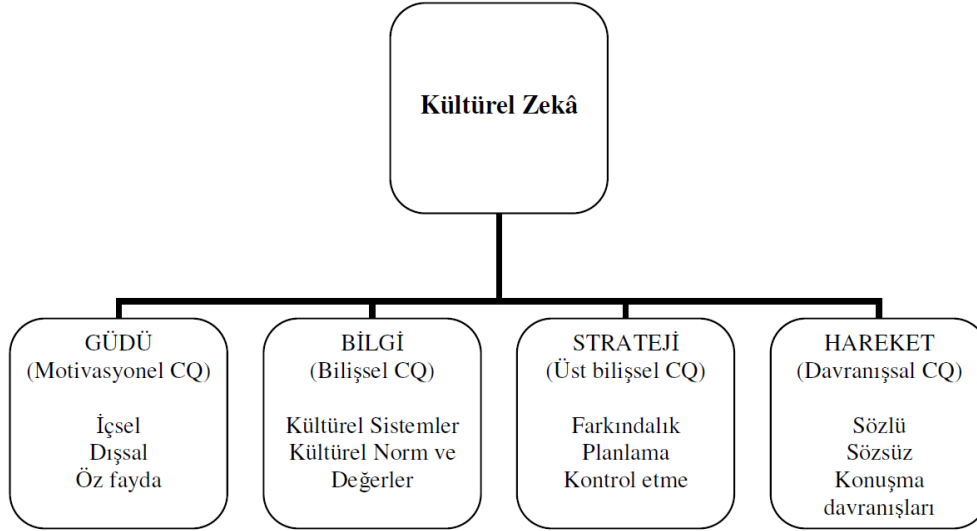
Şekil 14: Early ve Ang (2003)'de Üç Boyutlu Kültürel Zekâ Modeli ve Bileşenleri

Kaynak: P. Christopher Earley, Soon Ang, **Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures**, California, Stanford University Press, 2003, s.67. Aktaran Zeynep Aksoy, "Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü", Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, **Doktora Tezi**, İzmir-2013, s.77.

³⁹⁴ Soon Ang v.d., "Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Adaptation and Task Performance", **Management and Organization Review**, Volume 3, Issue 3, 2003, s.335–371. Aktaran Zeynep Aksoy, "Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü", Doktora Tezi, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, İzmir-2013, s.77.

Benzer şekilde, Early ve Mosakowski(2004) de ilk çalışmalarında kültürel zekâyı üç boyutlu olarak ele almışlardır. Ortaya koydukları modele göre, kültürel zekâ; “zihinsel, fiziksel ve duygusal” olmak üzere üç boyutlu bir yapı arzeder³⁹⁵.

Ang, Van Dyne, Neilsen, Livermore gibi araştırmacılarca daha sonra geliştirilen modeller ise kültürel zekâyı genişleterek, dört boyutlu bir yapı içerisinde kavramsallaştırmıştır. Literatürdeki dört boyutlu modellerde, boyutlar farklı şekillerde adlandırılrsa da“(Ang & Van Dyne, 2008; Ng, Van Dyne & Ang, 2009; Van Dyne, Ang & Nielsen, 2007)”³⁹⁶ da dahil olmak üzere genellikle dört boyutlu olarak ve aşağıdaki şekilde verildiği gibi (a) üst bilişsel (b) bilişsel, (c) motivasyonel ve (d) davranışsal olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 15: Dört Boyutlu Kültürel Zekâ Modeli ve Bileşenleri

Kaynak: David Livermore, **Leading with Cultural Intelligence: The New Secret To Success**, NewYork, Amacom, 2010, s.25. Aktaran Aktaran Zeynep Aksoy, “Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, **Doktora Tezi**, İzmir-2013, s.77.

³⁹⁵ P. Christopher Earley ve Elaine Mosakowski, “Cultural Intelligence”, **Harvard Business Review**, 2004, s.140. Aktaran Salih Yeşil, “Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zekâ”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl 11, Sayı 16, Haziran 2009, s.124.

³⁹⁶ Faruk Şahin ve Sait Gürbüz, “Kültürel Zekâ Ve Öz-Yeterliliğin Görev Performansı Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerinde Etkisi: Çokuluslu Örgüt Üzerinde Bir Uygulama”, **İş, Güç** Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi, Nisan 2012, Cilt 14, Sayı 2, S.127.

Ang ve Dyne (2008)'e göre, (a) üst-bilişsel zekâ, bireylerin bilgi alma ve anlama süreçlerindeki biliş bilgisi ve kontrölü iken, (b) bilişsel zekâ bilgi ve bilgi yapıları, (c) motivasyonel zekâ, zekânın enerji büyüklüğü ve yönüne göre şekillenen bilişsel zekânın motivasyonunu ve (d) davranışsal zekâ ise bireysel eylemlere odaklanır³⁹⁷. Bu çalışmanın esas aldığı dört faktörlü kültürel zekâ modelinin bu boyutları aşağıdaki alt başlıklarda irdelenmektedir.

1.4.2.1. Üst Bilişsel (Meta Bilişsel, Metacognitive) Kültürel Zekâ Boyutu

Ang. v.d. (2011)'e göre üst-bilişsel zekâ boyutu, bilgi işleme süreçleriyle ilgili olup, bireyin kültürler arası etkileşim esnasında yaşanan kültürel bilgi alışverişindeki bilgi alma ve anlama süreçlerindeki farkındalık düzeyidir. Bir başka deyimle, kültürel alışveriş esnasında bir bireyin bu süreçlerdeki biliş bilgisi ve kontrolünü sağlar. Farkındalık düzeyi, bireyin bu etkileşimdeki kontrolünü belirler. Nitekim üst bilişsel zekâ bilişsel stratejileri de içerir. Bu stratejiler, farklı kültürel ortamlarda bireyin kendine yeni sezgisel yöntemler ve prensipler geliştirmelerine olanak sağlar³⁹⁸.

Livermore (2011) ise üst bilişsel zekâ boyutunu strateji kavramı ekseninde açıklamaktadır. Bireyin kendisi üzerine ve başkaları üzerine düşünmesi, değerlendirmesi sürecinde üst bilişsel zekâ boyutu yoluyla edindiği farkındalık bilgisi strateji yoluyla bilginin nerede, ne zaman, nasıl kullanılacağına bilgisine de imkân vermektedir³⁹⁹. Bu yetenek bir liderin strateji oluşturma yeteneği gibidir. Bireyin dikkatli şekilde kendi içinde ve başkalarının kafasında ne olduğunu gözlemlemesi, kendi zihinsel modelleri ve düşünceleri üzerinde yoğunlaşarak problemi çözmek üzere bilgi üretme yeteneğidir⁴⁰⁰.

³⁹⁷ Ang, a. g. e., s.4.

³⁹⁸ A. e., s.584.

³⁹⁹ David Livermore, **The Cultural Intelligence Difference: Master the One Skill You Can't Do in Today's Global Economy**, New York, Amacom, 2011, pp.7. Aktaran Zeynep Aksoy, "Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü", Doktora Tezi, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, İzmir-2013, s.77.

⁴⁰⁰ L. Van Dyne, S. Ang ve D. Livermore, "Cultural Intelligence: A Pathway for Leading in a Rapidly Globalizing World", **Leadership Across Differences**, (Ed.) K. M. Hannum, B. McFeeters ve L. AndBooyesen, 2010, pp.136. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, "Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.44.

Üst bilişsel zekâ çeşitli coğrafyalardan toplulukların ya da grupların kendi kültürel normlarını ve zihinsel modellerinin farkında olmalarını sağlar. Bunların görülmesi, gözden geçirilmesi ve yeniden organize edilmesi yeteneklerini kapsar⁴⁰¹. Bu bakımdan, “bilgiyi yönlendirme ve yönlendirmeyi bilme yeteneği” olarak değerlendirilebilir⁴⁰².

Üst biliş boyutu kültürel zekânın kritik öneme sahip bir bileşenidir. Nitekim üst biliş boyutu geliştikçe, bireyleri⁴⁰³;

- Bilinçli olarak kendi kültürel kodlarını, varsayımlarını sorgulamaya yöneltir,
- Başka kültürlerden insanlarla etkileşime girdikçe, kültürel bilgilerini düzenlemelerine teşvik eder,
- Sergiledikleri davranışların farkında olmaya, davranışları esnasında dikkatli ve uyanık olmaya yöneltir,
- Çeşitli kültürel çevrelerdeki diğer insanlar ve olaylar, durumlarla ilgili aktif şekilde düşünmeyi teşvik eder,
- Kültürel kalıplarla çevrelenmiş düşünme ve varsayımlara sorgulamak ve gözden geçirmek üzere tetikler ve stratejilerini yeniden düzenlemeye zorlar.
- Kültürel kodları ve varsayımları irdeler, en uygun seçim için zihinsel modelleri uyarlamaya yöneltir⁴⁰⁴.
- Diğer kültürlerden gelen bireylerin yaklaşımlarını, değerlerini, davranışsal yansımalarını kavramaya ve kendi bilgilerini gözden geçirmeye, pozitif hisler beslemeye⁴⁰⁵ yöneltir.

⁴⁰¹ Şahin, a. y., s.127.

⁴⁰² Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.42.

⁴⁰³ Ang, a. g. e., s.584.

⁴⁰⁴ Angela Shin-yih Chen, Yi-chun Lin ve Airin Sawangpattanakul, “The Relationship Between Cultural Intelligence and Performance with the Mediating Effect of Culture Shock: A Case From Philippine Laborers in Taiwan”, **International Journal of Intercultural Relations**, 35, 2011, s.248. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.42.

⁴⁰⁵ Kübra Şengül, “Dil partnerliği (Tandem) yönteminin Türkçe öğretmeni adaylarının kültürel zekâlarına etkisi: Karma yöntemli bir yaklaşım”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 18, sayı 2, 2018, s.1088.

1.4.2.2. Bilişsel Kültürel Zekâ Boyutu

Kültürel zekânın bilişsel boyutu, bireyin kültürel çevresinden edindiği bilgi ve bilgi düzeyi ile ilişkilidir. Ang v.d. (2011)'e göre bu boyut, bireyin çeşitli kültürlerden edindiği norm, uygulama, düzenleriyle ilgili bilgileri içeren boyuttur⁴⁰⁶. Eğitim ve kişisel deneyimler yoluyla edinilen bilgi, sosyal çevrenin kültürel bağlamına içkin, gömülü bir bilgidir. Dolayısıyla bilişsel kültürel zekâ evrensel bilgiyi içerdiği gibi kültürel farklılıklara dair bilgiyi de içerir^{407, 408}. Bu içkin (gömülü) bilgi, aynı zamanda bireyin kendilik bilgisidir⁴⁰⁹. Bilişsel kültürel zekâdan hareketle, kültürel zekânın bireyin kültürel zekâ düzeyini ve aynı zamanda kültürel çevresinin bilgisini yansıttığını söyleyebiliriz⁴¹⁰.

Biliş, kültürler arası farklılıklar nedeniyle oluşan sorunların tanımlanması ve çözümü ile ilişkili bir yetenektir. Biliş, kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunları çözmeye, onları tanımlamaya yönelik bireyin sahip olduğu bilgilerdir⁴¹¹. Bilişsel kültürel zekâsı yüksek olan insanlar, karşılaşılan problemlerin tanımlanmasında ve çözümlenmesinde daha çok bilgiye sahiptir. Çünkü bilişsel kültürel zekâ boyutu gelişkin insanlar, “kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları anlarlar (Ang, Van Dyne, Koh, Ng, Templer, Tay ve Chandrasekar 2007: 338)”⁴¹².

Kültürel benzerlik ve farklar, Livermore'un da bilişsel kültürel zekâ boyutu tanımında ana öge konumundadır. Livermore (2011),bilişsel kültürel zekâ boyutunu “bireyin kültürlerin farklı ve benzer yönleri konusundaki bilgisi” olarak tanımlamaktadır. Bu bir uzmanlaşmadan ziyade bilgi düzeyini ifade eder. Bu bilgi, bireyin yaşadığı çevrede öğrendiği ve deneyimlediği kültürel farklılıkların kendisi ve başkaları üzerindeki etkisini ne denli farkında olduğunu bildirir⁴¹³. Bu bilginin ve bilgi

⁴⁰⁶ Ang, a. g. e., s.5.

⁴⁰⁷ A. e., s.5.

⁴⁰⁸ Faruk Şahin, “Liderin Kültürel Zekâsının Astların Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile İş Doyumu Üzerine Etkisi”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Kasım 2011, Cilt 10, Sayı 2, s.83.

⁴⁰⁹ Ang, a. g. e., s.585.

⁴¹⁰ Doğutaş, a. g. e., s.532.

⁴¹¹ Şengül, a. y., s.1088.

⁴¹² Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.44.

⁴¹³ Aksoy, a. g. e., s.77.

düzeyinin gelişmesi için bireyin kendisini kültürel bilgi ile donatması, kendisini geliştirmesi gerekmektedir⁴¹⁴.

Bilişsel olarak alınan bilgi, geneksel zekâ yaklaşımında önemli olduğu kadar kültürel zekâ için de önemlidir. Ancak kültürel zekâ için bilişsel zekâ boyutunda alınan bilgi her ne kadar önemli olsa da gelen bilginin diğer üç faktörler birleştirilmesi gereklidir, aksi taktirde bu tehlikelidir. Bilişsel kültürel zekâ boyutundabilgikültürel sistemler ve kültürel norm ve değerlerden edinilir. Kültürel normlar ve değerler, bireylerin ve kültürlerin otorite, ilişkiler ve zamana yaklaşımlarını şekillendirir⁴¹⁵. Bunlar bireylerin zihinsel haritalarını şekillendirir, düşünüş ve davranış biçimlerini şekillendirir⁴¹⁶.

Bilişsel faktör, kültürel zekânın kritik bir bileşenidir. Toplumsal kültürü ve bunu oluşturan unsurları anlamak, sosyal kalıplara şekil veren sistemlerin anlaşılabilmesine olanak verir. Nitekim insanların düşünce ve davranışları kültür bilgisi tarafından etkilenir. Bilişsel kültürel zekâsı geliştikçe, bir bireyin başka bir kültürden insanlarla kuracağı etkileşim de iyileşmektedir⁴¹⁷. Bir başka deyimle, farklı kültürel ortamlar onları nispeten daha az rahatsız etmektedir⁴¹⁸. Zira, kültürler arası ortamlardaki karar verme ve performans kültürel benzerlikler ve farklılıklara göre şekillenmektedir⁴¹⁹. Benzer şekilde, bilişsel zekâsı gelişmiş insanların kültürel 'benzerlik ve farklılıkları' anlama kapasiteleri de yüksektir⁴²⁰.

⁴¹⁴ A. e., s.83-84.

⁴¹⁵ Ang, a. g. e., s.585.

⁴¹⁶ Linn Van Dyne, Ang Soon, Kok Yee Ng, Thomas Rockstuhl, Mei Ling Tan ve Christine Koh, "Sub-Dimensions of the Four Factor Model of Cultural Intelligence: Expanding the Conceptualization and Measurement of Cultural Intelligence", **Social and Personality Psychology Compass**, 6/4, 2012, pp.300. Aktaran Zeynep Aksoy, "Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü", Doktora Tezi, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, İzmir-2013, s.77.

⁴¹⁷ Ang, a. g. e., s.6.

⁴¹⁸ A. e., s.585.

⁴¹⁹ Linn Van Dyne, Soon Ang ve Christine Koh, "Development and Validation of the CQS: The Cultural Intelligence Scale", **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008, s.17.

⁴²⁰ Salih Yeşil, "Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zekâ", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl 11, Sayı 16, Haziran 2009, s.124.

1.4.2.3. Motivasyonel Kültürel Zekâ Boyutu

Kültürel zekânın motivasyonel boyutu, Ang ve Van Dyne (2008) tarafından “kültürel farklılıklarla karakterize edilen durumlarda bir bireyin dikkatini ve enerjisini bu durumlardan öğrenme ve işlevselleştirme kapasitesi” olarak tanımlanmaktadır⁴²¹.

Kültürler arası etkileşim ortamları, nispeten başa çıkılması daha zor ortamları ve koşulları ifade eder. Değer yargılarındaki farklılıkların yarattığı çeşitlilik arttıkça, yanlış anlama ve karşılıklı çıkma ihtimali artmaktadır. Etkileşimin sürdürülebilirliği bireylerin ilgi ve istekliliğini gerektirmektedir. Bir başka deyimle, etkileşimin sürmesi için motivasyona ihtiyaç vardır. Bu da enerji ve dikkatin yönlendirilmesiyle sağlanabilir⁴²². Bir başka deyimle, Livermore (2010)'un da söylediği gibi, “Motivasyonel kültürel zekâ; bir kişinin kültürlerarası uyumu sağlama adına gösterdiği ilgi, istek ve enerji seviyesi”dir⁴²³.

İlhan ve Çetin (2014), kültürel zekânın motivasyonel boyutuna ilişkin yapılan tanımlamalara yer verdikleri çalışmalarında pek çok araştırmacının (örneğin Ang ve Van Dyne, Yee ve Koh (2004), Ang, Van Dyne ve Koh (2006), Ng ve Earley (2006), Ng, Ang ve Van Dyne (2008), Dyne ve Ang (2009)), motivasyonel boyutu “bireyin farklı kültürlerden insanlarla etkileşime girme ve kültürlerarası durumlar hakkında bir şeyler öğrenme konusundaki istekliliği” ile ilişkili olarak tanımladığı görülmektedir⁴²⁴.

Dyne, Ang ve Koh (2008), motivasyonel kültürel zekânın ana unsurlarını içeren bir tanımını şöyle yapmaktadır: “Motivasyonel CQ, bir bireyin dikkatini ve enerjisini kültürel farklılıklara yönlendirme yeteneğidir”⁴²⁵. Buna göre, kültürel motivasyonel zekâ; öz-yeterlilik ve içsel motivasyonun özel bir halidir. Bir başka deyimle, motivasyonel kültürel zekâ bu iki temelden oluşur.

⁴²¹ Ann C. Peng, Linn Van Dyne ve Kyoungjo Oh, “The Influence of Motivational Cultural Intelligence on Cultural Effectiveness Based on Study Abroad: The Moderating Role of Participant’s Cultural Identity”, **Journal of Management Education**, November 2014, s.3.

⁴²² Brent R. MacNab ve Reginald Worthley, “Individual Characteristics as Predictors of Cultural Intelligence Development: The Relevance of Self-Efficacy”, **International Journal of Intercultural Relations**, 36, 2012, s.63. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.43.

⁴²³ David Livermore, **Leading with Cultural Intelligence: The New Secret to Success**, AMACOM, Printed in the United States of America, 2010, pp.26. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.43.

⁴²⁴ İlhan, a. y., s.96.

⁴²⁵ Dyne, a. g. e., s.17.

Earley ve Ang (2003) de, motivasyonel kültürel zekânın iki temel unsuru tanımlamıştır. Bunlar 'içsel motivasyon' ve 'öz-yeterlilik'tir⁴²⁶. Her iki temel unsur, kültürler arası bağlamlarda yansır. İçsel motivasyon, farklı kültürlerle etkileşime girmenin bir nevi bir zevk kaynağı olduğu kabulüne dayanır⁴²⁷. Öz yeterlilik ise, kültürler arası ortamları sürdürme, yönetme ve başa çıkmaya dair bir kapasite ve güveni ifade eder⁴²⁸. Öz yeterlilik ve içsel motivasyon, motivasyonel kültürel zekâda önemli bir role sahiptir. Zira, kültürler arası etkileşimin başarısı, yeni ortamlara ilişkin bireyin sahip olduğu temel bir güveni ve ilgiyi gerektirir⁴²⁹.

Motivasyonel kültürel zekâ, kültürel zekânın diğer bileşenlerinden birkaç açıdan farklılaşmaktadır. Motivasyonel kültürel zekâ, kültürel zekânın diğer bileşenleri arasında yani bilişsel, metabilişsel ve davranışsal boyutları arasında köprü işlevine sahiptir⁴³⁰. Kültürler arası yeni ortamlardaki etkileşim doğrultusunda çaba ve enerjiyi tetikler. Bu yönüyle, itici bir güçtür⁴³¹. Ayrıca, "motivasyonel kültürel zekâ kültürler arası ortamlar ve görevler için önemli bir düzeyde öngörü yapma imkânı sağlarken, diğer boyutlar bu denli tutarlı sonuçlar gösterememiştir"⁴³².

Motivasyonel zekâ boyutu, bir bireyin çeşitli kültürlerden insanlarla etkileşim içine girme ilgisi ve isteğiyle ilgilidir^{433, 434} ve bir yeteneği temsil eder. Bilişsel bir yetenek olan motivasyon, "zekânın önemli bir alanı olarak bilişsel süreçlerin devam ettirilmesini ve seçimini temsil eder (Van Dyne, Ang, Ng, Rockstuhl, Tan ve Koh, 2012: 297)"⁴³⁵. Kültürel farklılıkların olduğu ortamlarda etkileşim içinde bulunmak ve öğrenmek enerji ve dikkatin yönlendirilmesini gerektirir⁴³⁶. Bu yönüyle motivasyonle zekâ bireysel olarak değişkenlik gösteren bir kapasitedir. Ve bu motivasyonel kapasite, bireylerin hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırıcı duygu ve davranış kontrolünü sağlamaktadır⁴³⁷.

⁴²⁶ Peng, a. y., s.5.

⁴²⁷ A. y., s.5.

⁴²⁸ Peng, a. y., s.5.

⁴²⁹ Dyne, a. g. e., s.17.

⁴³⁰ Aslan, a. y., s.43.

⁴³¹ Ang, a. g. e., s.585.

⁴³² Peng, a. y., s.3.

⁴³³ Şahin, a.y., s.84.

⁴³⁴ A. y., s. 84.

⁴³⁵ Şengül, a. y., s.1088.

⁴³⁶ Yeşil, a. y., 124.

⁴³⁷ R. Kanfer ve E. D. Heggstad, "Motivational Traits and Skills: A Person-centered Approach to Work Motivation", **Research in Organizational Behavior**, 19, 1997, pp.39. Aktaran Aslı Ersoy ve

Motivasyonel zekânın gelişkinliği stratejik düşünebilme becerisinin de gelişkinliğini ifade eder. Nitekim Early ve Peterson (2004)'e göre stratejik düşünme bireyin kültürler arası ortamlarda uyum sağlamasını olumlu yönde etkiler⁴³⁸ ve Templer, Tay ve Chandrasekar (2005)'e göre ise “motivasyonel kültürel zekânın bireylerin kültürlerarası uyum derecesini” olumlu yönde etkiler⁴³⁹. Zira bireyin motivasyonel zekâsı ne denli gelişkinse, kültürler arası bir ortama uyum sağlamak için sarfedeceği gayret, enerji, dikkat o denli yüksek olacaktır⁴⁴⁰.

Motivasyonel zekâsı gelişkin bireyler, kültürler arası ortamlardaki enerji ve ilgileri yüksek insanlardır. Bu tür kişiler, bir görevi başarmak için kendilerine güvenen, işine daha yüksek bir enerji ve dikkat veren yüksek performans serileyen bireylerdir⁴⁴¹. Bu enerji ve dikkat, bireyin içsel ilgisine⁴⁴² ve öz-yeterliliğine dayalıdır⁴⁴³. Motivasyonel zekâsı gelişkin olan bireyler, kültürel farklılıklar barındıran ortamlara yönelik içsel bir ilgi duymakta, enerji ve dikkatlerini yönlendirerek bu ortamlarda etkin kullanmakta ve dolayısıyla başarılı sonuçlar elde debilmektedir⁴⁴⁴.

Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.44.

⁴³⁸ P. C. Early ve R. S. Peterson, “The Elusive Chameleon: Cultural Intelligence as a New Approach to Intercultural Training for the Global Manager”, **Academy of Management Learning & Education**, Volume 3, Issue 1, 2004, pp.109. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.44.

⁴³⁹ K. J. Templer, C. Tay ve N. A. Chandrasekar, “Motivational Cultural Intelligence, Realistic Job Preview, Realistic Living Conditions Preview, and Cross-cultural Adjustment”, **Group and Organization Management**, Volume 31, Issue 1, 2005, pp.157. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.44.

⁴⁴⁰ Kyle C. Huff, Pingping Song ve Eric B. Gresch, “Cultural Intelligence, Personality, and Cross-Cultural Adjustment: A Study of Expatriates in Japan”, **International Journal of Intercultural Relations**, 38, 2014, pp.155. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.43.

⁴⁴¹ Aslan, a. y., s.43.

⁴⁴² E. L. Deci ve R. M. Ryan, **Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior**, New York: Plenum, 1985. Aktaran Soon Ang, Linn Van Dyne ve Mei Ling Tan, “Cultural Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.585.

⁴⁴³ A. Bandura, “Social cognitive theory in a cultural context”, **Applied Psychology: An International Review**, Volume 51, 2002, pp.269–290. Aktaran Soon Ang, Linn Van Dyne ve Mei Ling Tan, “Cultural Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011, s.585.

⁴⁴⁴ Yeşil, a. y., 124.

1.4.2.4. Davranışsal Kültürel Zekâ Boyutu

Sosyal ortamlardaki eylemler, sosyal etkileşimlerin en belirgin özelliğidir. Bu eylemler, sözlü ve sözlü olmayan şekilde sergilenir. Davranışsal kültürel zekâ, bu sözlü ve sözsüz eylemlerle ilişkili olarak bireyin kültürlerarası ortamlarda etkileşim halindeykenki davranışlarını ifade etmektedir⁴⁴⁵. Davranışsal kültürel zekâ, Ang, Van Dyne ve Mei Ling Tan (2011)'e göre, bireyin kültürler arası ortamlardaki etkileşimi esnasında uygun eylemler sergileme yeteneğini yansıtan zekâ boyutudur⁴⁴⁶. Bu tanım pek çok kültürel zekâ araştırmacısı tarafından kabul görmektedir. Nitekim İlhan ve Çetin (2014)'de, aynı tanımları yapan araştırmacılar arasında şunlar görülmektedir: Ang, Van Dyne, Yee ve Koh (2004), Ang, Van Dyne ve Koh, (2006), Ng ve Earley (2006), Van Dyne, Ang ve Nielsen (2007)⁴⁴⁷.

Davranışsal kültürel zekâ, "...çeşitli davranış biçimlerine sahip olma ve kullanmaya dayanır"⁴⁴⁸. Zira, bireyin zihinsel yeteneklerin tamamlanabilmesi için kültürel anlayışının ve motivasyonunun gelişimi gereklidir ki bu da kültürel bir ortamın varlığını ve bu ortamın değerlerine referansla uygun eylemler sergilendikçe davranışsal kültürel zekâ kabiliyeti gelişir⁴⁴⁹. Nitekim, bireyler arasındaki yüzyüze etkileşim esnasında bazı düşünceler, duygular motivasyonlar gizli kaldıklarından, bireyler bunlara erişemezler⁴⁵⁰. Sözel, mimiksel, vücut diline dair ifadeleri ise algılayabilirler. Bunlar, bir nevi 'sesiz bir dil' oluşturur⁴⁵¹.

Davranışsal kültürel zekâ eylemlerde esnek olmayı, yaklaşımlarda esnekliyi berberinde getirir. Örneğin batı kültüründen bireylerin Asyalıların takdim ettiği kartvizitleri dikkatlice okumaları gibi, davranışsal kültürel zekâ, sözel, sözel olmayan ve konuşma eylemlerde esnek olma özelliğini içerir. Özetle, "eylemlerde esnek olma

⁴⁴⁵ David Livermore, "Leading with Cultural Intelligence: The New Secret to Success", **AMACOM**, Printed in the United States of America, 2010, pp.28. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, "İstanbul'daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.43.

⁴⁴⁶ Ang, **a. g. e.**, s.585.

⁴⁴⁷ İlhan, **a. y.**, s.96.

⁴⁴⁸ Dyne, **a. g. e.**, s.17.

⁴⁴⁹ Ang, **a. g. e.**, s.585.

⁴⁵⁰ **A. e.**, s.585.

⁴⁵¹ Dyne, **a. g. e.**, s.17.

özelliğini içerir"⁴⁵². Zira, davranışsal kültürel zekâ, eylem ve yaklaşımlarda esneklik kazanmanın ve bunu geliştirmenin yollarını keşfetme imkânını sunmaktadır⁴⁵³.

Davranışsal kültürel zekâ, kültürlerarası ortamlarda başarılı bir etkileşim için önemli bir yetenektir. Bu yeteneği gelişkin olan bireyler:

- Kültürlerarası ortamlarda “ses tonu, dil, selamlama, sosyal işaretler bakımından uygun davranışlar” sergileyebilmektedir⁴⁵⁴.
- Etkileşim halinde oldukları sosyal gruplar tarafından daha kolay kabul görebilmektedir⁴⁵⁵.
- Esnek davranış modellerine sahip olup⁴⁵⁶, davranışlarını çeşitli kültürel ortamlardaki etkileşimlere göre uyarlayabilme yeteneğine sahiptir⁴⁵⁷, sözelimi uygun kelimeler, yüz ifadeleri, mimikler ve ses tonu gibi uygun eylemleri ayarlayıp sergilerler⁴⁵⁸.

1.4.3. Kültürel Zekânın Rolü

Kültürel zekâ iş ortamında akademik yaşamda aile ve arkadaşlık ilişkilerinde ve sosyal yaşam diğer tüm alanlarında etkili olan bir zekâ türüdür. Küreselleşmenin ve teknolojiye ilerlemenin etkisiyle ulaşım ve erişimin kolaylaştığı bir dönemde, kültürel zekânın etkisi giderek daha da artmıştır⁴⁵⁹.

Kültürel zekâ, iş ve sosyal yaşamda belirlenen bir hedefe erişimi etkilemektedir. Bu bakımdan gelişkin bir kültürel zekâ hedeflere erişimi de

⁴⁵² Ang, a. g. e., s.585.

⁴⁵³ A. e., s.585.

⁴⁵⁴ W. B. Gudykunst ve M. R. Hammer, “The influence of ethnicity, gender, and dyadic composition on uncertainty reduction in initial interactions”, **Journal of Black Studies**, Volmue 18, 1988, pp.191-214. Aktaran Nuray Mercan, “Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ”, **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, s.36-37.

⁴⁵⁵ Aslan, a. y., s.43.

⁴⁵⁶ Salih Yeşil, “21. Yüzyılın Küresel Örgütleri İçin Kültürel Zekâ”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2010, s.158-159.

⁴⁵⁷ S. Ang ve L. Van Dyne, “Conceptualization of cultural intelligence: Definition, distinctiveness, and nomological network”, **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008, pp.7. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015, s.44.

⁴⁵⁸ Yeşil, a. y., 125.

⁴⁵⁹ Brooks Peterson, **Cultural Intelligence: A Guide to Working with People from Other Cultures**, Published by Intercultural, A.B.D., 2004, pp.84. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.40.

kolaylaştırmaktadır. Kültürel zekâsı gelişmiş bireyler, kültürler arası iş ortamlarında daha etkin ve başarılı olabilmektedir. Pozisyonu uluslararası seyahati gerektirmeyen bireylerde de bu başarı artmaktadır. Başarı artışının yanısıra, kültürel zekâ girişimciliğin ve karlılığın da artışında etkili bir faktördür. Çünkü kültürel zekâsı gelişkin bireyler kültürler arası farklılıklarla daha kolay başa çıkabilmekte, kolay çevre oluşturabilmekte, daha kolay, cesur ve hızlı adım atabilmekte, karar alma ve anlaşılmaya varma konusunda daha başarılı olabilmektedir. Kültürel zekâ, iş ortamında olduğu kadar kişisel sağlık alanında da etkili olmaktadır. Zira kültürler arası ortamın beraberinde getirdiği farklılıklar ve başa çıkılması gereken problemler bireylerde stres ve yorgunluk oluştururken, kültürel zekâsı gelişkin bireyler sahip oldukları özgüven ve rahatlık nedeniyle nispeten çok az etkilenmektedir⁴⁶⁰.

Kültürel zekâ gündelik yaşamda çok etkisini göstermektedir. Bireyin istemediği ama sıkça karşılaştığı çeşitli davranışlar, sözler ve hatta işaret ve semboller bile bireyler arasında yanlış anlamaları, utanç-suçluluk hissedilmesine ve hatta şiddet içerecek çatışmalara bile yol açabilmektedir⁴⁶¹. Zira, davranışlara, sözlere, mimiklere vb. yüklenen anlam kültürel olarak değişebilmektedir. Sözelimi batılı toplumlar hızlı şekilde düşünmeyi ve hareket etmeye değer verirken, uzak doğu ülkelerinde ise yadırganan, kötü olarak kabul edilmektedir⁴⁶². Benzer şekilde, Afrika toplumlarında yaşlıların arzusunu gerçekleştirmek, yaşlıların istediğini yerine getirmek çok önemli görülüp, bu yöndeki davranışlar zekâ ile takdir görmektedir⁴⁶³. Bu durum, neredeyse liderlerin hepsinin kültürler arası iletişim kavramını çok önemsemesinin ve karşılaştıkları en ciddi zorlukların bu kavrama işaret etmesinin nedeni olarak görülmektedir. Kültürel zekâ, diğer insanlarla etkileşimi sağlayan bir

⁴⁶⁰ Aksoy, a. g. e., s.41.

⁴⁶¹ Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.40.

⁴⁶² J. W. Berry ve C. Ward, “Commentary on redefining interactions across cultures and organizations”, **Group & Organization Management**, Volume 31, Issue 1, 2006, s.24. Aktaran Nuray MERCAN, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, s.35.

⁴⁶³ H. C. Triandis, “Cultural intelligence in organisations”, **Group & Organisations Management**, Volume 31, Issue 1, 2006, pp.25. Aktaran Nuray Mercan, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, s.35.

yetenek olarak, başkalarıyla görüş alış-verişi yapabilmeyi ilişkileri güçlendirebilmeyi ve işi yönetebilmeyi sağlayan güçlü bir araçtır⁴⁶⁴.

Teknolojideki hızlı ilerleme ve gelişmeler, kültürel zekânın özellikle de iş dünyasındaki etkisini arttırmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren giderek artan küreselleşme ile küresel firmaların sayısındaki artış ve ticaret hacminin büyümesi sonucunda işgücü de küreselleşmiştir. Artan uluslararası ticaretle birlikte işletmelerin iş hacminin katlanarak daha da artacağı öngörülmektedir. Bu büyüme işletmelerin neredeyse tüm organizasyonel yapılarında dramatik değişimler, dönüşümleri ve yetenekli insanların varlığını gerektirmektedir⁴⁶⁵. Bu durum, artan rekabet ile giderek kültürel zekâsı gelişmiş bireyleri, yani kültürler arası uyum, etkileşim, iş birliği becerileri yüksek bireyleri daha da önemli ve ihtiyaç hissedilen bir konuma yöneltmektedir.

Ülkemiz de göç hareketliliğinin çok fazla yaşandığı bir ülkedir. Bu göç hareketlilikleri beraberinde çok kültürlülüğü ve kültürel farklılıkları da getirmektedir. Sözgelimi 1960'lı yıllarda işçi olarak çalışmak üzere Türkiyeden Almanya'ya büyük bir göç yaşanmış ve yine 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının ardından milyonlarca Suriyeli ülkemize sığınmıştır⁴⁶⁶. Başka ülkelerden gelen insanların yaşadıkları uyum zorluklarının aşılması, kültürler arasındaki farklılıkların oluşturabileceği potansiyel problemlerin tespit edilmesi, gerekli önlemlerin alınması ve çözüm kavuşturulmasında kültürel zekâ önemli bir işleve sahiptir. Olası sorunların önüne geilebilmesi için özellikle genç nüfusun kültürel zekâsının yüksek olması arzu edilen etkili bir durumdur. Bu bakımdan gençlerin farklı kültürel yapılarla etkileşim halinde kültürel zekâlarının gelişiminin sağlanması gerekli ve etkili olmaktadır⁴⁶⁷. Nitekim başta Amerika olmak üzere, Avrupa ülkeleri kültürel zekâsı yüksek bireyleri ülkelerine çekecek beyin göçü politikaları oluşturmuşlardır. Bununla

⁴⁶⁴ Luciara Nardon ve Richard M. Steers, "The New Global Manager: Learning Cultures on the Fly", **Organizational Dynamics**, Vol. 37, No. 1, 2008, s.85. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, "İstanbul'daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.40.

⁴⁶⁵ Ilan Alon ve James M. Higgins, "Global Leadership Success Through Emotional And Cultural Intelligences", **Business Horizons**, 48, 2005, s.502. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, "İstanbul'daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.40.

⁴⁶⁶ Şengül, a. y., s.1087.

⁴⁶⁷ Gül Ergün ve Aysun Güzel, "Üniversite Öğrencilerinin Kültürel Zekâ Düzeylerinin Olumsuz Otomatik Düşünceler ve Bazı Diğer Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi", **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt 6, Sayı 4, 2017, s.31.

birlikte, beyin göçünü teşvik eden politikalar olmasa bile, ülkemiz içindeki kültürel çeşitliliğin ahenk ve huzur içinde olabilmesi ve her kültürün kattığı değer in farkında olunabilmesi bakımından da kültürel zekâ oldukça önemlidir⁴⁶⁸.

Kültürel zekâ, giderek evrensel bir norm halini alan insancıl davranmanın temelini oluşturmakta ve hoşgörünün ve empatinin kazanılmasında etkili bir kavramdır. İnsanların, toplum içindeki kendilerine benzemeyen insanlara yönelik insancıl tutum takınmaları kültürel zekânın gelişkinliği ile yakından ilişkilidir. Zira bu farklılıklar, kültürü oluşturan inanç, dil, din, ırk, bakış açısı gibi kültürel yapılardır⁴⁶⁹. Dünyanın pek çok ülkesinde uzun süredir devam edegelen savaşlar, yaşanan ekonomik krizler ve beraberinde getirdiği güçlüklerin bazı bölgeleri daha cazip hale getirmesi gibi nedenlerle insanlar kendi evlerinden ayrılmak ve farklı kültürle bir arada yaşamak durumunda daha çok kaldığı günümüz şartlarında çok kültürlülük hayatımızın kaçınılmaz parçası haline gelmiştir⁴⁷⁰. Böylesi bir gerçeklik karşısında kültürel zekâ yeteneğinin geliştirilmesiyle oluşacak duyarlı, insancıl ve uyumlu yaklaşım, toplumsal yaşamın bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çok kültürlü ortamlarda toplumsal huzur ve barışı ortamının sağlanmasında eğitim çok önemli bir rol oynamaktadır. Bambaşka kültürlerden gelen bireylerin etkileşim içine girebilmeleri, bütünleşebilmeleri, çeşitliliğe uyum sağlayabilmeleri, anlaşmazlık durumlarını şiddet içermeyen şekilde çözmeleri, iş birliği yapabilmeleri kültürel zekânın geliştirilebileceği eğitim politikalarının, araç ve ortamlarının tasarlanıp hayata geçirilmesi gerekmektedir⁴⁷¹.

Öğrenme ortamları kaçınılmaz olarak çok kültürlü bir ortama dönüşmüştür. Özellikle metropollerde, farklı kültürlerden insanlarla etkileşimin olmadığı bir öğrenme ortamı neredeyse yok gibidir. Bu öğrenme ortamlarında eşitlik, hoşgörü, uzlaşma gibi çok kültürlülüğü esas alan eğitim yaklaşımının aktarılmasında öğretmenlerin rolü önem taşımaktadır⁴⁷². Çok kültürlülüğün kazandırılmasında eğitim programının ve içeriklerin yanısıra öğretmenlerin de işlevi çok önemlidir. Her

⁴⁶⁸ Şengül, a. y., s.1087.

⁴⁶⁹ A. y., s.1087.

⁴⁷⁰ A. y., s.1087.

⁴⁷¹ A. y., s.1087.

⁴⁷² A. Başbay ve D. Kağnıcı, “Çokkültürlü yeterlik algıları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması”, **Eğitim ve Bilim**, Cilt 36, Sayı 161, 2011, s.199-212. Aktaran Melehat Gezer ve İbrahim Fevzi Şahin, “Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum Ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yem İle İncelenmesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Temmuz 2017, Yıl 22, Sayı 38, s.175.

bir öğenin kültürler arası problem çözme, etkin iletişim bir arada çalışabilme becerilerini desteklemesi, iyileştirmesi gerekir. Öğretmenlerin nitelikleri, bu becerilerin edinilmesine çok önemlidir⁴⁷³. Farklı yaşam tarzlarına karşı “hoşgörülü olma, ayrımcılığa karşı durma, sorunların çözümünde istekli olma” gibi “...özelliklere sahip olmayan öğretmenlerin kültürel anlamda dünyayı merak eden kültürler arası çatışmaları çözme becerisine sahip öğrencileri yetiştirmeleri de pek beklenemez”⁴⁷⁴.

1.4.4. Kültürel Zekânın Ölçümü ve Değerlendirilmesi

Kültürel zekâyâ yönelik pek çok ampirik araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda yaygın olarak Ang. v.d. (2007) tarafından geliştirilen Kültürel Zekâ Ölçeği-KZÖ (Cultural Intelligence Scale- CIS) kullanılmaktadır. KZÖ ölçeği, dört boyut altında yer alan toplam 20 sorudan oluşmaktadır. Kültürel zekâ ölçeğinden yüksek ve düşük puan alan bireylerin beceri ve nitelikleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 16: Kültürel Zekâ Ölçeğine Göre Bireyin Becerileri

Beceri	Yüksek puan	Düşük puan
Başka kültürlerden insanlarla etkileşim halindeyken uygun davranışları sergileyebilme	Yüksek beceri	İsteksizlik
Kültürler arası etkileşimden hoşlanma	Yüksek beceri	İsteksizlik
Farklı kültürlerle etkileşime girme konusunda kendine güvenme	Yüksek beceri	İsteksizlik
Farklı kültürler hakkında bilgi	Yüksek	İsteksizlik

⁴⁷³ J. A. Banks, “Multicultural education: Characteristics and goals”, **Multicultural education: Issues and perspectives**, (Ed.) J. A. Banks ve C.A.M Banks, Hoboken: Wiley, 7th ed., 2010, pp.3-26. Aktaran Kübra Şengül, “Dil partnerliği (Tandem) yönteminin Türkçe öğretmeni adaylarının kültürel zekâlarına etkisi: Karma yöntemli bir yaklaşım”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 18, sayı 2, 2018, s.1087.

⁴⁷⁴ M. Goh, “Teaching with cultural intelligence: Developing multiculturally educated and globally engaged citizens”, **Asia Pasific Journal of Education**, Volume 32, Issue 4, 2012, pp.403. Aktaran Kübra Şengül, “Dil partnerliği (Tandem) yönteminin Türkçe öğretmeni adaylarının kültürel zekâlarına etkisi: Karma yöntemli bir yaklaşım”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 18, sayı 2, 2018, s.1087.

edinme

beceri

Edindiği bilgileri etkileşimde olduğu
kültürün gereklerine göre
uyarlayabilme

Yüksek
beceri

İsteksizlik

Kaynak: Mustafa İlhan ve Bayram Çetin, “Kültürel Zekâ Ölçeği’nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 29, sayı 2, Nisan 2014, s.97. Aktaran Aysun Doğutaş, “Küreselleşen Dünya da Türk Öğretmen Adaylarının Kültürel Zekâ Seviyeleri”, **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, Bartın, Türkiye, s.532’den uyarlanmıştır.

Ang. v.d. (2007) tarafından geliştirilen KZÖ’nün ilk Türkçe’ye uyarlaması ile geçerlik ve güvenirlik çalışmaları İlhan ve Çetin (2014) tarafından öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Türkçe’ye uyarladıkları ölçeğin İngilizcesiyle dilsel eşdeğerliğinin pozitif yönde, güçlü ve anlamlı korelasyona sahip olduğu ve KZÖ’nün orijinal form ile benzer şekilde dört faktörlü bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. 1104 öğrenci üzerinde gerçekleştirdikleri analizler sonucunda ise KZÖ’nün öğrencilerin kültürel zekâlarının ölçümünde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu bulgularına ulaşmışlardır⁴⁷⁵.

İlhan ve Çetin (2014)’ün öğrenciler üzerine gerçekleştirdiği çalışmanın bir benzerini, Arastaman (2018) akademisyenler üzerinde gerçekleştirerek KZÖ’nün Türkçe’ye uyarlaması ile geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını incelemiştir. 212 Akademisyen üzerine gerçekleştirilen araştırmanın bulguları, İlhan ve Çetin (2014) ile benzerlik göstermektedir. Araştırmanın bulgularında KZÖ’nün Türkçe formunun orijinal formla benzer şekilde dört faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve KZÖ’nün akademisyenlerin kültürel zekâlarının ölçümünde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu bulgularına ulaşmışlardır⁴⁷⁶.

Kültürel zekâ alanında erken dönemde yapılan ampirik çalışmaların birkaç konuya yoğunlaştığı görülmektedir. Bu araştırmaların özellikle, göç olgusu, kültürler arası eğitim, küresel ortamlarda liderlik ve takımlaşma konularına odaklandığı aşağıdaki tabloda da görülmektedir.

Tablo 17: Erken Dönem Kültürel Zekâ Araştırmalarında Ana Temalar

⁴⁷⁵ İlhan, a. y., s.94-114.

⁴⁷⁶ Gökhan Arastaman, “Kültürel Zekâ Ölçeğinin (KZÖ) Türk Akademisyenler Üzerinde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Yükseköğretim Dergisi**, 2018, Cilt 8, sayı 1, s.1–8.

Araştırmacı /Yazar	Kültürel Zekâ
Adler (2002), Erez & Earley (1993), Hofstede (1991), Triandis (1994).	Kültür
Araştırmacı /Yazar	Kültürel Zekâ
Bhaskar-Shrinivas, Harrison, Shaffer ve Luk (2005), Black, Mendenhall ve Oddou (1991), Caligiuri, Hyland, Joshi ve Bross (1998), Mendenhall ve Oddou (1985), Shaffer, Harrison, Gregersen, Black ve Ferzandi (2006), Takeuchi, Tesluk, Yun ve Lepak 2005.	Gurbetçi düzenlemesi (Expatriate adjustment)
Spreitzer, McCall ve Mahoney (1997).	Gurbetçi seçimi ve eğitimi (Expatriate selection and education)
Caligiuri (2000), Kraimer, Wayne ve Jaworski (2001), Ones ve Viswesvaran (1997), Tung (1988).	Gurbetçi performansı (Expatriate performance)
House, Hanges, Javidan, Dorfman ve Gupta (2004).	Küresel liderlik
Kirkman, Gibson ve Shapiro (2001).	Küresel takımlar
Black ve Mendenhall (1990), Bhawuk ve Brislin (2000), Landis, Bennett ve Bennett (2004), Lievens, Harris, Van Keer ve Bisqueret (2003).	Kültürlerarası eğitim

Ting-Toomey (1999),

Gudykunst ve Ting-Toomey (1988).

Kültürlerarası iletişim

Kaynak: Linn Van Dyne, Soon Ang ve Christine Koh, “Development and Validation of the CQS: The Cultural Intelligence Scale”, **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008, s.18’den uyarlanmıştır.

2003 yılından itibaren, kültürel zekâ kavramının giderek yaygınlaşmasıyla birlikte, yapılan çalışmaların da araştırma konu yelpazesinin giderek genişlediği aşağıdaki tablodan da görülmektedir:

Tablo 18: Kültürel Zekâ Araştırmaları ve Çeşitli Bulgular

Araştırmacı	Bulgular
Ang v.d. (2007)	Kültürel zekânın bireylerin performanslarına katkısı demografik özelliklerden ve genel bilişsel yeteneklerden daha fazladır ⁴⁷⁷ .
Templer v.d. (2006)	Motivasyonel kültürel zekâ, kültürlerarası adaptasyonda etkilidir ^{478, 479} .
Ng, Van Dyne ve Ang (2011)	Kültürel zekâ, bireylerin kültürlerarası ortama adaptasyonu, performansı, karar vermesi, özgüven ve etkileşimini bireysel ve örgütsel düzeyde olumlu etkilemektedir ⁴⁸⁰ .
Kim ve Van Dyne (2011)	Kültürel zekâ, kültürlerarası ortamlarda liderlik potansiyelinin belirleyicisidir ⁴⁸¹ .
Rockstuhl, Şahin, Gürbüz ve Ang (2011b)	Kültürel zekâ, kültürlerarası ortamlarda liderlik etkinliğiyle ilişkilidir ⁴⁸² .

⁴⁷⁷ Şahin, a. y., s.127.

⁴⁷⁸ A. y., s.127.

⁴⁷⁹ Yeşil, a. y., s.155.

⁴⁸⁰ Şahin, a.y., s.81.

⁴⁸¹ A.y., s.84.

⁴⁸² A.y., s.84.

(Ward ve Fischer, 2008)	Kültürel zekânın çok kültürlü ortamlara uyum sağlamada olumlu etkisi vardır ⁴⁸³ .
Oolders v.d. (2008)	Kültürel zekânın performans artışına olumlu etkisi vardır ⁴⁸⁴ .
Tay v.d. (2008)	Kültürel zekâ tükenmişliği azaltır ⁴⁸⁵ .

Araştırmacı	Bulgular
Deng ve Gibson (2008)	Liderin kültürel zekâsı, farklı kültürel geçmişli olan astları yönetmede etkilidir ⁴⁸⁶ .
Elenkov ve Manev (2009)	Kültürel zekâsı yüksek olan liderler arasında daha güçlü dönüştürücü liderlik ve yaratıcılık ilişkisi vardır ⁴⁸⁷ .
Groves ve Feyerherm (2011)	Kültürel farklılık içeren takımlardaliderin kültürel zekâsı liderlik performansına ve takım çalışmasına olumlu yönde etkilemektedir.
Rockstuhl v.d. (2011a).	Uluslararası askerî operasyon görevindeki subaylarda kültürlerarası liderlik için kültürel zekâ, genel bilişsel zekâdan ve duygusal zekâdan daha fazla önemlidir ⁴⁸⁸ .
Vedadi, Kheiri ve Abbasalizadeh (2010)	Kültürel zekâ başarıyı artırır ⁴⁸⁹ .

⁴⁸³ A. y., s.127.

⁴⁸⁴ A. y., s.127.

⁴⁸⁵ A. y., s.127.

⁴⁸⁶ A.y., s.84.

⁴⁸⁷ A.y., s.84.

⁴⁸⁸ A.y., s.84.

⁴⁸⁹ Ersoy, a. y., s.45.

Ang v.d. Kültürel zekâ kültürel yargılamayı, karar
(2007) vermeyi ve iş performansını öngörür⁴⁹⁰.

Türkiye’de de kültürel zekâ üzerine pek çok araştırma yapılmıştır. Ergün ve Güzel (2017), üniversitede öğrenim gören kız öğrencilerin kültürel zekâ düzeylerinin olumsuz otomatik düşünceler ve bazı diğer değişkenlere göre değerlendirmek üzere 400 üniversite öğrencisi üzerine bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma kapsamında “öğrencilerin kültürel zekâ düzeyi ile öğrenim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, ders başarı algısı, anne-baba medeni durumu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, sanat ve sporla ilgilenme, sinema ya da tiyatroya gidiş sıklığı, bir yılda okunan kitap sayısı ve olumsuz otomatik düşünceler ölçeği arasındaki ilişki” değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda olumsuz otomatik düşüncelerin kültürel zekâyı etkilediği ve kitap okumanın üst bilişsel zekâyı olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır⁴⁹¹.

Nuray Mercan (2016) ise, turizm işletme belgeli kurumlarda çalışan 617 personel üzerinde yaptıkları araştırmada personelin kültürel zekâ düzeyleri ile kültürler arası duyarlılık ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda personelin bilişsel ve davranışsal kültürel zekâ boyutlarının demografik özelliklerden biri olan yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterdiği; dört kültürel zekâ alt boyutu ile kültürel iletişimde sorumluluk, kültürler arası farklılıklara saygı, etkileşimde kendine güvenme arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu kaydedilmiştir. Sonuç olarak, turizm personelinin kültürel zekâları ile kültürler arası duyarlılıkları arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür⁴⁹².

Aslan ve Aslan (2015) tarafından yapılan araştırmada ise, çalışanların demografik ve kişisel özellikleri ile kültürel zekâ boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın bulguları şunlardır⁴⁹³:

-Cinsiyet bakımından kültürel zekâaltboyutlarındabir farklılık olmadığı,

⁴⁹⁰ Doğutaş, a. g. e., s.533.

⁴⁹¹ Ergün, a. y., s.30-43.

⁴⁹² Mercan, a. y., s.1-13.

⁴⁹³ Aslan, a. y., s.34-61.

- Medeni durumu bakımından, yalnızca davranışsal kültürel zekâboyutunda farklılık olduğu, bekarların davranışsal kültürel zekânın daha yüksek olduğu,
- Yurtdışına çıkmış olanların her dört alt boyutta da kültürel zekâ düzeylerinin yüksek olduğu,
- Yabancı dil olarak iki ve daha çok dil bilen bireylerin her dört alt boyutta da kültürel zekâ düzeylerinin yüksek olduğu,
- Önlisans ve üstü eğitim düzeyine sahip bireylerin her dört alt boyutta da kültürel zekâdüzeylerininyüksek olduğu,
- Müdür pozisyonunda çalışan tüm bireylerin her dört alt boyutta da kültürel zekâ düzeylerinin yüksek olduğu,
- Boyutlar arasında pozitif korelasyon olduğu ve sözgelimi motivasyonel zekâsı yüksek olan bir bireyin diğer tüm alt boyutlardaki kültürel zekâ düzeylerinin de yüksek olduğu bulunmuştur.

Kanten (2014)'ün "kültürel zekânın kariyer yetkinlikleri ve müşteri odaklı hizmet davranışları üzerindeki etkisi"ni incelediği araştırma, otellerdeki 306 personel üzerinde gerçekleştirilmiş ve araştırma sonucunda kültürel zekâ ile personelin müşteri odaklı hizmet davranışı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır⁴⁹⁴.

Doğutaş (2015), 450 öğretmen adayının sosyo-demografik geçmişleri ile kültürel zekâ seviyeleri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında kültürel zekâ düzeyinin cinsiyet ve bölüme göre farklılıklar gösterdiği, anne-babalarının eğitimi, cinsiyet, üniversitede devam ettikleri bölüm ve memleketleri gibi bazı sosyo-demografik geçmişleri arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır⁴⁹⁵.

Ersoy ve Ehtiyar (2015), kültürel farklılıkların yönetiminde yabancı kökenli yöneticilerin kültürel zekâlarının etkisini incelediği araştırmada bilişsel, motivasyonel ve davranışsal kültürel zekâ boyutları ile kültürel farklılıkların yönetimi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna varmıştır⁴⁹⁶.

⁴⁹⁴ Pelin Kanten, The effect of cultural intelligence on career competencies and customer-oriented service behaviors, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 43, sayı 1, 2014, s.100-119.

⁴⁹⁵ Doğutaş, **a. g. e.**, s.530-547.

⁴⁹⁶ Ersoy, **a. y.**, s.42-60.

Liderlerin sahip olduğu kültürel zekâ düzeyleri ile astlarının örgütsel vatandaşlık davranışı ve iş doyumu ilişkisini inceleyen Şahin (2011), 31 lider ve 96 ast üzerinde yaptığı analiz sonucunda alt boyutlara göre farklılaşan bir ilişki olduğu bulgusuna varmıştır. Araştırma sonucunda astların örgütsel vatandaşlık davranışları motivasyonel ve davranışsal kültürel zekâ boyutlarıyla ilişkili bulunurken, üstbilişsel ve bilişsel kültürel zekâ boyutlarıyla ise zayıf ve anlamsız bir ilişki bulunmuştur⁴⁹⁷.

Dil partnerliği ile kültürel zekâ ilişkisini inceleyen Şengül (2018), Türkçe öğretmen adayları ile darklı dil ve kültüre sahip öğrenciler arasındaki eşleşmelerin ve etkileşimlerin sonucunda önyargılı tutumların azaldığı, bireyler arasındaki iletişim tercihinin daha olumlu olduğu ve öntest-sontest puanları karşılaştırmasına göre katılımcıların kültürel zekâ puanlarının artış gösterdiği bulunmuştur⁴⁹⁸.

283 öğretmen adayı üzerinde yapılan araştırmada katılımcıların kültürel zekâları ile çokkültürlü eğitime yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi araştıran Gezer ve Şahin (2017), davranışsal, motivasyonel ve üst bilişsel kültürel zekâ ile çokkültürlü eğitime yönelik tutum arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki tespit etmiştir⁴⁹⁹.

Ersoy (2014), kültürel zekânın kültürlerarası liderlik etkinliği üzerindeki rolünü incelediği çalışmasının sonucundayabancı yöneticilerin kültürel zekâsının kültürlerarası liderlik etkinliğini olumlu yönde etkilediği bulgusuna tespit etmiştir⁵⁰⁰.

Aslan ve Kizir (2019), kültürel duyarlılık ile kültürel zekâ arasındaki ilişkiyi çalışan 649 hemşire üzerinde araştırmış ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir⁵⁰¹.

⁴⁹⁷ Şahin, a.y., s. 80-104.

⁴⁹⁸ Şengül, a. y., s.1086-1103.

⁴⁹⁹ Melehat Gezer ve İbrahim Fevzi Şahin, “Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum Ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yem İle İncelenmesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Temmuz 2017, Yıl 22, Sayı 38, s.173-188.

⁵⁰⁰ Aslı Ersoy, “Kültürel Zekânın Kültürlerarası Liderlik Etkinliği Üzerindeki Rolü: Konaklama İşletmelerinde Nitel Bir Araştırma”, **Journal of Yasar University**, 2014, Cilt 9, S.35., s.6099-6260.

⁵⁰¹ Sinan Aslan ve Zeynal Kizir, “Bir Hastanede Çalışan Hemşirelerin Kültürel Duyarlılıkları ile Kültürel Zekâları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, 2019, cilt 6, sayı 2, s.115-120.

Uludağ ve Deveci (2018) ise hemşirelik okuyan 274 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada kültürel zekâ ile sosyo-demografik özellikler karşılaştırmış ve sonuç olarak cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulmuştur. Buna göre, erkeklerin kültürel zekâlarının daha yüksek olduğu görülmüştür⁵⁰².

Şahin ve Gürbüz (2012) tarafından yapılan ve kültürel zekânın, öz-yeterlilik, görev performansı ve örgütsel vatandaşlık davranışı ile ilişkisini 9 ülkeye mensup 121 katılımcıdan oluşan çok uluslu ortamda incelediği araştırmasında “kültürel zekâ ile öz-yeterliliğin gerek görev performansını gerekse örgütsel vatandaşlık davranışını olumlu yönde etkilediği” bulunmuştur⁵⁰³.

⁵⁰² Elanur Uludağ, Gizem Deveci, “Hemşirelik Öğrencilerinin Kültürel Zekâlarının Değerlendirilmesi, **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, 2018; Cilt 7, sayı 1, s.70-76.

⁵⁰³ Şahin, a. y., s.123-140.

İKİNCİ BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK VE GİRİŞİMCİLİK EĞİLİMİ

2.1. GİRİŞİMCİLİK

2.1.1. Girişimcilik Nedir

Girişimcilik kavramı John B. Say tarafından 1800'lerde kullanılmış olup⁵⁰⁴, bilgi toplumuna geçiş süreciyle birlikte önem kazanmış ve ağırlıklı olarak 1980'li yıllardan buyana giderek artan ilgiyle hem akademik araştırmalara hem de özel sektör araştırmalarına konu olmuş, ulusal politikalara ve eğitim müfredatlarına girmiş, küresel olarak çok önem kazanan bir kavram haline gelmiştir.

İşletme ve ekonomi literatürü kapsamında girişimcilik, işsizliğin azaltılmasında sürdürülebilir ekonomik büyümede ve refah artışında temel bir faktör olarak görülmektedir. Özellikle de genç nüfusun yoğun olduğu ülkemizde, girişimcilik potansiyeline sahip bireylerin gerek ortaya çıkarılması ve kapasitelerinin geliştirilmesi için gerekse de bu gençlerin kendi potansiyellerini keşfetmeleri, açığa çıkarabilmeleri ve kullanabilmeleri için girişimcilik daha da önemli bir konu haline gelmektedir⁵⁰⁵.

Girişimciliğin etki alanı çok geniştir. Bireyler üzerindeki etkisinin yanısıra, işletmeler (küçük, orta ve büyük ölçekli işletmeler) ve kurumlar üzerinde etkisi bulunmakta; bölgesel, ulusal ve global düzeylerde bile önemli bir unsur olarak rol oynamaktadır.

Ulusal olarak, ülkelerin stratejik, politik, ekonomik, sosyal, kültürel olarak varlığını sürdürmesi üretim biçimlerine bağlıdır. Değişen koşullar, mevcut üretim biçimlerinin değiştirilmesini ve yeni üretim biçimlerinin yaratılmasını gerektirir. Zira, ülkenin mevcut milli yapısal ve durumsal koşullarıyla geleceğin koşullarının inşa edilmesi gerekir⁵⁰⁶. Günümüzün artan rekabet şartları, hızlı teknolojik değişimler, inovasyon ve arge çalışmalarını, nitelikli girişimcileri gerektirmektedir.

⁵⁰⁴ Drucker, a. g. e., s.21.

⁵⁰⁵ Bozkurt, a. y., s.230.

⁵⁰⁶ Top, a.g. e., s.37.

Yeniliklerin sürekli ortaya çıkması, teknolojinin artan ivme ile gelişimi, istihdamın önemi, refah düzeyini arttırmanın önemi gibi etkenler dolayısıyla çeşitli disiplinlerin ortak çalışma alanı olan girişimcilik, tüm dünya toplumları için önemli olduğunu kabul ettirmiştir⁵⁰⁷. Zira, girişimciliğin ekonomik, sosyal, toplumsal, kültürel pek çok alanda önemli pratik etkileri mevcuttur. Girişimciliğin yerel, ulusal etkileri kadar global düzeyde olumlu etkileri alan olarak demokrasinin yerleşmesinden ekonomik kalkınmaya kadar geniş bir yelpazeyi etkilemekte ve refahın kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle de KOBİ'lerin öneminin keşfiyle birlikte bu giderek artmıştır. Ne zaman ki KOBİ'lerin ekonominin ve toplumun en temek ve önemli unsuru olduğu anlaşılmış, girişimcilik gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir⁵⁰⁸.

Özellikle de genç nüfusun yoğun olduğu ülkemizde, girişimcilik potansiyeline sahip bireylerin gerek ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi için gerekse de bu gençlerin kendi potansiyellerini keşfetmeleri, açığa çıkarabilmeleri ve kullanabilmeleri için girişimcilik daha da önemli bir konu haline gelmektedir⁵⁰⁹.

Girişimciliğe verilen haklı önemden hareketle, bu bölümde önce girişimcilik kavramı ve ilişkili kavramlar incelenecektir. Ardından girişimciliğin kimin için, hangi alanlarda hangi düzeylerde etkili olduğu analiz edilecektir. Akabinde, literatürdeki girişimcilik türleri sunulacak ve değerlendirilecektir. Sonrasında ise, girişimcilik kavramını etkileyen faktörler ele alınacak ve etkili faktörler içsel ve dışsal olmak üzere unsur bazında derinlemesine incelenecektir. Sonraki bölümde, girişimcilik eğiliminde rol oynayan faktörler, bir başka deyimle bireyleri girişimciliğe yönelten, teşvik eden motivasyonel, niyetssel, faktörler irdelenecek ve bu alanda ortaya konmuş çeşitli modeller ve ampirik çalışmalar incelenerek konunun daha da netlik kazanması sağlanacaktır.

2.1.1.1. Girişimcilik Kavramı ve İlişkili Kavramların

Tanımları

Fransız iktisatçı John B. Say, 1800'lerde, "Girişimci", ekonomik kaynakları daha düşük bir alandan ve daha yüksek üretkenlik alanlarına kaydırıyor ve yüksek verim sağlıyor" dediğinden beri, Peter Drucker'a göre 'girişimci' ve 'girişimcilik'

⁵⁰⁷ Kaygın, a. g. e., s.8.

⁵⁰⁸ Top, a.g. e., s.36.

⁵⁰⁹ Bozkurt, a. y., s.231.

tanımları üzerinde kafa karışıklığı yaşanmaktadır. Zira Saygirişimcinin kim olduğunu tanımlamaz⁵¹⁰.

Türk Dil Kurumu'nda "girişimci olma durumu"⁵¹¹ olarak tanımlanan girişimcilik; girişim, girişimci ve girişimcilik kavramlarıyla benzer şekilde, 'girişmek' fiilinden türeyen Türkçe bir sözcüktür. Girişmek ise "bir işe başlamak, kalkışmak"⁵¹² anlamına gelmektedir.

İngilizce karşılığı 'entrepreneurship' olan girişimcilik kavramının kökeni ise Fransızca bir kelime olan 'entreprendre' kelimesinden türetilmiş olup 'arasına girmek' (to take in between) ve 'üstlenmek' (to undertake) anlamına gelmektedir⁵¹³. Girişimciliğin İngilizce karşılığı olan 'entrepreneurship' kelimesinden hareketle girişimci kelimesi 'entre' (girmek) ve 'prendre' (almak, üstlenmek) kelimelerinden birleşiminden oluşmakta olup, 'birşey yapmak' anlamına gelmektedir (Öğüt, 2006: 431)⁵¹⁴.

İç içe geçen girişimcilik ve girişimci kavramlarının, yeni organizasyonların yaratılmasında ve mevcutların büyümesinde olduğu kadar istihdam, ulusal büyüme ve refah artışında da çok önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Girişimcilik kavramı, yeni fırsat(lar),fırsatı keşfeden-değerlendiren girişimci(ler) ve değere dönüşmesini sağlayan girişimci faaliyetler ile ilişkili bir kavram olarak açığa çıkmaktadır:

- Girişimci faaliyetler, getirisi olan bir fırsat ve girişimci bir birey ekseninde başlar⁵¹⁵.
- Girişimcinin keşfettiği fırsatlar, yeni ürünlerin, hizmetlerin, hammaddelerin ve organizasyon yöntemlerinin üretim maliyetlerine kıyasla daha yüksek

⁵¹⁰Drucker, a. g. e., s.21.

⁵¹¹ Girişimcilik, **Türk Dil Kurumu**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2Y2DGM7>, 27 Mayıs 2019.

⁵¹² Girişmek, **Türk Dil Kurumu**, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2JF39SK>, 27 Mayıs 2019.

⁵¹³ Donald F. Kuratko, Howard Frederick ve Allan O'Connor, **Entrepreneurship: Theory / Process /Practice**, Cengage Learning, 4th edition, (2006) 2016, s.10.

⁵¹⁴ Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, "Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan", **Bilgi**, Bahar 2009, Sayı 49, s.67.

⁵¹⁵ S. Venkataraman, "The Distinctive Domain of Entrepreneurship Research: An Editor's Perspective", **Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence, and Growth**, (Ed.) J. Katz and R. Brockhaus, Greenwich, CT: JAI Press, 1997, pp. 119–138. Aktaran Robert D. Hisrich, Michael P. Peters ve Dean A. Shepherd, **Entrepreneurship**, 10. Baskı, McGraw-Hill Education, New York, 2017, s.6.

bir farkla getiri elde etme imkânı sunduğu durumlardır⁵¹⁶.Ve bu fırsatlaryeni bir şeyi temsil eder, bir yenilik içerir.

- Yeni fırsatların keşfedilmesi, değerlendirilmesi ve onlardan yararlanılması ise girişimciyi gerektirir. Girişimci bir kişi ya da grup olabilir.Bununla birlikte keşfedilen fırsatın değere dönüştürülmesi belirsizlik, riski içeren ve girişimcilerce üstlenilen bir dizi faaliyeti gerektirir.

Aşağıdaki bölümlerde, girişimcilik ve girişimci kavramlarına dair yapılan tanımlar incelenmekte, kavramların içerdiği fırsat, yenilik, risk vb. unsurlar analiz edilmekte ve ortak unsurlardan hareketle girişimcilik ve ilişkili kavramların bir sentezi sunulmaktadır.

2.1.1.1.1. Girişimcilik Kavramı

Gelişme ve servet yaratmada önemli bir role sahip olan girişimcilik kavramı ile birlikte ilişkili olan girişim ve girişimci gibi kavramların kökenine ilişkin olarak çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Girişimcilik, global olarak (Fars literatürü de dahil) Fransızca kökenli bir kelime kabul edilir (Alnaseri, 2006, s. 344). Schumpeter (1943), Kış (1965), Kirzner (1973) ve Acs (1997) ise kavramın kökünün ‘girişimci’den geldiğini ve bağlılık (commitment) anlamına geldiğini öne sürmektedir. 16. yüzyılda kavram askeri operasyonlar yapan insanlara atıfta bulunurken, 18. Yüzyıldan bu yana Fransızlar bu cümleyi yolların, köprülerin, limanların vb. yapımından sorumlu devlet müteahhitleri için kullandılar (Ahmad Pour Dariani, 2004, s.11)⁵¹⁷.

Girişimcilik açık ve güncel bir tanımını veren ve zenginlik üretmede girişimcinin üç temel kaynağı, “Kendi enerjisi ve gücü, erişebildiği sermaye ve ilişki kurduğu insanlar” temel aldığı belirtilen Bozkurt (2000)’e göre girişimcilik şöyle tarif edilmektedir⁵¹⁸:

⁵¹⁶ Scott Shane and S. Venkataraman, “The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research”, **The Academy of Management Review**, Volume 25, No. 1, January 2000, pp. 217–226. Aktaran Robert D. Hisrich, Michael P. Peters ve Dean A. Shepherd, **Entrepreneurship**, 10. Baskı, McGraw-Hill Education, New York, 2017, s.6.

⁵¹⁷ Nader Seyed Amiri ve Mohammad Reza Marimaei, “Concept of Entrepreneurship and Entrepreneurs Traits and Characteristics”, **Scholarly Journal of Business Administration**, Cilt 2, Sayı 7, Kasım 2012, s.150-151.

⁵¹⁸ Öznur Bozkurt, “Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi”, **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2, s.94.

“Girişimcilik; yaşadığımız çevrenin yarattığı fırsatları sezme, o sezgilerden düşler üretme, düşleri projelere dönüştürme, projeleri yaşama taşıma ve zenginlik üreterek insan yaşamını kolaylaştırma becerisine sahip olmaktır.”

Bugüne değin, ekonomi, psikoloji ve sosyoloji alanından çeşitli yaklaşımlarla girişimcilik kavramına açıklık kazandırmak üzere pek çok çalışma yapılmış ve tanımlar ortaya konmuştur. İlk çalışmalar ve tanımlar ekonomistlerce ortaya konmuştur⁵¹⁹. Girişimcilik kavramı ilk kez Fransız bankacı ve yatırımcı olan⁵²⁰ Richard Cantillon (1680–1734) tarafından kullanılmıştır (Çetindamar 2002: 33) ve ardından 19. yüzyılda John Stuart⁵²¹ ve Jean Baptiste Say (1767–1832) tarafından kullanılmıştır⁵²².

Girişimcilik kavramının tarihsel gelişiminde Richard Cantillon, Jean Baptiste Say ve John Stuart’ın katkılarının ardından özellikle Francis Walker, Joseph Schumpeter, David McClelland, Peter Drucker, Albert Shapero, Karl Vesper, Gifford Pinchot, Robert Hisrich, Peter Drucker, Jeffrey Timmons, Philip A. Wickham, G. Brenkert, L. W. Busenitze gibi önemli bilim insanlarının, araştırmacıların girişimcilik kavramına önemli katkıda bulunduğu görülmektedir. Girişimcilik kavramına yaklaşımları ve başlıca katkıları özetle şöyledir:

- Richard Cantillon (1755)’a göre, girişimcilik risk alma ile ilgilidir⁵²³. Cantillon girişimciye sermaye bulma özelliğinin yanı sıra risk üstlenen kişi özelliğini de eklemiştir. Girişimci ise risk alan kişidir⁵²⁴.
- Jean Baptiste Say (1803)’ın tanımı ise girişimcide bulunması gereken bir özellik olarak ‘yönetici özeliği’ni de ekleyerek kavramın tanımını geliştirmiştir(Bozkurt, Kalkan, Koyuncu ve Alparslan 2012:232)⁵²⁵. Jean Baptiste Say, karı ayıştıracak şekilde sermayenin karı ile girişimcinin karını belirginleştirmiştir⁵²⁶.

⁵¹⁹ Kuratko, a. g. e., s.10.

⁵²⁰ A. e., s.10.

⁵²¹ Ercan, a. y., s.67.

⁵²² Kuratko, a. g. e., s.10.

⁵²³ Şevkinaz Gümüşoğlu ve Burcu Karaöz, “Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, Haziran 2014, s.99.

⁵²⁴ Asuman Sönmez ve Andaç Toksoy, “Türkiye’de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz”, **Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Yıl 2014, Cilt 21, Sayı 2, s.43.

⁵²⁵ Gümüşoğlu, a. y., s.99.

⁵²⁶ Sönmez, a. y., s.43.

- Beaudreau’ya göre girişimci, risk üstlenen, planlayan, idare eden, organize eden ve sahip olan kişidir⁵²⁷.
- Francis Walker, girişimcilik konusuna yönetim becerisini de dâhil etmiştir. Girişimciyi, girişimcilik becerisinden fayda sağlayan ve mevcut faiz ve para olanakları arasında seçim yapan kişi olarak tanımlayarak tanımı genişletmiştir⁵²⁸.
- Joseph Schumpeter girişimciyi yenilikçi ve denenmemiş teknolojiyi geliştiren yani inovatif yeniliklere öncülük eden kişi olarak tanımlamıştır⁵²⁹.
- Peter Drucker’a göre girişimciler “yeni, farklı bir şey yaratırlar; değerleri değiştirir veya dönüştürürler”⁵³⁰.
- Gartner (1990), girişimciliğin bir diğer bileşeni olarak girişimcilerin geri dönüş beklentisini ortaya koymuştur.
- Albert Shapero ise, girişimcinin; girişimde bulunan, inisiyatif kullanan, çeşitli sosyal ve ekonomik mekanizmaları organize eden ve iflas gibi bir riski göze alan kişi olduğunu belirtmektedir⁵³¹.
- Robert Hisrich, “finansal, sosyal ve psikolojik risklerle birlikte parasal ve kişisel tatmin alan ve bu amaçla gerekli zaman ve çabayı harcayarak farklı bir değere sahip bir şey yaratma sürecinde” bulunan kişi olarak girişimciyi tanımlamaktadır⁵³².
- Bygrave ve Hefers, girişimci kavramının fırsat yönünü ele alarak kavramın belirginleşmesine katkıda bulunmuştur⁵³³.
- Hisrich ve Peters (2001) ise girdi-çıkı ilişkisi üzerinden girişimciyi değerlendirerek girişimcinin mevcut girdilerle daha iyi çıktılar elde eden kişi olduğunu belirtmiştir⁵³⁴.

Literatürdeki sayısız çalışmaya rağmen, Joseph Schumpeter’in görüşlerinin girişimcilik kavramı çerçevesinde çok etkili olduğu görülmektedir. “The Theory of Economic Development” (1911) adlı eserinde ‘yaratıcı yıkıcılık’ (creative distruption) kavramını ortaya atan Schumpeter, girişimcilik kavramının günümüzde hala en

⁵²⁷ A. y., s.43.

⁵²⁸ A. y., s.43.

⁵²⁹ A. y., s.43..

⁵³⁰ Drucker, a. g. e., s.22.

⁵³¹ Sönmez, a. y., s.43.

⁵³² A. y., s.43..

⁵³³ Angelico Mario Muller, (1999), İzmir 1726 (seyahatname), Tepekule Kitaplığı Yayınları, 1999, s.25. Aktaran Şevkinaz Gümüşoğlu ve Burcu Karaöz, “**Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği**”, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, Haziran 2014, s.99.

⁵³⁴ Gümüşoğlu, a. y., s.99.

belirleyici özelliklerinden biri, belki de en önemlisi olan yenilikçi yönü ön plana çıkarmıştır. Ona göre, girişimcilik yenilikler yapılması iken, girişimci ise yenilikler yapan ve mevcut olanı geliştiren kişi olarak tanımlamıştır. Jean Baptiste Say'ın üretim faktörlerinin birleşimi şeklindeki girişimcilik yaklaşımına karşılık olarak Schumpeter, sözkonusu birleşimin basitçe bir araya getirme değil, yenilik içerecek şekilde ürün, süreç, organizasyon, piyasada birleşimler yaratılması olduğunu vurgulamıştır⁵³⁵.

Schumpeter (1934) girişimciliği ve girişimcileri aşağıda sunulduğu şekilde tanımlamış ve modern girişimcilik kavramının temelerini atmıştır⁵³⁶:

“İşlevi yeni kombinasyonlar ortaya çıkarmak olan bireylere ‘girişimciler’ diyoruz. Bu kavram (normal kullanımdan) daha geniş ve daha dar. Daha geniş, çünkü ilk etapta girişimci derken bu kadar belirlenmiş bir döviz ekonomisinde sadece “bağımsız” iş adamlarını değil, aynı zamanda kavramı tanımladığımız işlevi gerçekten yerine getiren herkese, kural olsa bile, bir şirketin “bağlı” çalışanları, yöneticiler, yönetim kurulu üyeleri gibi veya girişimcilik işlevini yerine getirme konusundaki gerçek güçlerinin çoğunluğunun kontrolü başka birilerinin elinde olsa bile. Girişimciyi oluşturan yeni kombinasyonların gerçekleştirilmesi olduğundan, bireysel bir firma ile kalıcı olarak bağlantı kurması gerekli değildir; birçok ‘finansçı’, ‘tanıtımcı’ vb. (firma ile kalıcı bağlantı sahibi) değildir ve hala bizim açımızdan girişimci olabilirler. Öte yandan, kavramımız, yalnızca yerleşik bir işletmeyi işletebilecek tüm firma başkanlarını veya sanayicinin yöneticilerini içermeyen, yalnızca bu işlevi yerine getirenleri içermediğinden, geleneksel olandan daha dardır.”

Schumpeter'in yaklaşımında önce girişimcilik tanımlanır ve ardından girişimcilik işlevlerini yerine getirenlerin girişimci olduğu çıkarsaması yapılmaktadır. Onun yaklaşımında girişimcilik kısa vadeli fırsatın değerlendirilmesiyle ilişkilidir.

⁵³⁵ G. Jones ve R.D. Wadhvani, “Schumpeter’s Plea: Rediscovering History and Revelance In The Study of Entrepreneurship”, 2006, s.5. Aktaran Perihan Hazel Er, “**Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter**”, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.58.

⁵³⁶ Robert B. Carton, Charles W. Hofer ve Michael D. Meeks, “**The Entrepreneur And Entrepreneurship: Operational Definitions of Their Role In Society**”, 1998, (Çevrimiçi) https://www.Academia.Edu/4892378/The_Entrepreneur_And_Entrepreneurship_Operational_Definitions_Of_Their_Role_In_Society, Erişim Tarihi: 9 Haziran 2019, s.3.

Schumpeter (1934)'e göre, girişimci işini kurduktan sonra bu karakterini kaybeder: “Ne tür olursa olsun, herkes yalnızca ‘yeni kombinasyonlar yaptığında’ girişimcidir ve işini kurar kurmaz, bu işi başka insanlarla yürütürken koşturmayla başladığında bu karakteri kaybeder⁵³⁷. Dolayısıyla onun tanımı, öge olarak; süreksiz bir fırsatın takip edilmesini ve işletmenin kurulmasını içermektedir. Ancak girişimcilik için işletme kurulması tanımın bir şartı değildir. Ayrıca, Schumpeter’in tanımı girişimciliğin kurumlar içinde var olmasına izin vermektedir⁵³⁸.

Schumpeter, girişimciliği yenilikçilik ekseninde ele almış ve girişimciyi de bu yeniliklere öncülük eden kişi olarak değerlendirmiştir. Girişimcilerin yenilik faaliyetlerini beş farklı türde sınıflandırmıştır⁵³⁹:

“Henüz tüketicilerin bilmedikleri yeni ürünlerin tanıtımı, üreticilerin henüz kullanmadıkları yeni teknolojilerin tanıtımı, girilmemiş ya da bilinmeyen bir pazara açılma, ilk defa üretilecek ya da kullanılacak yeni hammadde ve/veya yarı mamullerin çıkışı, tekel durumunu yaratmak ya da kırmak için endüstrilerin yeniden organizasyonu şeklinde özetlenebilir”.

Schumpeter’in yenilikçilik yönünü vurgulayan ve yenilikçi öğelerini davranışsal olarak niteleyen Karasioğlu (2006)’ya göre, Schumpeter’de girişimcilğe dair dört gösterge bulunmaktadır: “pazara yeni bir ürün ve hizmet sunmak, üretimde yeni bir yöntem geliştirmek, henüz keşfedilmemiş bir talep boşluğu yakalamak ve bir sanayi dalında yeni bir firma kurmaktır”⁵⁴⁰.

Schumpeter’e göre girişimcilik ve yenilikçilik, ulusal ekonomilerin geleceğinde rol oynayan önemli unsurlardır. Girişimcileri ise bu yenilik sürecinde yaratıcı yıkımlar yaratan aktörler olarak görür. Yenilikçilik olmaksızın girişimcilik ve girişimci olmaz;

⁵³⁷ Carton, a. y., s.3.

⁵³⁸ A. y., s.3.

⁵³⁹ Joseph A. Schumpeter, **The Theory of Economic Development. An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle**, (Çev.) R. Opie, Oxford University Press, Press in 1963, First press 1911, pp.66. Aktaran Asuman Sönmez ve Andaç Toksoy, “Türkiye’de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz”, **Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Yıl 2014, Cilt 21, Sayı 2, s.43.

⁵⁴⁰ Fehmi Karasioğlu ve Haluk Duman, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Girişimcilik Kültürü ve Risk Sermayesi Üzerine Bir İnceleme”. **Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası Girişimcilik Kongresi**, Dizi: 11, No: 86, Bışkek, 25-27 Mayıs 2006, s.149. Aktaran Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, **Bilgi**, Bahar 2009, Sayı 49, s.67.

girişimcilik faaliyeti olmaksızın da ne kazançlar ne de kapitalizmin itici gücü olabilir (Wingham, 2004: 5)⁵⁴¹.

Peter Drucker'ın girişimcilik yaklaşımında da yenilikçilik en önemli öge konumundadır. Drucker için, bir işletme kurmak, girişimcilik için ne gerekli ne de yeterlidir. Ona göre, her yeni küçük işletme girişimci değildir veya her yeni küçük işletme girişimciliği temsil etmez. Sözelimi banliyödeki bir başka şarküteri dükkânı veya başka bir restoran açan bir karı koca girişimci değildir⁵⁴². Ona göre, girişimci değişimleri hızla farkederek ve bu değişimleri fırsata çevirir. Başarılı bir girişim için, değişimin nedenlerini, kaynaklarını sonuçlarını kapsayan fırsatları girişimcinin iyice değerlendirmesi gerekmektedir⁵⁴³. Drucker ayrıca, girişimciliğin bir kâr amacı gerektirmediğini de açıkça ortaya koyuyor⁵⁴⁴.

Peter Drucker (1985)'e göre, her uygulama bir teoriye dayanır. Uygulayıcıların kendileri farkında olmasalar bile, bu böyledir. Girişimcilik, ekonomi ve toplum teorisine dayanır. Teorilere göre değişimi normal ve sağlıklıdır. Toplumdaki ve özellikle de ekonomideki temel faaliyetleri, daha önce yapılmakta olandan daha iyi ya da daha kötü olarak değerlendirmeyerek, değişim olarak görür. Dolayısıyla, J. B. Say'ın iki yüzyıl önce söylediği şeyle paraleldir: "Girişimci devirir ve altüst eder (the entrepreneur upsets and disorganizes)". Bu tıpkı Joseph Schumpeter'in formüle ettiği 'yaratıcı yıkım' dır⁵⁴⁵.

Drucker (1985: 2002), girişimciliğin riskli olduğuna dair genel bir kabulün olduğunu belirtmekte ve bu kabule katılmaktadır. Ona göre biyogenetik, mikrobilgisayarlar gibi yüksek teknoloji alanlarında kaza oranı yüksektir ve başarı ve hatta hayatta kalma şansı oldukça düşük görünmektedir. Ayrıca, kaynakları verimsiz alandan daha verimli alanlara kaydırmak da riskli sonuçlanabilmektedir. Bu karşın, başarılı olduğu takdirde de getirisi artan bir fırsattır⁵⁴⁶.

⁵⁴¹ D. W. Wingham, "Entrepreneurship Through The Ages", 2004, (Çevrimiçi) <http://www.crcnetbase.com/doi/abs/10.4324/9780203356821.ch3> ,(E:05.08.2011), aktaran Perihan Hazel Er, "Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter", Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.59.

⁵⁴² Amiri, a. y., s.150.

⁵⁴³ Gümüőğlu, a. y., s.67.

⁵⁴⁴ Amiri, a. y., s.150.

⁵⁴⁵ Drucker, a. y., s.26.

⁵⁴⁶ A. y., s.28.

Girişimcilik ile girişimci tanımları içiçe geçmektedir. Bygrave ve Hofer (1991), girişimcilik alanının odağının, ‘girişimcinin özellikleri’ yerine ‘girişimcilik sürecinin özelliklerine’ kaydırılması gerektiğini öne sürmüştür. Girişimciliğin süreç olarak ele alınması durumunda girişimcinin de sürece katılımı üzerinden belirlenebilecektir. Sürece odaklanıldığında girişimciler bir dizi özellikleriyle değil, sürece katılımlarıyla belirlenir hale gelmektedir. Ayrıca girişimcilik sürecine odaklanma, girişimciliğin öncül (apriori) bir tanımını desteklemektedir⁵⁴⁷.

Ronstadt’a göre girişimcilik servet artışıyla ilişkili bir süreç iken, girişimci ise riskiyle birlikte bu süreci üstlenen kişidir. Ronstadt girişimciliği ayrıca değer kavramı ile ilişkilendirmiştir. Ona göre girişimcilik “artan (bir) servet yaratmanın dinamik sürecidir. Bu servet, bazı ürün veya hizmetlere değer sağlama konusunda eşitlik, zaman ve / veya kariyer taahhüdü açısından ana riskleri üstlenen bireyler tarafından yaratılmıştır. Ürünün veya hizmetin kendisi yeni veya benzersiz olabilir veya olmayabilir, ancak değer, gerekli beceri ve kaynakları temin ederek ve tahsis ederek girişimci tarafından dahil edilmelidir⁵⁴⁸.

Gartner (1990), girişimciliğin bir diğer bileşeni olarak girişimcilerin geri dönüş beklentisini ortaya koymaktadır. Girişimciler, geri dönüş ihtimalinden dolayı organizasyonlar kurarlar (Barnard, 1938; Drucker, 1954). Bir başka deyimle, girişimciler değer oluşturacak fırsatların peşinde koşar ve geri dönüş beklentisi içine girerler. Ancak bu beklenti her zaman mali mali olmayabilir. Beklenti mali olan ve mali olmayan unsurları da içerir. Dolayısıyla hem kar amacı güden kuruluşlar hem de kar amacı gütmeyen kuruluşlar girişimci olabilir. Her iki kuruluş türü de kaynak biriktirmeli, kurumsal yapı ve ağlar oluşturmali, kendine özgü yeterlilikler geliştirmeli ve hayatta kalabilmek için rekabet avantajı sağlamalıdır. Bununla birlikte, her iki durumda da organizasyonun üyeleri geri dönüş ihtimali nedeniyle girişimcilik sürecinde yer alır ve bağılı kalırlar⁵⁴⁹.

⁵⁴⁷ Carton, a. y., s.2.

⁵⁴⁸ Kuratko, a. g. e., s.14.

⁵⁴⁹ Carton, a. y., s.5.

Howard Stevenson (1990), girişimciliği “Bireylerin kendileri veya kurumları içinde- şu anda kontrol ettikleri kaynaklar göz önüne alınmadan fırsatları takip etme süreci” olarak tanımlamaktadır⁵⁵⁰.

Stevenson ve ortakları tarafından geliştirilen girişimciliğin fırsata dayalı kavramsallaştırılması, girişimci değer yaratma süreçlerinin her türlü organizasyonda gerçekleşebileceğini savunmaktadır (Stevenson, 1983; Stevenson ve Gumpert, 1985; Stevenson ve Jarillo, 1986, 1990). Yerleşik kuruluşlarda girişimcilik, geleneksel yönetimden farklı olan bir yönetim şeklini gerektirmektedir. Stevenson’a göre girişimcilik yeni işlere başlamaktan daha fazlasıdır ve girişimcilik yönetimi de geleneksel yönetimden farklı bir yönetim şekli gerektirir⁵⁵¹.

Stevenson’un ortaya koyduğu girişimcilik yönetimi, fırsata dayalı davranışı eksen almaktadır. Ona göre, girişimcilik yönetiminin boyutları arasında büyüme oryantasyonu ve girişimcilik kültürü yer alır. Büyüme beklentileri konusunda destekçiler ve hissedarlar hızlı büyüme isterken, tepe yönetim ise bunu riskli görür ve sabit bir büyüme tercih eder. Girişimcilik yönetimi, işte bu istek ve beklentilerdeki farklılıkların, risklerin ve gerilimin yönetilmesine ve büyümenin gerçekleştirilmesine yardımcı olur. Girişimcilik yönetimi, ayrıca, girişimcilik kültürünün oluşmasına da katkı sağlar. Fırsatların yakalanması için yeni fikirleri, deneyleri ve yaratıcılığı teşvik eder. Böylece yeni fikirlerin değerlendirildiği ve arandığı girişimci bir kültür geliştirir⁵⁵².

Girişimcilik araştırmaları hem kurulum sürecindeki girişimlere ve yeni kurulan işletmelere (Schendel, 1990; Sexton ve Landström, 2000a) hem de kurulmuş olan işletmelere (Bird, 1989; Stevenson, 1983; Stevenson ve Gumpert, 1985; Stevenson ve Jarillo, 1986; 1990; Zahra, Karutko ve Jennings, 1999) odaklanmaktadır. Sözgelimi Bird (1989) girişimciliği, kâr amacıyla bir işletme kurmak, büyütme ve yeni bir mal veya hizmet yaratma süreci olarak tanımlamaktadır⁵⁵³. Kurulum

⁵⁵⁰ Howard. H. Stevenson ve J. C. Jarillo, “A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management”, 1990, *Strategic Management Journal*, 11, s.23. Aktaran Terrence E Brown, Per Davidsson ve Johan Wiklund, “An Operationalization of Stevenson’s Conceptualization of Entrepreneurship as Opportunity-based Firm Behavior”, 2001, **Strategic Management Journal**, Cilt 22, Sayı 10, s.4.

⁵⁵¹ Stevenson, a. y., s.4.

⁵⁵² Terrence E Brown, Per Davidsson ve Johan Wiklund, “An Operationalization of Stevenson’s Conceptualization of Entrepreneurship as Opportunity-based Firm Behavior”, 2001, **Strategic Management Journal**, Cilt 22, Sayı 10, s.7.

⁵⁵³ Ersan Tolukan, “Spor Tesisi Yöneticilerinin Girişimcilik Eğilimi ve Liderlik Davranış Özelliklerinin İncelenmesi”, Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Aralık 2014, s.9.

sürecindeki girişimlere ve yeni kurulan işletmelere odaklanan araştırmalarda işletmeler ile yönetici arasındaki ilişkiyi temel alan bir varsayım yapıldığı görülmektedir. Bu yaklaşım, işletmelerin büyüklüğüne veya yaşına bakılmaksızın girişimciliğin yöneticilerle ilgili olduğu anlayışına dayanmaktadır⁵⁵⁴.

Bygrave & Hofer (1991), girişimcilik sürecini “tüm işlevlerin, faaliyetlerin ve fırsatların algılanmasıyla ilgili eylemlerin ve onları takip edecek organizasyonların yaratılması” olarak tanımlamaktadır⁵⁵⁵. Daha sonra Bygrave (1995), girişimcilik süreci tanımını güncelleyerek, iç girişimciyi (intrapreneur) hariç bıraktı ve yeni bağımsız organizasyonları içerecek şekilde sınırlandırmıştır. Bygrave & Hofer (1991) ile Bygrave (1995) tanımları arasındaki temel fark, girişimcinin taşıdığı risk varsayımına dayanmaktadır. Bygrave (1995)’e göre, girişimci şahsi sermayesinin bir kısmını veya tamamını ve kariyerini ve nakit akışını riske atmaktadır. İç girişimcinin (intrapreneur) ise, şahsi sermayesini, kariyerini vb. riske atmadığı varsayılmaktadır. Bu tanım, girişimcilik sürecinin yeni işletmenin kurulmasıyla tamamlandığını belirten Schumpeter ile uyumluluk göstermektedir⁵⁵⁶.

Tınaz da girişimciliği risk ile ilişkilendirerek tanımlamıştır. Ona göre, girişimcilik, alınan risk ve sergilenen yaratıcılık unsurlarının birlikteliğinden oluşan daha üstün durumlara geçiş olarak tarif edilmektedir⁵⁵⁷.

Girişimciler ile iç-girişimciler arasında yapılan haklı ayrıma rağmen, alınan riske bağlı olarak girişimcilik sürecinin tanımlanmasına (Schumpeter, 1934 ve Bygrave, 1995) yönelik çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Yapılan eleştirilerde, iç girişimcilerin ve girişimcilerin yeni bir fırsat karşısında kaynak temin etme yöntemleri arasında fark olduğu ancak buna karşın her ikisinin de sermaye temini ve fırsatı yakalama gibi gerekli işlevleri gerçekleştirdikleri belirtilmektedir. Sunulan eleştirilerin odağında ‘risk unsuru’ yer almaktadır. Girişimcilerin sermaye olarak her zaman şahsi sermayesini kullanmadığını, bazı durumlarda yatırım sermayesi veya borç sermaye kullandığı ve sermayeyi riske attıkları durumlar olduğu gibi atmadıkları durumlar da olduğu aktarılmaktadır. Ayrıca, şahsi sermayenin risk atılmasının,

⁵⁵⁴ Brown, a. y., s.3.

⁵⁵⁵ Carton, a. y., s.4.

⁵⁵⁶ A. y., s.4.

⁵⁵⁷ E. Aykan, “Girişimcilik ve girişimcilerin liderlik davranışları (Kayseri’de bir uygulama)”, 2002, Yüksek Lisans Tezi, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**. Aktaran Ersan Tolukan, “Spor Tesisi Yöneticilerinin Girişimcilik Eğilimi ve Liderlik Davranış Özelliklerinin İncelenmesi”, Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Aralık 2014, s.10.

girişimciden ziyade yatırımcı ile ilişkili bir unsur olduğu öne sürülmüş ve yatırımcının da mutlaka girişimci olmasının gerekmediğı belirtilmiştir. (Scherer ve Ravenscraft, 1984; Schumpeter, 1934; Stevenson ve Jarillo, 1990)⁵⁵⁸.

Çağdaş girişimcilik tanımları, “fırsat” unsurunu merkeze almaktadır. Örneğin Brazael (1999), Churchill ve Muzyka (1994), Venkataraman (1997), Shane ve Venkataraman (2000), Mueller ve Thomas (2001). Mueller ve Thomas (2001) girişimciliğı, bir fırsat olarak; o fırsatı ele geçirmek için bir organizasyon yaratma faaliyeti olarak tanımlamaktadır⁵⁵⁹. Shane ve Venkataraman (2000) ise girişimcilik araştırmalarının alanını fırsatı tanıma ve kullanma üzerinden tanımlamaktadır⁵⁶⁰. Bir diğerk tanıma göre, girişimcilik;oluşan fırsatlardan istifade etmek ya dayeni fırsatları keşfetmek amacıyla ekonomik değeri olan bir mal veya hizmet üretmek üzere üretim, örgütleme yeteneğı ve risk alma faktörlerini içeren bir süreci ifade etmektedir (Çetin, 1996)⁵⁶¹.

Önceki tanımları inceleyen Frederik, O'Connor ve Kuratko (2006, 2010, 2013, 2016), girişimciliğinin yirmi birinci yüzyılın evrimindeki öneminden hareketle oluşturdukları senteze dayalı bir girişimcilik tanımı önerisi sunmuşlardır. Önerdikleri girişimcilik tanımı şöyledir⁵⁶²:

“Girişimcilik dinamik bir vizyon, değışim ve yaratma sürecidir. Yeni katma değerkli fikirlerin ve yaratıcı çözümlerin yaratılması ve uygulanmasına yönelik bir enerji ve tutku gerektiriyor. Temel bileşenleri zaman, eşitlik veya kariyer açısından hesaplanmış risk alma istekliliğı; etkili bir girişim ekibi oluşturma yeteneğı, ihtiyaç duyulan kaynaklara göre yaratıcı beceri; ve nihayet, başkalarının kaos, çelişki ve karışıklık gördükleri fırsatı tanıma vizyonu içerir.”

⁵⁵⁸ Carton, a. y., s.4.

⁵⁵⁹ Tolukan, a. y., s.10.

⁵⁶⁰ Scott Shane ve S. Venkataraman, “The Promise of Entrepreneurship As a Field of Research”, 2000, **Academy of Management Review**, 25, pp. 217-226 Aktaran Terrence E Brown, Per Davidsson ve Johan Wiklund, “An Operationalization of Stevenson’s Conceptualization of Entrepreneurship as Opportunity-Based Firm Behavior”, 2001, **Strategic Management Journal**, Cilt 22, Sayı 10, s.3-4.

⁵⁶¹ Canan Çetin, **Yeniden Yapılanma Girişimcilik Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996. Aktaran Öznur Bozkurt, “Girisimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi”, **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2, s.94.

⁵⁶² Kuratko, a. g. e., s.14.

Yapılan girişimcilik tanımları incelendiğinde, tanımlarda geçen birtakım öğelerin ortak olduğu görülmektedir. Girişimcilik ya yeni bir girişim olarak ya da mevcut bir organizasyon içinde yeni bir girişim olarak (alt-organizasyon) (Bygrave ve Hofer, 1991; Cooper, 1979; Gartner, 1988; Gartner, 1990; (Vesper, 1982) olarak tanımlanmaktadır. Böylece girişimcilik, kaynakların rutin görevlere mi tahsis edileceği yoksa mevcut fırsatlara mı tahsis edileceği ayrımı üzerinden tanıma bir ayrışma noktası daha getirilmiştir⁵⁶³.

Girişimcilik tanımları arasındaki önemli bir diğer ortak unsur, yenilik kavramıyla yakından ilişkili olan 'fırsatın süreksizliği'dir. Schumpeter (1934)'e göre girişimcilik süreksiz olan bir fırsatın peşinde koşulmasıdır. İşletmelerdeki çeşitli iyileştirmeleri esas alan, artırımsal değişiklikler ve rutin faaliyetler girişimcilik faaliyetleri değildir. Girişimcilik sıçramalı değişimler ile ilgilidir (Bygrave, 1995; Bygrave ve Hofer, 1991). Sözgelimi yeni bir iş kolundaki bir fırsatın peşinden koşulması, bunun için ister yeni bağımsız bir iş kurulması ister yeni bir bölüm oluşturulması girişimcilik olacaktır. Böylece girişimcilik süreci işletmelerin içindeki rutin faaliyetlerden de ayrılmış olmaktadır⁵⁶⁴.

Bu tanımlardaki ortak öğelerden hareketle, girişimciliğin bir süreç olduğunu, bu sürecin yakalanan bir fırsat ile başladığını ve bir değer yaratma beklentisiyle bir organizasyon ya da alt organizasyon oluşturulmasını içeren süreksiz bir fırsatı içerdiği görülmektedir. Girişimcilik sürecinin içerdiği bu organizasyonun kurulması ise kaynakların teminini, kullanılmasını ve fırsatın değer aktarımına dönüştürüleceği organizasyonel yapıyı içermektedir⁵⁶⁵.

Girişimciliğin, yüksek büyüme potansiyeli olan şirketlerle ilişkili olduğunu iddia eden ve yüksek büyüme potansiyeline sahip bu şirketlerin istihdama, sermaye birikimine ve topluma önemli katkı yapma potansiyeline sahip organizasyonlar olduğunu iddia eden çeşitli görüşler vardır⁵⁶⁶. Bununla birlikte, 1990- 2010 yılları arasında kurulan facebook, instagram, amazon, google, alibaba gibi girişimlere

⁵⁶³ Carton, a. y., s.4.

⁵⁶⁴ Carton, a. y., s.5.

⁵⁶⁵ A. y., s.8.

⁵⁶⁶ W. D. Bygrave, "Mom-and-pops, high potential startups, and intrapreneurship: Are they part of the same entrepreneurship paradigm?", **Advances in entrepreneurship, firm emergence and growth**, (Ed.) J. A. Katz ve R. H. Brokhaus, Greenwich, CT: JAI Press, 1995, pp.14. Aktaran Robert B. Carton, Charles W. Hofer ve Michael D. Meeks, **"The Entrepreneur And Entrepreneurship: Operational Definitions of Their Role In Society"**, 1998, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2LSBxw1>, 9 Haziran 2019, s.4.

bakıldığında birkaç kişi ile başlayan girişimcilik sürecinin 5-10 yıl gibi bir süre içerisinde dünyanın en büyük ve en değerli markaları haline geldiğine, istihdam, servet yaratma ve toplumsal etki bakımından büyük ölçekli işletmelerle aynı noktaya kısa süre içerisinde geldiklerini görüyoruz. Dolayısıyla ölçeği ne olursa olsun, her girişimin temel olarak yeni bir organizasyon oluşturmak, kaynakları biriktirmek, tahsis etmek ve ağlar kurmak için aynı görevleri üstlendiği görülmektedir.

2.1.1.1.2. Girişimci Kavramı

Bir süreci ifade eden girişimcilik tanımlarının tümü, doğal olarak, bir veya birkaç kişiden oluşabilen bir 'girişimci' kavramını içerir. TDK'da da "girişimcilik yanlısı kimse"⁵⁶⁷ olarak tanımlanan girişimci kavramında 'girişimci ile girişimcilik' ilişkisi ortaya konmaktadır.

Yapılan ilk tanımlara bakıldığında 18. yüzyılda Cantillon'un girişimciyi risk alan kişi olarak tarif ettiği görülmektedir. Cantillon'a göre girişimci belirli bir fiyattan satın alarak ve belirsiz fiyatlardan satış yapan ve risk taşıyan kişidir. Jean Baptiste Say ise, Cantillon'un risk unsuruna ilaveten üretim faktörlerini bir araya getiren ve özel bir takım kişisel niteliklere sahip unsurları içererek tanımlamaya dahil etmiştir⁵⁶⁸.

Cantillon ve Say'dan bugüne, girişimci kavramının tarihsel süreç içerisindeki değişimi Hisrich ve arkadaşları tarafından şöyle ortaya konmuştur⁵⁶⁹:

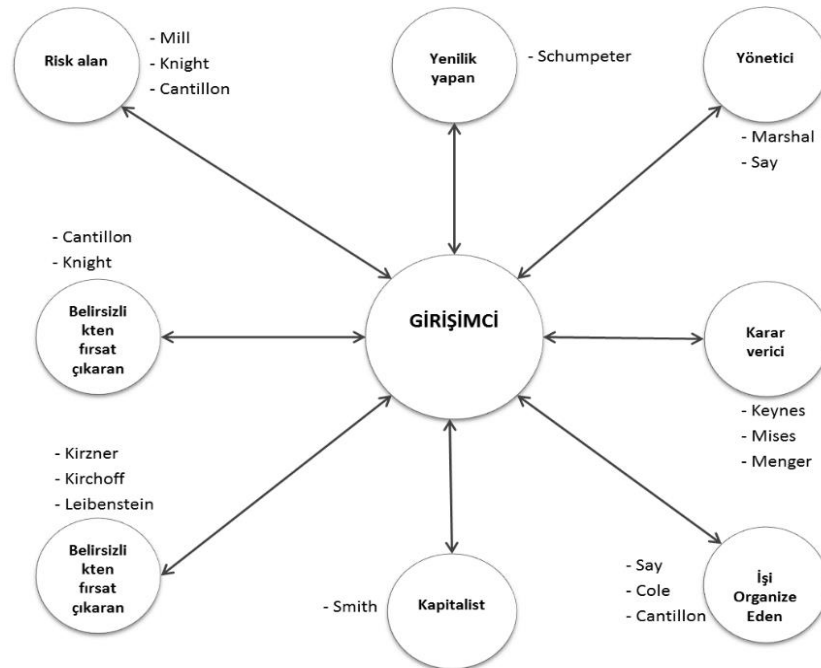
- 1725 – Richard Cantillon: Girişimci, sermaye sahibinden ayrı risk üstlenen kişidir.
- 1803 – Jean Baptiste Say: Girişimcinin kazancı, sermayenin getirisinden ayrılmıştır.
- 1876 – Francis Walker: Fon sağlayıcı ile proje sahibi girişimcinin kazançları ayrılmıştır.
- 1934 – Joseph Schumpeter: Girişimci, yenilik yapan ve yeni teknoloji geliştiren kimsedir.
- 1961 – David McClelland: Girişimci, faal ve ılımlı riskleri alan kimsedir.
- 1964 – Peter Drucker: Girişimci, fırsatları en üst düzeye çıkaran kişidir.

⁵⁶⁷ "Girişimci", **Türk Dil Kurumu**, Güncel Türkçe Sözlük, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/32veehJ>, Erişim tarihi: 21 Mayıs 2019.

⁵⁶⁸ Carton, **a. y.**, s.3.

⁵⁶⁹ Ercan, **a. y.**, s.8.

- 1975 – Albert Shapero: Girişimci örgütün sosyal ve ekonomik işleyişinde inisiyatif kullanan ve muhtemel başarısızlık riskini üstlenen kişidir.
- 1980 – Karl Vesper: Girişimci ekonomist, psikolog, iş adamı ve siyasetçiler tarafından farklı algılanmaya başlamıştır.
- 1983– Gifford Pinchot İç girişimci, faaliyette olan bir örgüt içerisindeki çalışan girişimcidir.
- 1985 – Robert Hisrich: Girişimci zaman ve gayret sarf ederek farklı değerler üreten, çeşitli riskleri üstlenen ve sonunda maddi ya da manevi karşılık alan kişidir.
- 1995 – Peter Drucker: Girişimci elindeki kaynakları düşük verimlilik alanlarından, yüksek verimlilik alanlarına aktaran ve orada tutmayı başarabilen kişidir.
- 1999 – Jeffrey Timmons: Girişimci çağdaş önderlikle dengelenmiş davranış ve düşünüş biçimine sahip, dürüstlük ve samimiyetle doğruların inşasını yapan kişidir.
- 2001 – Philip A. Wickham: Girişimci belirli bir projeyi kendi girişimcilik anlayışı ile geliştiren kişidir.
- 2002 – G. Brenkert: Girişimci piyasa ekonomisinin vazgeçilmez unsurudur.
- 2003 – L. W. Busenitze: Ekonomik refahın oluşmasında başrol oynayan kişidir.

Şekil 16: Klasik Görüş Açısından Girişimcilik

Kaynak: Tom Mcfadden ve Michael Oheigeartaigh, ‘**The Builging of new Rural Micro Enrepreneurship Model For Ireland Phase I’ Working Paper**, N. CIRL, 005-2002, s.6. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süre**ci, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012, s. 8.

Girişimcilik kavramının gelişiminde önemli bir rol oynayan Schumpeter, girişimciliği yenilikçilik ekseninde ele almış ve girişimciyi de bu yeniliklere öncülük eden kişi olarak değerlendirmiştir. Schumpeter’e göre, “İşlevi yeni kombinasyonlar ortaya çıkarmak olan bireylere ‘girişimciler’ diyoruz”⁵⁷⁰. Ona göre, belirli şartları sağlamak kaydıyla işletmesi olan olmayan herkes, bağımsız iş adamları, bir şirketin çalışanları, yöneticileri, yönetim kurulu yeleri, herkes girişimci olarak tarif edilebilir.

Yaptığı girişimci tanımındaSchumpeter (1934), ayrıa işlevi gören birincil unsur kişinin yeni kombinasyonlar ortaya çıkarma işlevini yerine getirip getirmediğidir. Bununla birlikte, Schumpeter, girişimciliği yakalanan fırsatın değere dönüştürülmesi ile birlikte tamamlanan bir süreç olarak varsaymış ve girişimci olma vasfının aynı şekilde bitişini bu yolla tarifetmiştir. Schumpeter’e göre, girişimcilik kısa vadeli fırsatın değerlendirilmesiyle ilişkilidir. Girişimci işini kurduktan sonra bu karakterini kaybeder: “Ne tür olursa olsun, herkes yalnızca ‘yeni kombinasyonlar yaptığında’ girişimcidir ve işini kurar kurmaz, bu işi başka insanlarla yürütürken koşmaya başladığında bu karakteri kaybeder”⁵⁷¹.

Schumpeter’den bugüne, özellikle de kavramın popülerleşmeye başlamasıyla birlikte, girişimcilik gibi girişimciyi tanımlamak üzere yapılan çalışma sayısı da ciddi artış göstermiştir. Girişimcilik tanımına yönelik birbirinden farklı unsurlar gösteren çeşitli girişimci tanımları aşağıda verilmektedir:

- Peter Drucker: “Kuşkusuz, tüm yeni küçük işletmelerin ortak birçok yönü vardır.Ancak, girişimci olmak için, bir işletmenin yeni ve küçük olmak üzere özel özelliklere sahip olması gerekir... Girişimciler ‘yeni bir şey’ yaratırlar, farklı bir şey; değerleri değiştirir veya dönüştürürler... Bir girişimcinin girişimci olmak için küçük ve yeni olması gerekmez. Gerçekten de girişimcilik büyük ve çoğu zaman eski işletmeler tarafından uygulanmaktadır”⁵⁷².

⁵⁷⁰ Carton, a. y., s.3.

⁵⁷¹ Carton, a. y., s.3.

⁵⁷² Drucker, a. y., s.21.

- Silve ve David: Girişimci, “kaynaklar konusunda öngöründe bulunarak işi planlayan, insan kaynaklarını örgütleyerek girdilerin işlenmesini sağlayan ve elde edilen çıktıyı da kârlılık yaratacak biçimde tüketicilerin kullanımına sunma becerisini gösteren kişi”dir. (Silve ve David, 1983)⁵⁷³.
- Bygrave ve Hofers: Girişimci, “fırsatları algılayarak, fırsatlar doğrultusunda işletmesini şekillendiren kişi”dir⁵⁷⁴.
- Karalar: “Genel olarak girişimci, gereksinimleri karşılamak amacıyla iktisadi mal-hizmet üretiminin gerçekleştirilebilmesi yönünde üretim faktörlerini bir araya getiren kişidir”⁵⁷⁵.
- Hisrich ve Peters: Girişimci, “emek, hammadde ve diğer varlıkları daha büyük değer/imkân yaratacak şekilde bir araya getiren kişi”dir (Hisrich ve Peters, 2001),⁵⁷⁶.
- Özkara v.d.: “Girişimci aynı zamanda gördüğü fırsatları değerlendirme yolunda kendi girişimcilik anlayışıyla stratejiler geliştiren, bu sayede değişimin öncülüğünü yapan kişidir”⁵⁷⁷.
- Charles Handy: “Girişimci, dünya daki yanlışları ve eksikleri gören, bunları düzeltmek ve boşlukları doldurmak için yenilik yapma gayreti içerisinde olan kişidir”⁵⁷⁸.
- Bozkurt: Girişimciliğin itici gücü ‘risk üstlenmedir’. Etkin girişimci, öngörme ve önlem alma disiplini olan kimsedir⁵⁷⁹.

Girişimcinin kim olduğu, doğası, rolü üzerine pek çok farklı düşünce dile getirilmiştir. Girişimciliğin değişken ve dinamik yapısı dolayısıyla girişimciyi tarif eden

⁵⁷³ Bozkurt, a.y., s.232.

⁵⁷⁴ A. y., s.232.

⁵⁷⁵ Rıdvan Karalar, “İşletme Kavramı”, **Genel İşletme**, (Haz.) Güneş N. Berberoğlu, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yay, 2001, s.13. Aktaran Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, **Bilgi**, Bahar 2009, Sayı 49, s.67.

⁵⁷⁶ Bozkurt, a. y., s.232.

⁵⁷⁷ Belkis Özkara, Kemal Karayormuk ve Mehmet Ali Köseoğlu, “Girişimcinin Son Köyü: Girişimlerin Sürekliliğinin Sorgulanması”. **Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası Girişimcilik Kongresi**, Dizi 11, No 86, Bışkek, 25-27 Mayıs 2006, s.222. Aktaran Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, **Bilgi**, Bahar 2009, Sayı 49, s.67.

⁵⁷⁸ Abdullah Bozgeyik, “Kriz Dönemlerinde Girişimcilik Neden Daha Önemli”, (Çevrimiçi) www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mlk_gos.php?nt=577, (Erişim tarihi 27. 02. 2006. Aktaran Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, **Bilgi**, Bahar 2009, Sayı 49, s.68.

⁵⁷⁹ Rüştü Bozkurt, “Etkin Girişimci Öngörme ve Önlem Alma Disiplini Olandır”, **Ekonomik Forum Dergisi**, Temmuz 2006, s.70. Aktaran Nazan Yelkikalan, “21. Yüzyılda Girişimcinin Yeni Özelliği: Duygusal Zekâ”, **ÇÖMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2, s.47.

ya da girişimciye yüklenen anlamlara, biçilen roller birbirinden epey farklılık gösteren bir yelpaze oluşturmaktadır. Hebert ve Link (1989), girişimciye atfedilen roller arasında şunları saymaktadır⁵⁸⁰:

- Riski üstlenen (Cantillon, Thünen, Mill, Hawley, Knight, Mises, Cole, Shackle)
- Sermaye sağlayıcı (Smith, Turgot, Böhm-Bawerk, Pigou, Mises)
- Yenilikçi (Baudeau, Bentham, Thünen, Schmoller, Sombart, Weber, Schumpeter)
- Karar verici (Cantillon, Menger, Marshall, Wieser, Amasa Walker, Francis Walker, Keynes, Mises, Shackle, Cole, Schultz)
- Lider (Say, Sain-Simon, Amasa Walker, Francis Walker, Marshall, Wieser, Sombart, Weber, Schumpeter).
- Yönetici (Say, Mill, Marshall, Menger)
- Kaynakları düzenleyen (Say, Walras, Wieser, Schmoller, Weber, Clark, Davenport, Schumpeter, Coase)
- İşletme sahibi (Quesnay, Wieser, Pigou, Hawley).
- İşveren (Amasa Walker, Francis Walker, Wieser, Keynes).
- Müteahhit (Bentham).
- Arbitrajçı (Cantillon, Walras, Kirzner).
- Kaynaktahsis eden (Cantillon, Kirzner, Schultz).

Bu çalışmalar incelendiğinde, literatürde, girişimcileri tanımlamak üzere araştırmacıların birbirinden farklı yaklaşımlar kullandığı görülmektedir. Bazıları girişimcileri sahip oldukları beceri ve/veya kişilik özellikleri ile tanımlarken, bazıları girişimcilerin davranışsal yönlerine ve bazıları da girişimcilerin geçmişlerine ve deneyimlerine odaklanmıştır.

Girişimcilerin sahip olduğu kişilik özelliklerine odaklanan çeşitli çalışmaları geniş bir perspektiften analiz eden Bozkurt vd. (2012), çalışmasında aşağıdaki unsurlara yer vermiştir⁵⁸¹:

- “Yenilikçi (Herron, 1992; Geisler, 1993; Drucker, 1998; Daft, 2005; Hisrich vd., 2005; Hitt vd., 2005; Küçük, 2005),

⁵⁸⁰ R. F. Hebert ve A. N. Link, “In Search of the Meaning of Entrepreneurship”, **Small Business Economics**, 1, s.41. Aktaran Perihan Hazel Er, “Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter”, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s.10.

⁵⁸¹ Bozkurt, **a. y.**, s.232.

- Risk alan (Geisler, 1993; Johnson ve Hayes, 1996; Drucker, 1998; Hisrich vd., 2005; Hitt vd., 2005; Küçük, 2005; Zhao vd., 2005; Hewison/Badger, 2006),
- Değişim odaklı (Luchsinger ve Bagby, 1987; Herron, 1992; Hisrich vd., 2005; Hitt vd., 2005),
- Fırsatlara odaklanmış (Corbett ve Hmieleski, 2005; Hitt vd., 2005)
- Yaratıcı (Daft, 2005; Hitt vd., 2005; Hewison ve Badger, 2006)
- Gelişmiş iletişim becerisi (Hitt vd., 2005),
- Proaktiflik (Hisrich vd., 2005),
- Vicdanlılık (conscientiousness) (Daft, 2005),
- Yüksek başarı güdüsü (Daft, 2005),
- Kararlarında ısrarcı olma (Hitt vd., 2005),
- Başarma ihtiyacı (Koh, 1996),
- İçsel kontrol hissiyatı (Koh, 1996),
- Risk alma eğilimi (Koh, 1996),
- Belirsizliğe karşı tolerans (Koh, 1996),
- Kendine güven ve yenilikçi düşünebilme (Koh, 1996).”

Bununla birlikte, yukarıda tanımlanan bazı girişimci özellikleri iş dünyasındaki girişimci olmayan çeşitli iş pozisyonları ile benzerlik göstermektedir. Girişimciye özgü olan özellikleri belirginleştirmek üzere, girişimcilerce sahip olunan teknik, yönetsel ve bireysel beceriler arasında şunlara yer almaktadır⁵⁸²:

- Sözlü iletişim, çevreyi gözlemleme, teknik yönetim bilgisi, ilişki yönetimi, dinleme, örgütlenme, ağ kurabilme, ustalık, takım çalışmasına yatkın olma.
- Hedef belirleme, karar verme, insan ilişkileri, finans, muhasebe yönetim, denetim, problem çözme, girişim, yönetim geliştirme.
- Yenilik yapma, içdenetim, risk alma, pazarlama, değişimi yönetme, kararlı olma, vizyona sahip olma, değişimi yönetme.

⁵⁸² Ercan, a. y., s.10.

İnsanları girişimci olmaya yönelten motivasyonlar, faktörler de birbirinden farklılık göstermektedir. Yapılan çalışmaların analizine değinilen çalışmada etkili olan şu faktörler sıralanmaktadır⁵⁸³:

- “Kendi işinin patronu olmak, başkalarından emir almamak ve yeteneklerini kullanabilmek her şeyden önce özgürlük sağlamaktadır. Kişinin kendi işi ve kendi mutluluğu için aldığı kararları gerçekleştirerek arzularına ulaşması motivasyon sağlayıcı bir güç olmaktadır (Norman ve Zimmer, 1996),
- Bir fikri ya da düşünceyi kendi işini kurarak gerçekleştirmek,
- İsteddiği bir işte çalışabilmek ve böylece sahip olduğu potansiyellerine ulaşmak. Birçok insan işini sıkıcı olarak bulur ve kendi işini kurduğunda tüm hünelerini ve bilgilerini kullanacağına inanır (Norman ve Zimmer, 1996),
- Tanınma ve prestij kazanma, yaptıklarıyla toplumda iz bırakma isteği,
- Para kazanma, gelir düzeyini artırma ve refah içinde yaşama isteği,
- Başka insanların göremedikleri ya da uğraşmadıkları işleri keşfedip bu fırsattan yararlanabilmek için işyeri kurmak.
- Farklı olmanın gerçekleştirilmesi de önemli bir adım olarak görülmektedir. Girişimciler hem kendi amaçlarını gerçekleştirmekteler hem de toplumun amaçlarına hizmet etmektedirler (Norman ve Zimmer, 1996).”

Yapılan çalışmalarda girişimcilerin kişilikleri, geçmişleri, ilk deneyimleri (Carland, Hoy, Boulton ve Carland, 1984) ve özellikleri üzerine odaklanılmıştır. Ancak bu çalışmalar yaygın bir biçimde eleştirilmiş ve genellikle hayal kırıklığı yaratan bulgularla sonuçlanmıştır (Low ve MacMillan, 1988; Gartner, 1990). Sonraki dönemlerde ise girişimcilik üzerine yapılan çalışmalar girişimcilerin davranışsal yönlerine giderek daha fazla odaklanmıştır (Chell, Haworth ve Brearley, 1991; Gartner, Bird ve Starr, 1992; Lumpkin ve Dess, 1996)⁵⁸⁴.

Davranışsal yaklaşım konusunda çalışan bilim adamları, girişimcinin sahip olduğu temel özellikler üzerinde durmuşlardır. Döm (2006)’dan aktaran Yelkikan (2006)’ya göre, bu özellikler şöyle sıralanmaktadır⁵⁸⁵: “Taahhütte bulunma, harekete

⁵⁸³ Mahmut Rüştü Bozkurt, **Etkin Girişimci Öngörme ve Önlem Alma Disiplini Olandır**, Damla Ofset, Konya, s.4. Aktaran Öznur Bozkurt, “Girisimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi”, **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2, s.95.

⁵⁸⁴ Amiri, a. y., s.151.

⁵⁸⁵ Serpil Döm, “Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği”, 2006, (Çevrimiçi)

geçiren bir güdünün varlığı, azimli olma, dayanıklı olma, amaç odaklılık, inisiyatif üstlenme, esnek davranma, problem çözme, gerçeklikten hareket etme, geribildirim kullanma, self-kontrol, özdenetime sahip olma, risk üstlenme alışkanlığı, ihtiyatlı olma, sonuç yönelimli olma, güven verme, güvenilirlik”.

Girişimcilerin karar verme süreçlerindeki bilişsel süreçler üzerine yapılan çalışmalarda (Manimala, 1992; Palich ve Bagby, 1995; Baron, 1998), girişimcilerin düşünce tarzı, girişimciler tarafından benimsenen bireysel karar alma süreçleri, sezgisel tarama, girişimcilik bilişi gibi odaklarda umut verici gelişmeler kaydedilmiştir. Baron (1998)’a göre, “girişimciler kendilerini çeşitli buluşsalların potansiyel etkilerini en üst seviyeye çıkarma eğiliminde olan durumlarda düzenli olarak bulurlar” (Baron, 1998)⁵⁸⁶.

Kurumlara kıyasla girişimcilerin karşı karşıya kaldığı belirsizlik unsurunu karşılaştıran Busenitz ve Barney (1997), tarihsel trendlere, geçmiş performanslara ve genellikle kolayca elde edilebilecek diğer bilgilere erişen köklü kuruluşların yöneticilerine kıyasla girişimcilerin büyük ölçüde bir belirsizlikle karşı karşıya kaldıklarını savunmaktadır⁵⁸⁷. Çoğu zaman girişimciler, piyasaya sunulabilecek yeni ürün veya hizmetlerle ilgili hiç olmayan veya yetersiz düzeyde olan verilerle, sözgelimi eğilim verileriyle, performans verileriyle, pazar bilgisiyle kararlar vermek zorunda kalmaktadır⁵⁸⁸.

Bununla birlikte, girişimciler sezgisel tabanlı yeni bir mantıkla yeni bilgi kombinasyonlarını yorumlayarak yeni bilgiler edinebilirler. Sezgiselleştirmeyi basitleştirmek, girişimcilerin kısa bir fırsat penceresinden yararlanan kararlar almalarını sağlamada çok faydalı olabilir (Tversky ve Kahneman, 1974; Stevenson ve Gumpert, 1985)⁵⁸⁹.

Sonuç olarak, girişimci kavramını tek bir cümle ile tanımlamak basit olmasa⁵⁹⁰ da ve araştırmacılarca yapılan girişimcilik tanımları birbirinden farklılık

<http://www.uzak.mersin.edu.tr/hab268/bolum1.pdf>, 25 Kasım 2006, s.8-9. Aktaran Nazan Yelkikalan, “21. Yüzyılda Girişimcinin Yeni Özelliği: Duygusal Zekâ”, **ÇÖMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2, s.46.

⁵⁸⁶ Amiri, a. y., s.151.

⁵⁸⁷ A. y., s.151.

⁵⁸⁸ A. y., s.151.

⁵⁸⁹ Amiri, a. y., s.151.

⁵⁹⁰ Nilhun Doğan, Türkiye’de Girişimcilik Eğilimi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2013, s.23-28.

gösterse de tanımların içerdği ortak unsurlardan hareketle bu tanımların bazı unsurlarda bulunduğunu söyleyebiliriz. İçerilen ortak unsurlardan hareketle, girişimcinin; fırsatları farkedebilen, yenilikçi düşünen ve yeniliklere açık olan, kaynakları bir araya getirebilen, inisiyatif ve risk alabilen, yeni iş kuran kişi olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.1.2. Girişimciliğin Önemi

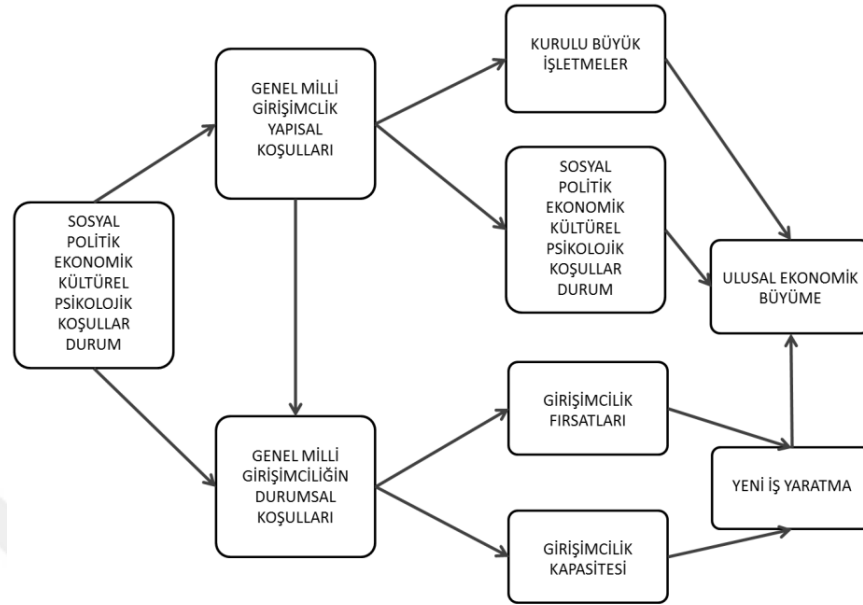
İşletme ve ekonomi literatürü kapsamında girişimcilik, işsizliğin azaltılmasında sürdürülebilir ekonomik büyümede ve refah artışında temel bir faktör olarak görülmektedir. Özellikle de genç nüfusun yoğun olduğu ülkemizde, girişimcilik potansiyeline sahip bireylerin gerek ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi için gerekse de bu gençlerin kendi potansiyellerini keşfetmeleri, açığa çıkarabilmeleri ve kullanabilmeleri için girişimcilik daha da önemli bir konu haline gelmektedir⁵⁹¹.

Yeniliklerin sürekli ortaya çıkması, teknolojinin artan ivme ile gelişimi, istihdamın önemi, refah düzeyini arttırmanın önemi gibi etkenler dolayısıyla çeşitli disiplinlerin ortak çalışma alanı olan girişimcilik, tüm dünya toplumları için önemli olduğunu kabul ettirmiştir⁵⁹². Zira, girişimciliğin ekonomik, sosyal, toplumsal, kültürel pek çok alanda önemli pratik etkileri mevcuttur. Girişimciliğinyerel, ulusal etkileri kadar global düzeyde olumlu etkilerialan olarak demokrasinin yerleşmesinden ekonomik kalkınmaya kadar geniş bir yelpazeyi etkilemekte ve refahın kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle de KOBİ'lerin öneminin keşfiyle birlikte bu giderek artmıştır. Ne zaman ki “KOBİ'lerin, sektörün ekonomik gelişmenin, iş yaratmanın, demokrasinin, liberalizmin ve toplumun en önemli unsuru olduğu anlaşılmış (134) girişimcilik gerek gelişmiş ülkelerin gerekse geliştirmekte olan ülkelere bir ilgi odağı haline gelmiştir(135)”⁵⁹³.

⁵⁹¹ Bozkurt, a. y., s.230.

⁵⁹² Kaygın, a. g. e., s.8.

⁵⁹³ Top, a.g. e., s.36.

Şekil 17: Ulusal Düzeyde Girişimcilik Göstergeleri

Kaynak: Kevin Hindle and Susan Rushworth, “Regional Differences in Business Start-Up Rates in Australia: Implications for Future Research and Public Policy”, Unitech and Massey University 5th-8th December 2001, Auckland-New Zealand, s.6’dan uyarlayan Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012, s.36.

Yukarıdaki şeklinin de açıkça gösterdiği gibi, stratejik, politik, ekonomik, sosyal, kültürel olarak ülkelerin varlığını sürdürmesi üretim biçimlerine bağlıdır. Değişen koşullar, mevcut üretim biçimlerinin değiştirilmesini ve yeni üretim biçimlerinin yaratılmasını gerektirir. Zira, ülkenin mevcut milli yapısal ve durumsal koşullarıyla geleceğin koşullarının inşa edilmesi gerekir⁵⁹⁴.

Konunun önemi dolayısıyla özellikle son zamanlarda girişimcilik hakkında yapılan çalışmalar artmıştır. Bu çalışmalarda girişimciliğin istihdam yaratmada yeni firma açılışları yoluyla kamusal gelirleri arttırmada kurumsal ve ulusal düzeydeki ekonomik büyümede, stratejik iş birliklerinin geliştirilmesinde, örgütsel performansın artırılmasında bölgesel büyümede, kadın yoksulluğunu önlemede, işgren performansının artırılmasında teknolojik dışa bağımlılıkların azaltılmasında ve benzeri pek çok konuda çok önemli işlevi olduğu ve olumlu rol oynadığı görülmektedir.

Girişimciliğin önemini ele alan çalışmalarda ortaya konan unsurlara bakıldığında yaklaşım olarak birkaç ana eğilim ön plana çıkmaktadır:

⁵⁹⁴ A. e., s.37.

- Bazıları girişimciliğin bireysel ve (ölçek büyüklüğüne bağlı olarak) kurumsal olarak önemine değinmektedir.
- Girişimciliğin ekonomik ve sosyal faydalarını ele almaktadır.
- Bazıları ise girişimciliğin girişimci bireyler, kurumsal, bölgesel, ulusal ve global düzeylerde önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Aşağıdaki şekilde görüleceği üzere, Güney (2008), kişisel düzey, firma düzeyi ve makro düzey olmak üzere, girişimciliğin önemini üç farklı düzeydeki katkılarından hareketle tanımlamaktadır.

Şekil 18: Girişimcinin Ekonomik Gelişmedeki Rolü

Kaynak: Semra Güney, “**Girişimcilik**”, Siyasal Kitabevi, Ankara 2008, s.68-69.
 Aktaran Can Köse, “Girişimcilik ve İnovasyonun Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir Panel Veri Analizi”, Doktora Tezi, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İşletme Anabilim Dalı, 2014, s.19.

Girişimciliğin önemini ortaya koyan çeşitli çalışmalar incelendiğinde, aşağıdaki tabloda yer alan katkılar ön plana çıkmaktadır:

Tablo 19: Araştırmacılara Göre Girişimciliğin İşlevleri

Rol, işlev	Araştırmacı
– İstihdam olanaklarının artışı yoluyla işsizliğin azaltılmasında oluşan enerjinin ekonomide itici güç oluşturmada yeni sektörlerin oluşmasında refahın yaratılmasında ⁵⁹⁵	Çetindamar (2002) Robbins ve Coulter (2002) Lumpkin ve Dess (1996) Öztürk (2008) Ireland v.d. (2003)
– Ekonomik büyümenin artırılmasında ve ivmelenmesinde ⁵⁹⁶	Carree ve Thurik (2003) Van Praag ve Versloot (2007)
– Değer yaratılmasında yenilik, değişim ve dönüşümlerde ⁵⁹⁷	Koçel (2015)
– Yeni işletmelerin kurulmasının sonucu olarak ekonomik büyüme, istihdam ve inovasyon üzerinde ⁵⁹⁸	Acs ve Audretsch (1988) Birch (1979), Drucker (1985) Kirchhoff ve Phillips (1988) Parker (2004), Storey (1994) Wennekers ve Thurik (1999)
– Yeni şirketlerin ve endüstrilerin kurulmasında ⁵⁹⁹	Carree ve Thurik (2003) Van Praag ve Versloot (2007)
– Refahın artırılmasında toplumsal tabana yayılmasında ve orta gelir düzeyinin güçlendirilmesinde ⁶⁰⁰	İlhan (2005)
– Kadının yoksulluğunun azaltılmasında	Serinikli (2016)
– Bölgesel gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkların dengelenmesinde ⁶⁰¹	Özkul ve Dulupçu (2007)

⁵⁹⁵ Tolukan, a. y., s.13.

⁵⁹⁶ Bozkurt, a. y., s.233.

⁵⁹⁷ Tamer Koçel, **Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular**, (Ed.) Erdoğan Kaygın ve Bülent Güven, Siyahinci Akademi, s.8.

⁵⁹⁸ Maribel Guerrero, Rialp Josep, David Urbano. “**The Impact Of Desirability and Feasibility on Entrepreneurial Intentions: A Structural Equation Model**”, International Entrepreneurship and Management Journal, Vol. 4, No. 1, 2008, s. 35.

⁵⁹⁹ Bozkurt, a. y., s.233.

⁶⁰⁰ A. y., s.233.

⁶⁰¹ A. y., s.233.

- Değer üretimi ve değer aktarımında; yeni ürün ve hizmetlere dönüşen buluşların toplumsal yarar doğurmasında⁶⁰² Acs ve Varga (2005)

Rol, işlev	Araştırmacı
– Maddi ve özellikle de manevi fayda sağlanmasında ⁶⁰³	Tunç (2007)
– Öncülük, risk yaklaşımı, yenilikçilik misyonu ve özellikle de sosyal girişimciliğin taşıdığı sosyal duyarlılık dolayısıyla toplumsal değişim ve gelişim süreçlerinde rol oynamaktadır.	-

1990'lı yıllardan itibaren giderek daha da ağırlık kazanan şekilde girişimcilik önem kazanmış, verilen önem ve sağlanan teşviklerle yapılan sermaye yatırımlarının hacmi ciddi düzeylere ulaşmış ve girişimcilik kalitesi de nitelik ve nicelik bakımından giderek gelişmiştir⁶⁰⁴. Ülkelerin milli politikası halini almış ve hükümetlerce teşvik edilen bir düzeye kavuşmuştur. Girişimciliği yaygınlaştırmak için ayni ve nakdi birçok teşvik verilmekte, kurslar düzenlenmekte ve girişimcilik dersleri müfredatlara dahil edilmektedir⁶⁰⁵.

Girişimci bireylere önemli kazanımlar sağlayan girişimcilik, verilen eğitimlerin de etkisiyle daha da fazla katkıda bulunan bir noktaya doğru ivmelenmektedir. Aktarılan teorik bilgilerle kazandırılan bilgi birikiminin yanı sıra, literatür araştırmaları sonuçlarına göre, pratikte de bireylerin fırsatları keşfetme ve değerlendirmesi sürecinde girişimci bireylere iç görü kazandırmakta, becerilerini arttırmakta ve farkındalık seviyelerini geliştirmektedir⁶⁰⁶. Bu gelişmelerle paralel şekilde, akademik alanda da girişimcilik giderek ilgi odağı halini alan bir konu haline gelmiştir. Zira “girişimciliğin hayati olduğu gerçeği artık herkes tarafından kabul görmeye başlamıştır”⁶⁰⁷.

⁶⁰² A. y., s.233.

⁶⁰³ Tolukan, a. y., s.13.

⁶⁰⁴ Top, a.g. e., s.36.

⁶⁰⁵ Kaygın, a. g. e., s.8.

⁶⁰⁶ J. Colin ve E. Jack, “A contemporary approach to entrepreneurship education”, **Education & Training**, Volume 46, Numer 8/9, 2004, pp.416-423. Aktaran Ersan Tolukan, “Spor Tesisi Yöneticilerinin Girişimcilik Eğilimi ve Liderlik Davranış Özelliklerinin İncelenmesi”, Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Aralık 2014, s.31.

⁶⁰⁷ Top, a.g. e., s.36.

2.1.1.3. Girişimcilik Türleri

Girişimcilik türleri için literatürde birbirinden farklı şekillerde sınıflandırmalar yapılmaktadır. Top (2012)'ye göre, girişimcilik “ortaya çıkma, şekillenme, orijinallik, organize olma ve icra edilme biçimlerine göre” ya da literatürde karşılaşılan bir diğer sınıflandırmaya göre “...daha çok düşünsel, durumsal, eylemsel ve organize olma biçimlerine göre” sınıflandırılabilir⁶⁰⁸. Yapılan bazı sınıflandırmalar şöyle sıralanabilir:

- Davidsson (2004), girişimciliği akademik girişimcilik ve sosyal girişimcilik olmak üzere iki kategori altında sınıflandırmaktadır⁶⁰⁹.
- Güler (2008) ise “kâr odaklı girişimcilik” ve “kâr odaklı olmayan girişimcilik” olarak iki kategoriye ayırmaktadır⁶¹⁰.
- Onay vd. (2015), iç girişimcilik, sosyal girişimcilik, kamu girişimciliği, eko girişimcilik, kadın girişimciliği, dijital girişimcilik, stratejik girişimcilik olmak üzere yedi kategori altında sınıflandırmaktadır⁶¹¹.
- Cin ve Günay (2013), yönelime referansla kategorize edecek şekilde girişimciliğin “orijinal, stratejist, taktik ve geleneksel (idari) olmak üzere dört grup...” altında incelenebileceğini aktarmaktadır⁶¹².
- Top (2012), orijinal girişimcilik, iç girişimcilik, kurumsal girişimcilik, yönetici girişimcilik, teknik girişimcilik, girişimci girişimciliği ve çevreci girişimcilik olmak üzere yedi kategori altında sınıflandırmaktadır⁶¹³.

Tez kapsamında Top (2012) tarafından izlenen sınıflandırma baz alınmaktadır. Bu sınıflandırmaya uygun olarak, girişimcilik 7 alt kategori altında aşağıda incelenmektedir.

⁶⁰⁸ A. e., s.8.

⁶⁰⁹ Per Davidsson, “Researching Entrepreneurship”, 2004, **Springer**, ABD, s.10. Aktaran Esra Sincer, “Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.39-40.

⁶¹⁰ K.B. Güler, “Sosyal girişimciliği etkileyen faktörlerin analizi”, Doktora Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, 2008, Aktaran Ersan Tolukan, “Spor Tesisi Yöneticilerinin Girişimcilik Eğilimi ve Liderlik Davranış Özelliklerinin İncelenmesi”, Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Aralık 2014, s.19.

⁶¹¹ Meltem Onay, “İç Girişimcilik, **Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular**, (Ed.) . Erdoğan Kaygın ve Bülent Güven, Siyahinci Akademi, s.87-191.

⁶¹² H. Cin ve G. Günay, “Girişimcilerin Girişimcilik Tipleri İle Duygusal Zekâları Arasındaki İlişki: Edirne Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2013, Cilt8, Sayı 2, s.11. Aktaran Mert Özgüner, “Girişimcilik Tipleri ve Kişilik Tipleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Route Educational and Social Science Journal**, Cilt 2, Sayı 1, January 2015, s.151.

⁶¹³ Top, a.g. e., s.8.

2.1.1.3.1. Orijinal Girişimcilik

Orijinal girişimcilik, girişimcinin ilk girişimcilik faaliyeti olması dolayısıyla girişimcinin orijinal olduğu ve girişimin iş modelinin ya da iş fikrinin taşıdığı yenilik düzeyi nedeniyle de girişimin de orijinal olduğu girişimcilik kategorisidir. Bir başka deyimle, orijinal girişimcilik tanımı için belirleyici ve ayırıcı etmen girişimin “ilk defa ve orijinal olma özelliği”dir. “... Hem girişimcisi hem de girişim orijinaldir”⁶¹⁴.

Özgüner (2015)'in aktarımıyla Cin ve Günay (2013) tarafından orijinal girişimcilik tanımı şöyle yapılmaktadır⁶¹⁵:

“Orijinal girişimcilik; girişimcilerin öncelikle kendi güç, yetenek, algı, sezgi, beceri, ustalık, deneyim, bilgi gibi özelliklerine dayanarak hayallerini düşlerini gerçekleştirmek üzere eyleme geçtikleri ve ilk defa sıfırdan başlayarak kurdukları girişimlerdir (Cin ve Günay,2013: 11)”.

Girişimcilerin ilk kurduğu işi esas alan bu girişimcilik türünde, girişimciler kendi yeteneklerine dayanarak bağımsız yollarını çizerler. Lessem (1986)'dan aktaran Top (2012), sıfırdan başlayarak kurulan girişimleri içeren bu girişimcilik türünü, “girişimcilerin öncelikle kendi güç, yetenek, algı, sezgi, beceri, ustalık, deneyim, bilgi gibi yetilerine dayanarak hayallerini düşlerini gerçekleştirmek üzere eyleme geçtikleri” bir tür olarak ifade etmektedir. Ona göre, girişimciler kendi işlerini yürütmek gayreti içinde keşif yapar ve uygularlar⁶¹⁶.

Orijinal girişimcilik, literatürdeki bir başka girişimcilik türü olan ve ‘idealist girişimcilik’ olarak adlandırılan kavram ile de benzerlikler taşımaktadır.Çevik (2006), İdealist girişimcinin özünde yaratıcılık yer almaktadır ve yaratıcı olmak ise bir takım ideal (ler)in var olmasını gerektirir; zira ideali olmayanın ne hayali ne de hedefi olur⁶¹⁷. İdealist girişimcilik, Özgüner (2015)'e göre, “Hayalini, düşünüy, umudunu ve tutkusunu veya orijinal bir şeyi veya yepyeni farklı bir işi veya kendine özgü bir iş fikrini ilk defa girişime dönüştüren orijinal girişimci”lerin stilini içeren bir girişimcilik

⁶¹⁴ A. e., s.8.

⁶¹⁵ Mert Özgüner, “Girişimcilik Tipleri ve Kişilik Tipleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Route Educational and Social Science Journal**, Cilt 2, Sayı 1, January 2015, s.150.

⁶¹⁶ Ronnie Lessem, Enterprise Development, Gower Publishing Company, 1986, England, s.173, Aktaran Top, a.g. e., s.8.

⁶¹⁷ E. Çevik, “Girişimcilerin, Girişimcilik Tipleri ile ‘Çalışma Amaçları Arasındaki İlişki’”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.69. Aktaran Mert Özgüner, “Girişimcilik Tipleri ve Kişilik Tipleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Route Educational and Social Science Journal**, Cilt 2, Sayı 1, January 2015, s.151.

türüdür. Bu türdeki idealist girişimciler kendine özgü, geleceğe yönelimli, öngörülü, idealist, ilkleri getiren, öncü ve özel bir vizyona sahiplerdir⁶¹⁸. Bu bakımdan her iki türde tanımlanan bu girişimci özellikleri birçok benzerlik taşımaktadır.

Bu türe ait girişimcilerin özelliklerini ise şöyle aktarmaktadır⁶¹⁹:

“Bu gruptaki girişimciler, geleceğe yönelimlidir. Önemli bir girişimcilik özelliğidir. Bu girişimciler hep gelecekte yaşarlar. Geleceği bugüne taşıyarak inşa ederler. İşin, hayalin veya tutkunun gelişimi, sürekliliği, kalıcılığı, takibi girişimcinin maddi çıkarlarından (güdüsünden) önce gelir. Tutku bu stilde ana motivasyondur. Yenilikçilik, hareketlilik, esneklik ve hız onların temel ilkeleridir. İstekli, arzulu, coşkulu, heyecanlı, hırslı başarıya odaklı bir kişiliğe sahiptirler. Her türlü zorluğa, kısıtlara ve çaresizliğe meydan okuma (iddia sahibi olma) ehliyetlerine sahiptirler. İş hususunda açıklık, netlik ve basitlik hâkimdir. Bugünün işi ile değil gelecekteki işle ilgilidirler. Bu girişimciler toplum içinde efsaneleşen girişimcilerdir (Çevik, 2006: 69).”

2.1.1.3.2. İç Girişimcilik

İç girişimcilik, mevcut bir organizasyonun içinde yapılan girişimciliğe atıfta bulunan bir girişimcilik türüdür; yani mevcut organizasyon içinde filizlenen yeni girişimciliği anlatır⁶²⁰. İlk kez Pinchot tarafından 1985 yılında ortaya atılan iç girişimcilik kavramı, “mevcut bir örgüt içindeki girişimcilik faaliyetlerinin tamamı” olarak tanımlanmaktadır⁶²¹. Diğer bir tanımda; işletmeler, kendi bünyelerindeki yaratıcı, yenilikçi bireylere özgürlük alanı tanıyarak ve kaynak sağlayarak onları işletme içinde birer girişimci haline getirilmesi, iç girişimcilik olarak tariflenmektedir⁶²².

İç girişimcilik, özgün karakteristik özelliklere sahip girişimcilerin diğer insanlarla etkileşim halinde ve bir örgütsel yapı içerisinde veya bir kuruluştaki başlatarak filizlendirdikleri bir girişimcilik türüdür. Top (2012)'ye göre, bu girişimcilik

⁶¹⁸ Özgüner, a. y., s.150.

⁶¹⁹ A. y., s.150.

⁶²⁰ A. y., s.150.

⁶²¹ Onay, a. g. e., s.88.

⁶²² A. Bozgeyik, **Girişimcilere Yol Haritası**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2005, s.83. Aktaran Abdullah Ballı, “Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2017, Cilt 4, Sayı 29, s.150.

türünde girişimci adayları hem kendilerini keşfederler hem de başarıyla etkileşim halinde değerlerini yoğururlar⁶²³.

Çetin rekabet şartları işletmeleri sürekli yenilik yapmaya zorunlu kılmaktadır. Onay (2015)'e göre, işletmelerin sürekli yenilik çabası, doğal olarak bu yeniliği destekleyecek çeşitli teknikleri gerektirmekte ve işte iç girişimcilik bunu destekleyen bir fonksiyonel işlev üstlenmektedir. Nitekim "İç girişimcilikte esas amaç örgüt içindeki başarılı ve yaratıcı bireyleri örgütlerin daha başarılı olması yönünde teşvik etmektir"⁶²⁴. Dolayısıyla, iç-girişimciliğin şirketin yararına olduğu nispette desteklenmesi ve teşvik edilmesi arzu edilen bir durum olmaktadır. İç girişimciliğin teşvik edilmesi, desteklenmesi ve başarıya ulaşabilmesi için de iç girişimci kimliğinin güçlendirilmesi, finansal ve yönetsel olarak desteklenmesi önemlidir⁶²⁵. Zira iç girişimcilik her ne kadar kurulu bir şirket bünyesinde filizlenip gelişse de şirketin büyüklüğünden bağımsız⁶²⁶ olup, küçükölçekli özel işletmeler ve kamu kurumları ve STK'larda önemli işlevler üstlenebilir görünmektedir.

Onay (2015)'e göre, iç girişimcilik bir değer yaratmak amaçlıdır ve bir süreç olarak iç girişimcilik; "fırsat, kaynak ve organizasyon şeklindeki üç temel olgunun karşılıklı ilişkisi ve etkileşimine dayalı"dır. Sürecin bu unsurları değer yaratma ekseninde bir araya getirilmektedir⁶²⁷.

2.1.1.3.3. Kurumsal Girişimcilik

Kurumsal girişimcilik, kurumlar tarafından yapılıyor olmasından adını almaktadır. Kurumsal girişimcilik, ölçek olarak büyük olan işletmelerin küçük ölçekli işletmelere destek vererek yeni girişimlerin oluşmasına ön ayak olduğu girişimcilik türü olarak tarif edilebilir⁶²⁸.

⁶²³Top, a.g. e., s.9.

⁶²⁴Onay, a. g. e., s.88.

⁶²⁵ Checkry J. Kasouf, "Opportunity Assessment: A Framework Integrating Positive Psychology and Environmental Variable, Working Paper, 2003, s.1. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012, s.9.

⁶²⁶ B. Antoncic ve R. D. Hisrich, "Clarifying The Intrapreneurship Concept", **Journal of Small Business and Enterprise Development**, Cilt 10 Sayı 1, 2003, s.8. Aktaran Abdullah Ballı, "Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2017, Cilt 4, Sayı 29, s.150.

⁶²⁷Onay, a. g. e., s.88.

⁶²⁸ B. Tunç, "İşletmelerde Yaratıcılık Yenilikçilik Girişimcilik Yönetimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, 2007, s.83. Aktaran Mert Özgüner, "Girişimcilik Tipleri ve Kişilik Tipleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme", **Route Educational and Social Science Journal**, Cilt 2, Sayı 1, January 2015, s.150.

Bu girişimcilik türünün ortaya çıkışındaki temel hareket noktası, tek başına herşeyin üretildiği bütünleşmiş tesis yapısını kurmak yerine bir başka alternatif olan daha küçük parça, modül ve işleri bağımsız küçük girişimcilere devredilerek yapılmasını sağlamaktır. Böylece milli girişimciliğin geliştirilmesi ve milli geleceğin inşa ederken, aynı zamanda küçük ölçekli girişimcileri korumak, bağımsız iş yapmalarını teşvik etmek, yönlendirmek, teknoloji desteği vererek ve iş birliği yaparak olası dalgalanmalardaki riski azaltmak ve faydayı arttırmaktır⁶²⁹.

Kurumsal girişimciliğin günümüzde büyük ölçekli işletmelerce, özellikle de otomotiv sektöründe, yaygın olarak kullanılan bir girişimcilik türü olduğunu biliyoruz. Kurumsal girişimciliğin ortaya çıkışını 1929 dünya ekonomik buhranı ile İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki konjenktüre dayalı olarak aktaran Top (2012)'ye göre, kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi şöyle olmuştur⁶³⁰:

“Kurumsal girişimcilik 1929 dünya ekonomik buhranı ile İkinci Dünya Savaşı yıllarının sonuna kadar süren olağanüstü durumlar nedeniyle ortaya çıkan bir girişimcilik örneğidir. Daha sonra ekonomik açıdan da olumlu yönleri olduğundan geliştirilen bir girişimciliktir. Genel anlamda büyük işletmelerin veya küçük işletmelerin kendi aralarında küçük girişimcileri organize eden üst girişimciliktir. Daha çok olağanüstü koşulların gerekli kıldığı bir model olarak ortaya çıkmışsa da iki ana ekonomik amacın gerçekleştirilmesinde teşvik edilmişlerdir. Birinci amaç ekonomik koşullar altında ezilen KOBİ'lere destek olmak ve onların ayakta kalmalarını sağlamaktır. Aynı zamanda girişimcilik ruhunu canlı tutmak ve toplumun değişim yönündeki taleplerine cevap veren yeni girişimciliği teşvik etmek ve geliştirmek için bir misyonu yerine getirmektir. Günümüzde de iyi örgütlenmesi halinde aynı misyonu başarı ile yerine getirmektedir. İkinci amaç ise ülkenin ekonomik çıkarlarını uzun dönemli olarak garanti altına alacak yeni girişimlerin kurulmasını kolaylaştırmaktır”.

⁶²⁹ Small Business in Japan, White Paper on Small and Medium Enterprises in Japan, 1986, Japan, s.108. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012, s.12.

⁶³⁰ Susumi Watanabe, “Subcontracting, Industrialization and Employment Creation”, **International Labor Review**, Volume 104, no 2, July-August 1984, pp.63. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012, s.12.

2.1.1.3.4. Profesyonel – Yönetici Girişimcilik

Bir girişimcilik türü olarak profesyonel yöneticilik ekonomik kriz dönemleriyle ilişkili olarak, özellikle de 1980'lerde “zor durumlara düşen girişimcilerin, işletmelerini yeniden yapılandırarak yeni teknoloji ve yeni yönetim becerileri ile donatılıp, büyük ekonomik kaybın önüne geçme çabaları sırasında yaygınlık kazanmış” olarak ortaya konmaktadır⁶³¹. Bununla birlikte, günümüzde hızlı gelişen teknolojik dünyamızda KOBİ'lerin benzer durumlarla sıkça karşılaştığı ve yeni nesil kuşaklara yönetimi devrettikleri veya kısmen ya da tamamen satarak işten çıkış sağladıkları bilinmektedir. Her iki durum, koşulların değişiminin getirdiği esneklik ve yeni kabiliyetler nedeniyle benzerlik göstermektedir. Benzerlik dolayısıyla her iki durumda da geçerli olacağını tahmin ettiğim profesyonel yöneticiliğin bir tanımını Top (2012) şu şekilde vermektedir⁶³².

“Büyük işletmeler ve özellikle iyi yönetilemeyen KOBİ'lerin önceden kendilerinin yürüttüğü faaliyetlerin birini, birkaçını veya bazılarını o bölümleri ile etkin yöneticilere kiralanmaları veya satılmalarıdır. Diğer bir anlatımla stratejik bağlamda bir değişimin ve esneklik faktörünün yeniden kazandırılmasının, odaklanmanın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan farklı girişimciliktir”.

Profesyonel girişimcilik, bir diğer adıyla ‘yönetici girişimcilik’ olarak da anılmaktadır. Profesyonel girişimcilik, bir kurumsal organizasyonun liderlik edebilecek ya da yönetebilecek bir başka kişiye satılması veya devredilmesidir⁶³³. Profesyonel olarak bakıldığında yeni bir girişimci işletmeyi devralırken bir diğeri ise işletmeyi devrederek çıkış yapmaktadır.

Profesyonel girişimcilik bağlamında devralma işlemi organizasyon içinden biri olabileceği gibi organizasyon dışından biri de olabilmektedir. Top (2012), “işletmelerin işletme içinden ehil bir kişiye veya işletme dışından ehil bir kişiye devredilmesi veya satılması” olarak tanımlamaktadır⁶³⁴.

⁶³¹Top, a.g. e., s. 14.

⁶³²A. e., s. 14-15.

⁶³³Özgüner, a. y., s.150.

⁶³⁴ Steve Shirley, “Corporate Strategy and Entrepreneurial Vision”, **Long Range Planning**, Vol. 22, No. 6, 1989, s.108. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012, s. 14.

2.1.1.3.5. Teknoloji Girişimciliği – Teknik Girişimcilik

Teknoloji girişimciliği ya da bilinen diğer adıyla teknik girişimcilik, yenilik içeren araştırma geliştirme (ar-ge) faaliyetlerinin finanse edilmesini ve yönetilmesini içine alan bir ekip girişimciliğidir⁶³⁵.

Teknoloji girişimciliği ile ilgili bulgu ve gözlem alışverişinde bulunmak için araştırmacılar ilk kez Ekim 1970'te Purdue Üniversitesi'nde bir sempozyumda bir araya gelinmiştir⁶³⁶.

Teknolojik girişimcilik, yüksek eğitim düzeyine, inovasyon yönetimi deneyimine ve teknik bilgiye sahip girişimcilerin ileri teknolojiye yönelik projelerinin hayata geçirilmesini ve finansmanı içine alan kapsamlı bir süreç olarak tanımlanmaktadır⁶³⁷.

Teknolojik girişimcilik tanımı içeren 1970 ile 2011 yılları arasındaki 63 dergiden 93 makaleyi tarayarak tanımları analiz eden Tony Bailetti, yapılagelen tanımların şunlarla ilgili olduğunu tespit etmektedir⁶³⁸:

“i) mühendis veya bilim adamlarının sahip olduğu küçük işletmeleri işletmek; ii) belirli bir teknoloji için problem veya uygulamaları bulmak; iii) yeni girişimler başlatmak, yeni uygulamalar sunmak veya bilimsel ve teknik bilgiye dayanan fırsatları kullanmak; ve iv) teknoloji değişikliği üretmek için başkalarıyla çalışmak.”

Bailetti (2012), aralarında Nicholas ve Armstrong (2003), Jones-Evans (1995), Venkataraman ve Sarasvathy (2000), Liu v.d. (2005), Garud ve Karnøe (2003), Jelinek (1996) gibi araştırmacıları anarak teknolojik girişimcilik üzerine yapılan kavramsal tanımların içinde şu karakteristik özelliklerin yer aldığını belirtmektedir⁶³⁹:

“Teknoloji tabanlı bir işletmenin organizasyonu, yönetimi ve risk taşıması... Sorun arayışında çözümler...Yeni bir teknoloji girişiminin kurulması...

⁶³⁵ Top, a.g. e.,s. 16.

⁶³⁶ Tony Bailetti, “Technology Entrepreneurship: Overview, Definition, and Distinctive Aspects”, **Technology Innovation Management Review**, February 2012, (Çevrimiçi) www.timreview.ca, 12 Haziran 2019, s.6.

⁶³⁷ Özgüner, a. y., s.151.

⁶³⁸ Bailetti, a. y., s.6.

⁶³⁹ A. y., s.6.

Girişimcilerin, ortaya çıkan teknoloji fırsatlarından yararlanmak için kaynakları ve yapıları kullanma yolları... Belirsiz verileri yorumlamak için ortak çaba... Teknoloji çabalarını sürdürmek için ortak anlayış ve teknolojik değişimi sağlamak için sürekli, koordine çabalar...”

Top (2012) ise teknolojik girişimciliği teknik girişimcilik olarak adlandırmakta ve ekip yönetimi yönüne vurgu yapmaktadır. Ona göre teknik girişimcilik, bir nevi bir ekibin ya da teknik ortaklığın girişimidir. Bir başka deyimle, “bu tür girişimcilik bir grup tarafından kurulmaktadır⁶⁴⁰.

2.1.1.3.6. Sosyal Girişimcilik ve evreci (Eko) Girişimcilik

Sosyal girişimcilik, topluma ve çevreye duyarlılığı esas alan girişimcilik türüdür. Olsen ve Galamidi (2009)’nin, yoksulluk, sağlık, evre, insan hakları gibi toplumsal sorunlardan ve ihtiyaçlardan başlayan ve bunlara sosyal etki, inovasyon ve sürdürülebilirlik çerçevesinde çözüm sunmayı hedef alan projeleri meydana getirme işlevi olarak tanımladığı aktarılmaktadır⁶⁴¹.

Sosyal girişimciliğin oluşmasında ve yaygınlaşmasında birçok farklı etmenin rol oynadığından bahsedilmektedir. Başlıcaları şunlardır:

- İbrahim Ballı’ya göre, ekonomik eşişsizlikler ve dengenin daha da bozulması, kamusal hizmetlerde devletin azalan fonksiyonu ve yetersiz kalışı, çevresel kirlilik, sağlık alanındaki artan krizler, STK’ların toplumsal rollerindeki artış sosyal girişimciliğin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır⁶⁴².
- Sosyal girişimciliğin yaygınlaşmasındaki faktörler ise, Nicholls (2006)’ya göre, toplumsal hareketlenmelerdeki ivmenin artışı, küresel refahın artışı ve kişi başına düşen payın yükselmesi, demokrasinin küresel boyutta artışı, eğitim düzeyi ve iletişim olanaklarının artışı gibi faktörler etkili olmaktadır.

⁶⁴⁰ Herbert I. Fufeld, **The Technical Enterprise: Present and Future Patterns**, Ballinger Publishing Company, Massachusets, 1986, s.7. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşiş Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012, s.16.

⁶⁴¹ S. Olsen ve B. Galamidi, “**Managing Social and Environmental Impact: A New Discipline For A New Economy**”, Journal Of World Affairs, 2009, Cilt 15, Sayı 2, s.26. Aktaran Abdullah Ballı, “**Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2017, Cilt 4, Sayı 29, s.151.

⁶⁴² Abdullah Ballı, “**Girişimcilik, Girişimcilik Türleri ve Girişimci Tipolojileri zerine Bir Araştırma**”, İnternet erişim: <https://www.academia.edu/37735874>, 4 Haziran 2019, s.6.

Sosyal girişimcilik, hayatın pek çok alanında ve birden çok farklı aktör üzerinde etkili olabilmektedir. Sosyal girişimciliğin önemini belirten Daviddson (2004)'e göre ise "sosyal girişimcilik tüketicilere yeni seçenekler sunarken rekabet halindeki üreticiye ise ürünlerini değiştirme zorunluluğu getirme yoluyla piyasada değişiklik yaratacak faaliyetlerin başlatılması"nda⁶⁴³ rol oynamaktadır. Sosyal girişimcilik, piyasalara bir hareketlilik kazandırarak canlılık yaratmakta, sosyal ve çevresel problemlerin giderilmesinde hızlandırıcı bir etki yaratmakta; inovasyona, sürdürülebilirliğe, ilerlemeye katkı sunmakta, sosyo-ekonomik problemlerin çözümüne ciddi düzeyde katkı sunmakta, temel hak ve özgürlüklerin gelişiminde etkili olmaktadır⁶⁴⁴.

Çevreci girişimcilik veya diğer bir tabirle eko-girişimcilik kavramı sosyal girişimciliğin çevreye odaklı özel bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevreci girişimcilik, çevresel problemlere ve ihtiyaçlara odaklanan ve bunların yarattığı fırsatları ve yenilikleri çevre bilinci ile değerlendiren girişimcilik türüdür⁶⁴⁵.

Çevreci girişimcilik, çevresel sorunların içindeki fırsatları ortaya çıkaran ve çözüm sunan bir girişimciliktir. Çevreci girişimcilik, çevreye karşı duyarlılığın arttığı 1990'lı yıllardan beri atıkların değerlendirilmesi, çevre dostu üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, kirliliğin önlenmesi, doğal kaynaklardan etkin yararlanılması gibi çeşitli çevre temalı konularda yeni girişimcilik fırsatları sunmaktadır⁶⁴⁶.

2.1.1.3.7. Girişimci Girişimciliği

Bir diğer girişimcilik türü ise girişimci girişimciliğidir. Girişimci girişimciliği deneyimli olan girişimcilerle ilgilidir. Başarılı bir girişimcilik deneyimine sahip girişimcilerin bir bölümü, kendi girişimlerini satarak yeni fırsat alanlarına yönelirler. Bu deneyimli, başarılı girişimciler, yeni girişimcilerce başlatılan fırsatlara odaklanırlar. Dolayısıyla girişimci girişimciliği işte bu deneyimli olan girişimcilerin yeni girişimcilere odaklandığı girişimcilik türüdür. Çok deneyimli girişimci ile yeni başlayan deneyimsiz girişimciyi bir araya getiren bu girişimcilik türünü Top (2012)'ye göre şu karşılıklı kazanım temeline oturmaktadır: "İyi projesi olan, iyi fikri olan ve sağlam bir yenilik geliştirip de bunları eyleme sokmakta güçlük çeken girişimciler için rasyonel bir ortak, iyi bir finansör, yeni bir motivasyon, iyi bir organizatör, cesur ve sağlam bir

⁶⁴³ Sincer, a.y., s.39-40.

⁶⁴⁴ Ballı, a. y., s.6.

⁶⁴⁵ Tunç, a. y., s.151.

⁶⁴⁶ A. e., s.17.

arkadaştır". Buiş birliğinden hareketle, girişimci girişimciliğinde öne çıkan ve başarıda rol oynayan önemli bir unsur olarak 'ortak iş yapma kültürü' olarak öne ıkmaktadır⁶⁴⁷.

2.1.2. Girişimciliği Etkileyen Faktörler

Girişimcilik faaliyetleri çok geniş bir kapsamda gerçekleştirilmekte olduğundan, çeşitli disiplinlerin ilgi odağında olup geniş bir alanı etkilemektedir. Etkilediği bu geniş alanda bugüne değin yapılgelen araştırmalarda girişimciliği etkileyen pek çok faktör ortaya konmuştur. Bu alışmalar incelendiğinde, girişimciliği etkileyen unsurlar olarak ortaya koydukları faktörlerin yaklaşım, ölçek, kategorizasyon, disiplin vb. bakımlardan farklılık taşıdıkları görülmektedir.

Seyfi Top'un Girişimcilik Keşif Süreci adlı kitabında yer alan öğeler ekseninde yapılan okuma ve araştırmalardan hareketle, gişirimcilik sürecini etkileyen faktörlerin kategorizasyonunda aşağıda sunulan türlerle karřılařılmıřtır⁶⁴⁸:

- Disipliner olarak incelendiğinde ise, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk, politika, biyolojiye göre de etkili olan faktörlerin farklılaştığı görülmektedir.
- Ölçek bakımından bazı çalışmaların bunları ekonomik olarak makro ve mikro ölçekli faktörler olarak ortaya koymaktadır. Bazıları ise düzey olarak bunları bireysel, çevresel ve firma düzeyinde şeklinde ayırmaktadır⁶⁴⁹.
- Bazı yaklaşımlar girişimcilik türlerinden hareketle bireysel girişimcilik ve kurumsal gişirimcilik unsurlarını ele almaktadır. Sarason vd. (2006)'dan aktaran İşcan ve Kaygın (2011)'e göre, mevcut girişimcilik teorilerinin çoğu ya girişimciye ya dakurumsal teorilere odaklanır⁶⁵⁰.

⁶⁴⁷ A. e., s. 16-17.

⁶⁴⁸ A. e., s. 219-250.

⁶⁴⁹ Ömer Faruk İşcan ve Erdoğan Kaygın, "niversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, Cilt 15, Sayı 2, s.446.

⁶⁵⁰ Y. Sarason, T. Dean ve J.F. Dillard, "Entrepreneurship As The Nexus of Individual and Opportunity: A Structuration View", **Journal of Business Venturing**, 21, 2006, s. 289. Aktaran Ömer Faruk İşcan ve Erdoğan Kaygın, "niversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, Cilt 15, Sayı 2, s.446.

- Bazılarının girişimciyi etkileyen faktörler ve bazılarının ise girişimcilik sürecini etkileyen faktörler bazı olarak bu faktörleri kategorize ettiği görülmektedir.
- Girişimcilikte etkili olan faktörlerin referans aldığı kapsam bakımından ele alırsak kimilerinin davranışı, kimilerinin kişiliği, kimilerinin de oluşan durumu referans noktası aldığı görülmektedir.
- Bu faktörlerin girişimcilik üzerindeki olumlu/olumsuz etkisine göre de farklılık taşıdığı görülmektedir. Ortaya konan bazı faktörler girişimciliği teşvik edici, motive edici iken, bazıları ise girişimciliğin önünde engel teşkil etmekte ve girişimcilik niyetini ya da eğilimini olumsuz etkilemektedir.
- Girişimciye referansla, bu faktörlerin bazıları dışsal faktörler iken, bazıları ise içsel faktörlerdir.

Tez kapsamında aşağıda psikoloji, sosyoloji ve ekonomi disiplinlerinden çeşitli yaklaşımların ele aldığı faktörleri, bireyi girişimci olmaya yönelten ya da motive eden içsel-dışsal faktörler olarak ayırarak unsur bazında inceleyeceğiz.

2.1.2.1. Girişimciliği Etkileyen İçsel ve Dışsal Faktörler

Literatürde motivasyon teorileri olarak bilinen ve girişimciliği olumlu etkileyen faktörleri konu alan yaklaşımlar, bireyi girişimci olmaya yönelten ya da motive eden içsel-dışsal faktörlere verdikleri ağırlığa bağlı olarak durumsal teoriler (ya da kapsam, content) ve süreç teorileri (ya da yapısal) olarak adlandırılmakta ve ikiye ayrılmaktadır.

Durumsal teoriler, bireylerin ihtiyaçlarının bir ifadesi olarak içsel dürtü ve unsurlara bağlı olarak girişimcilik davranışlarını doğuran faktörlere ağırlık verirken, süreç teorileri ise bireylerin dışında gelişen ve girişimcilik davranışlarına yol açan dışsal faktörlere ağırlık verir⁶⁵¹.

2.1.2.1.1. İçsel Faktörler

Durumsal teoriler, duruma özgü olarak hissedilen ihtiyaçlardan (fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlar, sözelimi güvenlik, sevgi, itibar, statü, kendini gerçekleştirme, başarı, aidiyet vb.) ve özel koşullanmış davranışlardan (tutum, normlar, kişisel

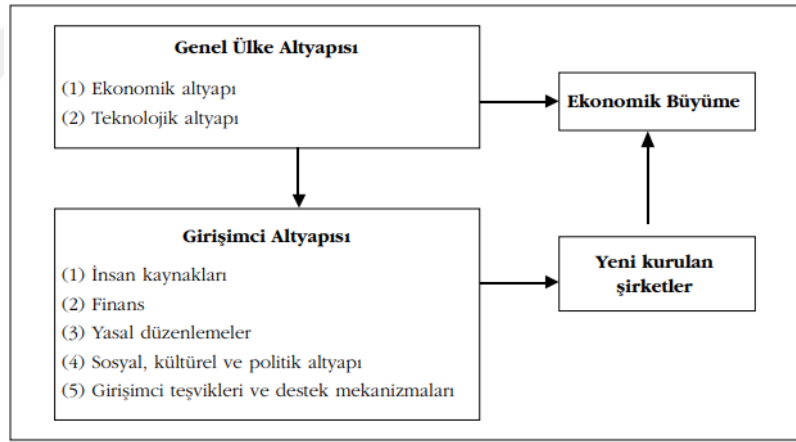
⁶⁵¹ Top, a.g. e., s.222.

birikim) hareketle bireyleri girişimciliğe motive eden faktörleri ele almakta olup, davranış odaklı teori ve modeller ileriki bölümde, “2.3. Girişimcilik Eğilimi” başlığı altında detaylı incelenmektedir.

2.1.2.1.2. Dışsal Faktörler

Birey, içinde yaşadığı ve hayatını sürdürdüğü sosyo-ekonomik ortama göre şekillenir. Girişimci bireyler de bu sosyo-ekonomik ortamda şekillenir. Dolayısıyla içsel faktörler gibi, girişimciliği şekillendiren dışsal faktörleri de değerlendirmek çok önemlidir.

Makro perspektiften bakıldığında ülkenin sosyo-ekonomik göstergeleri, teknolojik altyapısı, politika araçları, girişimcilik altyapısı gibi çeşitli çevresel faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. TÜSİAD tarafından yayınlanan Türkiye’de Girişimcilik adlı çalışmada girişimcilik faaliyetleri için köşe taşları olarak adlandırılan ve girişimciliği doğrudan etkileyen faktörlere yer verilmiştir.

Şekil 19: Girişimciliği Etkileyen Faktörler

Kaynak: Dilek Çetindamar, “Türkiye’de Girişimcilik”, **Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)**, Yayın No. TÜSİAD-t/2002-12/340, Aralık 2002, (Çevrimiçi) <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1880-turkiyede-girisimcilik>, 2 Haziran 2019, s.48.

TÜSİAD raporuna göre, girişimcilik faaliyetlerini etkileyen unsurlar ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Bir ülke için geçerli olan faktörler, bir başka ülke için geçerli olmayabilir. Her ülkenin tarihsel gelişme dinamiklerinin kendine özgü oluşu bu farklılığın temel sebebini oluşturur. Ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik

yapılar, ülkeden ülkeye değişiklik gösterir ve biri için geçerli olan faktörler bir diğeri için geçerli olmayabilir, aksine engelleyici olabilir⁶⁵².

Top (2012)'ye göre, girişimciliğin ön plana çıkmasında etkili olan faktörler şunlardır: Küreselleşme, Ar-Ge çalışmalarının daha bağımsız hale gelmesi, buluş ve yeniliklerin artması, teknolojinin yayılabilirliği, otomasyonun artması, bilgi akışının hızlanması, girdi kompozisyonunun değişmesi, bilginin işleme ve dağıtım maliyetlerinin düşmesi, piyasa rekabet yapısının değişmesi. Ona göre, “ekonomik durgunluk, yoğun şekilde işten çıkarmalar, işsizlik, yeni teknolojiler insanları (değişime) kendi işlerini kurmaya yönlendirmektedir”. Bunlara ilave olarak, Top (2012) girişimcilik faaliyetinin öne çıkmasında etkili olan diğer çevresel faktörler arasında şunları anmaktadır: “Pazarın gelişme oranı ve yönü, sektörün dayandığı teknolojiler, sermaye maliyetinin uygunluğu ve sermayeye ulaşılabilirlik, Küçük ve esnek ölçeklerin öne çıkması ve etkinliği, pazardaki iş birliği olanakları” ile birlikte, “...toplumun kültürel, sosyal, politik, ekonomik çevresinin değişimi ve işe olan uygunluğudur”⁶⁵³.

Korkmaz (2000)'den aktaran Özdemir ve Mazgal (2012)'ye göre, girişimciliği etkileyen dışsal faktörler arasında (a) çevresel faktörler ve (b) örgüt yapısıyla ilgili faktörler önemli rol oynamaktadır. Ekonomik şartlar, yatırım sermayesinin temin edilebilmesi, insan kaynağı ve danışmanlık hizmetlerinden istifade edebilme, mevcut girişimcilik örnekleri, tüketiciye aktarılan değer gibi unsurlar çevresel unsurlar arasında yer alırken; coğrafi lokasyon, bilgi beceri ve deneyimler, ilişkiler, motivasyon gibi örgüt yapısı ile ilişkili unsurlar da rol oynamaktadır⁶⁵⁴.

Girişimciliği etkileyerek girişimcilik eğiliminde etkili olan faktörler, doğuştan gelen unsurlar olduğu kadar sonradan gelişen çeşitli dışsal unsurlarla da yakından ilişkilidir. Cinsiyet, yaş, eğitim, aile, kırsal-kentsel alanda yaşam, ekonomik çevre,

⁶⁵² Dilek Çetindamar, “Türkiye’de Girişimcilik”, **Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)**, Yayın No. TÜSİAD-t/2002-12/340, Aralık 2002, (Çevrimiçi) <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1880-turkiyede-girisimcilik>, 2 Haziran 2019, s.47.

⁶⁵³ Top, **a.g. e.**, s.35.

⁶⁵⁴ S. Korkmaz, “Girişimcilik ve Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma”, **H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 18, 2000. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.92.

sosyal normlar, iş tecrübesi, rol modelleri gibi girişimcilik eğilimini etkileyen çeşitli dışsal unsurlar yer almaktadır⁶⁵⁵.

Girişimcilik eğilimini etkileyen dış faktörler, bir başka kaynağa göre (a) aile ve sosyal çevre, (b) kültür ve eğitim, (c) yasal, siyasal ve idari faktörler, (d) mali çevre⁶⁵⁶ olarak sıralanmaktadır. Kök (2007) ise, girişimci kişiliğe etki eden olarak değerlendirdiği faktörleri (a) ailenin etkisi, (b) eğitimin etkisi ve (c) diğer faktörler olmak üzere üç grupta incelenmektedir⁶⁵⁷.

2.1.2.1.3. Ekonomik Çevre ve ve Girişimcilik İlişkisi

Ekonomik çevre şartları, girişimciliğin varlığı için şart olan çeşitli faktörleri içerir. Ekonomik çevrenin tanımını veren Top (2012)'ye göre, ekonomik çevre şunları barındırır⁶⁵⁸:

“Düşük fiyat, yüksek kalite ve memnuniyet bekleyen müşterileri; yasal, politik, sosyal, ekonomik değişimlere yol açan teknolojileri; birbirleri ile yoğun, dinamik, esnek ve aşırı mücadele içinde rekabet eden milyonlarca işletmeyi (tedarikçi ve rakipleri); nitelikli, becerikli, deneyimli, is ve yönetim gücünü oluşturan beşerî sermayeyi; fiziki, fikri ve finansal sermayeyi oluşturan kurum ve piyasaları; girişimcilere gerekli olan her türlü kaynağı sağlayan faktör piyasalarını barındırır”.

Girişimcilik faaliyetlerinin ekonomik kalkınmada rol oynayabilmesi için girişimcinin içinde bulunduğu girişimcilik ekosistemi, çok önemli bir paya sahiptir. Girişimcilik ekosistemi yasal çerçeveyi ve ekonomiyi de içeren çevre şartlarından oluşur. Bir başka deyimle yasal yapı ve ekonomik yapı içiçe geçen ve girişimcilikte etkili olan dışsal faktörlerdir. Nitekim Göksel ve Ulucan (2018)'in de belirttiği gibi, “...

⁶⁵⁵ Mazlum Çelik ve Asiye Gölpek Karababa, “Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1, s.58.

⁶⁵⁶ A. Esen, A. ve K. Çonkar, “Orta Anadolu (Konya, Kayseri, Sivas ve Tokat) Girişimcilerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri, İşletmecilik Anlayışları ve Beklentileri Araştırması”, **Konya Ticaret Odası Yayınları**, 18, Konya, 1999, s.6. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.92.

⁶⁵⁷ S. Kök, “Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Kadın Girişimciliği”, **Denizli Ticaret Odası Ekonomik Araştırma Serisi**, Yayın No 1, Denizli, 2007, s.42. Aktaran Mazlum Çelik ve Asiye Gölpek Karababa, “Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1, s.58.

⁶⁵⁸ Top, a.g. e., s.57.

ekonomik ortamın uygunsuz oluşu, karmaşık ve idari süreçlerin varlığı, yetersiz finansman desteği ve negatif faktörler girişimcilerin karşısına yeni iş kurma konusunda bir zorluk olarak çıkmaktadır⁶⁵⁹.

Girişimcilikte rol oynayan bir diğer etken ise, maliye politikalarıdır. Olumlu bir maliye politikası sonucunda ülkede girişimcilik için uygun bir mali çevre oluşturulabilmekte, milli gelirden Ar-Ge harcamalarına ayrılacak payarttırılarak, arge çalışmaları teşvik edilerek ülkedeki patent sayısı artırılabilenekte, bilim insanı, teknisyen ve mühendis olarak eğitim gören ve çalışan nitelikli insanların sayısında bir artış ortaya çıkmaktadır⁶⁶⁰.

Girişimciliğin gelişip-gelişmemesinde yasal düzenlemelerin, ekonomi politikalarının ve bürokratik mekanizmaların da önemli payı vardır. Ülkedeki yasal, idari ve bürokratik mekanizmanın girişimciliği kolaylaştırdığı ve teşvik ettiği ortamlarda girişimcilik daha rahat kök salıp gelişebilecektir⁶⁶¹. Özellikle de hukuksal düzenlemeler alanındaki şirket hukuku, iş hukuku, vergi hukuk, fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili yasa ve düzenlemeler girişimcileri etkileyen önemli çevresel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Girişimciliği etkileyen ekonomik çevre faktörlerini de içeren geniş kapsamlı bir başka çalışma ise, Babson College ve London School of Economics iş birliği ile oluşturulan Dünya Girişimcilik Platformunun araştırmalarından derlenen unsurları ele almaktadır. Buna göre, girişimciliği etkileyen ana faktörler girişimcilik altyapısı ve ülke altyapısıdır⁶⁶²:

- “Girişimcilik alt yapısı; devlet politikaları, devlet programları, eğitim, finans, Ar-Ge transferi, ticari alt yapı, iç pazarın dışa açık olması, fiziksel altyapı ve kültürel normlar.”

⁶⁵⁹ Aykut Göksel ve Serhat Ulucan, “Girişimcilik Eğilimini Etkileyen Faktörlere İlişkin Çok Boyutlu Bir Analiz: Orta Öğretimde Bir Araştırma”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Mayıs 2019, Cilt 18, Sayı 1, s.4.

⁶⁶⁰ Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.94.

⁶⁶¹ R. İraz, “Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobiler”, Çizgi Kitabevi, 2.Baskı, Konya, 2010, s. 166. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.94.

⁶⁶² D. Börü, “Girişimcilik Eğilimi Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Marmara Üniversitesi**, Yayın No 733, İstanbul, 2006. Aktaran Şevkinaz Gümüsoğlu ve Burcu Karaöz, “Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, Haziran 2014, s.100.

- “Ülke alt yapısı; devletin rolü, ekonominin dışa açıklığı, finans sektörünün etkinliği, teknoloji yoğunluğu, esnek işgücü pazarı, yasal kurumlar, ekonomik büyüme, sosyal, politik ve kültürel ortam”.

Literatürde yer alan ve girişimcilik sektörünü ve girişimcileri etkileyen başlıca ekonomik çevre faktörleri arasında şunlar da sayılmaktadır⁶⁶³:

- Araştırma geliştirme, teknoloji ve patent transferlerini yapan kurumlar,
- Girişimcilik konusunda eğitim veren kurumlar,
- Ticari ve profesyonel alt yapılar,
- Pazar açıklığı,
- Finansal destekler,
- İyi işleyen faktör ve kaynak piyasaları,
- Girişimci iş ağıları,
- Ciddi ve uzun vadeli bir sanayi ve girişimcilik politikaları,
- Maliye politikaları⁶⁶⁴,
- Yasal, Siyasal ve İdari Faktörler⁶⁶⁵

2.1.2.1.4. Aile ve Girişimcilik İlişkisi

Girişimciliği etkileyen bir diğer önemli faktörlerden birisi de ailedir. Aile, bireyin doğumdan itibaren deneyim oluşturmaya, kendisini ve diğer insanları tanımaya başladığı ve ilk eğitimi aldığı kurumdur⁶⁶⁶. Bir başka deyimle, bireyin ilk temeleri ailede atılmakta ve şekillenmektedir.

Literatürde, ailenin girişimcilikteki rolü üzerine etkisini araştıran çalışmalarda bu etkinin çeşitli alt unsurlarla ilişkili olduğunu gösteren çeşitli sonuçlara ulaşıldığı aktarılmaktadır. Sözgelimi çocuğun ailede aldığı güven duygusu, sosyal normlar, ailenin yetiştirme tarzı, ailedeki kararlara katılma kültürü, girişimcilikte aile desteği,

⁶⁶³ Top, a.g. e., s.57.

⁶⁶⁴ Özdemir, a. y., s.94.

⁶⁶⁵ A. y., s.92.

⁶⁶⁶ N. Tabak, “İlköğretim 1.Kademe Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne-Baba Tutumları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi**, Afyon, 2007, s.48. Aktaran Adnan Çelik, Mehmet İnce ve Sezen Bozyiğit, “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ekim 2014, Cilt 7, Sayı 3, s.115.

ailede kendi işini yapan kişilerin varlığı, girişimcilik anlayışının ailede onay görmesi, ailenin sosyo-ekonomik (gelir, meslek, eğitim düzeyi, toplumsal statüsü gibi) durumu gibi aileyle ilişkili etkenlerin girişimciliği etkileyen motivasyonel unsurlar arasında olduğu görülmektedir.

Ailenin sosyo-ekonomik göstergeleri girişimcilikte önemli faktörler olarak rol oynamaktadır. Bireyin girişimci olması durumunda sosyo-ekonomik faktörler dolayısıyla, sözgelimi ailenin gelir düzeyine göre ekonomik olarak desteklenmesine, statüsünü ve sosyal çevresini etkin kullanabilmesine yol açarak destekleyebilmektedir. İlhan (2003)'e göre, ailenin sosyalleşme işlevinin yanı sıra ebeveynlerin mesleği, eğitim düzeyi, ekonomik durumu ve toplumsal statüsü vb. sosyo-ekonomik göstergeleri girişimciliği etkilemektedir⁶⁶⁷.

Ailede bir girişimcinin varlığı gibi aile içindeki sosyal normlar girişimciliği motive etmektedir. Yapılan araştırmada ailesinde veya yakın aile çevresinde girişimci bulunan bireylerin girişimci olma eğiliminin daha yüksek olduğu bulunmuştur⁶⁶⁸. Duygulu (2008) tarafından yapılan araştırmada girişimcilerin aile meslekleri, ailelerinin kendi işlerine sahip olup olmadıkları gibi faktörlerin girişimcilikte etkili olduğu sonucuna varılmıştır⁶⁶⁹.

Aile içindeki ortam, bireyin gelişiminde özgüven kazanmasında ve sosyalleşmesinde etkili olmaktadır. Aile ortamı ve yetiştiriliş, bireyin güven hissetmesi, kişiliğinin gelişimi, sosyalleşme ve eğitim gibi fonksiyonlar girişimcilik üzerinde önem taşımaktadır⁶⁷⁰.

Girişimci adayının girişimcilik kararı çeşitli ailesef faktörlerden etkilenmekte ve bunlar çocukluktan desteklenmiş unsurlar olabilmektedir. Girişimcilik aile içinde

⁶⁶⁷ Adnan Çelik, Mehmet İnce ve Sezen Bozyiğit, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma", **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ekim 2014, Cilt 7, Sayı 3, s.115.

⁶⁶⁸ Esra Sincer, "Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik", **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.59.

⁶⁶⁹ Ethem Duygulu, "Algılanan Kurumsal Görünüm, Proaktif Kişilik Özelliği ve İş Kurma (Girişimcilik) Tutumu: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2008, s.114.

⁶⁷⁰ M. K. Çonkar ve A. Esen, "Orta Anadolu (Konya, Kayseri, Sivas ve Tokat) Girişimcilerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri, İşletmecilik Anlayışları ve Beklentileri Araştırması", **Konya Ticaret Odası**, Konya, 1999. Aktaran: Berfu İlter, "Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği", Doktora Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Nisan 2008, s.31.

veya çevresinde destekleniyorsa, birey girişimci olmak için yeterli imkân ve şartlara sahip olduğunda bu kültür yerleşir (Demircan, 2000: 24)⁶⁷¹. Yetiştirilme tarzı, verilen kararlarda ailenin desteklemesi, girişimciliğin aile içinde destekleniyor oluşu gibi faktörler, bireyin girişimci olmasında başlıca motivasyon faktörleri arasındadır⁶⁷².

Aile üyeleri, özellikle anne ve baba çocukların rol modelidir; çocuklar, onların tutumlarını örnek almakta ve benzer şekilde davranmaktadır. İrmış ve Barutçu (2012), rol model olmaları nedeniyle ailenin girişimcilik eğilimi üzerinde önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir⁶⁷³.

2.1.2.1.5. Yaş, Cinsiyet ve Girişimcilik İlişkisi

Girişimciliği etkileyen demografik unsurlardan olan yaş ve cinsiyet ile girişimcilik arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan çeşitli araştırma çalışmalarda erkek cinsiyetinin girişimcilikte ağırlıklı olduğu ve girişimcilik yaşının ise değişmekle birlikte 25-45 yaş arasında ağırlık kazandığı görülmektedir. Çelik ve Karababa (2018)'ya göre Dünya genelinde girişimciliğe 25 yaş üstünde başladığı ve cinsiyet dağılımı bakımından girişimcilerin yüksek oranda erkek olduğu ve Hindistan'da girişimcilik kariyerinin 22 ile 44 yaşları arasında başladığı belirlenmiştir⁶⁷⁴.

Girişimcilerin ağırlıklı olarak erkek cinsiyetinde olduğunu ortaya koyan istatistiksel araştırmalar, cinsiyet bağlamında ele alındığında toplumsal rollerle ve sosyolojik unsurlarla ilişkili olup, zaman içerisinde kadınların lehine değişim gösterdiği görülmektedir. Geleneksel olarak kadınların ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı gibi rolleri ve erkeklerin aile geçimini üstlenen roller girişimcilik tutumunda etkili olmaktadır. Banon ve Lloret (2016)'ya göre, erkeklerin iş kurması ve kadınların

⁶⁷¹ Göksel, a. y., s.4.

⁶⁷² A. y., s.4.

⁶⁷³ A. İrmış ve E. Barutçu, "Öğrencilerin Kendilerini Girişimci Bir Kişiliğe Sahip Görmelerini ve İş Kurma Niyetlerini Etkileyen Faktörler: Bir Alan Araştırması", **Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 26, Sayı 2, 2012, s.1-25. Aktaran Adnan Çelik, Mehmet İnce ve Sezen Bozyiğit, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma", **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ekim 2014, Cilt 7, Sayı 3, s.115.

⁶⁷⁴ Mazlum Çelik ve Asiye Gölpek Karababa, "Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1, s.59.

ise iş kurma sürecinde engellerle karşılaşması toplumsal beklentilerin ve rollerin bir sonucudur⁶⁷⁵.

Girişimcilik tutumu cinsiyet bağlamında incelendiğinde, kadınların ve erkeklerin girişimcilik tutumları arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Zhang v.d. (2009), çalışmalarında elde ettikleri bulgulara cinsiyetin girişimcilik üzerinde etkili olduğu sonucuna varmıştır⁶⁷⁶. Akehurst v.d. (2012) ise cinsiyetin sosyal, ekonomik ve iş fırsatları bakımından girişimciler üzerinde etkili olduğu çeşitlilikler doğurduğunu belirtmiştir⁶⁷⁷. Bununla birlikte girişimcilik algısının cinsiyete göre değişmeyen ortak algılar içerdiği de belirtilmektedir. Duygulu (2008)'e göre, "Kadın erkek algısı test edildiğinde, girişimcilik davranışı, kurumsal girişimci algısı boyutları (normatif ve bilişsel boyut) ve proktiflik boyutunu içeren değişkenler için anlamlı bir algılama farklılığı tespit edilmemiştir⁶⁷⁸.

Girişimcilikle ilişkisi bağlamında öne çıkan çeşitli unsurların cinsiyete göre farklılaştığı belirtilmektedir. Öne çıkan unsurlar arasında: risk algısı ve risk alma eğilimi, yönetim ve iletişim, kendine güven, fırsatçılık, başarıya inanma ve/veya başarma ihtiyacı, belirsizliğe karşı tolerans, bağımsızlık, fırsatları değerlendirme, yenilikçilik, kararlılık, liderlik yönü ve içsel kontrol gibi özelliklerle birlikte girilen işletme büyüklüğü, faaliyette bulunulan sektör ve işletme yönetim tarzında farklılıklar bulunmuştur.

⁶⁷⁵ A. Rubio-Bañón ve N. Esteban-Lloret, "Cultural factors and gender role in female entrepreneurship", **Suma de Negocios**, Cilt 7, Sayı 15, 2016, s. 9–17, Aktaran: İbrahim Halil Seyrek ve Nazlı Belgin Akıncı, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimciliğe İlgili Duymalarına Etki Eden Faktörler: İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri İle Mühendislik Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl 5, Sayı 39, Ocak 2017, s.90-103.

⁶⁷⁶ Z. Zhang vd., "The Genetic Basis Of Entrepreneurship: Effects Of Gender And Personality", **Organizational Behavior And Human Decision Processes**, 110, 2009, s.94–105. Aktaran Metin Uluköy ve Cemalettin Demireli, "Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014, s.48.

⁶⁷⁷ G. Akehurst, E. Simarrob ve A. Masturb, "Küçük Hizmet Firmalarında Kadın Girişimciliği: Motivasyonları, Engelleri ve Performans", **The Service Industries Journal**, 32, Sayı 15, s.2489. Aktaran Metin Uluköy ve Cemalettin Demireli, "Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014, s.49.

⁶⁷⁸ Ethem Duygulu, "Algılanan Kurumsal Görünüm, Proaktif Kişilik Özelliği ve İş Kurma (Girişimcilik) Tutumu: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2008, s.109.

Kayalar ve Ömürbek (2007), cinsiyet ile risk alma eğilimi üzerine yapılan arştırmada erkeklerin risk alma eğiliminin kadınlara göre daha yüksek bulunduğu ama girişimcilikte risk almanın cinsiyete göre değışmediğı sonucuna ulaşmışlardır⁶⁷⁹.

İşcan ve Kaygın (2011) ise, belirsizliğe karşı tolerans ve başarıma ihtiyacı unsurlarını analiz ettiği çalışmada erkek öğrencilerin her iki unsur bakımından daha yüksek sonuçlar elde edildiğini belirtmektedir⁶⁸⁰.

Popescu (2012) ve Mazzarol vd (1999)'dan aktaran Sincer (2017)'ye göre, girişimcilik ve cinsiyet üzerine yapılan 1990 sonrası çalışmalardan elde edilen sonuçlardan hareketle erkek ve kadın girişimciler arasındaki temel fark işletmenin ölçeğı, girişimin bulunduğu sektörde ve yönetim tarzlarında ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmalara göre, kadınların önemli bir bölümü hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Kuruluan girişimler arasında bar işletmeciliğı, güzellik merkezi gibi hedef kitlesi kadınlarolan sektörler tercih edilmektedir. Dolayısıyla "...toplumun sosyal bağlamda cinsiyetlere verdiği roller onların tutum ve davranışlarını etkilemektedir"⁶⁸¹.

Uluköy ve Demireli (2014) makalesinde, girişimcilik ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi ele alan arştırmalara yer verilmiştir. Buna göre, kadın ve erkek girişimcilerin⁶⁸²,

- Yönetim ve iletişim farklılıkları (Freeman ve Varey 1997:78), özerklik (Kaya v.d. 2011:86), yenilikçilik (Kılıç v.d., 2012:431), motivasyon, amaç, organizasyon, risk

⁶⁷⁹ M. Kayalar ve N. Ömürbek, "Girişimci Adaylarının Risk Almaya Yatkınlık Özelliğinin Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi", **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, 2007, s.185. Aktaran Metin Uluköy ve Cemalettin Demireli, "Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğın Karşılaştırmalı Analizi", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014, s.50.

⁶⁸⁰ Ö. İşcan ve F. Kaygın, "Potansiyel Girişimciler Olarak Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Arştırma", **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, 2011, s.284. Aktaran Metin Uluköy ve Cemalettin Demireli, "Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğın Karşılaştırmalı Analizi", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014, s.49.

⁶⁸¹ T. Mazzarol, N. Doss, T. Volery ve V. Thegn, "Factors Influencing Small Business Start Ups: A Comparson with Previous Research", **International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research**, Volume 5, Issue 2, 1999, pp.58. Aktaran Esra Sincer, "Disiplinler Arası Perspektiften Girişimcilğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik", **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.59.

⁶⁸² Metin Uluköy ve Cemalettin Demireli, "Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğın Karşılaştırmalı Analizi", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014, s.49-50.

yönetimi, sorunların çözümü ve kaynaklara ulaşım (Palaz ve Turgut, 2009:112)konularında farklı bakış açılarına sahip oldukları ifade edilmektedir.

- Kişisel kontrol ve fırsatçılık (Kaya v.d. 2011:86), kendine güven, fırsatçılık, risk alma, başarıya inanma özellikleri (Kılıç v.d., 2012:431); demografik özellikleri (Palaz ve Turgut, 2009:112) açısından kadın ve erkek girişimcilerin birbirine benzediğini ve bu özellikleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ifade edilmiştir.

Bireyin yaşam süresi içinde dönemsel karakteristikler de girişimcilik eğilimini etkileyebilmektedir. Bir başka deyimle, bireylerin girişimcilik eğilimleri yaşı faktöründen de etkilenmektedir.

Yaş ile girişimcilikle ilişkili birçok değişken işin içerisine girmektedir. Zamanla birey kaybedebileceği daha çok şeye sahip olur. Risk algısı da zaman içerisinde değişkenlik gösterir. Bunlar girişimciliğin olumsuz etkileyen faktörler gibi görünmektedir. Buna karşılık zaman içerisinde bilgi birikimi ve deneyimi, özgüveni, bireysel kapasitesi gibi girişimciliğe yönelten unsurlar ise artar. Minns ve Rizov (2005), girişimcilik eğiliminin önce yaş ve deneyimle arttığını, daha sonra ise yaş aldıkça girişimciliğin taşıdığı riskin doğurabileceği fırsat ve diğer maliyetlere ilişkin algılarındaki değişiklikten kaynaklı olarak azalmaktadır⁶⁸³. Araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi, yaş faktörü bazı durumlarda girişimcilik eğilimini arttırırken bazı durumlarda da azaltmaktadır.

Gençlik ve orta yaş kategorileri arasında girişimcilik eğilimini kıyaslayan çalışmalar gençlik dönemlerinde girişimcilik eğiliminin yüksek olduğunu ve zamanla giderek azaldığını ortaya koymaktadır. Genç girişimcilerin kaybedecek daha az şeyinin olması girişimciliğe yönlendiren bir unsur olarak değerlendirilirken, orta yaş kategorisindeki bireylerin ise kaybetme riskini daha az göze aldıkları ve ticari girişimcilikten ziyade sosyal girişimcilik faaliyetlerine yönlendiği belirtilmektedir⁶⁸⁴.

⁶⁸³ C. Minns ve M. Rızov, “The Spirit of Capitalism? Ethnicity, Religion, and Self-Employment in Early 20th Century Canada”, **Explorations in Economic History**, 42, 2005, pp.269. Aktaran Esra Sincer, “Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.59.

⁶⁸⁴ Ö. Demirtaş, M. Karaca, ve M. Bıçkes, “Başarılı Girişimciliğin Perde Arkasındaki Güçler”, Eğitim Yayınevi, Konya, 2017. Aktaran Halil Özcan Özdemir ve Ömür Toker, “Üniversite Öğrencilerinin Girişimciliklerinde Eğitim Düzeyi ve Cinsiyetin Etkisi”, **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2018, s.163.

Birbirine yakın yaş gruplarının analiz edildiği bir çalışmada ise, yaş değişkeni ile girişimcilik eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunurken; girişimcilik eğiliminin 1. sınıf öğrencilerinde en yüksek olduğu, 2. ve 3. sınıflarda azalma eğilimi gösterirken, 4. sınıfta yeniden artış gösterdiği bulunmuştur⁶⁸⁵.

Sincer (2017) ise, literatür araştırmasından aktardığı çeşitli araştırmalara göre; girişimci olma eğiliminin en yüksek olduğu yaş grubu 25 – 39 yaş arasındaki dönemde gerçekleşmekte, girişimcilik eğilimi 25 – 35 yaş grubunda yüksek olup giderek azalan bir eğilim göstermekte, yaşa bağlı olarak risk algısı ve risk toleransı giderek düşmektedir⁶⁸⁶.

2.1.2.1.6. Eğitim ve Girişimcilik İlişkisi

Bir diğer demografik değişken olan eğitim, girişimcilikle yakından ilişkili bir faktördür. Eğitim düzeyi (deneyim ile) bireylerin beşerî sermayesi olarak değerlendirilmektedir. Girişimcilik bağlamında beşerî sermaye, bireyin yeni fırsatların farkına varması, fırsatları değerlendirmesi ve yeniliklere uyum sağlama becerisi ile birlikte girişimciliğe dair bir tercihtir⁶⁸⁷.

Eğitim bireylerin girişimcilik vasıflarını olumlu ve olumsuz yönde etkileyen bir faktördür. Olumlu bir eğitim sistemi, bireylerin yaratıcı potansiyellerini geliştirebilir, bağımsız hareket edebilme becerisi kazandırabilir, karar verme kabiliyetleri geliştirebilir ve içsel kontrol becerilerinin geliştirebilir; olumsuz olan ise köreltebilir, engelleyebilir, pasifleştirir⁶⁸⁸. Eğitim, girişimcilik süreci için bir nevi hazırlık sürecidir.

⁶⁸⁵ A. İrmış ve E. Barutçu, “Öğrencilerin Kendilerini Girişimci Bir Kişiliğe Sahip Görmelerini ve İş Kurma Niyetlerini Etkileyen Faktörler: Bir Alan Araştırması”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 26, Sayı 2, 2015, s.24. Aktaran Mazlum Çelik ve Asiye Gölpek Karababa, “Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1, s.59-60.

⁶⁸⁶ Esra Sincer, “Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.59.

⁶⁸⁷ P. Davidsson ve B. Honig, “The Role of Social and Human Capital Among Nascent Entrepreneurs”, **Journal of Business Venturing**, 2003,s.305-306. Aktaran Esra Sincer, “Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.58.

⁶⁸⁸ Özdemir, a. y., s.93.

Özellikle de bireyin, mesleğini akıllıca icra edebilmesi için gerekli rol davranışlarının uygun olarak seçilmesine yönelik bir ön hazırlık olarak görülebilir⁶⁸⁹.

Eğitim, bireylerin girişimciliğe dair risk algılarını etkilemekte ve girişimcilik için gerekli yönetsel kapasitenin kazanılmasında da etkili olmaktadır. Ters durumda ise risk algısı ve yönetsel donanım yetersizliği nedeniyle caydırıcı olabilmektedir. Wang ve Wong (2004) tarafından Singapur Milli Üniversitesinde yapılan araştırmada öğrencilerdeki işletmecilik bilgisindeki yetersizliğin ve risk algısının caydırıcı olduğu ve girişimciliğe ilişkin yönelimi ciddi derecede azalttığı bilgisi Kasap ve Aydın (2019) tarafından aktarılmaktadır. Çalışmada eğitim düzeyi ile girişimcilik isteği arasında da anlamlı bir ilişki olduğu kaydedilmektedir⁶⁹⁰.

Eğitim düzeyi ile girişimcilik arasındaki ilişki ise net değildir. Eğitim düzeyi yüksek olmayan bireyler de girişimci motivasyonuna sahip olabilmektedir. Literatürde tartışmalı bir konu olarak, girişimcilikte eğitim düzeyi ile girişimci olma tercihi ve girişimcilikte başarı arasında doğrusal olmayan bir ilişki sözkonusudur⁶⁹¹.

Eğitim düzeyine ilişkin yapılan araştırmalarda eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin girişimin sonuçları ve başarısı konusundaki beklentilerinin yüksek olduğu, dolayısıyla beklenti ile sonuç arasındaki uyumsuzluğun tatminsizlik yarattığı görülmüştür⁶⁹². Benzer şekilde, Johansson (2000)'de yüksek eğitim düzeyine sahip olan bireylerin piyasada daha yüksek ücret teklifleri alabildiğini ve dolayısıyla mevcut pozisyonlarını bırakarak girişimci olma eğilimlerinin daha zayıf olduğunu belirtmektedir⁶⁹³.

⁶⁸⁹ Berfu İlter, "Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği", Doktora Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Nisan 2008, s.32.

⁶⁹⁰ Gülay Kasap ve Zehra Berna Aydın, "Demografik Özelliklerin Ve Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerine Etkisi: U.Ü. Teknik Bilimler Yüksek Okulu Örneği", **Paradoks Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi**, 2019, Cilt 15, Sayı 1, s.97-118.

⁶⁹¹ P. Davidsson, B. Honig, "The Role of Social and Human Capital Among Nascent Entrepreneurs", **Journal of Business Venturing**, 2003, s.305-306. Aktaran Esra Sincer, "Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik", **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.58.

⁶⁹² F. Eroğlu, **Davranış Bilimleri**, Beta Yayınları, 9. Basım, İstanbul, 2009, s.21. Aktaran Mazlum Çelik ve Asiye Gölpek Karababa, "Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1, s.59.

⁶⁹³ E. Johansson, "Self Employment and Liquidity Constraints: Evidence from Finland", **Scandinavian Journal of Economics**, Vol. 102, Issue 1, 2000, pp.126. Aktaran Esra Sincer, "Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik", **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.58.

Genel eğitim sisteminin girişimciler üzerindeki etkisinin yanısıra, girişimciliğe olan ihtiyacın artmasının bir sonucu olarak son dönemlerde üniversitelerde ve özel kurslarda verilen girişimcilik eğitimlerinin⁶⁹⁴ de etkisiyle, girişimciliğin doğuştan olduğu ve öğrenilemeyeceği görüşü aşılmış⁶⁹⁵ ve verilen eğitimlerle girişimciler üzerinde olumlu bir etki yaratılmıştır.

Verilen girişimcilik eğitimleri bireylerin girişimcilik konusundaki farkındalıklarını arttırdığı gibi, öz yetkinlikleri konusunda da farkındalık kazanılmasında rol oynamaktadır.

- Balaban ve Özdemir (2008), girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimini pozitif yönde etkilediğini ve bunun bireylere ve işletmelere olduğu kadar ülkeninde istihdam, yenilikçilik ve kalkınmasında etkili olan önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir⁶⁹⁶.
- Akın ve Zor (2009) çalışmalarında işletmecilik eğitim programlarının girişimcilik niteliklerini geliştirdiği, kamu üniversitelerine oranla, vakıf üniversitesindeki öğrencilerin bağımsız iş yapma çalışma teşebbüsünde bulunma eğilimlerinin daha fazla olduğunu ortaya koymuşlardır.
- Ayhan Seyfullahoğulları (2011), girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimi üzerine etkisini inceleyen Hasan Fehmi Kınay (2007)'ın, girişimcilik eğitimi alan bireylerin yeni iş kurma konusundaki istekliliklerinin üç kat fazla olduğunu belirttiğini aktarmaktadır⁶⁹⁷.

⁶⁹⁴ A. İrmiş, İ. Durak ve L. Özdemir, "Girişimcilik Kültürü: Anadolu Girişimciliğinden Örnekler", 1. Baskı, Bursa, Ekin Yayınevi, 2010, s.41. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, "Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.93.

⁶⁹⁵ H. Tağraf ve M. Halis, "Üniversitelerdeki Girişimcilik Eğitiminin 'Girişimsel Öz Yetkinlik' Algısı Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2008, s.92. Aktaran Mustafa T. Dağıstan, İ. Mısırlı ve C. Tanrısever, "Turizm Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Demografik Özelliklere Göre Farklılıkları", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt 8, Sayı 2, 2019, s.2147.

⁶⁹⁶ Ö. Balaban ve Y. Özdemir, "Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Sakarya Üniversitesi Örneği", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2008, s.137. Aktaran Nazan Yelkikalan vd., "Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 12, Sayı 19, 2010, s.54.

⁶⁹⁷ Ayhan Seyfullahoğulları, "Türk Girişimcilerin İş ve Yaşam Değerlerinin Demografik Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Bursa İli Uygulaması", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2011, Cilt 13, Sayı 1, s.160.

- Altınay (2008), eğitim kalitesindeki artışın ve eğitim düzeyinin girişimcinin başarısında olumlu bir etki yarattığını belirtmektedir⁶⁹⁸.

Balaban ve Özdemir (2008)'inise üniversitelerde veya özel eğitim kurumlarında verilen girişimcilik eğitimlerini yönelik olarak 'girişimcilik niyetinin ortaya çıkmasında etkili olduğu ama yeter şart olmadığı' şeklindeki değerlendirmesi aktarılmaktadır⁶⁹⁹.

Girişimcilik özelliklerinin geliştirilmesinde, Girişimcilik kültürünün oluşturulmasında girişimciliğin gelişmesi ve yaygınlaşmasında genel olarak eğitimin, eğitim sisteminin ve özellikle girişimci üniversitelerin varlığı önemli olmaktadır⁷⁰⁰.

2.1.3. Girişimcilik Eğilimi

2.1.3.1. Girişimcilik Eğilimi Kavramı ve Tanımları

Girişimciliğin araştırılmasındaki ilk adımlardan biri, bireylerin neden yönetici, pazarlamacı, öğretmen, muhasebeci, doktor, mühendis gibi meslekleri değil de girişimciliği seçtiklerini anlamaktır; yani girişimciliğin arkasındaki gerçek dürtüyü, motivasyonu anlamaktır⁷⁰¹. Girişimcilerin nasıl ortaya çıktığı sorusu, son 40 yıldır epey ilgi görmekte ve girişimcilik literatüründe çeşitli araştırmalara konu olmaktadır⁷⁰². "Girişimcilerin nasıl ortaya çıktığını önemsersek, o zaman bu ortaya çıkmayı kolaylaştıran veya engelleyen kritik ön koşullara olan ilginin kapsamını görmek çok şaşırtıcı olamaz (örn., Krueger, 2000)". Bu ilginin yoğunluğuna bağlı

⁶⁹⁸ L. Altınay, "The Relationship Between an Entrepreneur's Culture and The Entrepreneurial Behaviour of the Firm", **Journal of Small Business and Enterprise Development**, Volume 15, Issue 1, 2008, s.114. Aktaran Esra Sincer, "Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik", **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1, s.58.

⁶⁹⁹ Ö. Balaban ve Yasemin Özdemir, "Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Sakarya Üniversitesi İİBF Örneği", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2008, s. 133-150. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, "Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012, s.92.

⁷⁰⁰ Nazan Yelkikalan vd., "Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 12, Sayı 19, 2010, s.52-54.

⁷⁰¹ Top, **a.g. e.**, s.222.

⁷⁰² Gorkan Ahmetoğlu ve Tomas Chamorro-Premuzic, "An Individual Differences Approach to Studying Entrepreneurial Tendencies", **The Wiley Handbook of Entrepreneurship**, Ed. Gorkan Ahmetoğlu, Tomas Chamorro-Premuzic, Bailey Klinger, 2017, John Wiley & Sons Ltd., s.231.

olarak, akademik literatürde, girişimcinin süreçteki rolü birçok perspektiften araştırılmıştır⁷⁰³:

“(a) girişimciyi girişimci olmayanlardan ayıran kişilik özellikleri (Abbey, 2002; Brockhaus, 1980; Forlani ve Mullins, 2000; McClelland, 1965). Shaver & Scott, 1991) ve (b) cinsiyet, yaş, aile öncelikleri ve eğitim gibi demografik özellikler (Cohen, 1996; Crant, 1996; Koh, 1995; Stewart, JJ Carland, JW Carland, Watson, & Sweo, 2003). Ayrıca, son on yılda bazı yazarlar girişimcilik kariyerine başlama kararını etkileyen çevresel faktörleri (özellikle girişimciliğe yönelik tutumlar gibi gayri resmi faktörler) analiz etmişlerdir. Bu tür analiz daha çok Kurumsal Ekonomi kullanılarak teorik bir çerçeve olarak yapılır (Kuzey, 1990, 2005)”.

Bir işletmeyi hayata geçirme niyeti ve hareket etme eğilimi (Krueger, 1993), bir işletmenin kurulmasını mümkün kılan temel güçler olarak kabul edilir⁷⁰⁴. Bu perspektiften hareketle, girişimcilerin nasıl ortaya çıktığı sorusuna yaklaşan araştırmacılar ise, önce ‘tomurcuklanan girişimciler’(budding entrepreneurs) gibi terimler kullandılsa da sonrasında bu kavramı bırakarak daha belirgin bir kavram olan ‘eğilim’(ya da niyet, intentions) kavramını kullandılar⁷⁰⁵.

Girişimcilik eğilimi kavramının araştırmacılarca genel kabul gören bir tanımı yoktur. Bir başka deyimle, yapılagelen tanımların içerdiği unsurlar bakımından “araştırmacıların, bir bireyin girişimcilik niyetleri hakkında özdeş sayılabilecek bir tanımı yoktur”⁷⁰⁶. Bununla birlikte, yapılan tanımlar arasından birkaçı aşağıda verilmektedir:

- Morino vd. (2012):Girişimcilik eğilimi, yeni bir iş kurmak ve girişimci olmak gibi girişimcilik davranışlarına yönelik eylemi ön plana çıkaran ve dikkat çeken bilinçli zihinsel durumdur⁷⁰⁷.

⁷⁰³ Maribel Guerrero, Josep Rialp ve David Urbano, “The Impact of Desirability and Feasibility on Entrepreneurial Intentions: A Structural Equation Model”, **International Entrepreneurship and Management Journal**, Vol. 4, No. 1, 2008, pp.39.

⁷⁰⁴ Guerrero, a. y., a.39.

⁷⁰⁵ Norris F. Krueger, “The Cognitive Psychology of Entrepreneurship” **Handbook of Entrepreneurship Research: An Interdisciplinary Survey and Introduction**, , Ed. Zoltan J. Acs ve David B. Audretsch, Kluwer Academic Publishers, (2003) 2005, s.115.

⁷⁰⁶ Zhengxia Peng ve Genshu Lu, Hui Kang, “Entrepreneurial Intentions and Its Influencing Factors: A Survey of the University Students in Xi’an China”, **Creative Education**, Kasım 2012, Vol.3, s.1.

⁷⁰⁷ J. A. Moriano, M. Gorgievski, M. Laguna, U. Stephan ve K. Zarafshani, “A crosscultural

- Kerrick (2008): Girişimcilik eğilimi, “bireylerin kendi çevrelerini yaratmadaki olasılığı ve becerilerini ortaya koyan etkili bir yaklaşımdır”⁷⁰⁸.
- Börü (2006): Börü’ye göre girişimcilik eğilimi, bireylerin kendi işini yapma konusundaki istek ve kararlılığının bir ifadesi olarak girişimcilik davranışının bir bileşenidir⁷⁰⁹.
- Lumpkin ve Dess (1996): Girişimcilik eğilimini, yeni bir başlangıç ile birlikte gelişen uygulamalar ve karar alma faaliyetleri ve süreçlerden oluşacak şekilde tanımlamaktadır. Şirket bazında ise girişimcilik eğiliminin yeni ürün, hizmet ve prosesler doğurabilecek yeni fikirlere, yeniliklere, araştırma, geliştirmeye, deneysel geliştirmeye, yaratıcı süreçlere katılma eğilimi olarak görmektedir⁷¹⁰.
- Krueger vd. (1994): Kişinin girişimcilik sürecini başlatması veya girişimcilik sürecinde yer alması planlı bir davranışı gerektirir. Bu davranışın sergilenmesi ise girişimcinin belirli bir eğilimde olmayı gerektirir⁷¹¹.
- Miller (1983): “Girişimcilik eğilimi, yenilik ve risk alma istekliliğini ve rakiplere karşı saldırgan olma ve pazar fırsatlarını göz önünde bulundurarak proaktif olma eğilimini yansıtmaktadır”⁷¹².

approach to understanding entrepreneurial intention”, **Journal of Career Development**, Vol. 39, Issue 2, 2012, pp.165. Aktaran Kourosh Esfandiara vd., “Understanding entrepreneurial intentions: A developed integrated structural model approach”, **Journal of Business Research**, Cilt 94, 2019, s.173.

⁷⁰⁸ Sharon A. Kerrick, “An Examination of Entrepreneurial Intentions of University Students”, **Faculty of the Graduate School of the University of Louisville, Department of Education, Leadership and Human Resources Development**, Doctorate Dissertation, Louisville, Kentucky, 2008, pp.72. Aktaran Ayşe Fulya Karakaş, “İşletme Ve Mühendislik Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğiliminin Karşılaştırılması: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2012, s.49.

⁷⁰⁹ Deniz Börü, “Girişimcilik Eğilimi-Marmara Üniversitesi İşletme Bilimi Üzerine Bir Araştırma”, **Marmara Üniversitesi**, Yayın No: 733, İstanbul, 2006, s.22. Aktaran Ayşe Fulya Karakaş, “İşletme Ve Mühendislik Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğiliminin Karşılaştırılması: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2012, s.49.

⁷¹⁰ G.T. Lumpkin ve G.G. Dess, “Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance”, **Academy of Management Review**, Vol. 21, Issue 1, 1996, s.136. Aktaran Dilşad Tekin, “Tekno-Girişimlerde Girişimci Pazarlama, Girişimcilik Eğilimi Ve İşletme Performansı İlişkisi”, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Pazarlama Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, Eskişehir, 2018, s.12-13.

⁷¹¹ Norris F. Krueger, Deborah V. Brazeal, “Entrepreneurial Potential and Potential Entrepreneur”, **Entrepreneurship Theory and Practice**, Vol. 18, No. 3, Spring 1994, 98. Aktaran Ayşe Fulya Karakaş, “İşletme Ve Mühendislik Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğiliminin Karşılaştırılması: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2012, s.49.

⁷¹² D. Miller, “The correlates of entrepreneurship in three types of firms”, **Management Science**, Vol. 29, Issue 7, 1983, pp.770 – 791. Aktaran Dilşad Tekin, “Tekno-Girişimlerde Girişimci Pazarlama,

- Gatewood, Shaver ve Gartner (1995): Girişimcinin amacı, algılanan arzu edilebilirlik ve fizibilite ile ilgili daha somut bir şekilde girişimcinin tutumlarıyla ilgilidir⁷¹³.

Girişimcilik eğilimi üzerine yürütülen araştırmaların, yapılan tartışmaların ve ortaya konan modellerin pratik sonuçları da olmak üzere birçok yararı bulunmaktadır. Konunun önemi ve yararları konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Eğilim modelleri bireysel faktörlerin etkilerini tahmin etmeyi imkânlı kılmaktadır. Girişimlerin öncüllerini anlamayı, sahip oldukları uzun vadeli eğilimleri tahmin etmeye olanak tanır. Kişisel ve durumsal faktörleri incelemekten daha zengin bir kavrayışa olanak sağlar⁷¹⁴.

Yeni girişimler üzerinde çalışmak, girişim sayısını arttırmak, girişimciliği yaygınlaştırmak girişimin başlangıcını da içeren süreçlere dair bir kavrayış gerektirir. Bu da girişimcilik niyeti ile ilişkili bir olgudur. Dolayısıyla, girişimcilik eğiliminin anlaşılması gereklidir. Girişimcilik eğilimine yönelik modeller, ileriye dönük tasarımlara imkân verir. Açıklamaktan ziyade tahmine daha fazla vurgu yapılmasına olanak sağlar⁷¹⁵.

Eğilim modellerinin girişimci bireyler için de anlamlı katkıları, sonuçları bulunmaktadır. Bu modeller, bireylerin kendi planlı girişim davranışlarının farkına varmalarını sağlarken, aynı zamanda girişimci adaylarının eğilimlerini etkileyen unsurlarıyla birlikte analiz etmeye ve bu faktörleri nasıl algıladıklarını açıklamaya olanak sağlar⁷¹⁶. Modeller, pratik faydaları bakımından da kayda değer sonuçlara sahiptir. Açıktır ki, “değerli fırsatları farkedene, değerlendiren bireylerin profillerini

Girişimcilik Eğilimi Ve İşletme Performansı İlişkisi”, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Pazarlama Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, Eskişehir, 2018, s.12.

⁷¹³ Guerrero, Maribel; Josep, Rialp; David, Urbano, “The Impact of Desirability and Feasibility on Entrepreneurial Intentions: A Structural Equation Model”, **International Entrepreneurship and Management Journal**, Vol. 4, No. 1, 2008, 39. Pdf. 6.

⁷¹⁴ N. F. Krueger, M. D. Reilly ve A. L. Carsrud, “Competing models of entrepreneurial intentions”, **Journal of Business Venturing**, 15(5–6), 2000, pp.411–432. Aktaran Kourosh Esfandiara v.d., “Understanding entrepreneurial intentions: A developed integrated structural model approach”, **Journal of Business Research**, Cilt 94, 2019, s.173.

⁷¹⁵ Krueger, a. y., s.115.

⁷¹⁶ D. A. Shepherd ve N. F. Krueger, “An intentions-based model of entrepreneurial teams' social cognition”, **Entrepreneurship Theory and Practice**, 27(2), 2002, pp.167–185. Aktaran Kourosh Esfandiara vd., “Understanding entrepreneurial intentions: A developed integrated structural model approach”, **Journal of Business Research**, Cilt 94, 2019, s.173.

anlarsak, bu bireyleri daha iyi tanımlayabilir, teşvik edebilir, destekleyebilir, yenilik, iş yaratma ve ekonomik büyümeyi kolaylaştırabiliriz”⁷¹⁷.

Bireyin girişimcilik niyetlerini etkileyen faktörler hakkında araştırmacılar arasında derin ve geniş bir tartışma devam etmektedir. Aralarında Shapero ve Sokol'un Girişimci Etkinlik Modeli (1982) ve Ajzen'in Planlanan Davranış Teorisi (1991)'in⁷¹⁸ ve türevlerinin de olduğu birçok analiz modeli önerilmektedir. Sonrasında geliştirilen modeller arasındasözgelimi Krueger ve Brazeal (1994), Davidsson(1995) sayılabilir.

Girişimcilik eğilimi girişimciliğin diğer bileşenleriyle (davranış, yenilik, özerklik, risk, proaktiflik, rekabetçilik vb.) bütünsel bir yapı arzeder ve bireysel-çevresel faktörlerin birleşimidir⁷¹⁹.

Girişimcilik eğilimi birçok nedene bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Önerilen ve test çalışmalarıyla desteklenen çeşitli modeller, bireyin girişimcilik eğilimini etkileyen birçok farklı faktörü analiz etmektedir. Yapılan çalışmalarda bu faktörler çeşitli biçimlerde kategorize edilmektedir:

- Peng ve Kang (2012): Bu faktörler: “bireysel-psikolojik faktörler, aile ve arka plan faktörleri, sosyal ve çevresel faktörler” olmak üzere üç kategoriye ayrılabilir⁷²⁰.
- Chen, Grene ve Crick (1998): Bu faktörler ‘durumsal faktörler’ ve ‘bireysel faktörler’ olmak üzere iki boyutta incelenebileceğini belirtmektedir. Durumsal değişkenler, bireyin işten ayrılması yada çıkarılması gibi iş değiştirme ve eski iş deneyimleri gibi unsurları içermektedir. Başarma ihtiyacı ve kontrolü elde tutma gibi unsurlar ise bireysel faktörleri oluşturmaktadır⁷²¹.
- Top (2012) ise, bireyi girişimci olmaya yönelten unsurları motivasyon kavramıyla ilişkilendirmektedir. Buna göre, çeşitli yaklaşımlar bireyi girişimciliğe motive eden içsel-dışsal faktörlere verdikleri ağırlığa bağlı olarak durumsal teoriler (ya da

⁷¹⁷ Ahmetoglu, a. g. e., s.231.

⁷¹⁸ Zhengxia Peng ve Genshu Lu, Hui Kang, Entrepreneurial Intentions and Its Influencing Factors: A Survey of the University Students in Xi'an China, **Creative Education**, Kasım 2012, Vol.3, s.2.

⁷¹⁹ Karakaş, a.y., s.49.

⁷²⁰ Peng, a. y., s.2.

⁷²¹ C.C. Chen, G.P. Greene ve A. Crick, “Does Entrepreneurial Self-Efficacy Distinguish Entrepreneurs From Managers?”, **Journal of Business Venturing**, (13), pp.301. Aktaran Cafer Şafak Eysel, “Bireysel Değerlerin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: İstanbul'daki Devlet Ve Vakıf Üniversiteleri Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, Ağustos 2018, s.97.

kapsam, content) ve süreç teorileri (ya da yapısal) olarak adlandırılmakta ve ikiye ayrılmaktadır. Ve durumsal teoriler, bireylerin ihtiyaçlarının bir ifadesi olarak içsel dürtü ve unsurlara bağlı olarak girişimcilik davranışlarını doğuran faktörlere ağırlık verirken, süreç teorileri ise bireylerin dışında gelişen ve girişimcilik davranışlarına yol açan dışsal faktörlere ağırlık verir⁷²².

Durumsal yaklaşım, bireyin davranışını kişinin içinde bulunduğu sosyal ve çevresel durumlarla birlikte kişilik özellikleriyle ele alan bir yaklaşımdır. Bir başka deyişle, girişimci birey, kişiliğinin ve içinde bulunduğu çevrenin bir fonksiyonu olarak değerlendirilir. Durumsal yaklaşıma sahip dört alt yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar: ihtiyaç yaklaşımı, bilişsel yaklaşım, biyolojik yaklaşım ve davranış yaklaşımıdır.

Tez kapsamında davranış yaklaşımına odaklanılmaktave detaylı şekilde incelenmektedir. Bununla birlikte geri kalanların ise girişimcilik eğilimine yaklaşımı özetle şöyledir:

- İhtiyaç Yaklaşımı: Murry'nin ihtiyaç kavramından ve Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki unsurların girişimci bireyler için de geçerli olduğu bir yaklaşımdır. Buna göre, bireyler duruma özgü olarak hissedilen fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlardan, sözelimi güvenlik, sevgi, itibar, statü, kendini gerçekleştirme, başarı, aidiyet vb. ihtiyaçlara yönelirler. Yönelme, ihtiyacın şiddetiyle ilintilidir. Bu ihtiyaçların sıralaması ise değişkendir. Maslow 5 kademeli bir hiyerarşi tanımlarken, Alderfer ise 3 kademeli (aidiyet, varlık, kendini geliştirme) bir hiyerarşi tanımlar⁷²³.
- Bilişsel Yaklaşım: Bilme ve idrak yeteneği gibi anlamlara gelen biliş, girişimci bireyin “esnek davranma, problem çözme ve koşulları anlama”ile ilişkiliyken, bilişsel özellikler bakımından ise “girişimcinin bilgiyi toplaması, işlemesi, kullanması ve bir sonuca ulaşılmasını sağlayan analitik becerilerine, yönetsel stratejilerine, hafıza kapasitesine” dayandırılır. Bu yaklaşıma göre, çıkar, girişimcilik başarısının teşvik unsurudurve başarıda olumlu bir rol oynar. Buna göre, “güçlü öz çıkara sahip olan girişimcilerin doğal olarak zihinsel bir harekete geçme güdüsüne sahip oldukları varsayılır. Girişimciler öz çıkarlarını kovalarken zorlu çalışma koşullarına aldırış etmeden dayanırlar, başarılarını da eğlenceli, ilgi çekici bir görev olarak algırlar. Her ne kadar çevresel ve sosyal faktörler

⁷²² Top, a.g. e., s.224-226.

⁷²³ A. e., s.222.

girişimci performansında ve motivasyonunda önemli etkilere sahip iseler de hala niçin aynı yöre, bölge veya çevrede bulunanlardan bazıları fırsatı algılayıp motive olarak girişimci olurken diğerleri olamıyor sorusuna da cevap bulmaktadır⁷²⁴.

- Biyolojik Yaklaşım: Bu yaklaşım girişimcilik eğiliminin öncüllerini insan beyninin sol ve sağ loblarındaki sinirsel iletkenlikte rol oynayan serotonin, dopamin gibi maddelerin artış azalışlarına, sinirsel davranış bozuklukları ile girişimciler arasındaki korelasyona bağlı olarak çeşitli faktörlere dayandırarak açıklamaya çalışan teori ve modellerin oluşturduğu yaklaşımlardır. Sözelimi son yıllarda biyolojik yaklaşım çerçevesinde kaydedilen büyük ilerlemeler arasında geniş kabul gören Gray'in teorisine göre, insan davranışları biri aktive eden ve diğeri kısıtlayan iki altsisteme göre oluşmaktadır. Birincisi "HGDS – Harekete Geçirici Davranışlar Sistemi" (behavioral activation system), ikincisi "HKDS –Hareketleri Kısıtlayıcı Davranış Sistemi" (behavioral inhibition system). Her iki sistem, gayr-i ihtiyari hareketleri ifade eden tahrik edici ya da geri çektirici davranışları oluşturur⁷²⁵.

Davranış yaklaşımı ise niyetlerin, eğilimlerin davranışların en iyi yordayıcıları olduğunu göstermiştir⁷²⁶. Literatürde girişimcilik eğilimini kavramsal bir model çerçevesinde açıklayan pek çok model bulunmaktadır. Ve bunlar girişimcilik modelleri girişimciliğe dair pratik bir bakış açısı da sağlamıştır⁷²⁷.

2.1.3.2. Girişimcilik Eğilimi Modelleri

Girişimcilik eğilimi modelleri, çoğunluğu 1980- 1990'lı yıllardageliştirilmiş olup, girişimcilik olgusunun açıklık kazanmasında önemli katkıda bulunmuştur. Ortaya konan bu modeller arasında Shapero, Ajzen, Bird, Robinson, Krueger ve

⁷²⁴ A. e., s.235-237.

⁷²⁵ A. e., s.237-239.

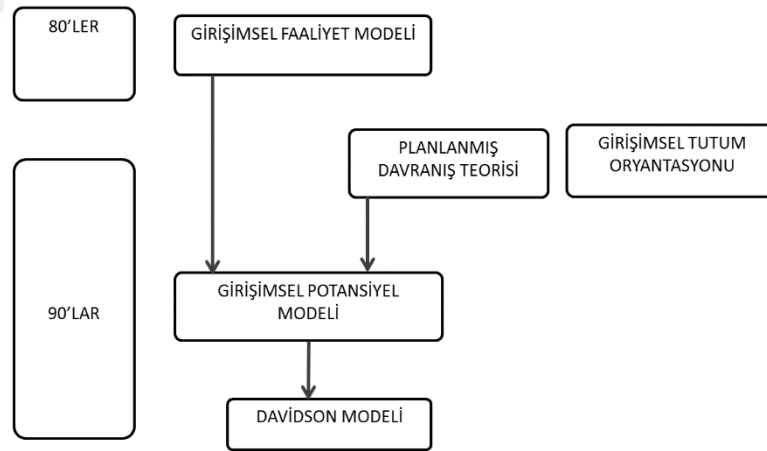
⁷²⁶ Francesc Miralles, Carla Riverola ve Ferran Giones, "Analysing Nascent Entrepreneurs' Behaviour through Intention-Based Models", **Conference Paper**, September 2012, Barcelona, Spain, (Çevrimiçi) <https://www.researchgate.net/publication/259369472>, Erişim tarihi 5 Haziran 2019, s.2.

⁷²⁷ Miralles, a. y., s.2.

Carsrud, Krueger ve Brazeal, Davidson gibi araştırmacıların geliştirdiği aşağıdaki modeller öne çıkmaktadır⁷²⁸:

- Shapero (1975, 1982) ve Sokol (1982) – Girişimsel Faaliyet Modeli (Entrepreneurial Event Model)
- Ajzen (1991) – Planlanmış Davranış Teorisi (The Theory of Planned Behavior)
- Robinson, Stimpson, Huefner & Hunt (1991) – Girişimsel Tutum Oryantasyonu (Entrepreneurial Attitude Orientation)
- Krueger ve Carsrud (1993) – Temel Eğilim Modeli (Intentional Basic Model)
- Krueger ve Brazeal (1994) – Girişimsel Potansiyel Modeli (Entrepreneurial Potential Model)
- Davidsson (1995) – Davidsson Modeli.

1980- 1990'lı yıllarda geliştirilmiş altı farklı girişimcilik eğilimi modelinin etkileşimi, Guerrero, Josep ve Urbano (2008) tarafından aşağıdaki Şekil X'teki gibi gösterilmektedir.

Şekil 20: Girişimcilik Eğilimi Modellerinin Gelişimi

Kaynak: Maribel Guerrero, Rialp Josep, David Urbano. “The Impact Of Desirability and Feasibility on Entrepreneurial Intentions: A Structural Equation Model”, *International Entrepreneurship and Management Journal*, Vol. 4, No. 1, 2008, s.37.

Bu modeller, aşağıda alt başlıklar halinde detaylı şekilde incelenmektedir.

⁷²⁸ Maribel Guerrero, Rialp Josep, David Urbano, “The Impact Of Desirability and Feasibility on Entrepreneurial Intentions: A Structural Equation Model”, *International Entrepreneurship and Management Journal*, Vol. 4, No. 1, 2008, s. 36.

2.1.3.2.1. Ajzen'in Modeli- Planlanmış Davranış Teorisi (The Theory of Planned Behavior)

Ajzen tarafından geliştirilen planlanmış davranışlar teorisi, Ajzen ve Fishbein (1975)'in Akıl Yürütme (ya da Gerekçeli Eylem olarak anılan) Teorisi'ne (Theory of Reasoned Action)⁷²⁹ ve Ajzen (1991)'e dayanır. Ajzen ve Fishbein tarafından geliştirilen model, sosyal psikoloji alanında ortaya çıkmıştır. Sosyal psikolojideki, davranış tahmin etme konusundaki tutumların yetersizliğinden hareketle bağımsız bir değişken ekleme ihtiyacı hissedilmiş ve Akıl Yürütme Teorisi'nde kişisel tutum ve sosyal normların birleşik etkisi üzerine, ampirik olarak da desteklenen bir model ortaya konmuştur⁷³⁰.

Ajzen, daha sonra ilave bir değişken, bir öncül eklenmesini önermiştir⁷³¹. Ona göre, herhangi bir davranış belirli bir ölçüde bir planlama gerektirir ve bu da davranış benimsenme niyetiyle tahmin edilebilir⁷³². Yeni modelin oluşumuna zemin hazırlayacak şekilde, ilave değişken olarak algılanan davranışsal kontrol (perceived behavioral control) önerdi. Sosyal psikolojiye dayalı çalışmalar sonucunda Ajzen tarafından geliştirilen Planlanmış Davranışlar Teorisi, bireyin davranışını tahmin etmeye yönelik geliştirilmiş bir modeldir⁷³³. Planlanan davranış teorisi (Ajzen, 1991), sadece girişimcilik davranışına değil, her türlü davranışa odaklanmış olsa bile; girişimcilik eğilimleri konusunda yapılan çalışmalar arasında en yaygın kullanılan yaklaşımdır⁷³⁴.

Ajzen (1991)'e göre eğilimler, gerçek davranışın öncülü olarak algılanır. Ajzen (1991) tarafından geliştirilen modele göre girişimcilik eğiliminin üç temel öncülü vardır. Bunlar: i) davranışın sonuçlarına yönelik tutum (attitudes toward outcomes of the behavior), ii) sübjektif normlar (subjective norms) ve iii) algılanan davranışsal kontroldür (perceived behavioral control)⁷³⁵. Modeli oluşturan bu üç

⁷²⁹ Carmen Guzmán-Alfonso ve Joaquín Guzmán-Cuevas, "Entrepreneurial intention models as applied to Latin America", **Journal of Organizational Change Management**, Vol. 25, Issue 5, 2012, s.6.

⁷³⁰ Krueger, a. y., s.115.

⁷³¹ A. y., s.117.

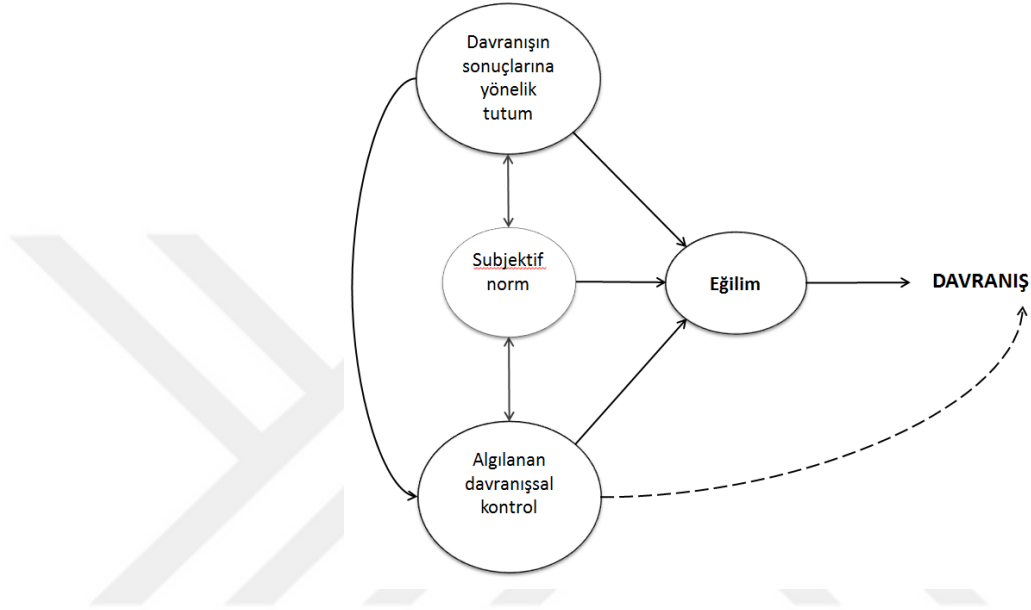
⁷³² Guerrero, a. y., s.35-60.

⁷³³ I. Ajzen, "The Theory of Planned Behavior, Organizational Behavior Human Decision Processes", 2001, pp.179-211. Aktaran Ece Ekici Ve Mehmet Turan, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimi: Planlanmış Davranışlar Teorisi Ve Girişimcilik Eğitiminin Rolü", Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, 2017, s.202.

⁷³⁴ Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷³⁵ Krueger, a. y., s.117.

unsur, davranışı gerçekleştirme niyeti için doğrudan girişimcinin motivasyon temelini sağlar. Aşağıda Şekil 21’de, modelin önerdiği üç öncülün arasındaki ilişki gösterilmektedir.

Şekil 21: Planlanmış Davranış Modeli

Kaynak: Carmen Guzmán-Alfonso ve Joaquín Guzmán-Cuevas, “Entrepreneurial intention models as applied to Latin America”, **Journal of Organizational Change Management**, Vol. 25, Issue 5, 2012, pp.7.

Modele göre, kişinin davranışı, aynı zamanda davranışa ve subjektif normlara karşı tutumu ile şartlandırılmış olan niyetleriyle belirlenir⁷³⁶. Davranışa yönelik tutum, girişimcinin bir davranışla ilgili olumlu veya olumsuz değerlendirmeler yapma derecesini belirtir⁷³⁷ ve davranışı gerçekleştirmedeki kişisel isteklilik algısını değerlendirir⁷³⁸.

Modele göre Subjektif Normlar ise, bireylerin hayatlarında yer alan ve önemli gördükleri insanların belirli bir davranış sergileme hakkında ne düşündüklerine dair algılarıyla ilişkilidir ve ailenin de girişimcilikle ilgili beklentileriyle ilişkilidir⁷³⁹.

⁷³⁶ Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷³⁷ Kourosh Esfandiara vd., “Understanding entrepreneurial intentions: A developed integrated structural model approach”, **Journal of Business Research**, Cilt 94, 2019, s.173.

⁷³⁸ Miralles, a. y., s.2.

⁷³⁹ A. y., s.2-5.

Modele göre tutum, genel olarak bir insanın özel bir davranışı olumlu olarak dikkate aldığı dereceyi belirtir. Tutum bireyin tüm yaşamı boyunca yaşadığı hem bilişsel hem de duyuşsal unsurlardan oluşur. Sübjektif norm ise, öznel ve sosyal unsurları içerir. Sübjektif norm, bireyin bir davranışla ilgili olarak kendi sosyal çevresinin görüşleri hakkındaki algısı ile ilgilidir⁷⁴⁰. Sübjektif normlar, kişinin davranışını algılayış derecesinin, başkalarının düşünceleriyle ne denli tutarlı olduğunu belirtir⁷⁴¹. Dolayısıyla aile ve arkadaşlar önemli bir rol oynamaktadır⁷⁴².

Algılanan Davranış Kontrolü, algılanan kolaylık veya davranışı gerçekleştirmenin zorluğu olarak tanımlanır⁷⁴³ ve hedeflenen davranışın karar vericinin yetenekleri dâhilindeki kapsamından oluşur⁷⁴⁴. Buna göre bireyler genellikle kontrol edebileceğini ve ustalaşacağını düşündükleri davranışları benimsemeyi seçerler⁷⁴⁵. Algılanan Davranış Kontrolü, Bandura (1989)'nın algılanan öz-yeterlik kavramı ("kişinin hedef davranışı gerçekleştirmede başarılı olma yetenekleriyle ilgili kişisel inançları") ile büyük ölçüde örtüşmektedir⁷⁴⁶.

Modelin ortaya koyduğu unsurlar, unsurların tanımlanması bakımından değerli görülmekte ve bireyin girişimcilik davranışını ve eğilimini etkileyen unsurlarla benzerlik gösterdiğinden girişimcilik ile ilgili çalışmalarda çoğunlukla tercih edilmektedir⁷⁴⁷. Girişimcilik eğilimini Planlanmış Davranışlar Teorisi kapsamında açıklayan "(Bozkurt Çetinkaya, 2014; Kautonen, Van Gelderen ve Fink, 2015; Autio vd., 2001)"⁷⁴⁸ ve ampirik çalışmalar gerçekleştiren "(Audet, 2002, 2004; Kolvereid, 1996; Krueger ve diğerleri, 2000; Tkachev ve Kolvereid, 1999)"⁷⁴⁹ pek çok çalışma

⁷⁴⁰ Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷⁴¹ Esfandiara, a. y., s.173.

⁷⁴² Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷⁴³ Miralles, a. y., s.3.

⁷⁴⁴ Esfandiara, a. y., s.173.

⁷⁴⁵ Miralles, a. y., s.2-5.

⁷⁴⁶ Esfandiara, a. y., s.173.

⁷⁴⁷ A.J. Rauch ve W. Hulsink, "Putting Entrepreneurship Education Where the Intention to Act Lies. An Investigation into the Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Behaviour", **Academy of Management Learning & Education**, Vol. 14, No. 2, 2015, pp.187-204. Aktaran Ece Ekici Ve Mehmet Turan, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimi: Planlanmış Davranışlar Teorisi Ve Girişimcilik Eğitiminin Rolü", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, 2017, s.202.

⁷⁴⁸ Ece Ekici ve Mehmet Turan, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimi: Planlanmış Davranışlar Teorisi Ve Girişimcilik Eğitiminin Rolü", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, 2017, s.202.

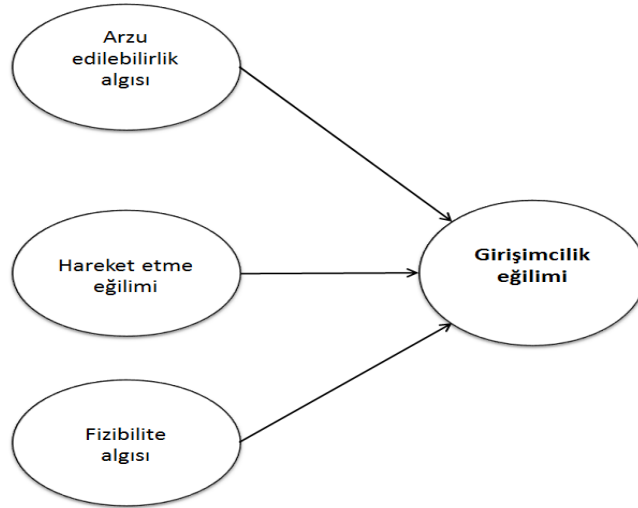
⁷⁴⁹ Maribel Guerrero, Rialp Josep ve David Urbano, "The Impact of Desirability and Feasibility on Entrepreneurial Intentions: A Structural Equation Model", **International Entrepreneurship and Management Journal**, Cilt 4, Sayı 1, Ocak 2008, s.37.

yapılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarında ise öznel normların girişimcilik niyetini açıklamada çok zayıf olduğunu ortaya çıkarmıştır⁷⁵⁰.

2.1.3.2.2. Shapero ve Sokol Modeli- Girişimsel Faaliyet Modeli (Entrepreneurial Event Model)

En eski modellerden biri Shapero (1975, 1982)⁷⁵¹ve Sokol (1982)⁷⁵²tarafından geliştirilmiştir. Bu model, iş yaratmayı girişimler, yetenekler, yönetim, göreceli özerklik ve risk arasındaki etkileşimle açıklanabilecek bir olay olarak görmektedir⁷⁵³.

Shapero'nun girişimcilik eğilimi modeli üç unsura dayanır. Bunlar: i) arzu edilebilirlik algısı (perception of the desirability), ii) hareket etme eğilimi (propensity to act) ve iii) fizibilite algısıdır (perception of feasibility)⁷⁵⁴.

Şekil 22: Girişimsel Faaliyet Modeli

⁷⁵⁰ F. Liñán ve Y. W. Chen, “Development and Cross-Cultural Application of a Specific Instrument to Measure Entrepreneurial Intentions”, **Entrepreneurship Theory & Practice**, vol. 33, no. 3, 2009, pp.593-617. Aktaran Francesc Miralles, Carla Riverola ve Ferran Giones, “Analysing Nascent Entrepreneurs' Behaviour through Intention-Based Models”, **Conference Paper**, September 2012, Barcelona, Spain, (Çevrimiçi) <https://www.researchgate.net/publication/259369472>, Erişim tarihi: 5 Haziran 2019, s.4.

⁷⁵¹ Krueger, a. y., s.117.

⁷⁵² Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷⁵³ Guerrero, a. y., s.36.

⁷⁵⁴ A. Shapero ve L. Sokol, “Some social dimensions of entrepreneurship”, **The Encyclopedia of Entrepreneurship**, (Ed.) C. Kent, D. Sexton ve K. Vesper, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1982, pp. 72-90. Aktaran Norris F. Krueger, “The Cognitive Psychology of Entrepreneurship” **Handbook of Entrepreneurship Research: An Interdisciplinary Survey and Introduction**, , Ed. Zoltan J. Acs ve David B. Audretsch, Kluwer Academic Publishers, (2003) 2005, s.117.

Kaynak: Christopher Schlaegel ve Michael Koenig, “**Determinants of Entrepreneurial Intent: A Meta-Analytic Test and Integration of Competing Models**”, Baylor University, March, 2014, s.294.

Shapero'ya göre (1982), girişimcilik davranışını “girişimcilik olayı”(entrepreneurial event) başlatır. Girişimcilik olayı, göze çarpan, kişisel olarak güvenilir bir fırsatın varlığına bağlıdır. Güvenilir bir fırsat ise iki kritik öncüle bağlıdır: arzu edilebilirlik algıları (perceptions of desirability) ve fizibilite algıları (perceptions of feasibility). Her iki öncül hem kişisel hem de sosyaldır⁷⁵⁵.

Modele göre, bir kişinin bir işe başlama eğilimi, arzu edilebilirlik algıları ve fizibilite algıları faktörleri tarafından belirlenir.

- Algılanan arzu edilebilirlik, bir kişinin yeni bir iş yaratması için çekicilik derecesi olarak tanımlanır⁷⁵⁶. Bir başka deyimle, bireyin kişisel tutum, değer ve duygulardan etkilenen girişimciliğin arzu edilebilirliği algılarının bir ürünüdür⁷⁵⁷.
- Algılanan fizibilite ise, girişimci olma konusunda kişinin kendi kapasitesine ilişkin algısıdır⁷⁵⁸ yani bireyin kullanılabilir kaynakları algılamasıyla ilgilidir ve bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme konusundaki algılanan kişisel yeteneğini ölçer⁷⁵⁹.

Shapero'nun modelinde üçüncü değişken ise hareket etme eğilimidir⁷⁶⁰. Bir girişim oluşturma niyeti, girişimcinin bir karara göre hareket etme eğilimine işaret eder. Çünkü girişimci harekete geçme eğiliminde bulunmadığı sürece girişim gerçekleşmeyecektir⁷⁶¹. Tanım olarak verirsek, hareket etme eğilimi, girişimci niyetlerinin isteğe bağlı yönlerini yansıtan kararlar üzerinde kişisel hareket etme eğilimidir⁷⁶².

Shapero'nun (1975, 1982) modelindeki önemli bir kavram ise “çökeltici olay” (precipitating event) kavramıdır. Çökeltici olay, karar vericinin var olan davranışsal

⁷⁵⁵ Krueger, a. y., s.117.

⁷⁵⁶ Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷⁵⁷ Miralles, a. y., s.1.

⁷⁵⁸ Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷⁵⁹ Miralles, a. y., s.1-2.

⁷⁶⁰ Krueger, a. y., s.117.

⁷⁶¹ Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷⁶² Miralles, a. y., s.2.

ataletini değiştiren ve karar vericiyi fırsat kumesini yeniden gözden geçirmeye iten bir şey olarak tanımlanır⁷⁶³. Bu kavram bazı girişimcilik eğilimi modellerindeki ‘güvenilir fırsat’ unsuru ile benzeşmektedir.

Bu yaklaşımda girişimci olma niyeti ile ümit verici olaylar arasında bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, gerçekteşen bir olay umut verici olarak değerlendirildiğinde bireylerin hayatında girişimci niyeti ortaya çıkar. Bu tip olaylar “yer değiştirmeler” (displacement) olarak adlandırılmaktadır. Yer değiştirmeler, olumlu, olumsuz ve nötr olmak üzere üç şekilde gerçekteşebilir. Örneğin, tespit edilen bir fırsat olumlu olarak değerlendirilirken, kovulabilme riski olumsuz ve işi sonlandırma nötr olarak deęerlendirilir⁷⁶⁴. Dolayısıyla, olumlu yer değiştirmeler, bazı insanların girişimcilik faaliyetlerini diğer alternatiflerden daha fazla arzu edilir olarak algılamasında etkili olur.

Bu yaklaşım ampirik olarak “Krueger, Reilly ve Carsrud (2000), Audet (2002, 2004), Peterman ve Kennedy (2003)”⁷⁶⁵, “Walstad ve Kourilsky (1998)”⁷⁶⁶ tarafından test edildi ve girişimcilik amacını ölçmek için bu modelin tutarlı bir araç olarak desteklendiği sonucuna varıldı.

2.1.3.2.3. Robinson’un Modeli- Girişimsel Tutum Oryantasyonu (Entrepreneurial Attitude Orientation)

Girişimsel Tutum Oryantasyonu, Robinson v.d. (1991) tarafından geliştirilmiştir. Modelde, girişimcinin kişiliğine ve demografik özelliklerine kıyasla girişimcinin tutumu ana odak noktasını oluşturur.

Girişimsel Tutum Oryantasyonu’nda girişimcilik eğilimi, dört unsura ve üç tür tepkiye bağlı bir modelde tanımlanmaktadır. Buna göre, girişimci tutumu başarı, benlik saygısı, kişisel kontrol ve inovasyon (achievement, self-esteem, personal control, and innovation) unsurlarıyla açıklanabilir. Tepkiler bakımından ise, girişimci tutumunun duygusal, bilişsel veya konjektif (affective, cognitive or conative) tepkilere baęlıdır⁷⁶⁷.

⁷⁶³ Krueger, a. y., s.117.

⁷⁶⁴ Guzmán-Alfonso, a. y., s.6.

⁷⁶⁵ Guerrero, a. y., s.37.

⁷⁶⁶ Miralles, a. y., s.6.

⁷⁶⁷ Guerrero, a. y., s.37.

Modele göre bu unsurlar şöyle tanımlanmaktadır⁷⁶⁸;

- “İş dünyasında ‘Başarı’, bir iş girişiminin başlangıcı ve büyümesi ile ilgili somut sonuçlardan kaynaklanmaktadır.”
- “İş dünyasında ‘İnovasyon’, ticari faaliyetlerin yeni ve benzersiz yollarla algılanması ve harekete geçilmesi ile ilgilidir.”
- “İş sonuçlarının algılanan kişisel kontrolü, bireyin kendi işi üzerindeki kontrolünü ve etkisini algılamasıyla ilgilidir.”
- “İşletmelerde algılanan benlik saygısı, bir bireyin iş ilişkileriyle bağlantılı olarak kendine güven ve algılanan yeterliliği ile ilgilidir”.

Robinson ve diğ. (1991) Girişimsel Tutum Oryantasyonu modelinin ölçeğini geliştirmiş ve 54’ü girişimci olan ve 57’si girişimci olmayan öğrenci üzerinde modeli test etmişlerdir⁷⁶⁹. Guerrero, Josep ve Urbano (2008)’e göre, bu model üzerine yürütülen ampirik çalışmalar (“Koh, 1995; Paramond, 2004; Tan, Long ve Robinson, 1996; Tkachev ve Kolvereid, 1999”)⁷⁷⁰ özellikle potansiyel girişimciler üzerinedir. Girişimci tutumu bakımından değerlendirildiğinde, Girişimsel Tutum Oryantasyonu çok güvenilir bir ölçümle sonuçlandığı aktarılmaktadır: “Özellikle demografik özelliklerle veya kişilik özellikleriyle karşılaştırıldığında bu yaklaşım girişimcinin psikolojik niteliklerini inşa etmede temel teşkil etmektedir”⁷⁷¹.

2.1.3.2.4. Krueger ve Brazeal’in Modeli- Girişimsel Potansiyel Modeli (Entrepreneurial Potential Model)

Shapero (1982) ’nun ve Ajzen (1991)’in önceki modellerine dayanarak geliştirilen Girişimsel Potansiyel Modeli, Krueger & Brazeal (1994) tarafından geliştirilmiştir⁷⁷².

Bu modelin öncesinde Krueger, Carsrud (1993) ile birlikte Temel Eğilim modelini (Intentional Basic Model) tasarlamıştır. Bu modelde, algılanan fizibilite ve

⁷⁶⁸ Peter B. Robinson vd., “An Attitude Approach to the Prediction of Entrepreneurship”, Baylor University, Summer, 1991, (Çevrimiçi) <https://www.researchgate.net/publication/270820261>, 12 Mayıs 2019, s.19.

⁷⁶⁹ Robinson, a. y., s.13.

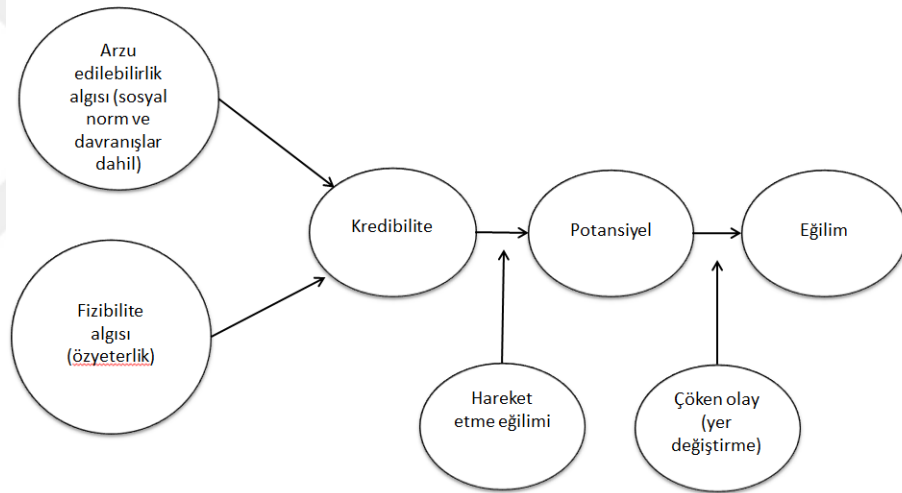
⁷⁷⁰ Guerrero, a. y., s.36.

⁷⁷¹ Meisam Karami vd., “Entrepreneurial Attitude Orientation and Market Orientation in Malaysia”, Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology Cilt 7, Sayı 24, Maxwell Scientific Organization, 2014, s.5107.

⁷⁷² Guerrero, a. y., s.38.

algılanan arzu edilebilirliğin girişimci olma niyetini öngördüğü varsayılmıştır⁷⁷³. Krueger ve Carsrud (1993) tarafından geliştirilen Temel Eğilim Modeli, girişimcilerin tutumları ve niyetleri arasındaki ilişkinin analizine yönelik olarak geliştirilmiştir. Buna göre yeni bir işe başlamak, tutum ve davranışlardan etkilenebilecek kasıtlı bir süreçtir⁷⁷⁴.

Krueger & Brazeal (1994) tarafından geliştirilen Girişimsel Potansiyel Modeli ise girişimcilik eğilimini belirleyen dört temel unsura yer verir. Bunlar: (i) algılanan sosyal normlar, (ii) algılanan öz yeterlik, (iii) algılanan arzu edilebilirlik ve (iv) algılanan fizibilitedir. Buna göre algılanan sosyal normlar (social norms) ve algılanan öz yeterlik (perceived self-efficacy) öncüdür. Ve bunlar algılanan arzu edilebilirliği (perceived desirability) ve algılanan fizibiliteyi (perceived feasibility) etkiler⁷⁷⁵.

Şekil 23: Girişimsel Potansiyel Modeli

Kaynak: Carmen Guzmán-Alfonso ve Joaquín Guzmán-Cuevas, “Entrepreneurial intention models as applied to Latin America”, **Journal of Organizational Change Management**, Vol. 25, Issue 5, 2012, s.7.

Girişimsel Potansiyel Modeli’ni oluşturan unsurlar ve etkileşimleri, yukarıda Şekil 23’te görülmektedir. Modele göre, girişimci bir olay, üç kritik yapı üzerinde tanımlanmış bir işe başlama potansiyelini gerektirir: algılanan arzu edilebilirlik

⁷⁷³ Jennie Elfving, Malin Brännback ve Alan Carsrud, “Chapter 2 Toward A Contextual Model of Entrepreneurial Intentions”, **Understanding the Entrepreneurial Mind: Opening the Black Box, International Studies in Entrepreneurship**, Ed. Alan Carsrud ve Malin Brännback, Springer Science+Business Media, 2009, s.24.

⁷⁷⁴ Guerrero, a. y., s.37.

⁷⁷⁵ Elfving, a. g. e., s.24.

(tutumlar ve sosyal normlar), algılanan fizibilite (öz yeterlilik) ve hareket etme eğilimi (kararlı kişisel özellikler)⁷⁷⁶. Bu unsurlar arasından ‘algılanan arzu edirlilik’ ve ‘algılanan fizibilite’ unsurları bir girişim yaratma eğiliminin kök nedenidir. Kişi, bir girişim fikrini arzulanabilir ve uygulanabilir bulduğunda kendine güven kazanır ve motivasyonu artar⁷⁷⁷.

Girişimsel Potansiyel Modeli üzerinden yapılan çeşitli ampirik çalışmalar arasında modeli destekleyen birçok çalışma olmuştur. Sözelimi Crant (1996), Veciana, Aponte ve Urbano (2005), Walstad ve Kourilsky (1998) tarafından yapılan araştırmaların bulguları, modeli destekler niteliktedir⁷⁷⁸. Uysal ve Güney (2016)’ya göre, Krueger ve meslektaşlarının 2000 yılında yaptığı çalışmada hem Shapero’nun hem de Ajzen modelinin önemli düzeyde açıklayıcı gücü sahip olmasına karşın, Shapero’nun modelinin öğrencilerin girişimci olma niyetini daha iyi tahmin ettiği bulunmuştur⁷⁷⁹.

2.1.3.2.5. Davidsson’un Modeli

Davidsson’un Modeli 1990’lı yıllarda geliştirilen en son modeldir. Davidsson (1995), önceki modellerin girişimcilik eğilimine dair ortaya koyduğu unsurlardan hareketle, basitleştirilmiş, sentezlenmiş bir model önermiştir.

Davidsson, tasarladığı modelin amacının, girişimcilik eğilimini belirleyen unsurların ekonomik – psikolojik modelini geliştirmek ve ampirik olarak test etmek olduğunu açıklamakta ve yeni açıklayıcı değişkenler ve bu değişkenlere ilişkin yeni görüşler sunmak olmadığını belirtmektedir⁷⁸⁰.

Davidsson’un Modeline göre girişimcilik eğilimi bazen davranışa dönüşen, bazen de hiç dönüşmeyen ama her iki durumda da girişimcinin tahminleriyle ilişkili bir kavramdır.

⁷⁷⁶ Guerrero, a. y., s.41.

⁷⁷⁷ N. Krueger ve D. Brazeal “Entrepreneurial potential and potential entrepreneurs”, **Entrepreneurship Theory & Practice**, Vol. 18 No. 3, 1994, pp. 91-104. Aktaran Carmen Guzmán-Alfonso ve Joaquín Guzmán-Cuevas, “**Entrepreneurial intention models as applied to Latin America**”, Journal of Organizational Change Management, Vol. 25, Issue 5, 2012, s.7.

⁷⁷⁸ Guerrero, a. y., s.38.

⁷⁷⁹ Boratay Uysal ve Semra Güney, “**Entrepreneurial Intentions of Turkish Business Students: An Exploration Using Shapero’s Model**”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 14, Sayı 28, 2016, s.32.

⁷⁸⁰ Per Davidsson, “**Determinants of Entrepreneurial Intentions**”, Rent IX Workshop, Piacenza, Italy, Nov. 23-24, 1995, Web erişim https://eprints.qut.edu.au/2076/1/RENT_IX.pdf , 12 Mayıs 2019, s.3.

“Yeni bir firma açma kararının bir süre için planlandığı varsayılır ve bu nedenle bunu yapma niyetinde bulunur. Bununla birlikte, bazı durumlarda bu niyet gerçek karardan kısa bir süre önce oluşturulur ve diğer bazı durumlarda niyet hiçbir zaman fiili davranışa yol açmaz. Bu nedenle, girişimci niyetlerin, kusursuz olmasına rağmen, bireylerin kendi firmalarını kurmayı tercih ettiklerini tahmin etmeleri beklenmektedir.”⁷⁸¹

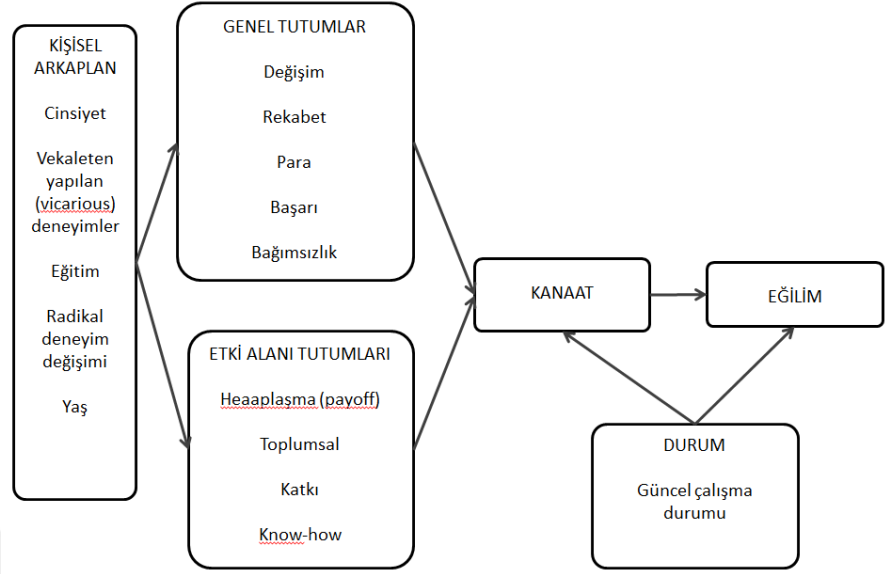
Davidsson’un Modelinde, girişimcilik eğilimi iki öncülden etkilenir. Bunlar (a) kanaat (conviction) ve (b) durumdur (situation). Davidson’a göre bunlar şöyle açıklanmaktadır:

- Kanaat, bireyin girişimcilik kariyerini kendisi için uygun bir alternatif olduğuna inanmasıdır. Davidson, bu kavramı öz yeterlilik kavramına benzetir ve daha önceki teorik açıklamalara (Boyd ve Vozikis, 1994; Krueger ve Brazael, 1994; Krueger ve Carsrud, 1993) ve bu alanda yapılan ampirik araştırmalara (Scherer ve diğ., 1989; Krueger, 1994) dayandırmaktadır.
- Girişimci karar için durumsal faktörlerin önemi Bird (1993), Mart’in (1984) ve Shapero & Sokol (1982) tarafından önerilen modellerde bulunan bir unsur olarak durum, alt unsur olarak mevcut istihdam durumundan ve bundaki değişikliklerden etkilenir. Ona göre, bu modellerde ortaya konan ve tartışılan ‘yer değiştirme’, ‘nesneler arasında’ olma ya da ‘fırsat penceresine’ ya da ‘özgür seçim dönemi’ ile karşı karşıya olma gibi faktörler, durumu ifade etmektedir. Bu ‘durumlar’ arasında en önemli unsurlardan birisi ise mevcut istihdam durumunda ve değişikliklerindedir.

Bu unsurlar, Krueger ve Carsrud (1993) ve Krueger ve Brazeal (1994) tarafından geliştirilen önceki yaklaşımlarda yer alan algılanan öz yeterliklere benzerlik göstermektedir⁷⁸². Sentezlenen modelin değişkenleri arasındaki ilişki aşağıda Şekil 24’te gösterilmektedir.

⁷⁸¹ Davidsson, a. y., s.6.

⁷⁸² Guerrero, a. y., s.38.

Şekil 24: Davidson'un Girişimcilik Eğilimi Modeli

Kaynak: Per Davidsson, "Determinants of Entrepreneurial Intentions", **Rent IX Workshop**, Piacenza, Italy, Nov. 23-24, 1995, (Çevrimiçi) https://eprints.qut.edu.au/2076/1/RENT_IX.pdf, 12 Mayıs 2019, s.5.

Modele göre, kanaat ise bir diğer öncül unsur olan (a) genel tutum (değişim, rekabet, para, başarı ve özerklik)ve (b) ve etki alanı tutumları (kazanç, sosyal katkı ve know-how) faktörlerinden etkilenir. Ve bunların da ana öncülü cinsiyet, yaş, eğitim, tecrübe ve radikal değişim tecrübesi gibi kişisel arkaplan değişkenleridir.

2.1.4. Girişimcilik Eğilimi ve Zekâ Türleri İlişkisi

Girişimcilik üzerine yapılan tanımların ortak öğelerinden hareketle, girişimciliğin bir süreç olduğunu, bu sürecin yakalanan bir fırsat ile başladığını ve bir değer yaratma beklentisiyle bir organizasyon ya da alt organizasyon oluşturulmasını içeren süreksiz bir fırsatı içerdiği görülmektedir. Girişimcilik sürecinin içerdiği bu organizasyonun kurulması ise kaynakların teminini, kullanılmasını ve fırsatın değer aktarımına dönüştürüleceği organizasyonel yapıyı içermektedir⁷⁸³. Bir başka deyimle, girişimcilik süreci, yakalanan fırsatın içerdiği değerin pazara sunulmasına kadarki zorlukların, belirsizliklerin, problemlerin üstesinden gelinmesini de gerektiren bir organizasyonel süreçtir. Bu sürecin başarısı, bir yetenekler kümesini, kapasiteyi gerektirmektedir.

‘İnsanların entelektüel kapasitelerdeki farklılıkların girişimci davranışları etkileyeceği’ görüşü, ilk kez Knight (1921) tarafından savunulmuştur. O tarihten bu yana pek çok yeni zekâ türü keşfedilmiş ve girişimcilik tanımları da değışerek zenginleşmiş olsa da bu iddia ampirik olarak pek çok çalışmada test edilmiş ve sonuçlar bu savı desteklemiştir: “... bir kişinin zekâsı ne kadar yüksek olursa, serbest meslek sahibi olma ihtimalini o kadar artırır (De Wit ve Van Winden, 1989; De Wit, 1993) ve daha fazla girişimci yeteneğe sahiptir (Van Praag & Cramer, 2001)”⁷⁸⁴.

Knight (1921)’den bu yana, bireyin taşıdığı entelektüel kapasitenin ve yetenekler kümesinin IQ olarak kavramsallaştırıldığı ve üniter bir yapı arz ettiği görüşü, sosyal zekâ, duygusal zekâ, kültürel zekâ gibi yeni zekâ türlerinin ortaya çıkışı ve ampirik olarak desteklenmesiyle giderek azalmıştır. Zira girişimcilik sürecinin başarısı, süreçte bütünsel bir başarı yakalanmasını sağlayan zekânın analitik, yaratıcı ve pratik yönlerinin bir karışımını gerektirir. Girişimcilikte olduğu gibi, zekânın akademik ortam dışında kalan yaşamdaki diğer karşılıklarına artan ilgi sosyal zekâ, duygusal zekâ ve kültürel zekâda karşılık bulmaktadır⁷⁸⁵. Nitekim Stenberg ve Detterman (1986) dazekâ literatüründeki akademik ortama odaklı

⁷⁸³ Carton, a. y., s.8.

⁷⁸⁴ Rahim, a. y., s.228.

⁷⁸⁵ Doğutaş, a. y., s.531.

Çalışmalardan sonra, nihayet artık yapılan çalışmalarda “zekânın sınıf dışındaki yerlerde gösterilebileceği” konusunda farkındalık artışına işaret etmiřtir⁷⁸⁶.

Girişimcilik, tıpkı sosyal, duygusal ve kültürel zekâ gibi, pratik yaşam gerçekleriyle ilişkilidir. Girişimcilik fırsatları keşfetmeye ve değere dönüştürmeye odaklanan pratik yaşam gerçekleri ile ilişkilendirilirken; benzer şekilde, sosyal, duygusal ve kültürel zekâ da belirli bir alana odaklanmakta ve pratik yaşam gerçekleri üzerinde durmaktadır. Zirabaşarıya katkı gibi yaşamdaki çeşitli pratik karşılıkları dolayısıyla sosyal zekâya, duygusal zekâya ve kültürel zekâya ilgi artmaktadır⁷⁸⁷. IQ'yu temel alan yaklaşımla zekâ alanında yapılan araştırmalar akademik alandaki problem çözme becerilerine odaklanarak bir nevi sıkışıp kalmıştır. Günümüzde ise, zekâ, akademik ortam dışındaki gündelik yaşamda ve iş yaşamında da kendini göstermekte ve pratik faydalar sağlayan niteliğiyle ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan sosyal ve duygusal zekâ kendini gösterirken, kültürel zekâ ise zekânın özel bir başka türü olarak, küreselleşmenin getirdiği çok uluslu ortamda iş ve yaşam pratikleri dolayısıyla ön plana ıkmaktadır⁷⁸⁸.

İnsanın sahip olduğu yetenek ve kapasiteler birden fazla zekâ türünde içerilmektedir. İ ie geçen bu zekâ türleri arasında keskin sınırlar çizmek g olsa dainanın sahip olduğu yetenekler bu zekâ alanlarında belirginleşmektedir. Bunları bütünsel olarak kavrayabilmek için pek çok araştırmacı her bir zekâ türünün kavramsallaştırmak üzere çaba harcamıştır. “Sosyal zekâ ‘insanları anlama ve yönetme yeteneği’; duygusal zekâ, ‘düşünceleri kolaylaştırmak için duyguları kullanma becerisi ya da başlarının duygularını düşüncelerini anlama, buna bağlı olarak da kendi duygularını ayarlama yeteneği’, kültürel zekâ ise farklı kültürel durumlara kendini uyumlandırabilme olarak tanımlanabilmektedir”⁷⁸⁹.

Sosyal, duygusal ve kültürel zekâ birbiriyle yakından ilişkilidir. Duygusal zekâ gibi sosyal zekâda bireyin kendi toplumsal çevresi ile kurduğu bağ ve ilişkilere yansımakta iken, kültürel zekâ ise toplumsal çevrenin değişimiyle, kültürel farklılıkların oluştuğu ve alışlagelen kültürel değerlerin, birikimin değiştiği noktada etkin olmaktadır. Kültürel ortamın değişmesiyle, duyguların taşıdığı anlamda değiştiğinden, bireyin kendi kültüründe şifrelenen duygular, bir başka kültüre geçişte

⁷⁸⁶ A. y., s.531.

⁷⁸⁷ şahin, a. y., s.127.

⁷⁸⁸ Yeşil, a.y., s.156.

⁷⁸⁹ Mercan, a. y., s.36-37.

yeniden deşifre edilmesini gerektirmektedir. Bu bakımdan duygusal zekâ kültürel zekâ ile ilişkili olduğu kadar, kültürel ortamın değişmesi ve kültürel farklılıkların olduğu ortama geçişle birlikte, duygusal zekâ kültürel zekânın etki alanında farklılık gösterebilmektedir. Bir başka deyimle, duygusal zekâ bireyin kendi toplumsal çevresinde kendisine benzer olanlarla ilişkilerine yansırken, kültürel zekâ, bireyin kendi kültürü dışındaki başka kültürlerle olan ilişkisinde etkili olmaktadır⁷⁹⁰. Bu bakımdan kültürel zekâ ile duygusal zekâ birbirinden ayrılır. Zira duygusal zekâ kültürel ortamı baz almaksızın duyguları anlama ve yönetme becerisi olduğundan, yaşanılan kültüre içkindir. Benzer şekilde, sosyal zekâ ile kültürel zekâ arasındaki ilişki ve ayırım, tartışmalı da olsa süregelenmektedir. Buna göre, sosyal zekâ, ‘neden bazı kişiler gündelik yaşamda diğerlerinden daha başarılıdır’ sorusuna odaklanmakta iken, kültürel zekâ ise ‘başka kültürlerden insanlarla etkileşime girmede neden bazıları diğerlerinden daha başarılıdır’ sorusuna odaklanmaktadır. Sosyal zekânın bu ikinci soruyu yanıtlamada yeterli olmaması dolayısıyla kültürel zekâ ortaya atılmıştır⁷⁹¹.

Zekâ türleri dolayısıyla insanın sahip olduğu bireysel yetenek ve kapasiteler ile girişimcilik için gerekli olanlar arasında benzerlik, örtüşme görülmektedir. Girişimcinin kendi sosyal, toplumsal koşulları içerisindeki girişimi için gerekli yetenekler sosyal ve duygusal zekâda içerilmektedir. Kültürel zekâ ise, girişimcinin farklı kültürel ortamlardaki girişimlerine yönelik yetenekleriyle ilişkili olup, sosyal ve duygusal zekânın tamamlayıcısıdır⁷⁹². Kültürel zekânın bireyler arası etkileşimi kolaylaştırma, kaynaştırma, kültürel farklılıkların üstesinden gelme gibi konulardaki yetenekler bütününün⁷⁹³ çok kültürlü ortamlardaki girişimlerde aynı şekilde bir avantajı, katkısı bulunmaktadır.

Bireye “başkalarının zihinlerinin bir teorisine sahip olma” olanağı veren sosyal zekâ ise, aynı zamanda tüm bireyler gibi girişimciler için en temel yetkinliklerden biri olan karar verme ve iletişim gibi zihinsel faaliyetlerine yardımcı

⁷⁹⁰ Nuray Mercan, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, s.36-37.

⁷⁹¹ İlhan, a. y., s.6-7.

⁷⁹² Mercan, a. y., s.36.

⁷⁹³ L. Dyne ve A. V. Ang, **Cultural intelligence: an essential capability for individuals in contemporary organizations**, Global EDGE, Msu, Edu, 2005, pp.23. Aktaran Nuray Mercan, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, s.36.

olabilir⁷⁹⁴. Sosyal zekâ, insanın girişimcilik sürecinde de etkili olabilen benzer pek çok beceri ve yeteneklerle donanmasına imkân vermektedir. Sözelimi, kendisinin ve başkalarının duygu düşüncelerini anlama, beden dilini okuyabilme, istek ve beklentileri anlayabilme, sosyal ortama ve şartlara uygun ve başarılı davranma, uygun tepkiler vermede ve geribildirimde bulunmada başarılı olma, ne konuşacağını, nasıl davranacağını, insanları nasıl etkileyeceğini bilme, insan ilişkilerinde ustaca davranma, sosyal ortamlara kolaylıkla girebilme, insanlarla geçinmekte zorluk çekmeme, uyum sağlama⁷⁹⁵, başkalarının ruh hallerini, istek ve arzularını, sevinç ve kızgınlıklarını, dürtülerini, iniş-çıkışlarını anlayabilme ve davranışlarını buna göre uyarlayabilme yeteneği, başkalarıyla iyi geçinebilme ve iyi iletişim kurabilme, grup içerisindeki etkileşimleri ve insanların beklentilerini fark edebilme ve onların duygu dünyasına girebilme, kişilerarası farklılıkları görebilme, farkına varabilme, karşısındakinin niyetlerini, arzularını ve düşündüklerini kolayca anlayabilme ve onları etkileyip yönlendirebilme⁷⁹⁶, arkadaş edinme ve ilişkilerini sürdürebilme⁷⁹⁷ gibi yetenek ve becerilere sahip olabilmektedir.

İş çevresinde değişen koşullar, girişimcileri değişime uyum sağlamakla yüz yüze getirmektedir. Değişimin çok hızlandığı ve rekabetin çetinleştiği koşullarda girişimlerin sürdürülebilirliği için rasyonellik tek başına yeterli olmamaktadır. Yeni perspektiflere ve yeteneklere ihtiyaç vardır. Bu bakımdan, duygusal zekâ ile donanımlı olmak girişimciliğin başarısında rol oynayan kişisel bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁹⁸. Hem değişim ile başa çıkabilme ve uyum sağlama hem de farkında olarak bilinçli şekilde karar alabilme, karar alırken tutarlı hareket edebilme yetilerine sahip olmak duygusal zekânın⁷⁹⁹ ve aynı zamanda sosyal ve kültürel zekânın katkısıyla kazanılmaktadır. Özetle, zekânın bütüncül bir katkısıdır.

Zekâ insan doğasını bütünüyle ele alan bir yapıdır ve uyum tarafı olduğu kadar değişim yönü de önemlidir. Akademik ve soyut becerilerin yanında “insanın bilgiyi ileri düzeye taşıma ve genişletme kapasitesi yani yaratıcı becerisi ve ürettiklerini hayata uygulama becerileri de yer almakta”dır, dolayısıyla zekânın

⁷⁹⁴ Lathesh, a. y., s.531.

⁷⁹⁵ Doğan, a. y., s.237.

⁷⁹⁶ A. y., s.237.

⁷⁹⁷ A. y., s.696.

⁷⁹⁸ Yelkikalan, a. y., s.39.

⁷⁹⁹ A. y., s.46.

'çevreye uyum sağlama' yönüne atıfta bulunan önceki anlayışların aksine, zekânın aynı zamanda çevreyi değiştirme ve seçme becerilerine de kapsar⁸⁰⁰.

Sosyal zekânın da hem sosyal uyum hem de sosyal değişim yönü vardır. Özellikle sosyal değişim, girişimcilik yönelimi ile paralellik göstermektedir. Nitekim, sosyal zekâ, sosyal çevrenin ve sosyal işlerin zorluklarını başarıyla yönlendirme ve aktarma bakımından da etkilidir. Çok yönlü bir sosyal değişimi yapabilme becerisinin, istekleri ve yaklaşımları olan gelişmiş sosyal görüşlerin bir dereceye kadar kendi farkındalığını ve sosyal farkındalığını birleştirir⁸⁰¹. Birey, sosyal çevresinde karşılaştığı çeşitli karmaşıklık düzeylerine sahip durumlar karşısında tutum ve davranışlarını değiştirerek ayarlayabilmektedir⁸⁰².

Girişimcilik eğilimi, girişimciliğin diğer bileşenleriyle (davranış, yenilik, özerklik, risk, proaktiflik, rekabetçilik vb.) bütünsel bir yapı arzeder ve bireysel-çevresel faktörlerin birleşimidir⁸⁰³. Bu bakımdan, çevremizle olan iletişimimizde, olaylara ve durumlara verdiğimiz tepkilerde hayati öneme sahip olan duygularla yakın ilişki içindedir. Nitekim Izard v.d., çevrenin önemli yönlerine odaklanabilmeyi, çevrenin şimdi ya da gelecekteki durumuyla ilgili ipuçlarının edinilmesini, çevreye yanıt vermek üzere vücudun belirli kısımlarının işlemeye hazırlanmasını, başkalarıyla iletişim kurmada vücut ve yüz ifadelerinin harekete geçirilmesini duyguların adaptif olan, çevreye ve duruma uyum sağlama işlevleri arasında saymaktadır⁸⁰⁴. Duygusal zekânın belirleyicisi ve işareti olan bu işlevler olmadan bireyin iş hayatına sağlıklı şekilde devam edebilmesi mümkün görünmemektedir. Zira bir işin üstesinden gelebilmek için yapılan işe odaklanmak, ani kararlar almak gereken durumlarda çevredeki durumu fark edebilmek ve bilişsel bir değerlendirme yapmadan önce bu sinyallere uygun tepki verebilmek, sosyal hayattaki iletişimde başkalarının hislerinin farkına varabilmek ve sosyal uyuma zarar vermeyecek şekilde davranabilmek girişimcilik faaliyetleri, özellikle de sosyal girişimcilik faaliyetleri ile yakından ilişkili görünmektedir.

Globalleşen dünya da teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişkinliği ve e-ticaretin artan rolü, çetin rekabet şartları, iş ortamlarını ulus aşırı ölçeğe

⁸⁰⁰ Tok, a. y., s.64.

⁸⁰¹ Lathesh, a. y., s.531 .

⁸⁰² Sosyal Zekâ, **Wikipedia Ansiklopedisi**, (Çevrimiçi) https://www.wikizero.com/tr/Sosyal_zekâ, 16 Haziran 2019.

⁸⁰³ Karakaş, a.y., s.49.

⁸⁰⁴ Schultz, a. g. e., s.52.

taşımaktadır. Bu da yeni girişimleri ve kurumsal girişimleri kültürel farklılıkların şekillendirdiği uluslararası iş ortamı ile yüzyüze getirmektedir. Kültürel çeşitliliğin başarıda önemli rol oynadığı bu uluslararası iş ortamları, daha önce görülmemiş bir uluslararasılaşma oranına ve kurumsal girişimcilik ihtiyacına yol açmaktadır⁸⁰⁵.

Kültürler arası ortamlar olan uluslararası iş ortamları, kültürel farklılıkların yönetimi meselesini beraberinde getirmektedir. Zira, iş ortamının ulusal düzeyden ulus aşırı ortama taşınarak küreselleşmesinin beraberinde getirdiği değişiklikler, kültürlerarası değerlerdeki değişkenliği girişimcilik ve yönetsel davranışlarla ilişkilendiren araştırmalara büyük ilgi uyandırmıştır⁸⁰⁶.

Knight (1921)'den bu yana, zekâ ile girişimcilik ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar, girişimciliğin artan önemi ve yeni zekâ türlerinin keşfiyle giderek zenginleşmiştir. Zira girişimcilik, ülkelerin kalkınmasında lokomotif işlevi gören temel faktörlerden biridir. Başarılı girişimcilik örnekleri, ülkelerin zenginleşmesinde, refaha kavuşmalarında kaynaklarını arttırmalarında istihdam kapasitelerini arttırmada önemli bir rol oynamaktadır. IQ dışında yeni zekâ türlerinin keşfedilmesiyle paralel şekilde girişimciliğin giderek daha da önem kazanmasıyla, girişimcileri ve girişimcilik sürecini etkileyen faktörler içerisinde başta duygusal, kültürel ve sosyal zekâ olmak üzere çeşitli zekâ türlerinin oynadığı rolü açığa çıkarmaya çalışan çeşitli araştırmalar da giderek artmıştır.

2.1.5. Girişimcilik Eğilimi Ve Zekâ Türleri İlişkisi Üzerine Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde girişimcilik üzerine yapılan birçok çalışma olmasına karşın, zekâ türlerinin girişimcilik eğilimi üzerine etkisini inceleyen az çalışmaya rastlanılmıştır. Ülkemizde, doktora düzeyinde zekâ türleri ile girişimcilik ilişkisini konu alansadece bir araştırmaya rastlanılmıştır. Bu ilişkiyi araştıran yüksek lisans düzeyindeki tez sayısınınise beş çalışmayla sınırlı olduğu görülmüştür. Bunların 4'ü girişimciliğin duygusal zekâyla ilişkisi üzerine olduğu, 1'inin ise girişimciliğin kültürel zekâyla ilişkisi üzerine olduğu görülmektedir. Girişimciliğin sosyal zekâ ile ilişkisini araştıran herhangi bir tez çalışması ise ülkemizde bulunmamaktadır. Tez dışındaki diğer ulusal ve uluslararası yayın çalışmaları incelendiğinde ise, sosyal zekâ ile

⁸⁰⁵ Rahim, a. y., s.230.

⁸⁰⁶ A. y., s.230.

girişimcilik ilişkisi üzerine herhangi bir araştırmaya rastlanılmazken, ÷lkemizde, daha ziyade, sosyal zekânın çoklu zekâ kuramının alt boyutu olarak ele alındığı çalışmalar olduğu ve yabancı literatürde ise sadece sosyal zekânın girişimcilik becerileri ve yaratıcılık ilişkisine odaklanan bir tane çalışma bulunabilmiştir. K÷ltürel zekâ ile girişimcilik eğilimi ile ilişkisini inceleyen yine hiçbir yayın çalışmasına rastlanılamamıştır. Duygusal zekâ ile girişimcilik ilişkisini ele alan çalışmaların ise nispeten daha fazla sayıda olduğu ancak tutarlılık taşımadığı gör÷lmektedir. Sosyal duygusal ve k÷ltürel zekâ türleri ile girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi ortaya koyan ulusal ve uluslararası tez ve makale yayın araştırmalarının bazıları aşağıda sunulmaktadır.

Uslu'nun doktora tezi çalışmasında girişimci kişilik özellikleri ve girişimcilik niyetinin duygusal zekâ faktörlerine göre etkisi araştırılmış ve çalışma bilgisayar ve öğretim teknolojileri alanlarında öğrenim gören 16 üniversiteden toplam 980 öğrencinin katılımıyla ger÷ekleştirilmiştir. Analiz sonucunda duygusal zekâ ile girişimcilik eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duygusal zekâ boyutları olan empati, kişilerarası ilişkiler, iç motivasyona sahip olma ve kendini bilme ile girişimcilik eğilimi arasında zıt yönlü bir ilişki bulunmuřtur⁸⁰⁷.

K÷ltürel zekâyı konu alan yüksek lisans çalışmasında ise, k÷ltürel zekâ ile girişimcilik yönelimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda üştbilişsel, motivasyonel ve davranışsal k÷ltürel zekâ boyutları ile girişimcilik yönelimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuřtur⁸⁰⁸.

İstanbul'daki farklı üniversitelerinin sosyal bilimler bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada girişimcilik eğitimi, yaş, cinsiyetin proaktiflik, duygusal zekâ ve girişimcilik eğilimi üzerindeki moderasyon rolü incelenmiştir. Araştırma sonucunda proaktiflik, duygusal zekâ ve girişimcilik eğilimi

⁸⁰⁷ Dilek Uslu, "Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Girişimci Kişilik Özellikleri Ve Girişimcilik Niyetinin Duygusal Zekâ Faktörlerine Göre İncelenmesi", Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Teknolojileri Anabilim Dalı Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Eylül 2015, s.1-216.

⁸⁰⁸ Ümmüğülsüm Koyuncu, "K÷ltürel zekâ ve girişimcilik yönelimi arasındaki ilişki: Laleli pazarındaki mikro ölçekli şletmeler üzerine bir araştırma", Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, (Çevrimiçi) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

arasındaki ilişkilerin kısmi olarak girişimcilik eğitimi ve demografik özellikler ile anlamlı moderatör ilişki gösterdiği bulunmuştur⁸⁰⁹.

Bir diğer tez çalışmasında Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi Girişimcilik Bölümü'nde eğitim gören 215 öğrenci üzerinde duygusal zekâ ve girişimcilik ilişkisi araştırılmıştır. 174 geçerli anket üzerinde yapılan analiz bulgularına göre, duygusal zekâ ile girişimciliğe bakış açısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucunda duygusal zekânın iyimserlik boyutu, duyguların ifadesi boyutu ile girişimciliğe bakış açısı arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunurken, duygulardan faydalanma boyutu ile girişimciliğe bakış açısı arasında ise anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı kaydedilmiştir⁸¹⁰.

DEGA (Dokuz Eylül Üniversitesi Girişimcilik Akademisi) bünyesindeki 95 katılımcıyla Kalfaoğlu (2018) tarafından yapılan çalışmada da katılımcıların duygusal zekâ düzeyleri ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın duygusal zekâ ölçeğinde kişisel farkındalık, kişiler arası ilişkiler, şartlara ve çevreye uyum, genel ruh hali ve stres yönetimi boyutları yer alırken, girişimcilik eğilimi ölçeğinde ise davranışa yönelik tutum, varsayılan davranış kontrolü ve kişisel norm boyutunun olduğu ölçekler kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, stres yönetimi ve kişisel norm hariç, tüm duygusal zekâ boyutları ile girişimcilik ölçeği boyutları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur⁸¹¹. Yalnızca duygusal zekânın stres yönetimi boyutu ile girişimcilik eğiliminin kişisel norm boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır⁸¹².

Fırat Üniversitesi'ndeki öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen ve "girişimciliğe bakış açıları, cinsiyet ayrımcılığı ve duygusal zekâları" arasındaki ilişkinin araştırıldığı tez çalışmasının bulgularına göre, öğrencilerin duygusal zekâları ile

⁸⁰⁹ Cansu Çakır, "The Moderating Role Of Entrepreneurial Education, Gender, And Age On The Relationship Between Proactivity, Emotional Intelligence (Eq) And Entrepreneurial Orientation", Degree of Master Thesis, **Yeditepe University Graduate Institute of Social Sciences**, Spring 2015, İstanbul, pp.1-121.

⁸¹⁰ Sertaç Ercan, "Duygusal Zekâ İle Girişimcilik Arasındaki İlişki: Karabük Üniversitesi Girişimcilik Bölümü Öğrencileri Örneği", Yüksek Lisans Tezi, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Ocak 2017, Karabük, s.1-96.

⁸¹¹ Serap Kalfaoğlu, "The Relationship Between Emotional Intelligence And Entrepreneurial Orientation: A Research On Dega Participants", **Journal Of Social And Humanities Sciences Research**, Vol 5, Issue 27, 2018, pp.2827-2845.

⁸¹² Serap Kalfaoğlu, "Duygusal Zekâ ile Girişimcilik Eğilimi İlişkisi: DEGA Katılımcıları Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Programı**, 2017, İzmir, s.1-159.

girişimcilik arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı bulunmuřtur⁸¹³. Aynı çalışmada duyguların girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisini araştıran ve Timuroğlu, Yanık ve Naktiyok (2017) tarafından yapılan araştırmaya da yer verilmektedir. Girişimci adayları üzerinde yapılan araştırmanın sonucunda pozitif duygulara sahip bireylerin girişimcilik eğiliminin daha yüksek olduğu tespit edilirken, negatif duyguların ise girişimcilik eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı aktarılmaktadır⁸¹⁴.

Sosyal zekâ ile girişimcilik eğilimi ilişkisi üzerine ülkemizde ve yurtdışında yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Ülkemizde, daha ziyade, sosyal zekânın çoklu zekâ kuramının alt boyutu olarak ele alındığı çalışmalar olduğu görülmektedir. Demirel v.d. (2011), çoklu zekâya bağlı olarak sosyal zekâyı inceledikleri çalışmada girişimcilik davranışının çoklu zekâ alanları ile biçimlenmesi araştırılmıştır. 880 KOBİ sahibinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda girişimcilerin çoklu zekâ yeteneklerinin girişimcilik eğilimleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulgusuna varılmıştır. Araştırmada oklu zekâ alanlarının girişimcilik üzerindeki etkilerinin görelisi önem sıralamasında sosyal zekânın ikinci sırada yer aldığı belirtilmektedir⁸¹⁵.

Yabancı literatürde ise zekâ ile girişimcilik eğilimi ilişkisi üzerine herhangi bir yayına rastlanılamamış sadece sosyal zekânın girişimcilik becerileri ve yaratıcılık ilişkisine odaklanan bir tane çalışma bulunabilmiştir. Bu alışma Zahra, Ahmadsreza ve Abas (2015) tarafından yapılmıştır. Sosyal zekânın girişimcilik becerileri ve yaratıcılık ile ilişkisini incelemeyi amaçlayan araştırmada Tromso sosyal zekâ leği, Biech girişimcilik becerileri leği ve Abdi yaratıcılık leği kullanılmış ve 240 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, öğrencilerin sosyal zekâlarının girişimcilik becerileri ve yaratıcılıkları ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Araştırmada regresyonun tahminlemede gl bir araç oalrak kullanılabileceği kaydedilirken, ayrıca sosyal

⁸¹³ Kübra ner, “Girişimcinin Yeni zelliği Duygusal Zekâ, Cinsiyet Algısı Ve Girişimcilik Arasındaki İlişki: Fırat Üniversitesi İibf rneği”, Yüksek Lisans Tezi, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Girişimcilik Ve Yenilik Yönetimi Anabilim Dalı**, Elazığ, 2019, s.1-180.

⁸¹⁴ O. Yanık, K. Timuroğlu ve A. Naktiyok, “Duyguların Girişimcilik Niyeti zerindeki Etkisi”, **İşletme Araştırma Dergisi**, 2017, s.461-477. Aktaran Kübra ner, “Girişimcinin Yeni zelliği Duygusal Zekâ, Cinsiyet Algısı Ve Girişimcilik Arasındaki İlişki: Fırat Üniversitesi İibf rneği”, Yüksek Lisans Tezi, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Girişimcilik Ve Yenilik Yönetimi Anabilim Dalı**, Elazığ, 2019, s.45.

⁸¹⁵ Erkan T. Demirel, Muhammet Düşükcan ve Mehmet lmez, “oklu Zekâ Alanlarının Girişimcilik Davranışına Etkisi”, **Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2011, s.98-105.

farkındalık ve bilgi işleme ve sosyal becerilerinin tahminindesıraıyla en iyi yaratıcılığı ve ardından girişimcilik becerilerini kestirebildiği görülmüştür⁸¹⁶.

Girişimcilik eğilimi ile kültürel zekâ ilişkisini inceleyen bir yayın çalışmasında ülkemizde rastlanılamamıştır. Bu alandaki çalışmalar girişimcilik eğiliminin kültürel zekâdan ziyade, kültür kavramı ile ilişkisi üzerinedir. Bu çalışmalardan biri olan Çarıkcı ve Koyuncu (2010)'da farklı kültürel altyapılara sahip öğrenciler üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada katılımcıların girişimcilik eğilimi ve kültürel özellikleri arasındaki ilişkiyi bireyci-toplumcu kültür boyutları üzerinden irdelenmiş ve aralarında anlamlı bir ilişki bulmuştur⁸¹⁷. Bir diğer çalışmada Erataş ve Nur (2013) ise sosyal ve kültürel yapının olanaklarıyla yakından ilişkili olan girişimciliğin Türkiye ekonomisindeki rolü irdelenmekte ve ülkemizin küresel rekabet gerekleri doğrultusunda dönüşümü için ekonomik ve politik yapı çerçevesi üzerine odaklanmaktadır⁸¹⁸. Ersoy (2010) ise, iktisadi kalkınmanın çok önemli öğelerinden biri olan girişimcilik tercihlerinde bireylerin yaşadığı bölge ve sosyo-kültürel çevrenin etkisini incelemiştir⁸¹⁹. Güler, İbrahim Bozacı ve Ertuğrul Karakaya (2016) ise, kültürel faktörler ile girişimcilik eğilimi ve ortaklık kültürü arasındaki ilişkileri araştırarak girişimciliğin gelişmesinin önündeki engellerin aydınlatılmasına katkı sağlamayı hedeflemişlerdir. Araştırmanın bulgularında “uzun dönem odaklılık, belirsizlikten kaçınma, dayanışmacı anlayış ve güven faktörlerinin” hem girişimcilik eğilimi hem de ortaklık kültürü ile pozitif ilişkili olduğu, buna karşın “güç mesafesi ve erkeksilik ile girişimcilik eğilimi ve ortaklık kültürü değişkenleri” arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemediği kaydedilmektedir⁸²⁰.

Diğer zekâ türlerine kıyasla, duygusal zekânın girişimcilik eğilimi ilişkisini araştıran nispeten daha çok yayın çalışması bulunmaktadır. Bunlardan biri olan

⁸¹⁶ Tabatabaei Zahra, Ojinejad Ahmadreza, Gholtash Abas, “The Relationship of Social Intelligence to Entrepreneurship Skills and Creativity Among Technical High School Students in Shiraz”, **Journal Of New Approach in Educational Administration**, Spring 2015, Volume 6 , Number 1 (21), pp.85-101.

⁸¹⁷ İlker Hüseyin Çarıkcı ve Osman Koyuncu, “Bireyci-Toplumcu Kültür Ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2, Sayı 3, Güz 2010, s.1-18.

⁸¹⁸ Hayriye Başcı Nur ve Filiz Erataş, “Kültür Farklılıkları Ekseninde Girişimcilik Anlayışındaki Değişimler Ve Yabancı Girişimcilik”, **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Haziran 2013, s.155-171.

⁸¹⁹ Hüseyin Ersoy, “Kültürel Çevrenin Girişimcilik Tercihine Etkisi”, **Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2010, s.71-76.

⁸²⁰ Yunus Bahadır Güler, İbrahim Bozacı ve Ertuğrul Karakaya; “Kültür İle Girişimcilik Eğilimi Ve Ortaklık Kültürü İlişkilerinin İncelenmesi: Kırıkkale İli Üniversitesi Öğrencileri Örneği”, **AKÜ İİBF Dergisi**, Cilt XVIII, Sayı 2, Yıl Aralık 2016, s.23-33.

Yüce ve Meriç (2017)'de, duygusal zekâ yetenekleri ile girişimcilik ilişkisi araştırılmıştır. Duygusal zekâ ve girişimcilik arasındaki etkileşim düzeyini saptamayı amaçlayan çalışma, Kafkas Üniversitesi İİBF'de girişimcilik dersi öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, 'kişisel farkındalık' ve 'şartlara ve çevreye uyum' boyutlarıyla girişimcilik eğilimi arasında pozitif bir ilişki varken, 'kişilerarası ilişkiler' boyutuyla girişimcilik eğilimi arasında ise bir ilişki bulunmamıştır⁸²¹.

Mortana v.d. (2014), duygusal zekânın girişimci potansiyele katkısını araştırdığı çalışmada duygusal zekâ boyutları ile girişimci olma eğilimi arasındaki ilişkide girişimci öz-yeterlilik aracılık rolünü incelemiştir. 394 örneklem verisi üzerinde gerçekleştirdiği çoklu hiyerarşik regresyon analizleri sonucundaduygusal zekânın iki boyutunun, - duyguların düzenlenmesi ve kullanılmasının, girişimcilik öz-yeterliliklerini olumlu yönde etkilediğini ve öz yeterlik algısının, duygusal zekâ ile girişimci olma eğilimi arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini bulgulamıştır⁸²².

Zampetakis vd. (2009) tarafından yapılan araştırmada duygusal zekâ yaratıcılık, proaktivite ve tutumlar ile girişimcilik ve girişimcilik eğilimi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu ilişkiye dair bir model geliştirilmiş ve model ampirik olarak öğrenciler üzerinde test edilmiştir. Gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına göre, duygusal zekânın aracılık ettiği yaratıcılığın ve proaktifliğin girişimciliğe yönelik tutumlar üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Girişimciliğe yönelik tutumların ise, yaratıcılık ve proaktivitenin aracılığıyla girişimcilik eğilimini etkilediği saptanmıştır⁸²³.

Girişimcilik eğilimi ile duygusal zekâ düzeyleri ve bazı sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen Durak (2018), “serbest piyasaya mantığına daha yakın” olması nedeniyle işletme bölümü öğrencilerinin katılımıyla araştırmasını

⁸²¹ Alpaslan Yüce ve Kamile Meriç, “Duygusal Zekâ İle Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi KAÜİİBFD**, Cilt, 8, Sayı 16, 2017, s.433-446.

⁸²² Mortana, a. y., s.97-104.

⁸²³ L. Zampetakis, K. Kafetsios, N. Bouranta, T. Dewett ve V. Moustakis, “On the relationship between emotional intelligence and entrepreneurial attitudes and intentions”, **International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research**, Vol. 15 No. 6, 2009, pp. 595-618.

gerçekleştirmiştir. Analiz sonuçlarında girişimcilik eğilimiyle duygusal zekâ düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki saptandığı kaydedilmiştir⁸²⁴.

Duygusal zekâ düzeyleri ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer çalışma ise Deveci (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. 206 Gaziantep Üniversitesi MYO öğrencisinin katılımıyla yapılan çalışmanın sonucunda; ‘duyguları anlama’ ve ‘duygulara hâkim olma’ alt boyutlarıyla girişimcilik eğilimi arasında pozitif ve güçlü bir ilişki bulunurken, ‘etki ve anlama’ boyutunun ise girişimcilik eğilimini negatif yönde etkilediği; ‘başkalarının duygularını anlama’, ‘olumsuz duygularla mücadele’ ve ‘başkalarının duygularına yardımcı olma’ boyutlarının ise girişimcilik eğilimini etkilemediği tespit

Girişimcilik literatüründe yapılagelen araştırmaların karmaşık ve çelişkili sonuçlar vermesinin temel nedenlerini irdeleyen Miao v.d. (2018), araştırmasında duygusal zekâ ve girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiye konu alan ampirik çalışmaları ele alarak uygun teori (fit theory) ve özellik aktivasyon teorisine (trait activation theory) dayanarak incelemiştir. Gerçekleştirilen meta-analiz çalışmasının bulguları, duygusal zekânın girişimcilik eğilimiyle pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer bulgu ise, duygusal zekâ ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişkinin uzun vadeli kültürlerde (long-term-oriented cultures) daha güçlü olduğunu göstermiştir⁸²⁵.

Duygusal zekâ ve girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyen Ngah v.d. (2016) biri Malezya diğeri ise Endonezya’da olan iki üniversiteden katılımcı öğrenciler üzerinde konuyu karşılaştırmalı şekilde araştırmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, her iki ülkede de duygusal zekânın girişimcilik eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmuştur⁸²⁶.

Akpınar ve Alkış (2019), Adıyaman Üniversitesi’nde girişimcilik dersi alan öğrencilerin duygusal zekâları ve girişimcilik eğilimlerini ölçümlemeyi amaçladığı

⁸²⁴ İbrahim Durak, “Girişimcilik Niyeti İle Duygusal Zekâ Ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2018, s.281-297.

⁸²⁵ C. Miao, R. Humphrey, S. Qian ve J. Pollack, "Emotional intelligence and entrepreneurial intentions: an exploratory meta-analysis", **Career Development International**, Vol. 23, No. 5, 2018, pp.497-512.

⁸²⁶ R. Ngah, S. Wahyukaton ve R. Sarmidy, “Comparative Study of Emotional Intelligence and Entrepreneurial Orientation between Malaysian and Indonesian University Students”, **Procedia Economics and Finance**, Volume 37, 2016, pp.100-107.

araştırmasında duygusal zekâ ile girişimcilik eğilimi arasında pozitif bir ilişki saptamıştır⁸²⁷.Uluköy v.d. (2016), duygusal zekânın girişimcilik üzerindeki etkisini incelemek üzere 344 girişimcinin katılıyla bir araştırma yürütmüştür. Anailzler sonucunda “bireylerin duygularının farkında olmalarının, duygularını kullanabilme ve yönetebilme becerilerinin girişimcilik özellikleri üzerinde etkili olduğu” tespit edilmiş, bununla birlikte ‘empatik duyarlılık’ın ise girişimcilik özellikleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur⁸²⁸.

Hindistan’daki 301 katılımcı üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada Pradhan ve Nath (2012) duygusal zekâ ve girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda duygusal zekâ ve girişimcilik eğilimi değişkenleri arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunurken, regresyon analizinin duygusal zekânın girişimcilik eğilimini kesitiriminde ciddi bir katkısı olduğu aktarılmaktadır⁸²⁹.

⁸²⁷ Feyza Akpınar ve Hüseyin Alkış, “Duygusal Zekâ Ve Girişimcilik Eğilimi: Adıyaman Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 12 Sayı 32 Ağustos 2019, s.341-379.

⁸²⁸ Metin Uluköy, Yakup Ülker, Recep Kılıç ve Sedat Yumuşak, “Duygusal Zekânın Girişimcilik Üzerine Etkisi: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerine Bir Analiz”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 5, Sayı 5, 2016, s.119-136.

⁸²⁹ R.K. Pradhan ve P. Nath, “Perception of Entrepreneurial Orientation and Emotional Intelligence: A Study on India’s Future Techno-Managers”, **Global Business Review**, Volume 13, issue 1, 2012, pp.89-108.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Genç nüfusun yoğun olduğu ülkemizde girişimcilik potansiyeline sahip genç bireylerin kişisel potansiyellerini keşfetmeleri ve ortaya çıkarabilmeleri ve bunu gerçekleştirmeleri açısından girişimcilik konusu önemini arttırmıştır. Bu araştırmada duygusal zekâ, sosyal zekâ ve kültürel zekâ ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi ve bunun akademik yazıma katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu değişkenlerin birarada incelendiği başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmaya konu olan değişkenlerin demografik faktörler bağlamında nasıl farklılaştığıda ele alınmıştır.

Araştırmanın temel amacı; lisans öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri ile duygusal, sosyal ve kültürel zekâ türleri arasındaki ilişkileri kavramayı ve belirtilen zekâ türlerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerini analiz etmektir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Araştırma sonuçları akademik yazına katkı sağlamak ve konuyla ilgilenen değişik alanlardaki kişi kuruluşlara bilgi sağlamak ve mümkünse kendi çalışmalarına ışık tutması amacıyla yapılmıştır. Nitekim bu konuda ele alınan boyutları içeren çok az çalışma yapıldığı tespit edilmiştir.

Genel olarak 'Zekâ' birçok başka yetenekle beraber akıl yürütmeyi, planlama yapmayı, problem çözmeyi, soyut düşünmeyi, karmaşık fikirleri idrak etmeyi, çabuk öğrenmeyi ve tecrübelerden kazanım sağlamayı içeren genel zihinsel yeteneklerdir diyebiliriz. Çok değişik zekâ tipleri ortaya atılmışsada Duygusal Zekâ, Sosyal Zekâ ve Kültürel Zekâyı ilginin günümüzde pratik yaşama katkılarının kişileri başarıya götürmede önemli rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Sosyal Zekâ kişiler arasındaki durumlarda kişinin hem kendisinin hem de başkalarının duygularını düşüncelerini ve davranışlarını anlama ve buna göre davranma becerisi olarak tanımlanmıştır ve

karar verme ve iletişim kurma gibi zihinsel işlevlere katkısıyla da girişimciliğe etki etmektedir. Duygusal zekâ kendini harekete geçirebilme engellere rağmen sebatını yitirmeme, dürtüleri kontrol etme ve bu suretle tamın olmayı erteleme, ruhsal durumu düzenleyebilme, karşılaşılan sıkıntıların düşünmeyi engellemesine mâni olma, kendini başkalarının yerine koyabilme ve ileriye umutla bakma şeklinde tanımıyla girişimcilik üzerine etki etmektedir.

Küreselleşen ve çok uluslu çok kültürlü iletişimin bir hayli geliştiği ortamda kültürel zekâ anlam ve önem kazanmıştır bu bağlamda kültürel zekâ bir bireyin çok kültürlü bir ortamda verimli ve başarılı olmasını sağlayan yetenek ve unsurlardır veya kısaca bireyin bir başka kültürle etkileşime girme yeteneğidir tanımının bu yönleriyle girişimciliği etkilediğini söyleyebiliriz. Girişimcilik ise yakalanan veya yaratılan bir fırsat ile başlayan ve bir değer yaratma düşüncesiyle bir organizasyon ya da alt organizasyon yapılanmasını içeren süreçtir.

Zekâ boyutları ve Girişimcilik Niyeti arasındaki ilişkilerle ilgili öne çıkan iki yazı: Selçuk Üniversitesinden Kalfaoğlu (2018)⁸³⁰ araştırma yazısında toplam duygusal zekâ düzeyi ile toplam girişimcilik arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğunu vurgulanmıştır; Solmaz, Aksoy, Şengül, Sarıgül'ün (2014)⁸³¹ araştırmalarında başarıma arzusu ve kararlılık boyutlarında anlamlı fark bulduklarını belirtmişlerdir. Antonio, Lanawaral, Wiriana, Christiana (2014) araştırmalarında zekâ ile girişimcilik arasında direkt bir etki olmadığı ancak öğrenmeye hevesli ve doğru motive edilen bireylerin girişimciliğe daha yatkın olduğu görüşündelerdir⁸³².

Yapılan çalışmalarda bireyler içinde bulundukları kültürü iyi tanıyorsa ve Duygusal Değerleme Kullanma ve Duygusal Pozitif Olma değerlerini de göz önüne alırsak Duygusal Zekâ genel itibarıyla Girişimcilik Niyeti üzerinde etkili olmaktadır, özellikle Duygusal Değerleme Kullanma becerisi daha yüksek olan bireylerin girişimcilikte başarılı olacağı düşünülebilir.

⁸³⁰ Serap Kalfaoğlu, “Zekâ ve Girişimcilik Eğilimi İlişkisi”, Selçuk Üniversitesi, **Journal of Social and Humanities Sciences Research**

⁸³¹ Ahmet Solmaz, Özlem Aksoy, Serkan Şengül ve Mehmet Sarıgül, “Turizm Lisans ve Önlisans Öğrencileri Üzerine bir Alan Araştırması”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**

⁸³² Tony Antonio, Sri Lanawal, T.A. Wiriana ve Lucy Christiana, “Correlation Creativity, Intelligence, Personality and Entrepreneurship Achievement”, **ScienceDirect, Social and Behavioral Science**, Ciputra University, Indonesia

Kaygın ve Şimşek (2020) Cinsiyet açısından eşitlikçi cinsiyet rolü hariç bütün alanlarda erkeklerin cevaplarının ortalamasının kadınlardan yüksek olduğu ve bu da erkeklerin daha cinsiyet algısını benimsediğini gösterdiği görüşündedir⁸³³. Bilge ve Bal araştırmalarında erkek öğrencilerin girişimcilik ortalamalarının kız öğrencilerden yüksek çıkmasına karşın girişimciliğin alt boyutlarında anlamlı farklar elde edilmediği görüşündedir⁸³⁴. Sezer yaptığı araştırmalarda öğrencilerinin bir kısmının mezuniyetten sonra kariyer olarak girişimciliğe niyetlendiği erkek ve kız öğrencilerin girişimciliğe yöneliminde önemli bir fark bulunmadığı görüşündedir⁸³⁵. Robledo araştırmalarında cinsiyetin Girişimcilik niyeti üzerinde özel bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır⁸³⁶. Smith, Serdeshtmut, Combs yaptıkları araştırmalarda cinsiyetin Girişimcilik niyeti üzerinde doğrudan etkisi olmadığı, yaratıcılığın kadınlar üzerinde girişimcilikle doğrudan etkili olduğu sonucuna varmışlardır⁸³⁷.

Küreselleşen ve rekabetin hızla arttığı iş dünyasında girişimciliğin önemi günden güne artmaktadır. Hatta büyük global organizasyon yapılarında iç girişimcilik modelleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu açıdan iş dünyasına yeni girecek öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ile zekâ türleri arasındaki ilişkiler bu yönde atacakları adım açısından önem taşımaktadır.

3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Araştırma Ege, İzmir Ekonomi, Yaşar, Arel ve Beykent Üniversitelerinin mühendislik, işletme ve idari bilimler, hukuk, fen ve edebiyat, eczacılık fakültelerinden 450 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Daha önce üniversite son sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmesi düşünülen araştırma pandemi şartları nedeniyle ara sınıflara da yayılmıştır. Araştırma sonuçları araştırma örneklemini ile sınırlı bir şekilde değerlendirilmelidir. Ülkenin özellikle batısında yapılan araştırma başka bölgelerdeki başka üniversitelerde farklı neticeler ortaya

⁸³³ Erdoğan Kaygın ve Yılmaz Şimşek, “Toplumsal Cinsiyet ve Girişimcilik Niyeti Arasındaki İlişki: Kafkas Üniversitesi Örneği”, **IJTEBS yayınları**

⁸³⁴ Hürriyet Bilge ve Vedat Bal, “Girişimcilik Eğilimi: Celal Bayar Üniversitesi Öğrencileri Üzerine bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**.

⁸³⁵ Cemal Sezer, “Kariyer Olarak Girişimcilik ve Girişimcilik Niyetini Etkileyen Faktörlerin İçerik Analiziyle Belirlenmesi”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**

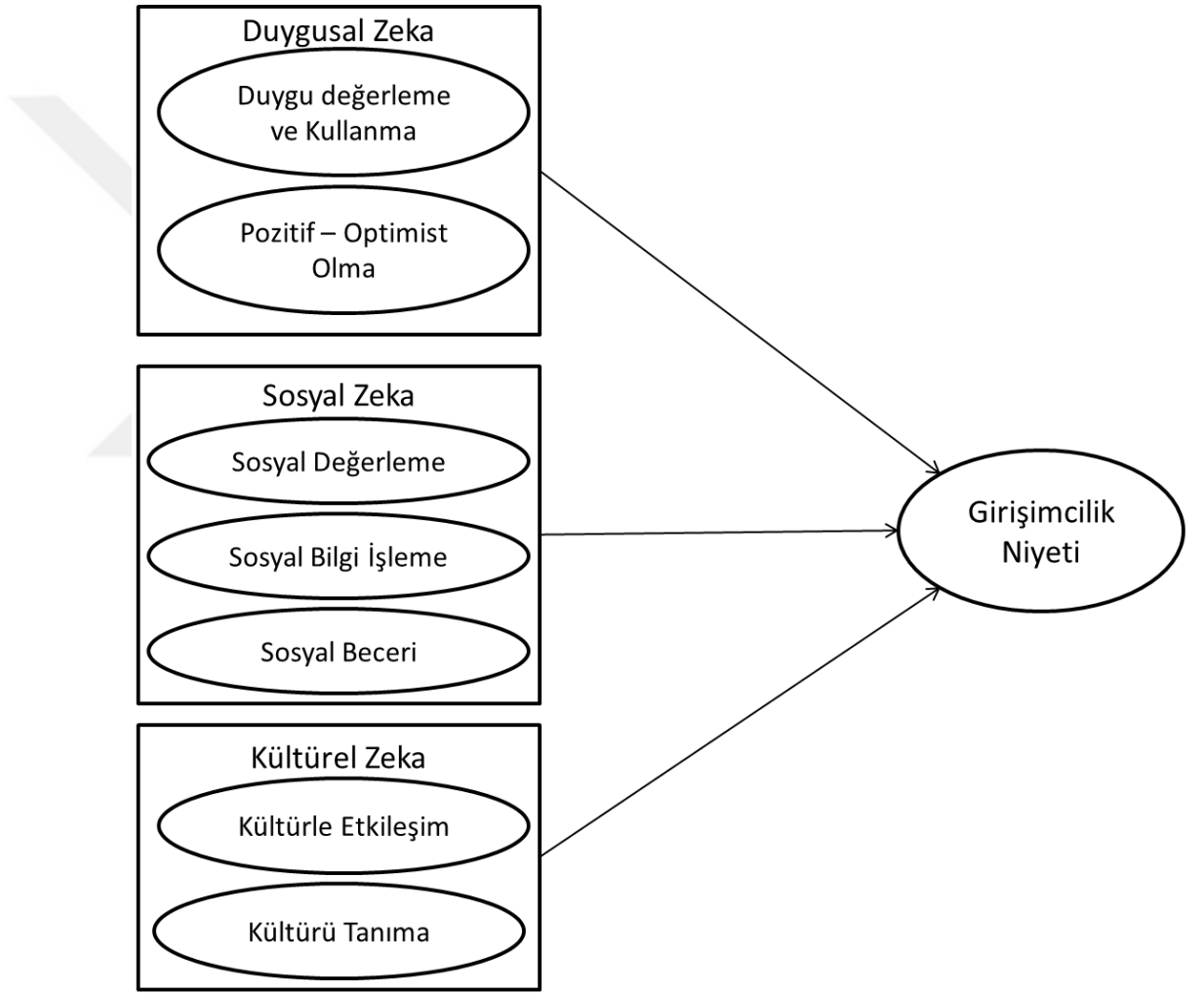
⁸³⁶ Ruizalba Robledo, “The Moderating Role of Gender on Enterlpreneurial Intentions: A TPB Perspective”, **Intangible Capital**.

⁸³⁷ Ronda Marie Smith, Shruti Serdeshtmut ve Gwendolyn M. Combs, “Understanding Gender, Creativity and Entrepreneurial Intentions”, **Emerald Insight publications**.

çıkarabileceği de düşünülebilir. Bu amaçla, zaman ve maliyet açısından araştırmada kolayda örnekleme metodu kullanılmıştır.

Ayrıca pandemi döneminde yüzyüze eğitimin olmadığı bir dönemde tüm öğrencilere ulaşma imkânı sınırlı olmuştur. Bu durum kapsamın genişletilmesi açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır.

3.4. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Duygusal Zeka, Sosyal Zeka ve Kültürel Zeka Boyutları ve alt boyutları

Şekil 25: Araştırmanın Modeli

$1H_0$: Bireylerin duygusal zekâ, sosyal zekâ ve kültürel zekâları girişimcilik niyetleri arasında pozitif bir ilişki yoktur.

1H₁: Bireylerin duygusal zekâ, sosyal zekâ ve kültürel zekâları girişimcilik niyetleri arasında pozitif bir ilişki mevcuttur.

2H₀: Bireylerin duygusal zekâ, sosyal zekâ ve kültürel zekâları girişimcilik niyetlerini etkilememektedir.

2H₁: Bireylerin duygusal zekâ, sosyal zekâ ve kültürel zekâları girişimcilik niyetlerini pozitif etkilemektedir.

3H₀: Bireylerin duygusal zekâ, sosyal zekâ ve kültürel zekâları girişimcilik niyetleri demografik değişkenler bağlamında farklılık göstermemektedir.

3H₁: Bireylerin duygusal zekâ, sosyal zekâ ve kültürel zekâları girişimcilik niyetleri demografik değişkenler bağlamında farklılık göstermektedir.

3.5. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Girişimcilik niyeti ölçeğinde Linan ve Chen'in (2005) geliştirdiği insan sermayesi ve diğer demografik değişkenler boyutunda ve insan davranışları, öznel norm, algılanan davranış kontrolü alt boyutlarından 21 sorudan oluşmaktadır. Kalkan (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek kullanılmıştır. 21 sorudan oluşmaktadır. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve Z. Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksek Okulu öğrencilerinde (134 öğrenci) örnekleme yapılmıştır.

Sosyal Zekâ ölçeğinde Silvera, Martinussen, Dahl'in (2001) geliştirdiği «The Tromsø Social Intelligence Scale, a self-report measure of social intelligence»ta belirttiği Sosyal Bilgi Süreci, Sosyal Beceri, Sosyal Farkındalık alt boyutlarını içeren Doğan ve Çetin tarafından Türkçeye uyarlanan 21 sorudan oluşmaktadır. University of Tromsø'da öğrenciler (492 öğrenci) ve psikoloji fakültesi öğretim üyeleri (14 öğretim üyesi) üzerinde örnekleme yapılmıştır⁸³⁸.

Duygusal Zekâ ölçeğinde Shuttle, Maloof Hall, Haggerty, Cooper, Golden, Dornheim'in (1997) geliştirdiği «Development and validation of a measure of emotional intelligence»ta; Sosyal değerlendirme ve kullanma ile pozitif optimist olma alt boyutlarında incelenmiştir. 33 sorudan oluşmaktadır ve yazar tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Mayer and Salovey'in (1997) geliştirdiği ölçek revize edilerek duygusal zekâ: algı, değerlendirme ve duygularını ifade etme, düşünmeyi duygusal

⁸³⁸ Tayfun Doğan ve Bayram Çetin, "Tromsø Sosyal Zekâ Ölçeği türkçe formunun Faktör yapısı, Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması", **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/Educational Sciences: Theory & Practice**, 9/2, Bahar/ Spring 2009, 691-720 Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları iletişim hizmetleri.

olarak kolaylaştırmak, duygusal bilgiyi anlamak, analiz etmek ve kullanmak ve duyguların yansıtıcı düzenlemeler yapmasını sağlayarak daha gelişmiş duygusal ve entelektüel zekâyâ ulaşmayı hedeflemektedir. Yerleşim yerlerinde yaşayan kişiler ve öğrenciler dâhil 346 kişi üzerinde örnekleme yapılmıştır.

Kültürel zekâ ölçeği de Dyne, Ang, Koh'un (2003) geliştirdiği "Development and Validation of the CQS The Cultural Intelligence Scale"de belirttiği akademik veya bilişsel faktörler üzerine odaklanmıştır. (Sternberg 1988) bununla birlikte daha sonra çoklu zekâ üzerine araştırmalarda (Hedlung & Stenberg 2000) başkalarının uymayı önemseyen akademik olmayan zekâyı, (Gardner 1993) kişiler arası zekâyı (Coleman 1995, Salovey & Mayer 1990) duygusal zekâyı ve (Cantor & Kihlstrom 1985) sosyal zekâyı kapsamaktadır. Ancak bu zekâ formülasyonları bireylerin kültür ve içeriklerine yakın olmaları, düşünce ve sosyal davranışlarında etkin olacağını varsaymaktadır. Earley ve Ang (2003) bunların genel yeteneklerin değişik kültürel altyapıdan gelen bireylere uygulanamayacağını öne sürmüştür. Kültürel zekâ kültürel çeşitlilikle karakterize edilen düzenlemeleriyle ve etkileşim özellikleriyle diğer zekâ türlerinden ayrılır. Early and Ang (2003) bireysel zekâyla direk bağlantılı insan etkileşimini doğrudan etkileyen üç gen yapısı üzerinde çalışmışlardır. Bunlar bilişsel (üst biliş, biliş), motivasyon ve davranıştır. 1130 bireyle örnekleme yapıldığı belirtilmiştir. Skala 20 sorudan oluşmaktadır ve bu konuda İlhan ve Çetin (Mustafa İlhan, Bayram Çetin (2014) 'Kültürel zekâ ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması', Hacettepe üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 29/2, 94-114) çalışmalarında Türkçeye uyarlanmıştır.

3.6. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın analizleri SPSS21 paket istatistik programıyla yapılmıştır. Analizler sırasında keşfedici faktör analizi, Cronbach güvenirlik testi, Pearson korelasyon analizi, Regresyon analizi, t-test ve ANOVA testleri kullanılmıştır.

3.6.1. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi

Duygusal Zekâ Ölçeği

Her bir ölçek için keşfedici faktör analizi yapmak için öncelikle Kaiser- Meyer-Olkin ve Bartlett testi yapılmıştır. Duygusal zekâ ölçeği olarak KMO 0.895, Bartlett için 0.000 bulunmuştur. Duygusal zekâ ölçeğinde düşük faktör yüküne sahip 1, 4, 5, 6, 8, 9, 13, 16, 22, 23, 28, 31, 32, 33 no'lu ifadeler çıkartılmıştır.

Duygusal zekâ ölçeği analizi ölçeğinin Güvenilirlik Analizi için Cronbach's Alpha testi yapılmıştır. Güvenilirlik katsayısı 0,928'dir.

Tablo 20: KMO ve Bartlett Testleri

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterlilik Testi		0,895
Bartlett Küresellik Testi	Ki-kare	5565
	df	171
	Anlamlı	0.000

Tablo 21: Duygusal Zekâ Ölçeği Faktör Analizi

	Duygu Değerleme ve Kullanma	Pozitif – Optimist Olma
Başkaları iyi bir şey yaptığında övgüde bulunurum	0,812	
Yüz ifadelerini gözlemleyerek diğerlerinin yaşadıkları duyguları anlayabilirim	0,805	
Keyifsiz olanlara daha iyi hissetmesi için yardımcı olurum	0,801	
Diğerlerine sadece bakarak ne hissettiklerini anlayabilirim	0,782	
Başkalarının gönderdiği sözel olmayan mesajların farkına varırım	0,760	
Duygularımı kontrol edebilirim	0,746	
İyi bir ruh halindeyken yeni fikirler oluşturabilirim	0,660	
Zorluklarla karşılaştıklarımda daha önce benzer durumlarda nasıl başa çıktığımı düşünürüm	0,637	
Duygularımın neden değiştiğini bilirim	0,561	

Başkası hayatındaki önemli bir olaydan bahsederken sanki o olayı kendim yaşamış gibi hissedirim	0,526
Diğerlerine gönderdiğim sözel olmayan mesajların farkındayım	0,418
Olumlu bir duygu yaşadığımda bunun uzun sürmesi için ne yapmam gerektiğini bilirim	0,882
Duygularımda değişim hissettiğimde yeni fikirler oluşturabilirim	0,825
Duygularımı başkaları ile paylaşmaktan keyif alırım	0,790
Ruh halim değiştiğinde yeni fırsatlar görürüm	0,755
Yaşamda iyi şeyler olacağını düşünürüm	0,723
Beni mutlu edecek faaliyetleri ararım	0,534
Giriştiğim birçok çalışmada sonunda başarılı olacağımı düşünürüm	0,472
İyi bir ruh halindeyken sorunlarla kolaylıkla başa çıkabilirim	0,441

Sosyal Zekâ Ölçeği

Herbir ölçek için keşfedici faktör analizi yapmak için öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin testi ve Bartlett testi yapılmıştır. Sosyal Zekâ Ölçeği olarak KMO değeri 0,894, Bartlett için 0,000 değerleri bulunmuştur.

Sosyal Zekâ Ölçeğinde faktör yapısını bozan 5, 8, 11, 12, 14 no'lu ifadeler çıkartılmıştır.

Sosyal Zekâ analizi ölçeğinin Güvenirlilik Analizi için Cronbach alfa testi yapılmıştır. Güvenirlilik katsayısı 0,856'dır.

Tablo 22: KMO ve Bartlett Testleri

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterlilik Testi		0,894
Bartlett Küresellik Testi	ki-kare	5563
	df	120
	Anlamlı	0.000

Tablo 23: Döndürümüş Bileşenler Matrisi

	Sosyal Değerleme	Sosyal Bilgi İşleme	Sosyal Beceri
İnsanları anlaşılmaz bulurum	0,904		
İnsanların yaptığım davranışlar karşısındaki tepkileri beni şaşırtır	0,898		
Başkalarının kararını anlamakta zorluk çekerim	0,894		
İnsanlar davranışları ile beni şaşırtır	0,874		
Başkaları nedenini açıklamama fırsat vermeden bana kızabilir	0,861		
Başkalarını farkı da olmadan incitebilirim	0,842		
İnsanlar kendi düşüncelerimi söylediğimde bana öfkelenebilir	0,833		
Başkalarının davranışlarını önceden tahmin edebilirim		0,809	
Başkalarının arzu ve isteklerini tahmin edebilirim		0,742	
Başkalarının onlara karşı davranışlarına nasıl tepkiler verebileceklerini önceden bilebilirim		0,716	
Davranışlarımın başkaları üzerinde nasıl duygular yaratacağını bilirim		0,702	
Başkalarının hislerini anlayabilirim		0,694	
Başkalarının yüz ifadesi, beden dili gibi faktörlerinden aslında ne söylemek istediklerini anlayabilirim		0,688	
Yeni ortamlara girip insanlarla tanışmakta zorluk çekmem			0,851
Sosyal ortamlara kolaylıkla uyum sağlarım			0,784
Yeni insanlarla arkadaşlık kurmak konusunda başarılıyım			0,763

Kültürel Zekâ Ölçeği

Herbir ölçek için keşfedici faktör analizi yapmak için öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin testi ve Bartlett test, yapılmıştır. Kültürel Zekâ ölçeği olarak KMO değeri 0,941, Bartlett için 0,000 değerleri bulunmuştur.

Kültürel Zekâ ölçeğinde faktör yapısını bozan 2, 3, 4, 5 nolu ifadeler çıkartılmıştır.

Kültürel Zekâ analizi ölçeğinin Güvenilirlik Analizi için Cronbach alfa testi yapılmıştır. Güvenilirlik katsayısı 0,960'tır.

Tablo 24: KMO ve Bartlett Testleri

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterlilik Testi		0,941
Bartlett Küresellik Testi	Ki-kare	6811
	df	120
	Anlamlı	0.000

Tablo 25: Döndürülmüş Bileşenler Matrisi

	Kültürle Etkileşim	Kültürü Tanıma
Kültürler arası iletişim için gerektiğinde sözel olmayan davranışlarımı (ifade, beden dili, vb) değiştirebilirim.	0,81	
Kültürler arası iletişim için gerektiğinde yüz ifademi durumun gereklerine uydurabilirim	0,793	
Yabancı kültürler içinde yaşamaktan keyif alırım	0,788	
Farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurarken gerektiğinde sessiz kalmasını bilirim	0,767	
Kültürler arası iletişim için gerektiğinde konuşma hızımı durumun gereklerine uydurabilirim	0,746	

Kültürlerarası bir etkileşimde sözel ifadelerimi (aksanım, ses tonum, vb.) uyumlaştırebilirim	0,745
Diğer kültürlerden insanlarla etkileşim kurmaktan keyif alırım	0,733
Yabancı bir kültürde o ülkenin vatandaşları ile sosyalleşme konusunda kendime güvenirim	0,682
Diğer bir kültüre uyumlaşma konusunda yaşanabilecek stresle baş edebilirim	0,674
Farklı bir kültürün alışveriş alışkanlıklarına uyum sağlama konusunda kendime güvenirim	0,549
Diğer kültürlerin aile hapılarını bilirim	0,861
Diğer kültürlere ait dillerin (kelime, gramer vs.) kurallarını bilirim	0,830
Diğer kültürlerin kültürel değer ve inanç sistemlerini bilirim	0,827
Diğer kültürlere ait sanat eserlerini bilirim	0,809
Diğer kültürlerin sözel olmayan iletişim kural ve yapılarını bilirim	0,766
Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken kültürel bilginin farkındayım	0,512

Girişimcilik Niyeti Ölçeği

Herbir ölçek için keşfedici faktör analizi yapmak için öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin testi ve Bartlett test, yapılmıştır. Girişimcilik Niyeti ölçeği olarak KMO değeri 0,926, Bartlett için 0,000 değerleri bulunmuştur.

Girişimcilik Niyeti ölçeğinde faktör yapısını bozan ifadeler yoktur.

Girişimcilik Niyeti analizi ölçeğinin Güvenilirlik Analizi için Cronbach alfa testi yapılmıştır. Güvenilirlik katsayısı 0,949'dur.

Tablo 26: KMO ve Bartlett's Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterlilik Testi		0,926
Bartlett Küresellik Testi	Ki-kare	2687
	df	15
	Anlamlı	0.000

Tablo 27: Döndürülmüş Bileşenler Matrisi

	Girişimcilik Niyeti
Gelecekte kendi işimi kurmak konusunda kararlıyım	0,947
Kendi işimi kurmak ve geliştirmek için elimden gelen her türlü gayreti göstereceğim	0,925
Profesyonel kariyer hedefim bir girişimci olmaktır	0,917
Bir girişimcinin yapması gereken ne varsa, onu yapmaya hazırım	0,884
Gelecekte bir gün kendi işimi kurmaya ciddi olarak niyetliyim	0,857
Kendi işimi kurmak konusunu ciddi anlamda düşünüyorum	0,822

3.6.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılan deneklerin demografik özellikleri Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28: Demografik Özelliklere Göre Örneklerin Dağılımı

	Frekans	Yüzde	
Cinsiyet	Kadın	239	53,10
	Erkek	211	46,90
Yaş	20 yaş ve altı	160	35,60
	21-22 Yaş	216	48,00
	23 Yaş ve Üzeri	74	16,40
İş Deneyimi	Var	80	17,80
	Yok	370	82,20

İş Kıdemi	1 yıl	53	11,80
	2 Yıl	19	4,20
	3 Yıl	4	0,90
	4 Yıl	4	0,90
Girişimcilik Eğitimi	Var	236	52,40
	Yok	214	47,60
Girişimcilik Deneyimi	Var	26	5,80
	Yok	424	94,20
Girişimcilik Devam Ediyor mu?	Evet	12	2,70
	Hayır	14	3,10
Fakülte	Mühendislik	103	22,90
	İİBF	174	38,70
	Hukuk	19	4,20
	Fen-Edebiyat	71	15,80
	Eczacılık	6	1,30
	Diğer	77	17,10
Ailede Girişimci Var mı?	Var	142	31,60
	Yok	308	68,40
Aile Geliri	5.000 TL ve altı	103	22,90
	5.001-10.000 TL arası	146	32,40
	10.001-20.000 TL arası	154	34,20
	20.001 TL ve üzeri	47	10,40
Toplam		450	100,00

3.6.2.1. Araştırmanın Temel Değişkenlerine İlişkin Ortalama Değerler

Göze çarpan Sosyal Farkındalık 2,86 ile en düşük, Duygusal Pozitif olma 3,90, Kültürel etkileşim 3,94 ve Sosyal Beceri 3,96 ile mertebesindedir.

Tablo 29: Betimsel İstatistikler

	Ortalama	Std. Sapma
GirişimcilikNiyeti	3,82	0,78
Duygusal Değerleme Kullanma	3,87	0,58
Duygusal Pozitif Olma	3,9	0,57
Duygusal Zekâ Genel	3,88	0,52
Sosyal Bilgi İşleme	3,9	0,61
Sosyal Farkındalık	2,86	1,03
Sosyal Beceri	3,96	0,66
Sosyal Zekâ Genel	3,46	0,55
Kültürle Etkileşim	3,94	0,64
Kültürel Tanıma	3,73	0,78
Kültürel Zekâ Genel	3,86	0,66

3.7. Hipotez Testleri

Araştırmanın birinci hipotezini test etmek üzere pearson korelasyon analizleri yapılmıştır.

3.7.1. Değişkenler Arası İlişkiler

Zekâ boyutlarıyla girişimcilik niyeti arasında Pearson korelasyonanalizi gerçekleştirilmiştir. Girişimcilik niyeti ile kültürel tanıma arasında 0,631ve bunu takiben duygusal değerlendirme 0,603, duygusal pozitif olma 0,580, sosyal beceri 0,520, sosyal bilgi işleme 0,454 değerleri bulunmuştur. Sosyal değerlendirme ile girişimcilik niyeti arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Girişimcilik Niyeti ile duygusal zekâ arasında (p 0,658), kültürel zekâ arasında (p 0,601) ve sosyal zekâ arasında ise (p 0,248) seviyesinde ilişki tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre girişimcilik niyeti ile kültürel tanıma, duygusal değerlendirme, duygusal pozitif olma, sosyal beceri ve sosyal bilgi işleme arasında ilişki olduğu görüldüğünden 1 H₁ hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Tablo 30: Duygusal Zekâ, Sosyal Zekâ ve Kültürel Zekâ ile Girişimcilik Niyeti İlişkisi

	Girişimcilik Niyeti
Değerleme Kullanma	0,603
Pozitif Olma	0,580
Sosyal Bilgi İşleme	0,454
Sosyal Farkındalık	-0,072
Sosyal Beceri	0,520
Kültürle Etkileşim	0,524
Kültürel Tanıma	0,631
Duygusal Zekâ	0,658
Sosyal Zekâ	0,248
Kültürel Zekâ	0,601

3.7.2. Girişimcilik Niyeti Üzerinde Sosyal Zekâ, Kültürel Zekânın Etkisi

Genel zekâ ortalamalarının toplu olarak girişimcilik niyetine etkisini tesbit etmek için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizde modelin istatistiki olarak anlamlı olduğu (Sig. 0,000) ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni 0,449 oranında açıkladığı tesbit edilmiştir.

Tablo 31: Modelin Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Tahmin Hatası
1	,673 ^a	0,45	0,449	0,58141

a. Tahmin edici değişken: (Sabit), Kültürel Zekâ Genel, Sosyal Zekâ Genel, Duygusal Zekâ Genel

Tablo 32: ANOVA^a

Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlı
1	Regresyon	124,778	3,000	41,593	123,040	0,000 ^b
	Kalan	150,767	446,000	0,340		
	Toplam	275,545	449,000			

a. Bağımlı Değişken: Girişimcilik Niyeti

b. Tahmin edici değişken: (Sabit), Kültürel Zekâ Genel, Sosyal Zekâ Genel, Duygusal Zekâ Genel

Tablo 33: Katsayılar

Model		Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	Anlamlı
		B	Standart Hata	Beta		
1	(Sabit)	0,001	0,235		0,006	0,995
	Duygusal Zekâ Genel	0,735	0,085	0,480	8,639	0,000
	Sosyal Zekâ Genel	-0,027	0,055	-0,020	-0,489	0,625
	Kültürel Zekâ Genel	0,276	0,069	0,230	4,024	0,000

a. Bağımlı Değişken: Girişimcilik Niyeti

Duygusal zekâ, sosyal zekâ ve kültürel zekâ ile girişimcilik niyeti arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tesbit edilmiştir.

Genel duygusal zekâ kişinin kendisinin ve başkalarının duygularını ve hislerinin farkında olma, anlayabilme ayırt edebilme bunlar arasında ayırım yapabilme ve bu bilgileri kişinin düşünce ve eylemlerini yönlendirmek için kullanabilme becerisi olduğunu ifade etmektedir. Girişimcilik niyetini en yüksek etkileyen alt faktörün Genel duygusal zekâ boyutu olduğu anlaşılmaktadır (Beta;0,480) bu doğrultuda girişimcilik niyetinin kişinin kendini ve diğerlerini tanıma, kendini başkasının yerine koyabilme olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle kendimizi ve başkalarını tanıma düzeyi geliştikçe girişimcilik niyeti de bu durumdan olumlu olarak etkilenmektedir.

Kültürel zekâ tanıma boyutu bir kişinin farklı kültürleri anlama, uyum sağlama, o kişilerle etkili bir şekilde iletişime girebilme ve etkileşimde bulunduğu

kültürlerin gereklerine göre davranışlarını anlayabilme becerisi olduğu ifade edilmektedir. Girişimcilik niyetini ikinci olarak etkileyen alt faktörün genel kültürel zekâ boyutu olduğu anlaşılmaktadır (Beta;0,230) bu doğrultuda girişimcilik niyetinin farklı kültürlerle uyum sağlama, farklı kültürlerdeki kişilerle kolaylıkla iletişime geçme ve kendimizi bu kültürlerle uyarlama becerisi girişimcilik niyetini olumlu olarak etkilemektedir.

$$\text{Girişimcilik Niyeti} = 0,001 + (0,48 \times \text{Genel Duygusal Zekâ}) + (0,23 \times \text{Kültürel Zekâ})$$

Girişimcilik Niyetini en fazla etkileyen bağımsız değişken Duygusal Zekâ olarak tesbit edilmiştir. Kültürel Zekâ ikinci sırada etkilemektedir. Sosyal Zekâ Girişimcilik Niyetine istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etki etmemektedir.

3.7.3. Girişimcilik Niyeti Üzerinde Sosyal Zekâ, Kültürel Zekâ Alt Boyutlarının Etkisi

Zekâ boyutlarıyla toplu olarak girişimcilik niyetinin etkisini tespit etmek için regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizde modelin tamamının istatistiki olarak anlamlı olduğu (Sig. 0,000) ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni 0,475 oranında açıkladığı tesbit edilmiştir.

Tablo 34: Modelin Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Tahmin Hatası
1	0,695 ^a	0,48	0,475	0,56784

a. Tahmin edici değişken: (Sabit), Kültürel Tanıma, Sosyal Farkındalık, Sosyal Bilgi İşleme, Duygusal Pozitif Olma, Sosyal Beceri, Duygusal Değerleme Kullanma, Kültürle Etkileşim

Tablo 35: ANOVA^a

Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Anlamlı
1	Regresyon	133,027	7	19,004	58,938	0,000 ^b
	Kalan	142,518	442	0,322		
	Toplam	275,545	449			

a. Bağımlı Değişken: Girişimcilik Niyeti

b. Tahmin edici değişken: (Sabit), Kültürel Tanıma, Sosyal Farkındalık, Sosyal Bilgi İşleme, Duygusal Pozitif Olma, Sosyal Beceri, Duygusal Değerleme Kullanma, Kültürle Etkileşim

Tablo 36: Katsayılar

Model		Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	Anlamlı
		B	Standart Hata	Beta		
1	(Sabit)	0,218	0,245		0,892	0,373
	Duygusal Değerleme Kullanma	0,460	0,093	0,338	4,944	0,000
	Duygusal Pozitif Olma	0,210	0,074	0,151	2,844	0,005
	Sosyal Bilgi İşleme	-0,089	0,078	-0,069	-1,136	0,257
	Sosyal Farkındalık	0,049	0,028	0,064	1,736	0,083
	Sosyal Beceri	0,087	0,067	0,073	1,299	0,195
	Kültürle Etkileşim	-0,172	0,095	-0,141	-1,819	0,070
	Kültürel Tanıma	0,415	0,072	0,416	5,767	0,000

a. Bağımlı Değişken: Girişimcilik Niyeti

Duygusal değerlendirme ve kullanma ($\beta=0,338$; $p=0,000$), duygusal olarak pozitif olma ve kültürel tanıma boyutları girişimcilik niyetini istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

Kültürel tanıma boyutu bir kişinin başka bir kültürün davranış kalıpları, kişiler arası ilişki kuralları, gelenek ve görenekleri, adetleri, günlük yaşama alışkanlıkları, değerleri, toplumsal kuralları ile ilgili bilgi sahibi olmayı ifade etmektedir. Girişimcilik eğilimini en yüksek etkileyen alt faktörün kültürel tanıma boyutu olduğu anlaşılmaktadır ($\beta=0,416$) bu doğrultuda girişimcilik niyetinin farklı kültürleri tanıma,

davranış modelleri ile ilgili bilgi sahibi olma ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile farklı kültürler ile ilgili bilgi sahibi olma düzeyi geliştikçe girişimcilik niyeti de bu durumdan olumlu olarak etkilenmektedir.

Duygusal değerlendirme ve kullanma boyutunda kişinin kendisinin ve diğerlerinin duygularını değerlendirme ve ifade etmeyi, esnek planlamayı, yaratıcı düşünmeyi, yönlendirilmiş dikkat ve motivasyonu bu suretle kendini ve diğerlerini daha iyi anlamayı ve bunu girişimcilik açısından kullanabilmeyi ifade etmektedir. Girişimciliği etkileyen ikinci en yüksek alt faktör olduğu anlaşılmaktadır (Beta 0,338). Bu anlamda girişimcilik niyetinin kişinin kendini ve iş birliği içinde olacağı kişilerin duygularını anlamak ve onlarla iletişim kurarken bunu anlamlı bir şekilde uygulayarak kullanmak gerektiğinde planlamalarını durumun gerektirdiği yönde esnetebilme kişilere ve şartlara uyum sağlayabilme ve lehine çevirebilmeyi sağlayabilir.

Duygusal pozitif olmak kişinin enerjik, neşeli ve hevesli bir yapıda olduğunu sadece mevcut işleri daha iyi hale getirmekle kalmayıp aynı zamanda bireyin bilinçsel ve sosyal kaynaklarını gelecekteki hedef ve görevler için destekleyerek bir takım bilinçsel sosyal ve davranışsal süreci kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Girişimciliği etkileyen üçüncü en yüksek alt faktör olduğu anlaşılmaktadır (Beta 0,151). Bu veriler ışığında girişimcilik niyetinin duygusal pozitif kişilerin mevcut şartları iyileştirmek ve sosyal davranışlarını bu yönde düzenlemek ve bunu enerji ve hevesle sürdürmesini olumlu olarak etkilemektedir.

Girişimcilik niyeti ile zekâ alt faktörlerine ilişkin regrasyon modeli; Girişimcilik Niyeti = $0,218 + (0,42 \times \text{Kültürel Tanıma}) + (0,34 \times \text{Duygusal Değerleme Kullanma}) + (0,15 \times \text{Duygusal Pozitif Olma})$ şeklinde ifade edilebilir.

Girişimcilik niyetini istatistiki olarak anlamlı bir şekilde en yüksek oranda kültürel tanıma boyutu etkilemektedir, duygusal değerlendirme kullanma ve duygusal pozitif olma boyutları sırasıyla girişimcilik niyetini etkilemektedir.

3.8. Demografik Faktörler Bağlamında Araştırmanın Temel Değişkenlerine İlişkin Farklılıklar

Genel olarak ölçek ortalamalarını demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediği t-testleri ve Anova testleri ile incelenmiştir.

Tablo 37: Cinsiyet Faktörüne Göre Fark Testi

	Cinsiyet	Ortalama	Std. Sapma
Duygusal Pozitif Olma	Kadın	3,95	0,48
	Erkek	3,84	0,64
Sosyal Farkındalık	Kadın	2,49	0,95
	Erkek	3,28	0,95
Sosyal Zekâ Genel	Kadın	3,3	0,47
	Erkek	3,64	0,57
Kültürel Tanıma	Kadın	3,82	0,7
	Erkek	3,62	0,86
Kültürel Zekâ Genel	Kadın	3,93	0,56
	Erkek	3,78	0,75

Cinsiyet faktörüne göre yapılan fark testlerinde istatistiki olarak anlamlı fark tesbit edilmiştir. Duygusal Olarak Pozitif Olma boyutları kadınlarda (3,95), erkeklerde (3,84) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu tesbit edilmiştir. Genel Kültürel Zekâ kadınlarda (3,92), erkeklerde (3,77); Kültürel Tanıma kadınlarda (3,82), erkeklerde (3,77); Genel Sosyal Zekâ kadınlarda (3,29), erkeklerde (3,63); Sosyal Farkındalık kadınlarda (2,48), erkeklerde (3,28) olduğu tesbit edilmiştir.

Tablo 38: Bağımsız Örneklem Testi

	t	Anlamlı(2-yönlü)
Duygusal Pozitif Olma	2,070	0,039
Sosyal Farkındalık	8,880	0,000
Sosyal Zekâ Genel	6,820	0,000
Kültürel Tanıma	2,750	0,006
Kültürel Zekâ Genel	2,330	0,020

Bağımsız Örneklem Testlerinde istatistiki olarak anlamlı fark tesbit edilmiştir. Bunlar: Duygusal Pozitif Olma, Sosyal Farkındalık, Genel Sosyal Zekâ, Kültürel Tanıma ve Genel Kültürel Zekâ'dır.

Tablo 39: Yaş Faktörüne Göre Fark Testi

	20 Yaş ve altı	21-22 Yaş	23 Yaş ve Üzeri
Girişimcilik Niyeti	3,59	3,90	4,09
Duygusal Değerleme Kullanma	3,71	3,93	4,01
Duygusal Pozitif Olma	3,74	3,97	4,05
Duygusal Zekâ Genel	3,72	3,95	4,02
Sosyal Bilgi İşleme	3,75	3,98	4,00
Sosyal Farkındalık	2,80	3,05	2,43
Sosyal Beceri	3,78	4,05	4,10
Sosyal Zekâ Genel	3,33	3,58	3,33
Kültürle Etkileşim	3,76	4,01	4,09
Kültürele Tanıma	3,49	3,80	4,02
Kültürel Zekâ Genel	3,66	3,93	4,06

Yaş faktörüne göre yapılan fark testinde Girişimcilik Niyeti 23 yaş ve üzerinde: (4,09), Duygusal Pozitif Olma (4,05), Genel Duygusal Zekâ (4,02), Kültürel Etkileşim 23 yaş ve üzerinde (4,09), Kültürel Tanıma 23 yaş ve üzerinde (4,02), Kültürel Zekâ (4,06) olmak üzere en yüksek değerler olarak tesbit edilmiştir. Sosyal Farkındalık 20 yaş ve altında (2,80), 21-22 yaş (3,05), 23 yaş ve üstü (2,43); Genel Sosyal Zekâ 20 yaş ve altı (3,33), 21-22 yaş (3,58), 23 yaş ve üzeri (3,33) olmak üzere en düşük değerler olarak tesbit edilmişlerdir.

Tablo 40: ANOVA^a

	F	Anlamlı
Girişimcilik Niyeti	13,040	0,000
Duygusal Değerleme Kullanma	9,480	0,000
Duygusal Pozitif Olma	11,510	0,000
Duygusal Zekâ Genel	12,780	0,000
Sosyal Bilgi İşleme	7,740	0,000
Sosyal Farkındalık	11,020	0,000
Sosyal Beceri	9,920	0,000
Sosyal Zekâ Genel	12,180	0,000
Kültürle Etkileşim	10,030	0,000
Kültürel Tanıma	14,610	0,000
Kültürel Zekâ Genel	13,110	0,000

Yapılan Anova analizinde Girişimcilik Niyeti, Duygusal Değerleme Kullanma, Duygusal Pozitif Olma, Genel Duygusal Zekâ, Sosyal Bilgi İşleme, Sosyal Farkındalık, Sosyal Beceri, Genel Sosyal Zekâ, Kùltürle Etkileşim, Kùltürel Tanıma, Genel Kùltürel Zekâ istatistiki olarak anlamlı neticeler vermiştir.

Tablo 41: İş Deneyimi Faktörüne Göre Grup İstatistik Fark Testi

	İş Deneyimi	Ortalama	Std. Sapma
Girişimcilik Niyeti	Evet	3,98	0,74
	Hayır	3,79	0,79
Sosyal Farkındalık	Evet	3,26	1,07
	Hayır	2,77	1,00
Sosyal Zekâ Genel	Evet	3,68	0,61
	Hayır	3,41	0,52

İş deneyimi faktörüne göre yapılan grup istatistik fark testinde istatistiki olarak anlamlı fark tesbit edilmiştir. Girişimcilik Niyeti boyutunda evet (3,98), hayır (3,79); Sosyal Farkındalık evet (3,26), hayır (2,77); Genel Sosyal Zekâ evet (3,67) hayır (3,40) boyutundadır.

Tablo 42: Bağımsız Örneklem Testi

	t	Anlamlı (2yönlü)
Girişimcilik Niyeti	2,090	0,039
Sosyal Değerleme	3,920	0,000
Sosyal Zekâ Genel	3,640	0,000

Bağımsız Örneklem Test kapsamında Levene'nin varyans eşitliği testi ve Ortalamaların eşitliği için t-testi geręekleřtirilmiř anlamlı farklar tesbit edilmiştir. Girişimcilik Niyeti (Anlamlı 0,41), Sosyal Farkındalık (Anlamlı 0,59), Genel Sosyal Zekâ (Anlamlı 0,08) olarak tesbit edilmiştir.

Tablo 43: Girişimcilik Eğitimi Alıp/Almama Faktörünün Grup İstatistik Analizi

	GirişimcilikEğitimi	Ortalama	Std. Sapma
Girişimcilik Niyeti	Evet	4,05	0,48
	Hayır	3,57	0,96
Duygusal Değerleme Kullanma	Evet	4,06	0,36
	Hayır	3,66	0,69
Duygusal Pozitif Olma	Evet	4,08	0,40
	Hayır	3,70	0,65
Duygusal Zekâ Genel	Evet	4,07	0,35
	Hayır	3,68	0,59
Sosyal Bilgi İşleme	Evet	4,05	0,36
	Hayır	3,73	0,76
Sosyal Farkındalık	Evet	2,28	0,90
	Hayır	3,51	0,74
Sosyal Beceri	Evet	4,16	0,42
	Hayır	3,74	0,80
Sosyal Zekâ Genel	Evet	3,30	0,43
	Hayır	3,63	0,61
Kültürle Etkileşim	Evet	4,09	0,40
	Hayır	3,77	0,80
Kültürel Tanıma	Evet	4,03	0,47
	Hayır	3,40	0,92
Kültürel Zekâ Genel	Evet	4,06	0,40
	Hayır	3,63	0,80

Girişimcilik Eğitimi Alıp/Almama faktörü için yapılan grup istatistik analizinde anlamlı farklar tesbit edilmiştir. Girişimcilik Niyeti evet (4,05), hayır (3,57); Duygusal Değerleme Kullanma evet (4,5), hayır (3,65); Duygusal Pozitif Olma evet (4,08), hayır (6,70); Genel Duygusal Zekâ evet (4,06) hayır (3,67); Sosyal Bilgi İşleme evet (4,05), hayır (3,72); Sosyal Farkındalık evet (2,27), hayır (3,50); Sosyal Beceri evet (4,16), hayır (3,74); Genel Sosyal Zekâ evet (3,29), hayır (4,08); Kültürel Etkileşim evet (4,08), hayır (3,39); Kültürel Tanıma evet (4,02), hayır (3,39); Genel Kültürel Zekâ evet (4,06), hayır (3,63) olduğu tesbit edilmiştir.

Tablo 44: Bağımsız Örneklem Testi

	t	Anlamlı (2-yönlü)
Girişimcilik Niyeti	6,630	0,000
Duygusal Değerleme Kullanma	7,590	0,000
Duygusal Pozitif Olma	7,380	0,000
Duygusal Zekâ Genel	8,460	0,000
Sosyal Bilgi İşleme	5,690	0,000
Sosyal Farkındalık	-15,910	0,000
Sosyal Beceri	6,890	0,000
Sosyal Zekâ Genel	-6,690	0,000
Kültürle Etkileşim	5,220	0,000
Kültürel Tanıma	9,060	0,000
Kültürel Zekâ Genel	7,180	0,000

Bağımsız Örneklem Test kapsamında Levene'nin varyans eşitliği testi ve Ortalamaların eşitliği için t-testi gerçekleştirilmiş anlamlı farklar tesbit edilmiştir. Tümü (anlamlı 0,00) olmak üzere, Girişimcilik Niyeti, Sosyal Değerleme Kullanma, Duygusal Pozitif Olma, Genel Duygusal Zekâ, Sosyal Bilgi İşleme, Sosyal Farkındalık, Sosyal Beceri, Genel Sosyal Zekâ, Kültürle Etkileşim, Kültürel Tanıma, Genel Kültürel Zekâ olarak tesbit edilmiştir.

Tablo 45: Bölüm Dağılımı

Bölüm	Mühendislik	İİBF	Hukuk	Fen- Edebiyat	Eczacılık	Diğer
Duygusal Pozitif Olma	3,77	3,99	4,18	3,85	3,69	3,87
Duygusal Zekâ Genel	3,79	3,97	4,05	3,79	3,82	3,84
Sosyal Farkındalık	3,03	2,75	1,99	2,63	2,69	3,34
Sosyal Beceri	3,94	4,06	4,16	3,92	3,94	3,77
Sosyal Zekâ Genel	3,52	3,46	3,15	3,29	3,44	3,60
Kültürel Tanıma	3,72	3,82	4,10	3,73	3,61	3,44
Kültürel Zekâ Genel	3,89	3,93	4,04	3,81	3,83	3,65

Tablo 46: ANOVA

	F	Anlamlı
Duygusal Pozitif Olma	3,29	0,01
Duygusal Zekâ Genel	2,71	0,02
Sosyal Farkındalık	8,45	0,00
Sosyal Beceri	2,52	0,03
Sosyal Zekâ Genel	4,07	0,00
Kültürel Tanıma	3,51	0,00
Kültürel Zekâ Genel	2,43	0,03

Tablo 47: Ailede Girişimci Olup Olmama Faktörü için Grup İstatistik Analizi

	AiledeGirişimcilik	Ortalama	Std. Sapma
GirişimcilikNiyeti	Evet	4,07	0,47
	Hayır	3,71	0,87
Duygusal Değerleme Kullanma	Evet	4,07	0,42
	Hayır	3,77	0,61
Duygusal Pozitif Olma	Evet	4,10	0,42
	Hayır	3,81	0,60
Duygusal Zekâ Genel	Evet	4,08	0,37
	Hayır	3,79	0,55
Sosyal Bilgi İşleme	Evet	4,04	0,43
	Hayır	3,83	0,67
Sosyal Farkındalık	Evet	2,50	1,03
	Hayır	3,03	0,99
Sosyal Beceri	Evet	4,17	0,48
	Hayır	3,87	0,71
Kültürle Etkileşim	Evet	4,10	0,50
	Hayır	3,86	0,68
Kültürel Tanıma	Evet	4,03	0,57
	Hayır	3,59	0,83
Kültürel Zekâ Genel	Evet	4,07	0,50
	Hayır	3,76	0,70

Ailede girişimci olup olmadığı faktörü için yapılan grup istatistik analizinde anlamlı farklar tesbit edilmiştir. Girişimcilik Niyeti evet (4,07), hayır (3,71); Duygusal Değerleme Kullanma evet (4,07), hayır (3,77); Duygusal Pozitif Olma evet (4,09),

hayır (3,80); Genel Duygusal Zekâ evet (4,08) hayır (3,78); Sosyal Bilgi İşleme evet (4,04), hayır (3,83); Sosyal Farkındalık evet (2,49), hayır (3,02); Sosyal Beceri evet (4,17), hayır (3,86); Kültürle Etkileşim evet (4,09), hayır (3,86); Kültürel Tanıma evet (4,03), hayır (3,58); Genel Kültürel Zekâ evet (4,07), hayır (3,75) olduğu tesbit edilmiştir.

Tablo 48: Bağımsız Örneklem Testi

	t	Anlamlı (2-yönlü)
Girişimcilik Niyeti	5,69	0,00
Duygusal Değerleme Kullanma	6,16	0,00
Duygusal Pozitif Olma	5,87	0,00
Duygusal Zekâ Genel	6,76	0,00
Sosyal Bilgi İşleme	3,99	0,00
Sosyal Değerleme	-5,27	0,00
Sosyal Beceri	5,41	0,00
Kültürle Etkileşim	4,11	0,00
Kültürel Tanıma	6,66	0,00
Kültürel Zekâ Genel	5,47	0,00

Bağımsız Örneklem Test kapsamında Levene'nin varyans eşitliği testi ve Ortalamaların eşitliği için t-testi gerçekleştirilmiş anlamlı farklar tesbit edilmiştir. Tümü (anlamlı 0,00) olmak üzere, Girişimcilik Niyeti, Sosyal Değerleme Kullanma, Duygusal Pozitif Olma, Genel Duygusal Zekâ, Sosyal Bilgi İşleme, Sosyal Değerleme, Sosyal Beceri, Kültürle Etkileşim, Kültürel Tanıma, Genel Kültürel Zekâ olarak tesbit edilmiştir.

Tablo 49: Ebeveyn Geliri Faktörüne Göre Farklılık Testi

Aile Geliri	5.000 TL ve altı	5.001- 10.000 TL arası	10.001- 20.000 TL arası	20.001 TL ve üzeri
Girişimcilik Niyeti	3,81	3,87	3,71	4,07
Duygusal Değerleme Kullanma	3,97	3,90	3,68	4,14
Duygusal Pozitif Olma	3,95	3,97	3,74	4,10
Duygusal Zekâ Genel	3,96	3,93	3,71	4,12
Sosyal Bilgi İşleme	3,94	3,88	3,78	4,24
Sosyal	2,08	2,42	3,52	3,80

Sosyal Beceri	4,02	3,99	3,84	4,15
Sosyal Zekâ Genel	3,14	3,26	3,68	4,03
Kültürle Etkileşim	3,97	3,94	3,83	4,22
Kültürel Tanıma	3,87	3,77	3,52	3,98
Kültürel Zekâ Genel	3,93	3,87	3,71	4,13

Ebeveyn Geliri faktörüne göre yapılan farklılık testinde istatistiki olarak anlamlı fark tesbit edilmiştir. 20,000 TL ve üzeri gelirlerde Girişimcilik Niyeti (4,07), Duygusal Değerleme Kullanma (4,13), Duygusal Pozitif Olma (4,10), Genel Duygusal Zekâ (4,12), Sosyal Bilgi İşleme (4,23), Sosyal Farkındalık (3,79), Sosyal Beceri (4,14), Genel Sosyal Zekâ (4,02), Kültürle Etkileşim (4,22), Kültürel Tanıma (3,97), Genel Kültürel Zekâ (4,13) değerlerinde olduğu tesbit edilmiştir.

Tablo 50: ANOVA

	F	Anlamlı
Girişimcilik Niyeti	2,850	0,037
Duygusal Değerleme Kullanma	10,410	0,000
Duygusal Pozitif Olma	7,160	0,000
Duygusal Zekâ Genel	11,000	0,000
Sosyal Bilgi İşleme	7,230	0,000
Sosyal Farkındalık	107,100	0,000
Sosyal Beceri	3,290	0,020
Sosyal Zekâ Genel	59,390	0,000
Kültürle Etkileşim	4,850	0,002
Kültürel Tanıma	6,600	0,000
Kültürel Zekâ Genel	5,850	0,001

Yapılan Anova analizinde Girişimcilik Niyeti (anlamlı 0,37), Sosyal Değerleme (anlamlı 0,20), Kültürel Tanıma (anlamlı 0,01), Sosyal Değerleme ve Kullanma, Duygusal Pozitif Olma, Genel Duygusal Zekâ, Sosyal Bilgi İşleme, Sosyal Farkındalık, Sosyal Beceri, Genel Sosyal Zekâ, Kültürle Etkileşim, Kültürel Tanıma, Genel Kültürel Zekâ (anlamlı 0,00) olmak üzere tümünde istatistiki olarak anlamlı netice vermiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma Ege, İzmir Ekonomi, Yaşar, Arel ve Beykent Üniversitelerinin mühendislik, işletme ve idari bilimler, hukuk, fen ve edebiyat, eczacılık fakültelerinden 450 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmalarda duygusal zekâ, sosyal zekâ, kültürel zekâ ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Duygusal Zekâ ölçeği: Duyguları Değerleme Kullanma ve Duygusal Pozitif Olma şeklinde iki boyutta; Sosyal Zekâ ölçeği: Sosyal Değerleme Kullanma, Sosyal Bilgi İşleme ve Sosyal Beceri olmak üzere üç boyutta; Kültürel Zekâ ölçeği: Kültürel Etkileşim ve Kültürel Tanıma şeklinde iki boyutta; Girişimcilik Niyeti ölçeği de Girişimcilik Niyeti boyutunda incelenmiştir. Elde edilen bulgular literatür ile karşılaştırıldığında sonuçların paralellik arz ettiği tespit edilmiştir.

Ölçek ortalamalarının boyutları incelendiğinde sosyal becerinin en yüksek ortalamalara sahip olduğu, bunu sırasıyla kültürel etkileşim, duygusal pozitif olma ve en düşük sosyal farkındalık ortalamalarının takip ettiği tespit edilmiştir.

Zekâ Boyutları ve girişimcilik niyeti arasında girişimcilik niyeti ile kültürel tanıma arasında en yüksek korelasyon değerleri bulunduğu ve bunu büyüklük sırasına göre duygusal değerlendirme, duygusal pozitif olma, sosyal bilgi işleme boyutlarının takip ettiği tespit edilmiştir. Sosyal değerlendirme ile girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir korelasyon değeri tespit edilememiştir. Zekâ Boyutları ile girişimcilik niyeti arasında modelin tamamı anlamlı olduğu halde girişimcilik niyeti üzerinde en etkili boyutun kültürel tanıma olduğu ve bunu sırasıyla duygusal değerlendirme kullanma ile duygusal pozitif olma boyutlarının takip ettiği tespit edilmiştir. Araştırma bulgularında kültürel tanıma boyutu ile girişimcilik eğilimleri arasında bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile farklı kültürleri tanıma girişimcilik eğilimini olumlu yönde etkilemektedir. Girişimciliğin desteklenmesi için farklı kültürlere yönelik farkındalık yaratma, kültürel değer ve alışkanlıkları tanıtmaya yönelik eğitim programlarının girişimcilik eğilimini destekleyeceği ifade edilebilir. Araştırma bulguları da duygusal değerlendirme boyutu ve girişimcilik arasında girişimcilik niyetinin kişinin kendini ve iş birliği içinde olacağı kişilerin duygularını anlamak ve onlarla iletişim kurarken bunu anlamlı bir şekilde uygulayarak kullanmak, gerektiğinde planlamalarını durumun gerektirdiği yönde esnetebilme kişilere ve şartlara uyum sağlayabilme ve durumu amaçları doğrultusunda çevirebilmeyi sağlayabilir. Bunun

için resmi eğitim müfredatlarında bu konuya yer verilmesi ve bu konuda kişisel gelişim kurs ve seminerleri verilmesi en azından içeriğinde bu konuya önem verilmesinin yararlı olacağı saptanabilmektedir.

Araştırma bulguları girişimcilik niyetinin duygusal pozitif kişilerin mevcut şartları iyileştirmek ve sosyal davranışlarını bu yönde düzenlemek ve bunu enerjik ve kararlılıkla sürdürme istek ve becerisi içinde bulunduğu ortamı ve girişimcilik niyetini olumlu olarak etkilemektedir. Bunun için pedagojik ve aile içi eğitimlerde ve hatta resmi ve kişisel eğitim kişilerin duygusal pozitif olmayı bunun kişisel gelişimin yanı sıra iş hayatı ve özellikle girişimcilik konusunda yardımcı olacağının vurgulanmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Zekâ ortalamaları girişimcilik niyeti arasında girişimcilik niyeti ile genel duygusal zekâ boyutu arasında en yüksek korelasyon değerleri bulunduğu ve bunu genel kültürel zekâ boyutunun takip ettiği tespit edilmiştir. Genel zekâ ortalamaları ile girişimcilik niyeti arasında girişimcilik niyeti üzerinde en etkili boyutun duygusal zekâ olduğu bunu kültürel zekâ boyutunun takip ettiği tespit edilmiştir. Genel duygusal zekâ ve girişimcilik niyetinin kişinin kendini ve diğerlerini tanıma, kendini başkasının yerine koyabilme olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle kendimizi ve başkalarını tanıma düzeyi geliştikçe girişimcilik niyeti ve girişimcilik niyetimizi sürdürme isteğini olumlu olarak etkilenmektedir. Girişimciliğin desteklenmesi açısından duygusal zekânın önemi pedagojik, formal ve kişisel gelişim alanlarındaki eğitim içeriğinde yer alması ve vurgulanmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.

Genel kültürel zekâ, girişimcilik niyetinin farklı kültürlere uyum sağlama, farklı kültürlerdeki kişilerle kolaylıkla iletişime geçme ve kendimizi bu kültürlere uyarlama becerisi girişimcilik niyeti olumlu olarak etkilemektedir. Girişimciliğin desteklenmesi için farklı kültürlere yönelik farkındalık yaratma, kültürel değer ve alışkanlıkları tanıtmaya yönelik eğitim programlarının girişimcilik eğilimini destekleyeceği ifade edilebilir.

Cinsiyet boyutunda yapılan fark testlerinde duygusal olarak pozitif olma boyutunda genel kültürel zekâ boyutunda ve kültürel tanımlama boyutunda kadınların; sosyal farkındalık ve genel sosyal zekâ boyutlarında erkeklerin daha yüksek ortalamaya sahip oldukları tespit edilmiştir.

İş deneyimine göre yapılan fark testlerinde girişimcilik niyeti, sosyal farkındalık ve genel zekâ boyutlarında iş deneyimi olan örneklerin çoğu girişimcilik niyetine daha pozitif baktıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim aldıkları bölümler bağlamında incelendiğinde duygusal pozitif olma, genel duygusal zekâ, sosyal beceri, kültürel tanıma ve genel kültürel zekâ boyutlarında hukuk eğitimi alanların girişimcilik konusunda daha yüksek ortalamalara sahip oldukları tespit edilmiştir. İkinci olarak mühendislik eğitimi alanları gelmektedir. Deneklerin eğitim aldıkları bölümler itibarıyla anlamlı farklar tespit edilmiştir hukuk alanında yüksek ortalamaya sahip olan hukuk öğrencilerinin okul bitiminden sonra geleneksel olarak kendi işyerlerini açma düşüncesinin etkin olduğu düşünülebilir. Bunun yanında öncelikli olarak mühendislik eğitimi alan öğrencilere ve diğer disiplinlere de seçmeli olarak girişimcilik dersi verilmesi düşünülebilir.

Yapılan çalışmalarda elde edilen tespitler sonucunda duygusal pozitif olma, genel kültürel zekâ ve kültürel tanıma boyutlarında daha yüksek ortalamalara sahip olan kadınların girişimcilikte daha başarılı olacağı düşünülebilir.

Girişimcilik eğitimi alıp/almama konusunda örnekler girişimcilik niyeti, duygusal değerlendirme ve kullanma, duygusal pozitif olma, genel duygusal zekâ, sosyal bilgi işleme, sosyal beceri, kültürle etkileşim, kültürel tanıma, genel kültürel zekâ boyutlarında girişimcilik eğitime olumlu bakmaktadır. Genel olarak girişimcilik eğitimi alanların başta girişimcilik niyeti olmak üzere tüm boyutlarda daha yüksek ortalamalara sahip olduğu tespit edilmiştir. Girişimcilik eğitimi alınmasının girişimcilik niyetinin artmasında önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Ailede girişimci olan örneklerin girişimcilik niyeti, duygusal değerlendirme kullanma, genel duygusal zekâ, sosyal bilgi işleme, sosyal beceri, kültürel etkileşim, kültürel tanıma ve genel kültürel zekâ boyutlarında yüksek ortalamalara sahip oldukları tespit edilmiştir. Aynı tespitler ebeveyn geliri yüksek örnekler için de geçerlidir.

Araştırmalarda ailede girişimci olması çocukların girişimciliğe daha yatkın olduğunu ve aile geliri yükseldikçe girişimcilik niyetinin arttığına işaret etmektedir. Her ikisi birlikte olunca yüksek gelirli ve girişimcilik deneyimi olan ailelerin çocuklarının girişimci olma olasılığının daha yüksek olacağı vurgulanarak bu

konudaki dersleri almalarının doğru ve yararlı olacağı öğrencilere vurgulanmasının anlamlı olacağı düşünülebilir.

Zekâ boyutu ve girişimcilik ile genel zekâ ortalaması ve girişimcilik boyutları arasındaki elde edilen tespitler ile cinsiyet testlerinde elde edilen tespitler sonucunda duygusal pozitif olma, genel kültürel zekâ ve kültürel tanıma boyutlarında daha yüksek ortalamaları olan kadınların girişimcilikte daha başarılı olduğu ve bunu kadın öğrencileri girişimciliğe motive etme açısından öne çıkarılması düşünülebilir. Araştırmalar sonucunda elde edilen değerlere göre 23 ve üstü yaş grubundaki örneklerin girişimciliğe daha yatkın olduğu düşünülebilir.

Girişimcilik Niyeti iş deneyimi olanlarda yüksek olduğundan yaştan ötürü okullardaki son sınıflarda ve iş deneyimi olanların okullarda Girişimcilik dersi almalarının yararlı olacağının uygun olacağı açısından teşvik edilmeleri düşünülebilir.

Girişimcilik için öğrencilerin üniversite dönemlerinde iş deneyimi elde etmelerinin teşvik edilmesi Duygusal zekâ ile kültürel tanımlama konularını da içeren girişimcilik derslerinin üniversitelerde ileri sınıflarda verilmesinin bunun yanında okulların öğrencilere Erasmus imkânlarını arttıracak çalışmalar yapmasının ayrıca öğrencilere yurtdışı staj imkânları sağlamak için destek birimi geliştirilmesinin için yararlı olacağı düşünülmektedir.

Zekâ ana faktörlerinin girişimcilik niyeti üzerindeki etkilerine yönelik analizde duygusal zekâ ve kültürel zekâ boyutlarının girişimcilik niyetini doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sosyal zekânın girişimcilik niyetini anlamlı ölçüde etkilemediği görülmüştür. Duygusal zekâ kişinin kendi duygu ve hedefleri yönetme ile diğerlerinin duygularını kontrol etme ile ilişkilidir. Kültürel zekâ daha çok farklı kültürlerin farkında ve bu kültürlerde başarılı olmak ile ilişkilidir. Bu nedenle girişimcilik niyetinde bir ekibi yönetmek yerine kişinin kendi ve belki de birlikte yol almayı düşündüğü sınırlı kişilerin duygularını yönetmenin önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Kültürel zekâ da girişimcinin başarılı olmak istediği alanda sektördeki ihtiyaç, beklenti ve algıların farkındalığı için önem taşımaktadır. Kısaca girişimci kendi ve etrafındaki sınırlı kişilerin duygularını iyi yönetirse, kendini ve diğerlerini hedefler doğrultusunda motive edebilirse faaliyet göstereceği alanın dinamiklerini, insanların ihtiyaç ve beklentilerini iyi anlayabilirse başarılı olabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abul, Akın : “Sosyal Zekâ Düzeyi Ve Algılanan İş Yaşam Kalitesi Etkileşimine Yönelik Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim Ve Organizasyon Bilim Dalı**, Konya - 2015.
- Acar, Sami, Uslu, Dilek : "Duygusal Zekâ ve Girişimcilik Niyeti arasındaki İlişkinin incelenmesi", **Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**.
- Ahmetoglu, Gorkan, Chamorro-Premuzic, Tomas : “An Individual Differences Approach to Studying Entrepreneurial Tendencies”, **The Wiley Handbook of Entrepreneurship**, Ed. Gorkan Ahmetoglu, Tomas Chamorro-Premuzic, Bailey Klinger, 2017, John Wiley & Sons Ltd..
- Ajzen, I. : “The Theory of Planned Behavior, Organizational Behavior Human Decision Processes”, 2001, pp.179-211. Aktaran Ece Ekici Ve Mehmet Turan, “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimi: Planlanmış Davranışlar Teorisi Ve Girişimcilik Eğitiminin Rolü”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, 2017.
- Akehrsta, G., Simarro, E., Masturb, A. : “Küçük Hizmet Firmalarında Kadın Girişimciliği: Motivasyonları, Engelleri ve Performans”, **The Service Industries Journal**, 32, Sayı 15, s.2489. Aktaran Metin Uluköy ve Cemalettin Demireli, “Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014.
- Akpınar, Feyza, Alkış, Hüseyin : “Duygusal Zekâ Ve Girişimcilik Eğilimi: Adıyaman Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 12 Sayı 32 Ağustos 2019.

- Aksoy, Zeynep : “Kültürel Zekâ- CQ”, İstanbul, Beta Yayınları, 2015, s.91.
Aktaran Tuğba İbiş, “**Çokkültürlülük Ve Kültürel Zekâ**”,
Yeni Düşünceler Dergisi, 2018, Sayı 10.
- Aksoy, Zeynep : “Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, İzmir-2013.
- Albrecht, Karl : **Social Intelligence: The New Science of Success**,
Jossey-Bass, 2006, San Francisco, USA.
- Alon, Ilan, James : “Global Leadership Success Through Emotional And
Higgins, M. Cultural Intelligences, **Business Horizons**, 48, 2005, s.502.
Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, “İstanbul’daki 5
Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir
Uygulama”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, Sayı 23,
2015.
- Altınay, L. : “The Relationship Between an Entrepreneur's Culture and
The Entrepreneurial Behaviour of the Firm”, **Journal of
Small Business and Enterprise Development**, Volume
15, Issue 1, 2008.
- Altıntaş, Özkan : “Duygusal Zekâ Elemanlarının Liderlik Tarzları Ve Örgütsel
Cumhur Sonuçlar Üzerindeki Etkisi, Isparta İli İlköğretim Okullarında
Bir Uygulama”, Doktora Tezi, **Gebze Yüksek Teknoloji
Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı**, Gebze, 2009.
- Amiri, Nader : “Concept of Entrepreneurship and Entrepreneurs Traits and
Seyed, Marimaei, Characteristics”, **Scholarly Journal of Business
Mohammad Reza Administration**, Cilt 2, Sayı 7, Kasım 2012.

- Ang, S. : “Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Adaptation and Task Performance”, **Management and Organization Review**, Volume 3, Issue 3, 2003, s.335–371. Aktaran Zeynep Aksoy, “Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, İzmir-2013.
- Ang, S., Dyne, L. Van : “Conceptualization of cultural intelligence: Definition, distinctiveness, and nomological network”, **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008, pp.3-15. Aktaran Faruk Şahin ve Sait Gürbüz, “Kültürel Zekâ Ve Öz-Yeterliliğin Görev Performansı Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerinde Etkisi: Çokuluslu Örgüt Üzerinde Bir Uygulama”, **İş, Güç, Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Nisan 2012, Cilt 14, Sayı 2.
- Ang, S., Dyne, L. Van : “Conceptualization of cultural intelligence: Definition, distinctiveness, and nomological network”, **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008.
- Ang, S., Dyne, L. Van : “Conceptualization of cultural intelligence: Definition, distinctiveness, and nomological network”, **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008.

- Ang, S., Dyne, L. : "Conceptualization of cultural intelligence: Definition, distinctiveness, and nomological network", **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008, pp.7. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, "Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015.
- Ang, S., Dyne, L. : "Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Van, Koh, C., Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Chandrasekar, N. Adaptation, and Task Performance", **Management and Organization Review**, Volume 3, No 3, 2007, s.335-371. A. Salih Yeşil, "21. Yüzyılın Küresel Örgütleri İçin Kültürel Zekâ", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2010.
- Ang, S., Dyne, L. : "Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects on Van, Koh, C., Cultural Judgment and Decision Making, Cultural Chandrasekar, N. Adaptation, and Task Performance", **Management and Organization Review**, Volume 3, Issue 3, 2007, pp.336. A. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, "Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015.
- Ang, S., Van : "Cultural Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Dyne, Linn, Ling Tan, Mei Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
- Ang, Soon, Van : "Cultural Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Dyne, Linn, Ling Tan, Mei Kaufman, Cambridge University Press, 2011.

- Antoncic, B., : "Clarifying The Intrapreneurship Concept", **Journal of Small Business and Enterprise Development**, Cilt 10 Sayı 1, 2003, s.8. Aktaran Abdullah Ballı, "Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2017, Cilt 4, Sayı 29.
- Antonio, Tony, : "Correlation Creativity, Intelligence, Personality and Lanawal, Sri, Entrepreneurship Achievement", **ScienceDirect**, Social and Wiriana, T.A., Behaviral Science, Ciputra University, Indonesia. Christiana, Lucy
- Arastaman, : "Kültürel Zekâ Ölçeğinin (KZÖ) Türk Akademisyenler Gökhan Üzerinde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", **Yükseköğretim Dergisi**, 2018, Cilt 8, sayı 1.
- Arıcıoğlu, M. : "Yönetmel Basarının Degerlemesinde Duygusal Zekânın Atilla Kullanımı", **Akdeniz İİBF Dergisi**, Sayı 4, 2002, s.29. Aktaran Nazan Yelkikalan, "21.Yüzyılda Girişimcinin Yeni Özelliği: Duygusal Zekâ", **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2.
- Ashkanasy, N. : "Rumors of The Death of Emotional Intelligence in M., Daus, C. S. Organizational Behavior are Vastly Exaggerated", **Journal of Organizational Behavior**, Volume 26, 2005, s. 442. Aktaran Burak Çapraz v.d., "Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009.
- Aslan, Sevinç , : "İstanbul'daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine Aslan, Özgür İlişkin Bir Uygulama", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015, s.42.

- Aslan, Sinan, Kizir, Zeynal : “Bir Hastanede Çalışan Hemşirelerin Kültürel Duyarlılıkları ile Kültürel Zekâları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık bilimleri Dergisi**, 2019, cilt 6, sayı 2.
- Aslan, Şebnem : **Duygusal Zekâ Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik**, Eğitim Kitabevi, 2013.
- Aşan, Ö., Özyer, K. : “Duygusal Zekâyâ Etki Eden Demografik Faktörlerin Saptanmasına Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, **H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2003, Cilt 21, Sayı 1.
- Aykan, E. : “Girişimcilik ve girişimcilerin liderlik davranışları (Kayseri’ de bir uygulama)”, 2002, Yüksek Lisans Tezi, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**.
- Bacanlı, H. : **Sosyal Beceri Eğitimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999. Aktaran Tayfun Doğan, “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon Ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi”, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs - 2006.
- Bailetti, Tony : “Technology Entrepreneurship: Overview, Definition, and Distinctive Aspects”, **Technology Innovation Management Review**, February 2012, (Çevrimiçi) www.timreview.ca, 12 Haziran 2019.
- Balaban, Ö., Özdemir, Yasemin : “Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Sakarya Üniversitesi İİBF Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2008, s. 133-150. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012.
- Ballı, Abdullah : “Girişimcilik, Girişimcilik Türleri ve Girişimci Tipolojileri Üzerine Bir Araştırma”, (Çevrimiçi) <https://www.academia.edu/37735874>, 4 Haziran 2019.

- Bandura, A. : “**Social cognitive theory in a cultural context**”, **Applied Psychology: An International Review**, Volume 51, 2002, pp.269–290. Aktaran Soon Ang, Linn Van Dyne ve Mei Ling Tan, “Cultural Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
- Banks, J. A. : “Multicultural education: Characteristics and goals”, **Multicultural education: Issues and perspectives**, (Ed.) J. A. Banks ve C.A.M Banks, Hoboken: Wiley, 7th ed., 2010, pp.3-26. Aktaran Kübra Şengül, “Dil partnerliği (Tandem) yönteminin Türkçe öğretmeni adaylarının kültürel zekâlarına etkisi: Karma yöntemli bir yaklaşım”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 18, sayı 2, 2018.
- Bar-On, R. : “Emotional intelligence: an integral part of positive”, **South African Journal of Psychology**, Cilt 40, Sayı 1, 2010, s.57. Aktaran C. Spielberger, **Encyclopedia of Applied Psychology**, (Ed.) C. Spielberger, Academic Press, 2004.
- Bar-On, R. : “Emotional intelligence: an integral part of positive”, **South African Journal of Psychology**, Cilt 40, Sayı 1, 2010.
- Bar-On, R. : “The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI)”, **Psicothema**, Volume 18, Suplem. 1, 2006.
- Başaran, Mustafa : “Hikâye Edici Metinlerin Öğretiminde Başarılı Zekâ Öğretim modelinin Uygulanması (Üçlü Zekâ Teorisine Uygun Hikâye Öğretimi)”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 2008.
- Başbay, A., Kağnıcı, D. : “Çokkültürlü yeterlik algıları ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması”, **Eğitim ve Bilim**, Cilt 36, Sayı 161, 2011, s.199-212. Aktaran Melehat Gezer ve İbrahim Fevzi Şahin, “Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum Ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yem İle İncelenmesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Temmuz 2017, Yıl 22, Sayı 38.

- Berry, J. W., Ward, C. : "Commentary on redefining interactions across cultures and organizations", **Group & Organization Management**, Volume 31, Issue 1, 2006, s.24. Aktaran Nuray Mercan, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2.
- Bilge, Hürriyet, Bal, Vedat : "Girişimcilik Eğilimi: Celal Bayar Üniversitesi Öğrencileri Üzerine bir Araştırma", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**.
- Binet, Alfred, Simon, T. : **The development of intelligence in children**, Baltimore, Williams & Wilkins, 1916 (Reprinted 1973, New York: Arno Press; 1983, Salem, NH: Ayer Company). Aktaran Jonathan Plucker, Amber Esping ve Young Change, "Human Intelligence: Historical Influences Current Controversies Teaching Resources", (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2KeOwWp>, 19 Nisan 2019.
- Boda Timea : "Emotional Intelligence as a Determinant Factor of Successful Leadership", **International Journal of Humanities Social Sciences and Education**, 2016.
- Bozgeyik, A. : "**Girişimcilere Yol Haritası**", İstanbul, Hayat Yayınları, 2005, s.83. Aktaran Abdullah Ballı, "**Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri**", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2017, Cilt 4, Sayı 29.
- Bozgeyik, Abdullah : "Kriz Dönemlerinde Girişimcilik Neden Daha Önemli", (Çevrimiçi) www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mlk_gos.php?nt=577, (Erişim tarihi 27. 02. 2006. Aktaran Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, "Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan", **Bilig**, Bahar 2009, Sayı 49.

- Bozkurt, Özlem Ç. : “Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2012, C. 1, Sayı 15,.
- Bozkurt, Öznur : “Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi”, **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2.
- Bozkurt, Rüştü : “Etkin Girişimci Öngörme ve Önlem Alma Disiplini Olandır”, **Ekonomik Forum Dergisi**, Temmuz 2006, s.70. Aktaran Nazan Yelkikalan, “**21. Yüzyılda Girişimcinin Yeni Özelliği: Duygusal Zekâ**”, ÇÖMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2006, Cilt 1, Sayı 2.
- Börü, D. : “Girişimcilik Eğilimi Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Marmara Üniversitesi**, Yayın No 733, İstanbul, 2006. Aktaran Şevkinaz Gümüšoğlu ve Burcu Karaöz, “Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, Haziran 2014.
- Börü, Deniz : “Girişimcilik Eğilimi-Marmara Üniversitesi İşletme Bilimi Üzerine Bir Araştırma”, **Marmara Üniversitesi**, Yayın No 733, İstanbul, 2006.
- Bradberry, T., Greaves, J. : **Duygusal Zekânızı Keşfedin**, Truva Yayınları, İstanbul, 2006, s. 80. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzun, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20.
- Brown, Terrence E., Davidsson, Per, Wiklund, Johan : “An Operationalization of Stevenson’s Conceptualization of Entrepreneurship as Opportunity-based Firm Behavior”, 2001, **Strategic Management Journal**, Cilt 22, Sayı 10.

- Bygrave, W. D. : "Mom-and-pops, high potential startups, and intrapreneurship: Are they part of the same entrepreneurship paradigm?", **Advances in entreperneurship, firm emergence and growth**, (Ed.) J. A. Katz ve R. H. Brokhaus, Greenwich, CT: JAI Press, 1995, pp.14. Aktaran Robert B. Carton, Charles W. Hofer ve Michael D. Meeks, "The Entrepreneur And Entrepreneurship: Operational Definitions of Their Role In Society", 1998, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2LSBxw1>, 9 Haziran 2019.
- Carroll, John B. : **Human Cognitive Abilities: A Survey of Factor-Analytic Studies**, Cambridge, England, Cambridge University Press, 1993.
- Carton, Robert B., W., Hofer Charles, Meeks, Michael D. : "The Entrepreneur And Entrepreneurship: Operational Definitions of Their Role In Society", **The University of Georgia Terry College of Business**, 1998, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2LSBxw1>, 9 Haziran 2019.
- Chen, Angela Shin-yih, Lin, Yi-chun, Sawangpattanakul, Airin : "The Relationship Between Cultural Intelligence and Performance with the Mediating Effect of Culture Shock: A Case From Philippine Laborers in Taiwan", **International Journal of Intercultural Relations**, 35, 2011, s.248. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, "İstanbul'daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015.
- Chen, C. C., Greene, G.P., Crick, A. : "Does Entrepreneurial Self-Efficacy Distinguish Entrepreneurs From Managers?", **Journal of Business Venturing**, (13), pp.301. Aktaran Cafer Şafak Eysel, "Bireysel Değerlerin Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkisi: İstanbul'daki Devlet Ve Vakıf Üniversiteleri Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", **İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, Ağustos 2018.

- Chhabra, B., Mohanty, R. : "Effect of emotional intelligence on work stress – a study of Indian managers", **International Journal of Indian Culture and Business Management**, Cilt 6, Sayı 3, 2013.
- Cianciolo, Anna T., Sternberg, Robert J. : "Intelligence: A Brief History", **Blackwell Publishing**, 2004.
- Cin, H., Günay, G. : "Girişimcilerin Girişimcilik Tipleri İle Duygusal Zekâları Arasındaki İlişki: Edirne Örneği", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2013, Cilt8, Sayı 2, s.11. Aktaran Mert Özgüner, "Girişimcilik Tipleri ve Kişilik Tipleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme", **Route Educational and Social Science Journal**, Cilt 2, Sayı 1, January 2015.
- Colin, J., Jack, E. : "A contemporary approach to entrepreneurship education", **Education & Training**, Volume 46, Numer 8/9, 2004, pp.416-423. Aktaran Ersan Tolukan, "Spor Tesisleri Yöneticilerinin Girişimcilik Eğilimi ve Liderlik Davranış Özelliklerinin İncelenmesi", Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Aralık 2014.
- Conte, Jeffrey M. : "A review and critique of emotional intelligence measures", **Journal of Organizational Behavior**, 2005, Sayı 26), s.433-440, (Çev.) S. Gürşen Otacıoğlu, "Duygusal Zekâ (EI) Üzerine Farklı Eleştiri Ve Değerlendirmeler", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 26, Sayı 1, 2009.
- Cooper, R. K., Sawaf, A. : **Liderlikte Duygusal Zekâ**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.y.. Aktaran Özkan Cumhur Altıntaş, "Duygusal Zekâ Elemanlarının Liderlik Tarzları Ve Örgütsel Sonuçlar Üzerindeki Etkisi, Isparta İli İlköğretim Okullarında Bir Uygulama", **Doktora Tezi**, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Gebze, 2009.

- Cross., B.,
Travaglione, A. : "The untold story: Is the entrepreneur of the 21st Century Defined By EQ?, **International Journal Of Organizational Analysis**, Volume 2, 2003, s.y.. Aktaran M. Afzalur Rahim and Matthew R. Marvel, A Cross-Cultural Model Of Emotional Intelligence and Corporate Entrepreneurship, **Current Topics in Management, Volume 14, Organizational Behavior**, (Ed.) M. Afzalur Rahim, Routledge Press, 1st edition, July 2017.
- Crowne, K. A.,
Phatak, A.,
Salunkhe, U.,
Shivarajan, S. : "Exploring intelligences, organizational skills and leadership in Mumbai, India", **International Journal of Business, Humanities and Technology**, Voluma 1, Issue 2,2011, pp.45. Aktaran Nuray Mercan, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2.
- Çakar, Ulaş,
Arbak, Yasemin : "Dönüşümcü Liderlik Duygusal Zekâ Gerektirir Mi? Yöneticiler Üzerinde Örnek Bir Çalışma", **D.E.Ü. İ.İ.B.F.Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, 2003, s.88. Aktaran Burak Çapraz v.d., "Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009.
- Çakar, Ulaş,
Arbak, Yasemin : "Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zekâ İlişkisi ve Duygusal Zekâ", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 3, 2004.
- Çakır, Cansu : "The Moderating Role Of Entrepreneurial Education, Gender, And Age On The Relationship Between Proactivity, Emotional Intelligence (Eq) And Entrepreneurial Orientation", Degree of Master Thesis, **Yeditepe University Graduate Institute of Social Sciences**, Spring 2015, İstanbul.
- Çapraz, Burak : "Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009.

- Çelik, Adnan, İnce, Mehmet, Bozyiğit, Sezen : “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ekim 2014, Cilt 7, Sayı 3.
- Çelik, Mazlum, Gölpek, Asiye Karababa : “Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1.
- Çetin, Canan : “Yeniden Yapılanma Girişimcilik Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi”, **Der Yayınları**, İstanbul, 1996. Aktaran Öznur Bozkurt, “Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi”, **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2.
- Çetindamar, Dilek : **Türkiye’de Girişimcilik**, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Yayın No. TÜSİAD-t/2002-12/340, Aralık 2002, (Çevrimiçi) <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1880-turkiyede-girisimcilik>, 2 Haziran 2019.
- Çevik, E. : “Girişimcilerin, Girişimcilik Tipleri ile ‘Çalışma Amaçları Arasındaki İlişki’”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- Çonkar, M. K., Esen, A. : “Orta Anadolu (Konya, Kayseri, Sivas ve Tokat) Girişimcilerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri, İşletmecilik Anlayışları ve Beklentileri Araştırması”, **Konya Ticaret Odası**, Konya, 1999. Aktaran: Berfu İlter, “Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği”, Doktora Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Nisan 2008.

- Çuhadar, C. H. : “Müziksel Zekâ”, **Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi**, Pamukkale Üniv. Egt. Fak. Denizli, 2006, s. 488.
- Aktaran Burak Çapraz v.d., “Yönetmel Zekâ’ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009.
- Davidson, Janet : “Contemporary Models of Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
- E., Kemp, Iris A.
- Davidsson, P. : “Researching Entrepreneurship”, 2004, Springer, ABD, s.10. Aktaran Esra Sincer, “Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1.
- Davidsson, P., : “The Role of Social and Human Capital Among Nascent Honig, B. Entrepreneurs”, **Journal of Business Venturing**, 2003,s.305-306. Aktaran Esra Sincer, “Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1.
- Davidsson, Per : “Determinants of Entrepreneurial Intentions”, **Rent IX Workshop**, Piacenza, Italy, Nov. 23-24, 1995, Web erişim https://eprints.qut.edu.au/2076/1/RENT_IX.pdf , 12 Mayıs 2019.
- Davidsson, Per : “Researching Entrepreneurship”, 2004, **Springer**, ABD, s.10. Aktaran Esra Sincer, “Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1.
- Deci, E. L., Ryan, : **Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human R. M. Behavior**, New York: Plenum, 1985.

- Delice, M., : “Duygusal Zekâ ve Liderlik İlişkisinin İncelenmesi: Polis
Günbeyi, M. Teşkilatı Örneği”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2013.
- Demirel, Erkan T., : “Çoklu Zekâ Alanlarının Girişimcilik Davranışına Etkisi”,
Düşükcan, **Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 3, Sayı
Muhammet, 2, 2011.
Ölmez, Mehmet
- Deveci, Saliha : “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Duygusal Zekâ
Emre Boyutları İle Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Uygulama”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 11, Sayı 59, Ekim 2018.
- Doğan, N. : “Sınıf Öğretmenlerinin Duygusal Zekâları ile Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişki: İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği”, **Maltepe Üniversitesi SBE**, İstanbul, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2009, s.2. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzun, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20.
- Doğan, Nilhun : “Türkiye’de Girişimcilik Eğilimi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2013.
- Doğan, S., Şahin, : “Duygusal Zekâ: Tarihsel Gelişimi ve Örgütler için Önemi
F. Kavramsal Bir Bakış”, **Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 16, 2007, s.234-235. Aktaran Recep Kılıç, “İşgörenlerin Duygusal Zekâları İle Örgütsel Sinizm Algıları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomii Araştırmaları Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, Mayıs 2015.
- Doğan, S., Şahin, : S. Doğan ve F. Şahin, “Duygusal Zekâ: Tarihsel Önemi ve
F. Örgütsel Önemi Kavramsal Bir Bakış”. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 16, No 1, 2007.

- Doğan, Tayfun : “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon Ve Bazı Değişkenlerle İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Mayıs – 2006.
- Doğan, Tayfun, Çetin, Bayram : “Tromso Sosyal Zekâ Ölçeği Türkçe Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması,” **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, Cilt 9, Sayı 2, Bahar 2009.
- Doğan, Tayfun, Totan, Tarık, Sapmaz, Fatma : “Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı Ve Sosyal Zekâ”, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Mayıs 2009.
- Doğutaş, Aysun : “Küreselleşen Dünya da Türk Öğretmen Adaylarının Kültürel Zekâ Seviyeleri”, **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, Bartın, Türkiye.
- Döm, Serpil : “Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği”, 2006, (Çevrimiçi) <http://www.uzak.mersin.edu.tr/hab268/bolum1.pdf>, 25 Kasım 2006, s.8-9. Aktaran Nazan Yelkikalan, “21. Yüzyılda Girişimcinin Yeni Özelliği: Duygusal Zekâ”, **ÇÖMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2.
- Drucker, Peter F. : “Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles”, **Harper & Row Publishers**, (1985) Kasım 2002.
- Durak, İbrahim : “Girişimcilik Niyeti İle Duygusal Zekâ Ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2018.
- Duygulu, Ethem : “Algılanan Kurumsal Görünüm, Proaktif Kişilik Özelliği ve İş Kurma (Girişimcilik) Tutumu: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2008.

- Dyne, L. V, Ang, S., Livermore, D. : "Cultural Intelligence: A Pathway for Leading in a Rapidly Globalizing World", **Leadership Across Differences**, (Ed.) K. M. Hannum, B. McFeeters ve L. AndBooyesen, 2010, pp.136. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, "Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015.
- Dyne, L., Ang, A. V. : **Cultural intelligence: an essential capability for individuals in contemporary organizations**, Global EDGE, Msu, Edu, 2005, pp.23. Aktaran Nuray Mercan, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2.
- Dyne, Linn Van, Soon, Ang, Koh, Christine : "Development and Validation of the CQS: The Cultural Intelligence Scale", **Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications**, (Ed.) S. Ang ve L. Van Dyne, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 2008.
- Dyne, Linn Van, Soon, Ang, Yee Ng, Kok, Rockstuhl, Thomas, Tan, Mei Ling, Koh, Christine : "Sub-Dimensions of the Four Factor Model of Cultural Intelligence: Expanding the Conceptualization and Measurement of Cultural Intelligence", **Social and Personality Psychology Compass**, 6/4, 2012, pp.300. Aktaran Zeynep Aksoy, "**Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü**", Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir-2013.
- Earley, P. Christopher, Mosakowski, Elaine : "Cultural Intelligence", **Harvard Business Review**, 2004, s.140. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, "Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015.

- Earley, P. : P. Christopher Earley ve Elaine Mosakowski, "Cultural
Christopher, Intelligence", **Harvard Business Review**, 2004, s.140.
Mosakowski, Aktaran Salih Yeşil, "Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve
Elaine Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zekâ", **Kahramanmaraş
Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Dergisi**, Yıl 11, Sayı 16, Haziran 2009.
- Earley, P. : P. Christopher Earley ve Elaine Mosakowski, "Cultural
Christopher, Intelligence", **Harvard Business Review**, October, 2004, s.1.
Mosakowski, Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, "İstanbul'daki 5
Elaine Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir
Uygulama", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015.
- Earley, P. : **Cultural Intelligence: Individual interactions across**
Christopher, **cultures**, Stanford University Press, California, 2003,
Soon, A. pp.102-320. Aktaran Gül Ergün ve Aysun Güzel, "Üniversite
Öğrencilerinin Kültürel Zekâ Düzeylerinin Olumsuz
Otomatik Düşünceler ve Bazı Diğer Değişkenlere Göre
Değerlendirilmesi", **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Dergisi**, Cilt 6, Sayı 4, 2017.
- Early, P. C., : "The Elusive Chameleon: Cultural Intelligence as a New
Peterson, R. S. Approach to Intercultural Training for the Global Manager",
Academy of Management Learning & Education, Volume
3, Issue 1, 2004, pp.109. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya
Ehtiyar, "Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın
Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma",
Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 26, Sayı 1,
Bahar, 2015.
- Edizler, G. : "İnsan Kaynakları Yönetiminde Duygusal Zekâ Ölçüm ve
Modelleri", **Journal of Yaşar University**, Cilt 5, Sayı 18,
2010.
- Ekici, Ece, Turan, : "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimi: Planlanmış
Mehmet Davranışlar Teorisi Ve Girişimcilik Eğitiminin Rolü", **Ç.Ü.
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, 2017.

- Elenkov, Detelin : “Social Intelligence, Emotional Intelligence, and Cultural S., Pimentel, Joana R.C. Intelligence: An Integrative Perspective”, **Handbook of Cultural Intelligence: Theory, Measurement, and Applications**, Ed. Soon Ang ve Linn Van Dyne, M.E. Sharpe Inc., 2008, Newyork, USA.
- Elevli, Özcan, Bayram, Ayhan : “Yaşam Doyumunun İş Doyumuna Etkisinde Sosyal Zekânın Aracı Rolü”, **BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 1, Bahar 2019.
- Elfving, Jennie, Brännback, Malin Carsrud, Alan : “Chapter 2 Toward A Contextual Model of Entrepreneurial Intentions”, **Understanding the Entrepreneurial Mind: Opening the Black Box, International Studies in Entrepreneurship**, Ed. Alan Carsrud ve Malin Brännback, Springer Science+Business Media, 2009.
- Ercan, Salih, Gökdeniz, İsmail : “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, **Bilig**, Bahar 2009, Sayı 49.
- Ercan, Sertaç : “Duygusal Zekâ İle Girişimcilik Arasındaki İlişki: Karabük Üniversitesi Girişimcilik Bölümü Öğrencileri Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Ocak 2017, Karabük.
- Erdoğan, Y. : “Duygusal Zekâ'nın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 23, 2008.
- Ergün, Gül, Güzel, Aysun : “Üniversite Öğrencilerinin Kültürel Zekâ Düzeylerinin Olumsuz Otomatik Düşünceler ve Bazı Diğer Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi”, **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, Cilt 6, Sayı 4, 2017.
- Eroğlu, F. : **Davranış Bilimleri**, Beta Yayınları, 9. Basım, İstanbul, 2009, s.21. Aktaran Mazlum Çelik ve Asiye Gölpek Karababa, “Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1.

- Ersoy, Aslı : “Kültürel Zekânın Kültürlerarası Liderlik Etkinliği Üzerindeki Rolü: Konaklama İşletmelerinde Nitel Bir Araştırma”, **Journal of Yasar University**, 2014, Cilt 9, S.35.
- Ersoy, Aslı, Ehtiyar, Rüya : “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015.
- Ersoy, Hüseyin : “Kültürel Çevrenin Girişimcilik Tercihine Etkisi”, **Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2010.
- Esen, A., Çonkar, K. : “Orta Anadolu (Konya, Kayseri, Sivas ve Tokat) Girişimcilerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri, İşletmecilik Anlayışları ve Beklentileri Araştırması”, **Konya Ticaret Odası Yayınları**, 18, Konya, 1999, s.6. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012.
- Esfandiara, Kourosh : “Understanding entrepreneurial intentions: A developed integrated structural model approach”, **Journal of Business Research**, Cilt 94, 2019, (Çevrimiçi) www.elsevier.com/locate/jbusres.
- Fazlıoğlu, Buket : “Üniversite Öğrencilerinde Duygusal Ve Bilişsel Zihin Kuramı Özelliklerinin Sosyal Zekâ İle Olan İlişkinin İncelenmesi”, **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-2018.
- Flynn, J. R. : **What is intelligence? Beyond the Flynn Effect**, 2007, New York, NY: Cambridge University Press. Aktaran Janet E. Davidson ve Iris A. Kemp, “Contemporary Models of Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.

- Flynn, James R. : "Intelligence, Society, and Human Autonomy", **The Nature Of Human Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg, Cambridge University Press, 2018.
- Flynn, James R. : "The Nature Of Human Intelligence", **Intelligence, Society, and Human Autonomy**, (Ed.) Robert J. Sternberg, Cambridge University Press, 2018.
- Freeman, Frank : **Theory and Practice of Psychological Testing**, Oxford and IBH Publishing, 3. Basım, 2017.
- Fusfeld, Herbert I. : **The Technical Enterprise, Present and Future Patterns**, Ballinger Publishing Company, Massachusetts, 1986, s.7. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012.
- Ganaie, M. Y., Mudasir, Hafiz : "A Study of Social Intelligence & Academic Achievement of College Students of District Srinagar, J&K, India", **Journal of American Science**, 2015, Cilt 11, Sayı 3.
- Ganaie, M.Y., Mudasir, Hafiz : "A Study of Social Intelligence & Academic Achievement of College Students of District Srinagar, J&K, India", **Journal of American Science**, 2015, Cilt 11, Sayı 3, (Çevrimiçi) <http://www.jofamericanscience.org>, 13 Temmuz 2019.
- Gardner, Howard : **Intelligence reframed**, New York, Basic Books, 1999, s. 33. Aktaran James R. Flynn, "Intelligence, Society, and Human Autonomy", **The Nature Of Human Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg, Cambridge University Press, 2018.
- Gardner, Howard : **Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences**, Basic Book Press, New York, 2011.
- Gardner, Howard : **Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century**, New York, Basic Books, 1999.
- Gezer, Melehat, Şahin, İbrahim : "**Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum Ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yem İle İncelenmesi**", Doğu

- Goh, M. : "Teaching with cultural intelligence: Developing multiculturally educated and globally engaged citizens", **Asia Pasific Journal of Education**, Volume 32, Issue 4, 2012, pp.403. Aktaran Kübra Şengül, "Dil partnerliği (Tandem) yönteminin Türkçe öğretmeni adaylarının kültürel zekâlarına etkisi: Karma yöntemli bir yaklaşım", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 18, sayı 2, 2018.
- Goleman, Daniel : **Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir**, Varlık Yayınları, 48. Basım, İstanbul, Ocak 2018.
- Goleman, Daniel : **Sosyal Zekâ: İnsan İlişkilerinin Yeni Bilimi**, Varlık Yayınları, 7. Basım, İstanbul, Temmuz 2017.
- Gottfredson, Linda S. : "Mainstream Science on Intelligence: An Editorial With 52 Signatories, History, and Bibliography", **Wall Street Journal**, December 13, 1994.
- Göksel, Aykut, Ulucan, Serhat : "Girişimcilik Eğilimini Etkileyen Faktörlere İlişkin Çok Boyutlu Bir Analiz: Orta Öğretimde Bir Araştırma", **Savunma Bilimleri Dergisi**, Mayıs 2019, Cilt 18, Sayı 1.
- Green, Christopher D. : "Classics in the History of Psychology", (Çevrimiçi) <https://psychclassics.yorku.ca/Aristotle/De-anima/de-anima1.htm>, 18 Nisan 2019.
- Greenspan, S., Love, P. F. : "Social intelligence and developmental disorder: mental retardation, learning disabilities, and autism", **Ellis' handbook of mental deficiency: Psychological theory and research**, (Ed.) W. E. MacLean, 3rd ed., Mahwah, NJ:Erlbaum, 1997, pp. 311–342. Aktaran John F. Kihlstrom ve Nancy Cantor, "Social Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.

- Greenspan, S., : "Social intelligence and developmental disorder: mental
Love, P. F. retardation, learning disabilities, and autism", **Ellis' handbook of mental deficiency: Psychological theory and research**, (Ed.) W. E. MacLean, 3rd ed., 1997, Mahwah, NJ: Erlbaum, pp. 311–342. Aktaran John F. Kihlstrom ve Nancy Cantor, "Social Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
- Gudykunst, W. B., : "The influence of ethnicity, gender, and dyadic composition
Hammer, M. R. on uncertainty reduction in initial interactions", **Journal of Black Studies**, Volmue 18, 1988, pp.191-214. Aktaran Nuray Mercan, "Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ", **Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2.
- Guerrero, : "The Impact Of Desirability and Feasibility on
Maribel, Josep, Entrepreneurial Intentions: A Structural Equation Model",
Rialp, Urbano, **International Entrepreneurship and Management**
David **Journal**, Vol. 4, No. 1, 2008.
- Guzmán-Alfonso, : "Entrepreneurial intention models as applied to Latin
Carmen, America", **Journal of Organizational Change**
Guzmán-Cuevas, **Management**, Vol. 25 Issue: 5, 2012.
Joaquín
- Güler, K. B. : "**Sosyal girişimciliği etkileyen faktörlerin analizi**",
Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, İzmir, 2008, Aktaran Ersan Tolukan, "Spor Tesisi
Yöneticilerinin Girişimcilik Eğilimi ve Liderlik Davranış
Özelliklerinin İncelenmesi", Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Aralık 2014.

- Güler, Yunus : “Kültür İle Girişimcilik Eğilimi Ve Ortaklık Kültürü İlişkilerinin Bahadır, Bozacı, İncelenmesi: Kırıkkale İli Üniversite Öğrencileri Örneği”, **AKÜ İİBF Dergisi**, Cilt XVIII, Sayı 2, Yıl Aralık 2016. İbrahim, Karakaya, Ertuğrul
- Gümüšoğlu, : “Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği”, **Ekonomi ve Şevkinaz, Karaöz, Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, Haziran Burcu 2014.
- Gürbüz, S., : “Çalışma Ortamında Duygusal Zekâ; İş Performansı, İş Yüksel, M. Tatmini, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bazı Demografik Özelliklerle İlişkisi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 2008.
- Gürel, Emet, Tat, : “Çoklu Zekâ Kuramı: Tekli Zekâ Anlayışından Çoklu Zekâ Merba Yaklaşımına”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 3, Sayı 11, 2010 Bahar.
- Hebert , R. F., : “In Search of the Meaning of Entrepreneurship”, **Small Link, A. N. Business Economics**, 1, s.41. Aktaran Perihan Hazel Er, “Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter”, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Holzinger, K. J., : “The bifactor method”, **Psychometrika**, Volume 2, 1937, Swineford, F. s.41–54. Aktaran John O. Willis, Ron Dumont ve Alan S. Kaufman, “Factor-Analytic Models of Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
- Huff, Kyle C., : “Cultural Intelligence, Personality, and Cross-Cultural Song, Pingping, Adjustment: A Study of Expatriates in Japan”, **International Gresch, Eric B. Journal of Intercultural Relations**, 38, 2014.

- Hüseyin Çarıkçı, İlker, Koyuncu, Osman : “Bireyci-Toplumcu Kültür Ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2, Sayı 3, Güz 2010.
- Israr, Muhammed, Salem, Mazhar : ‘Entrepreneurial Intentions among University Students in Italy, **Journal of Global Entrepreneurial Resarch**.
- İbiş, Tuğba : “Çokkültürlülük ve Kültürel Zekâ”, **Yeni Düşünceler Dergisi**, 2018, Sayı 10.
- İlhan, Mustafa, Çetin, Bayram : “Kültürel Zekâ Ölçeği’nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 29, sayı 2, Nisan 2014.
- İlhan, Mustafa, Çetin, Bayram : “Sosyal ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi”, **Turkish Journal of Education TURJE**, Cilt 3, Sayı 2, 2014.
- İlter, Berfu : “Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği”, Doktora Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Nisan 2008.
- İraz, R. : “Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobiler”, Çizgi Kitabevi, 2.Baskı, Konya, 2010, s. 166. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012.
- İrmiş, A., Barutçu, E. : “Öğrencilerin Kendilerini Girişimci Bir Kişiliğe Sahip Görmelerini ve İş Kurma Niyetlerini Etkileyen Faktörler: Bir Alan Araştırması”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 26, Sayı 2, 2012, s.1-25. Aktaran Adnan Çelik, Mehmet İnce ve Sezen Bozyiğit, “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ekim 2014, Cilt 7, Sayı 3.

- İrmiş, A., Barutçu, E. : “Öğrencilerin Kendilerini Girişimci Bir Kişiliğe Sahip Görmelerini ve İş Kurma Niyetlerini Etkileyen Faktörler: Bir Alan Araştırması”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 26, Sayı 2, 2015, s.24. Aktaran Mazlum Çelik ve Asiye Gölpek Karababa, “Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1.
- İrmiş, A., Durak, İ., Özdemir, L. : “Girişimcilik Kültürü: Anadolu Girişimciliğinden Örnekler”, 1. Baskı, Bursa, Ekin Yayınevi, 2010, s.41. Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012.
- İşcan, Ö., Kaygın, F. : “Potansiyel Girişimciler Olarak Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 2, 2011, s.284. Aktaran Metin Uluköy ve Cemalettin Demireli, “Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014.
- İşcan, Ömer Faruk, Kaygın, Erdoğan : “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, Cilt 15, Sayı 2.
- İşmen, , A. E. : “Duygusal Zekâ ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 11, 2004.
- İşmen, , A. E. : “Duygusal Zekâ ve Problem Çözme”, **M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, No 13, 2001.
- Johansson, E. : “Self Employment and Liquidity Constraints: Evidence from Finland”, **Scandinavian Journal of Economics**, Vol. 102, Issue 1, 2000.

- Jones, G.,
Wadhwani, R.D. : **“Schumpeter’s Plea: Rediscovering History and Revelance In The Study of Entrepreneurship”**, 2006, s.5’ten aktaran Perihan Hazel Er, **“Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter”**, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kahya, Vasfi,
Ceylan, Esin : **“Sosyal Zekânın İletişim Becerileri Üzerine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”**, **Proceedings Book of 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences (IBAD-2017)**, (Ed.) Hayrullah Kahya, İstanbul, Türkiye, 20-23 Nisan 2017.
- Kalfaoğlu, Serap : **“The Relationship Between Emotional Intelligence And Entrepreneurial Orientation: A Research On Dega Participants”**, **Journal Of Social And Humanities Sciences Research**, Vol 5, Issue 27, 2018.
- Kalfaoğlu, Serap : **“Duygusal Zekâ ile Girişimcilik Eğilimi İlişkisi: DEGA Katılımcıları Üzerine Bir Araştırma”**, Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Programı**, 2017, İzmir.
- Kalfaoğlu, Serap : **“Zekâ ve Girişimcilik Eğilimi İlişkisi”**, Selçuk Üniversitesi, **Journal of Social and Humanities Sciences Research**.
- Kanfer, R.,
Heggestad, E. D. : **“Motivational Traits and Skills: A Person-centered Approach to Work Motivation”**, **Research in Organizational Behavior**, 19, 1997, pp.39. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, **“Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”**, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015.
- Kanten, Pelin : **“The effect of cultural intelligence on career competencies and customer-oriented service behaviors”**, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt 43, sayı 1, 2014.

- Karalar, Rıdvan : “İşletme Kavramı”, **Genel İşletme**, (Haz.) Güneş N. Berberoğlu, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yay, 2001, s.13. Aktaran Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, **Bilig**, Bahar 2009.
- Karami, Meisam : “**Entrepreneurial Attitude Orientation and Market Orientation in Malaysia**”, Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology Cilt 7, Sayı 24, Maxwell Scientific Organization, 2014.
- Karasioğlu, Fehmi, Duman, Haluk : “Gelişmekte Olan Ülkelerde Girişimcilik Kültürü ve Risk Sermayesi Üzerine Bir İnceleme”. **Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası Girişimcilik Kongresi**, Dizi: 11, No: 86, Bişkek, 25-27 Mayıs 2006, s.149. Aktaran Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, **Bilig**, Bahar 2009, Sayı 49.
- Kasap, Gülay, Aydın, Zehra Berna : “Demografik Özelliklerin Ve Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimi Üzerine Etkisi: U.Ü. Teknik Bilimler Yüksek Okulu Örneği”, **Paradoks Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi**, 2019, Cilt 15, Sayı 1.
- Kasouf, Checkry J. : “Opportunity Assesment: A Framework Integrating Positive Psychology and Environmental Variable, Working Paper, 2003, s.1. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012.
- Kaufman, Alan S. : “IQ Testing 101”, **Springer Publishing**, 2009.
- Kaufman, James C. : “Contemporary Theories of Intelligence”, The Oxford Handbook of Cognitive Psychology, b.e., (Çevrimiçi) <https://bit.ly/333plPx>, 7 Mayıs 2019.

- Kavcar, B. : “Duygusal Zekâ ile Akademik Başarı ve Bazı Demografik Değişkenlerin İlişkileri: Bir Devlet Üniversitesi Örneği”, **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011. Aktaran Recep Kılıç, “İşgörenlerin Duygusal Zekâları İle Örgütsel Sinizm Algıları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomii Araştırmaları Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, Mayıs 2015.
- Kayalar, M., : “Girişimci Adaylarının Risk Almaya Yatkınlık Özelliğinin
Ömürbek, N. Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, 2007, s.185. Aktaran Metin Uluköy ve Cemalettin Demireli, “Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014.
- Kaygın, Erdoğan : **Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular**, (Ed.) . Erdoğan Kaygın ve Bülent Güven, Siyahinci Akademi.
- Kaygın, Erdoğan : **Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular**, (Ed.) Erdoğan Kaygın ve Bülent Güven, Siyahinci Akademi.
- Kaygın, Erdoğan, : "Toplumsal Cinsiyet ve Girişimcilik Niyeti Arasındaki İlişki:
Şimşek, Yılmaz Kafkas Üniversitesi Örneği", **IJTEBS yayınları**.
- Kerrick, Sharon : “An Examination of Entrepreneurial Intentions of University
A. Students”, **Faculty of the Graduate School of the University of Louisville, Department of Education, Leadership and Human Resources Development**, Doctorate Dissertation, Louisville, Kentucky, 2008, pp.72. Aktaran Ayşe Fulya Karakaş, “İşletme Ve Mühendislik Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğiliminin Karşılaştırılması: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2012.

- Kılıç, Recep : “İşgörenlerin Duygusal Zekâları İle Örgütsel Sinizm Algıları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomii Araştırmaları Dergisi**, Cilt 13, Sayı 2, Mayıs 2015.
- Kihlstrom, John : “Social Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
- F., Cantor, Nancy : “Social Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
- Koca Ballı, Ayşe : Duygusal Zekâ, Stresle Başa Çıkma Yöntemleri, Liderlik Davranışları Ve İşletme Performansı Arasındaki İlişkinin Analizi: Kadın Girişimciler Üzerine Bir Çalışma, Doktora Tezi, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Adana, 2015.
- İpek : Duygusal Zekâ, Stresle Başa Çıkma Yöntemleri, Liderlik Davranışları Ve İşletme Performansı Arasındaki İlişkinin Analizi: Kadın Girişimciler Üzerine Bir Çalışma, Doktora Tezi, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Adana, 2015.
- Koçel, Tamer : **Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular**, (Ed.) Erdoğan Kaygın ve Bülent Güven, Siyahinci Akademi.
- Korkmaz, S. : “Girişimcilik ve Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma”, **H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 18, 2000.
- Aktaran Yasemin Özdemir ve Sercan Mazgal, “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012.
- Koyuncu, : “Kültürel zekâ ve girişimcilik yönelimi arasındaki ilişki: Laleli Ümmügülsüm pazarındaki mikro ölçekli işletmeler üzerine bir araştırma”, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, (Çevrimiçi)
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Kök, S. : “Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Kadın Girişimciliği”, **Denizli Ticaret Odası Ekonomik Araştırma Serisi**, Yayın No 1, Denizli, 2007, s.42. Aktaran Mazlum Çelik ve Asiye Gölpek Karababa, “Girişimcilik Niyetlerinin Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Yaz 2018, Cilt 13, Sayı 1.
- Krueger, N. F., Reilly, M. D., Carsrud, A. L. : “Competing models of entrepreneurial intentions”, **Journal of Business Venturing**, 15(5–6), 2000, pp.411–432. Aktaran Kourosh Esfandiara v.d., “Understanding entrepreneurial intentions: A developed integrated structural model approach”, **Journal of Business Research**, Cilt 94, 2019.
- Krueger, N., Brazeal, D. : “Entrepreneurial potential and potential entrepreneurs”, **Entrepreneurship Theory & Practice**, Vol. 18 No. 3, 1994, pp. 91-104. Aktaran Carmen Guzmán-Alfonso ve Joaquín Guzmán-Cuevas, “**Entrepreneurial intention models as applied to Latin America**”, **Journal of Organizational Change Management**, Vol. 25, Issue 5, 2012.
- Krueger, Norris F. : “The Cognitive Psychology of Entrepreneurship” **Handbook of Entrepreneurship Research: An Interdisciplinary Survey and Introduction**, (Ed.) Zoltan J. Acs ve David B. Audretsch, Kluwer Academic Publishers, (2003) 2005.
- Krueger, Norris F., Brazeal, Deborah V. : “Entrepreneurial Potential and Petential Entrepreneur”, **Entrepreneurship Theory and Practice**, Vol. 18, No. 3, Spring 1994, 98. Aktaran Ayşe Fulya Karakaş, “İşletme Ve Mühendislik Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğiliminin Karşılaştırılması: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2012.

- Kuratko, Donald : **Entrepreneurship: Theory / Process /Practice**, Cengage Learning, 4th edition, (2006) 2016.
- F., Frederick,
Howard,
O'Connor, Allan
- L.Horn, John : "Spearman, g, Expertise, and the Nature of Human Cognitive Capability", **Extending Intelligence: Enhancement and New Constructs**, (Ed.) Patrick C. Kyllonen, Richard D. Roberts ve Lazar Stankov, Rotledge Press, 2007.
- Landy, Frank J. : "A Critique of Emotional Intelligence: What Are the Problems and How Can They Be Fixed", **The Long, Frustrating, and Fruitless Search for Social Intelligence**, (Ed.) Kevin R. Murphy, Routledge Press, 2006.
- Landy, Frank J. : "The Long, Frustrating, and Fruitless Search for Social Intelligence", **A Critique of Emotional Intelligence: What Are the Problems and How Can They Be Fixed**, (Ed.) Kevin R. Murphy, Routledge Press, 2006.
- Lathesh, K. R., : "A Study On Social Intelligence And Its Impact On Employee
Avadhani, Vidya Performance Of Insurance Sectors In Mysuru City",
D. **International Journal of Mechanical Engineering and Technology (IJMET)**, Volume 9, Issue 1, January 2018.
- Lekshmi, S. : "Developing A Package For Enhancing Social Intelligence Of Students At Primary Level", Doctor Of Philosophy Thesis, **School of Pedagogical Sciences Mahatma Gandhi University**, Kottayam, 2012.
- Lessem, Ronnie : Enterprise Development, Gower Publishing Company, 1986, England, s.173, Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012.

- Liñán F., Chen, Y. W. : “Development and Cross-Cultural Application of a Specific Instrument to Measure Entrepreneurial Intentions”, **Entrepreneurship Theory & Practice**, vol. 33, no. 3, 2009, pp.593-617. Aktaran Francesc Miralles, Carla Riverola ve Ferran Giones, “Analysing Nascent Entrepreneurs' Behaviour through Intention-Based Models”, **Conference Paper**, September 2012, Barcelona, Spain, (Çevrimiçi) <https://www.researchgate.net/publication/259369472>, Erişim tarihi: 5 Haziran 2019.
- Livermore, David : **The Cultural Intelligence Difference: Master the One Skill You Can't Do in Today's Global Economy**, New York, Amacom, 2011, pp.7. Aktaran Zeynep Aksoy, “Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, İzmir-2013.
- Livermore, David : **Leading with Cultural Intelligence: The New Secret to Success**, Amacom, Printed in the United States of America, 2010.
- Livermore, David : **The Cultural Intelligence Difference: Master the One Skill You Can't Do in Today's Global Economy**, New York, Amacom, 2011.
- Lumpkin, G. T., Dess, G. G. : “Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance”, **Academy of Management Review**, Vol. 21, Issue 1, 1996, s.136. Aktaran Dilşad Tekin, “Tekno-Girişimlerde Girişimci Pazarlama, Girişimcilik Eğilimi Ve İşletme Performansı İlişkisi”, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Pazarlama Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, Eskişehir, 2018.
- Mackintosh, N. J. : “History of Theories and Measurement of Intelligence”, **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.

- MacNab, Brent : "Individual Characteristics as Predictors of Cultural Intelligence Development: The Relevance of Self-Efficacy", **International Journal of Intercultural Relations**, 36, 2012, s.63. AktaranSevinç Aslan ve Özgür Aslan, "İstanbul'daki 5 Yıldızlı Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015.
- Mahato, Sourav, Kumar Behera, Santosh : "An Investigation Into the Emotional Intelligence of Post-Graduate Students In Purulia District of West Bengal", **International Journal in Management and Social Science**, 2015, Volume 3, Issue 8.
- Mangal, S. K. : **Advance Educational Psychology veya Essentials of Educational Psychology**, PHI Learning Private Limited, Delhi, 2007, s.y.. Aktaran, Amulya Kumar Behera, "Understanding Emotional Intelligence in Educational Context", **International Journal of Humanities and Social Science Invention**, February 2016.
- Maribel, Guerrero, Rialp, Josep, Urbano, David, : "The Impact of Desirability and Feasibility on Entrepreneurial Intentions: A Structural Equation Model", **International Entrepreneurship and Management Journal**, Vol. 4, No. 1, 2008.
- Mayer, B. D., Salovey, P., Caruso, D. R. : **Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test - Personal Summary Report**, Toronto: Multi-Health Systems, 2004.
- Mayer, J. D., Caruso, R. R., Salovey, P. : "Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence", **Intelligence**, 2000, s.269. Aktaran Burak Çapraz v.d., "Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009.

- Mayer, J. D., : “Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an
Caruso, R. R., Intelligence”, **Intelligence**, 2000, s.401. Uyarlayan ve Aktaran
Salovey, P. S. Doğan ve F. Şahin, “Duygusal Zekâ: Tarihsel Önemi ve
Örgütsel Önemine Kavramsal Bir Bakış”, **Ç.Ü Sosyal
Bilimler Dergisi**, Cilt 16, No 1, 2007.
- Mayer, J. D., : “Human Abilities: Emotional Intelligence”, **Annual Review of
Roberts, R. D., Psychology**, Cilt 59, 2008.
Bersade, S.
- Mayer, J. D., : “Human Abilities: Emotional Intelligence”, **Annual Review of
Roberts, R. D., Psychology**, Cilt 59, 2008.
Bersade, S.
- Mayer, J. D., : “The Intelligence of Emotional Intelligence”. **Intelligence**,
Salovey, P. Volume 17, Issue 4, 1993.
- Mayer, J. D., : “What is Emotional Intelligence?” (Ed.) P. Salovey ve D. J.
Salovey, P. Sluyter, **Emotional Development and Emotional
Intelligence - Educational Implications**, New York: Harper
Collins, 1997.
- Mayer, J. D., : **Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test -
Salovey, P., Personal Summary Report**, Toronto: Multi-Health Systems,
Caruso, D. R. 2004.
- Mayer, J. D., : “Emotional Intelligence”, **The Cambridge Handbook of
Salovey, P., Intelligence** (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry
Caruso, R. R., Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
Cherkasskiy,
Lillia
- Mazzarol, T., : “Factors Influencing Small Business Start Ups: A Comparison
Doss, N., with Previous Research”, **International Journal of
Volery, T., Entrepreneurial Behaviour & Research**, Volume 5, Issue 2,
Theğn, V. 1999, pp.58. Aktaran Esra Sincer, “Disiplinler Arası
Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve
Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası
Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1.

- Mercan, Nuray : “Çok Kültürlü Ortamlarda Kültürel Zekânın Kültürler Arası Duyarlılık İle İlişisine Yönelik Bir Araştırma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak 2016, Cilt 9, sayı 1.
- Miao, C.,
Humphrey, R.,
Qian, S.,
Pollack, J. : "Emotional intelligence and entrepreneurial intentions: an exploratory meta-analysis", **Career Development International**, Vol. 23, No. 5, 2018.
- Miller, D. : “The correlates of entrepreneurship in three types of firms”, **Management Science**, Vol. 29, Issue 7, 1983, pp.770 – 791.
Aktaran Dilşad Tekin, “Tekno-Girişimlerde Girişimci Pazarlama, Girişimcilik Eğilimi Ve İşletme Performansı İlişkisi”, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Pazarlama Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, Eskişehir, 2018.
- Minns, C.,
Rızov, M. : “The Spirit of Capitalism? Ethnicity, Religion, and Self-Employment in Early 20th Century Canada”, **Explorations in Economic History**, 42, 2005, pp.269. Aktaran Esra Sincer, “Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik”, **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1.
- Miralles,
Francesc,
Riverola, Carla,
Giones, Ferran : “Analysing Nascent Entrepreneurs' Behaviour through Intention-Based Models”, **Conference Paper**, September 2012, Barcelona, Spain, (Çevrimiçi) <https://www.researchgate.net/publication/259369472>, Erişim tarihi 5 Haziran 2019.
- Mishar, R.,
Bangun, Y. R. : “Create the EQ Modelling Instrument Based on Goleman and Bar-On Models and Psychological Defense Mechanisms”, **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, Cilt 15, 2014.

- Moriano, J. A., : "A crosscultural approach to understanding entrepreneurial
Gorgievski, M., intention", **Journal of Career Development**, Vol. 39, Issue 2,
Laguna, M., 2012, pp.165. Aktaran Kourosh Esfandiara vd.,
Stephan, U., "Understanding entrepreneurial intentions: A developed
Zarafshani, K. integrated structural model approach", **Journal of Business
Research**, Cilt 94, 2019.
- Mortana, : "Effects of emotional intelligence on entrepreneurial intention
Roxana and self-efficacy", **Journal of Work and Organizational
Andreea, Psychology**, Volume 30, 2014.
Ripolla, Pilar,
Carvalhob,
Carla, Bernala,
M. Consuelo
- Moss, F.A., : "Are you socially intelligent?", **Scientific American**, 1927.
Hunt, T.
- Mueller, S. L., : "Culture and entrepreneurial potential: A nine country study of
Thomas, A. S. locus of control and innovativeness", **Journal of Business
Venturing**, Volume 6, 2001, pp.51-76. Aktaran M. Afzalur
Rahim ve Matthew R. Marvel, A Cross-Cultural Model of
Emotional Intelligence and Corporate Entrepreneurship,
Current Topics in Management, Volume 14, Organizational
Behavior, (Ed.) M. Afzalur Rahim, Routledge Press, 1st
edition, July 2017.
- Muller, Angelico : İzmir 1726 (seyahatname), Tepekule Kitaplığı Yayınları,
Mario 1999, s.25. Aktaran Şevkinaz Gümüsoğlu ve Burcu Karaöz,
"Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği", **Ekonomi ve
Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, Haziran 2014.
- Nardon, : "The New Global Manager: Learning Cultures on the Fly",
Luciara, Steers, **Organizational Dynamics**, Vol. 37, No. 1, 2008, s. 85.
Richard M. Aktaran Sevinç Aslan ve Özgür Aslan, "İstanbul'daki 5 Yıldızlı
Otellerde Kültürel Zekâ Ölçeğine İlişkin Bir Uygulama",
**İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve
İstatistik Dergisi**, Sayı 23, 2015.

- Neisser, Ulric : "Intelligence: Knowns and Unknowns", **American Psychological Association Report - American Psychologist**, Volume 51, No 2, 1996.
- Neubauer, A. : "Models of Emotional Intelligence", **Emotional Intelligence: An International Handbook**, (Ed.) R. Schulze ve R. D. Roberts, Göttingen: Hogrefe & Huber Publishers, 2005.
- C.,
Freudenthaler, H.H.
- Ngah, R., : "Comparative Study of Emotional Intelligence and Wahyukaton, Entrepreneurial Orientation between Malaysian and S., Sarmidy, R. Indonesian University Students", **Procedia Economics and Finance**, Volume 37, 2016.
- NgonyoNjoroge, : "The Impact of Social and Emotional Intelligence on Caroline, Employee Motivation in a Multigenerational Workplace", **Limkokwing University of Creative Technology**, Malaysia, Yazdanifard, 2014. Aktaran Lathesh K. R. ve Vidya D. Avadhani, "A Study Rashad On Social Intelligence And Its Impact On Employee Performance Of Insurance Sectors In Mysuru City", **International Journal of Mechanical Engineering and Technology (IJMET)**, Volume 9, Issue 1, January 2018.
- Nur, Hayriye : "Kültür Farklılıkları Ekseninde Girişimcilik Anlayışındaki Başçı, Erataş, Değişimler Ve Yabancı Girişimcilik", **Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Haziran Filiz 2013.
- O. Willis, John, : "Factor-Analytic Models of Intelligence", **The Cambridge Dumont, Ron, Handbook of Intelligence** (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Kaufman, Alan Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011. S.

- Ogińska-Bulik, N. : “Emotional Intelligence in The Workplace: Exploring its Effects on Occupational Stress and Health Outcomes in Human Service Workers”, **International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health**, Volume 18, Issue 2, 2005, s.168. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzay, “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20.
- Olsen, S., Galamidi, B. : “Managing Social and Environmental Impact: A New Discipline For A New Economy”, **Journal Of World Affairs**, 2009, Cilt 15, Sayı 2, s.26. Aktaran Abdullah Ballı, “Girişimcilik ve Girişimci Tipolojileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2017, Cilt 4, Sayı 29.
- Onay, Meltem : “İç Girişimcilik, **Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular**, Ed. Erdoğan Kaygın ve Bülent Güven, Siyahinci Akademi.
- O'Sullivan, Maureen, Guilford, J. P., deMille, R. : “Measurement of Social Intelligence”,**Reports From The Psychological Laboratory, Cooperative Research Project No.1976**, The University Of Southern California, 1965.
- Ö. Demirtaş, M. Karaca, ve M. Biçkes, : **Başarılı Girişimciliğin Perde Arkasındaki Güçler**, Eğitim Yayınevi, Konya, 2017. Aktaran Halil Özcan Özdemir ve Ömür Toker, “Üniversite Öğrencilerinin Girişimciliklerinde Eğitim Düzeyi ve Cinsiyetin Etkisi”, **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2018.
- Öner, Kübra : “Girişimcinin Yeni Özelliği Duygusal Zekâ, Cinsiyet Algısı Ve Girişimcilik Arasındaki İlişki: Fırat Üniversitesi İlibf Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Girişimcilik Ve Yenilik Yönetimi Anabilim Dalı**, Elazığ, 2019.

- Özaslan, Ayşegül : “Sosyal Zekâ, Kültürel Zekâ, Kaygı Ve Tutum Seviyeleri İle İngilizce İletişim Kurma Gönüllülüğü Arasındaki İlişki”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatı Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2017, Kayseri.
- Özdemir, Yasemin, Mazgal, Sercan : “Bir Kariyer Tercihi Olarak Girişimcilikte Dışsal Faktörlerin Etkisi: Sakarya Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2012.
- Özgüner, Mert : “**Girişimcilik Tipleri ve Kişilik Tipleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme**”, Route Educational and Social Science Journal, Cilt 2, Sayı 1, January 2015.
- Özkara, Belkıs, Karayormuk, Kemal, Köseoğlu, Mehmet Ali : “Girişimcinin Son Köyü: Girişimlerin Sürekliliğinin Sorgulanması”. **Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası Girişimcilik Kongresi**, Dizi 11, No 86, Bişkek, 25-27 Mayıs 2006, s.222. Aktaran Salih Ercan ve İsmail Gökdeniz, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, **Bilig**, Bahar 2009, Sayı 49.
- Pal, H.R., Pal, A., Tourani, P. : “Theories Of Intelligence”, **Everyman’s Science**, Cilt. XXXIX, Sayı 3, Ağustos-Eylül 2004.
- Palmer, B. R., Gignac, G., Ekermans, G., Stough, C. : “Acomprehensive Framework For Emotional Intelligence”, **Emotional Intelligence: Theoretical and Cultural Perspectives**, (Ed.) B. R. Emmerling, V. K. Shanwal ve M. K. Mandal, New York: Nova Science Publishers, 2007.
- Peng, Ann C., Dyne, Linn Van, Oh, Kyoungjo : “The Influence of Motivational Cultural Intelligence on Cultural Effectiveness Based on Study Abroad: The Moderating Role of Participant’s Cultural Identity”, **Journal of Management Education**, November 2014.
- Peng, Zhengxia, Lu, Genshu, Kang, Hui : “Entrepreneurial Intentions and Its Influencing Factors: A Survey of the University Students in Xi’an China”, **Creative Education**, Kasım 2012, Vol.3.

- Peterson, Brooks : "Cultural Intelligence: A Guide to Working with People from Other Cultures", Maine, **Intercultural Press**, 2004, s.89.
Aktaran Zeynep Aksoy, "Kültürel Zekâ Ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü", **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, İzmir-2013.
- Plucker, Jonathan, Esping, Amber, Change, Young : "Human Intelligence: Historical Influences Current Controversies Teaching Resources", (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/ethorndike.shtml>, 29 Nisan 2019.
- Plucker, Jonathan, Esping, Amber, Change, Young : "Human Intelligence: Historical Influences Current Controversies Teaching Resources", (Çevrimiçi) <http://www.intelltheory.com/tthurstone.shtml>, 27 Nisan 2019.
- Plum, Elisabeth : **Cultural Intelligence: The Art of Leading Cultural Complexity**, London, Middlesex University Press, 2008.
- Pradhan, R. K., Nath, P. : "Perception of Entrepreneurial Orientation and Emotional Intelligence: A Study on India's Future Techno-Managers", **Global Business Review**, Volume 13, issue 1, 2012.
- Rahim, M. Afzalur, Marvel, Matthew R. : A Cross-Cultural Model of Emotional Intelligence and Corporate Entrepreneurship, **Current Topics in Management**, Volume 14, Organizational Behavior, (Ed.) M. Afzalur Rahim, Routledge Press, 1st edition, July 2017.
- Rajamanickam, M. : "Experimental Psychological: With Advacement Experiments", **Concept Publishing**, 2005.

- Rauch, A.J., Hulsink, W. : "Putting Entrepreneurship Education Where the Intention to Act Lies. An Investigation into the Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Behaviour", **Academy of Management Learning & Education**, Vol. 14, No. 2, 2015, pp.187-204. Aktaran Ece Ekici Ve Mehmet Turan, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimi: Planlanmış Davranışlar Teorisi Ve Girişimcilik Eğitiminin Rolü", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, 2017.
- Robinson, Peter B. : "An Attitude Approach to the Prediction of Entrepreneurship", **Baylor University**, Summer, 1991, (Çevrimiçi) <https://www.researchgate.net/publication/270820261>, 12 Mayıs 2019.
- Robledo, Ruizalba : "The Moderating Role of Gender on Entrlpreneurial Intentions: A TPB Perspective", **Intangible Capital**.
- Rubio-Bañón, A., Esteban-Lloret, N. : "Cultural factors and gender role in female entrepreneurship", **Suma de Negocios**, Cilt 7, Sayı 15, 2016, s. 9–17, Aktaran: İbrahim Halil Seyrek ve Nazlı Belgin Akıncı, "Üniversite Öğrencilerinin Girişimciliğe İlgili Duymalarına Etki Eden Faktörler: İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri İle Mühendislik Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl 5, Sayı 39, Ocak 2017.
- Salgado, Jesús F. : "Using Ability Tests in Selection", **The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Recruitment, Selection, and Employee Retention**, (Ed.) H.W. Goldstein, E.D. Pulakos, J. Passmore ve C. Semedo, John Wiley ve Sons Publisher.
- Salovey, Peter, Mayer, J. D. : "Emotional Intelligence", **Imagination, Cognition and Personality**, Volume 9, Issue 3, 1990.

- Sarason, Y. : **“Entrepreneurship As The Nexus of Individual and Opportunity: A Structuration View”**, Journal of Business Venturing, 21, 2006, s. 289. Aktaran Ömer Faruk İşcan ve Erdoğan Kaygın, “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, Cilt 15, Sayı 2.
- Dean, T.,
Dillard, J.F.
- Schilinger, : “The Myth of Intelligence”, The Psychological Record, Volume 53, 2003, s.16, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2ypgRns>, 3 Mart 2019.
- Henry
- Schultz, D., : “The Emotional Systems and the Development of Emotional Intelligence”, **Emotional Intelligence: An International Handbook**, (Ed.) R. Schulze ve R. D. Roberts, Göttingen: Hogrefe & Huber, 2005.
- Izard, C.E.,
Abe, J. A.
- Schumpeter, : **The Theory of Economic Development. An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle**, (Çev.) R. Opie, Oxford University Press, Press in 1963, First press 1911, pp.66. Aktaran Asuman Sönmez ve Andaç Toksoy, “Türkiye’de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz”, **Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Yıl 2014, Cilt 21, Sayı 2.
- Joseph A.
- Seçgin, Yılmaz : "Girişimcilik Eğitiminin Girişimcilik Eğilimleri Üzerine bir Araştırma", **Business Management Studies: An International Journal**
- Semadar, A., : “Comparing the validity of multiple social effectiveness constructs in the prediction of managerial job performance”, **Journal of Organizational Behavior**, 27, 2006, s.443–461. Aktaran F. Lievens, ve D. Chan, “Practical intelligence, emotional intelligence, and social intelligence”, **Handbook of Employee Selection**, (Ed.) J.L. Farr ve N.T. Tippins, 2010, Lawrence Erlbaum/Taylor & Francis.
- Robins, G.,
Ferris, G. R.

- Seyfullahoğulları, Ayhan : "Türk Girişimcilerin İş ve Yaşam Değerlerinin Demografik Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Bursa İli Uygulaması", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2011, Cilt 13, Sayı 1.
- Sezer, Cemal : "Kariyer Olarak Girişimcilik ve Girişimcilik Niyetini Etkileyen Faktörlerin İçerik Analiziyle Belirlenmesi", **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**.
- Shane, S. A., Venkataraman, S. : "**The Promise of Entrepreneurship As a Field of Research**", 2000, *Academy of Management Review*, 25, pp. 217-226 Aktaran Terrence E Brown, Per Davidsson ve Johan Wiklund, "An Operationalization of Stevenson's Conceptualization of Entrepreneurship as Opportunity-Based Firm Behavior", 2001, **Strategic Management Journal**, Cilt 22, Sayı 10.
- Shane, Scott, Venkataraman, S. : "The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research", **The Academy of Management Review**, Volume 25, No. 1, January 2000, pp. 217–226. Aktaran Robert D. Hisrich, Michael P. Peters ve Dean A. Shepherd, **Entrepreneurship**, 10. Baskı, McGraw-Hill Education, New York, 2017.
- Shapero, A., Sokol, L. : "Some social dimensions of entrepreneurship", **The Encyclopedia of Entrepreneurship**, (Ed.) C. Kent, D. Sexton ve K. Vesper, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1982, pp. 72-90. Aktaran Norris F. Krueger, "The Cognitive Psychology of Entrepreneurship" **Handbook of Entrepreneurship Research: An Interdisciplinary Survey and Introduction**, , Ed. Zoltan J. Acs ve David B. Audretsch, Kluwer Academic Publishers, (2003) 2005.
- Shepherd, D. A., Krueger, N. F. : "An intentions-based model of entrepreneurial teams' social cognition", **Entrepreneurship Theory and Practice**, 27(2), 2002, pp.167–185. Aktaran Kourosh Esfandiara vd., "Understanding entrepreneurial intentions: A developed integrated structural model approach", **Journal of Business Research**, Cilt 94, 2019.

- Shirley, Steve : "Corporate Strategy and Entrepreneurial Vision", **Long Range Planning**, Vol. 22, No. 6, 1989, s.108. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012.
- Silberman, M. : **Peoplesmart: Developing Your Interpersonal Intelligence**, Berrett-Koehler Publishers Inc. Aktaran Tayfun Doğan, "niversite ğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon Ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi", **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs – 2006.
- Sincer, Esra : "Disiplinler Arası Perspektiften Girişimciliğe Bakış: İktisat, Psikoloji ve Sosyolojinin Gözünden Girişimcilik", **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2017, cilt 1, Sayı 1.
- Smith, Ronda : "Understanding Gender, Creativity and Entrepreneurial
Marie, Intentions", **Emerald Insight publications**.
Serdeshmut,
Shruti, Combs,
Gwendolyn M.
- Snow, Nancy E. : **Virtue as Social Intelligence: An Empirically Grounded Theory**, Taylor & Franchis, 2010, Newyork.
- Solmaz, Ahmet, : "Turizm Lisans ve nlisans ğrencileri üzerine bir Alan
Aksoy, zlem, Araştırması", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar
şengül, Serkan, Dergisi**.
Sarıgl,
Mehmet
- Solomon, R. C. : "Emotion", **Britannica Ansiklopedisi**, (evrimii)
<https://www.britannica.com/science/emotion>, 27 Temmuz
2019.

- Somazo, M.P. : "Social Intelligence and Likeability", **Doctor of Philosophy**, The Florida State University College of Arts and Sciences, 1990. Aktaran Tayfun Doğan, "**Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi**", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs - 2006.
- Sönmez, Asuman, Toksoy, Andaç : "Türkiye'de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz", **Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Yıl 2014, Cilt 21, Sayı 2.
- Spearman, Charles : "General Intelligence' Objectively Determined and Measured", **The American Journal of Psychology**, Cilt 15, Sayı 2, Nisan 1904, University of Illinois Press.
- Stainewski, Martin W. : "The contribution of Business Experience and Knowledge to Successful Entrepreneurship", **ScienceDirect Journal of Business Research**
- Sternberg, R. J. : "The Theory of Successful Intelligence", **Interamerican Journal of Psychology**, 2005, Volume 39, No.2., s.191. Aktaran Burak Çapraz v.d., "Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009.
- Sternberg, R. J. : "Managerial Intelligence: Why IQ Isn't Enough", **Journal of Management**, 1997, 23 (3), s.483. Aktaran Burak Çapraz v.d., "Yönetmel Zekâ'ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009.
- Sternberg, R. J., Detterman, D. K. : **What is Intelligence? Contemporary Viewpoints on its Nature and Definition**, Norwood, NJ: Ablex, 1986. Aktaran Aysun Doğutaş, "Küreselleşen Dünya da Türk Öğretmen Adaylarının Kültürel Zekâ Seviyeleri", **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2015, Bartın, Türkiye.

- Sternberg, R. J., : **Practical Intelligence: Nature And Origins Of Competence In The Everyday World**, Cambridge, U.K., Cambridge University Press, 1986. Aktaran Lekshmi S., "Developing A Package For Enhancing Social Intelligence Of Students At Primary Level", **Doctor Of Philosophy Thesis**, School of Pedagogical Sciences Mahatma Gandhi University, Kottayam, 2012.
- Sternberg, Robert J. : "Successful Intelligence in Theory, Research, and Practice", **The Nature Of Human Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg, Cambridge University Press, 2018.
- Sternberg, Robert J. : "The Theory of Successful Intelligence", **The Cambridge Handbook of Intelligence**, (Ed.) Robert J. Sternberg ve Scott Barry Kaufman, Cambridge University Press, 2011.
- Stevenson, Howard. H., Jarillo, J. C. : "A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management", 1990, **Strategic Management Journal**, 11, s.23'ten aktaran Terrence E Brown, Per Davidsson ve Johan Wiklund, "An Operationalization of Stevenson's Conceptualization of Entrepreneurship as Opportunity-based Firm Behavior", 2001, **Strategic Management Journal**, Cilt 22, Sayı 10.
- Stough, Con, Saklofske, Donald H., Parker, James D.A. : "A Brief Analysis of 20 Years of Emotional Intelligence: An Introduction to Assessing Emotional Intelligence: Theory, Research, and Applications", **Assessing Emotional Intelligence: Theory, Research, and Applications**, (Ed.) Con Stough, Donald H. Saklofske ve James D.A. Parker, Springer Science, 2009.
- Strang, Ruth : "Measures of Social Intelligence", **American Journal of Sociology**, Volume 36, No. 2 September 1930.

- Şahin, Faruk : “Liderin Kültürel Zekâsının Astların Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile İş Doyumu Üzerine Etkisi”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2011, s.83. Aktaran Nuray Mercan, “Çok Kültürlü Ortamlarda Kültürel Zekânın Kültürler Arası Duyarlılık İle İlişkisine Yönelik Bir Araştırma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak 2016, Cilt 9, sayı 1.
- Şahin, Faruk : “Liderin Kültürel Zekâsının Astların Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile İş Doyumu Üzerine Etkisi”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Kasım 2011, Cilt 10, Sayı 2, s.80-104.
- Şahin, Faruk, Gürbüz, Sait : “Kültürel Zekâ Ve Öz-Yeterliliğin Görev Performansı Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerinde Etkisi: Çokuluslu Örgüt Üzerinde Bir Uygulama”, **İş, Güç Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Nisan 2012, Cilt 14, Sayı 2.
- Şahin, Nuri, Uzay, Şaban : “Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20.
- Şengül, Kübra : “Dil partnerliği (Tandem) yönteminin Türkçe öğretmeni adaylarının kültürel zekâlarına etkisi: Karma yöntemli bir yaklaşım”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 18, sayı 2, 2018.
- Tabak, N. : “İlköğretim 1.Kademedeki Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne-Baba Tutumları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi**, Afyon, 2007, s.48. Aktaran Adnan Çelik, Mehmet İnce ve Sezen Bozyiğit, “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ekim 2014, Cilt 7, Sayı 3.

- Tağraf, H.,
Halis, M. : “Üniversitelerdeki Girişimcilik Eğitiminin ‘Girişimsel Öz Yetkinlik’Algısı Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2008, s.92. Aktaran Mustafa T. Dağıstan, İ. Mısırlı ve C. Tanrısever, “Turizm Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Demografik Özelliklere Göre Farklılıkları”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt 8, Sayı 2, 2019.
- Talu, N. : “Çoklu Zekâ Kuramı ve Eğitime Yansımaları”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1999, sayı 15, s.164. Aktaran Burak Çapraz v.d., “Yönetmel Zekâ’ya Doğru: Yönetmel Zekâ Ve Bileşenlerini Tanımlamaya Yönelik Kavramsal Bir Çalışma”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1, 2009.
- Tekin, Emine
Göçet : “Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik İyi Olma Duygusal Zekâ Ve Sosyal İyi Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, **Doktora Tezi**, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Psikolojik Danışmanlık Ve Rehberlik Bilim Dalı, Eylül 2014.
- Tekin, Mahmut : “**Girişimcilik, Kendi İşini Kurma, İşletme**”, 1999, Damla Ofset, Konya, s.4. Aktaran Öznur Bozkurt, “Girisimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi”, **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2.
- Templer, K. J.,
Tay, C.,
Chandrasekar,
N. A. : “Motivational Cultural Intelligence, Realistic Job Preview, Realistic Living Conditions Preview, and Cross-cultural Adjustment”, **Group and Organization Management**, Volume 31, Issue 1, 2005, pp.157. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015.

- Thomas, D. C., Inkson, K. : **People Skills for Global Business**, Berrett-Koehler Publishers, 2006, s.78. Aktaran Aslı Ersoy ve Rüya Ehtiyar, “Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Kültürel Zekânın Rolü: Türk ve Yabancı Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Cilt 26, Sayı 1, Bahar, 2015.
- Thomas, D. D., Inkson, K. : “Cultural Intelligence: people skills for a global workplace”, **Consulting to Management**, Volume 16, Issue 1, 2005. Aktaran Salih Yeşil, “**21. Yüzyılın Küresel Örgütleri İçin Kültürel Zekâ**”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 2, 2010.
- Thomas, D. D., Inkson, K. : **Cultural Intelligence: People Skills For Global Business**, California, Berrett-Koehler Publishers Inc., 2003, s.14. Aktaran Zeynep Aksoy, “Kültürel Zekâ ve Çokkültürlü Ortamlardaki Rolü”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, İzmir-2013.
- Thorndike, Edward L. : “The Measurement of Intelligence”, **Universty of Michigan**, 1927.
- Thorndike, Edward L. : **Harpers Magazin**, 1920, s.228, Erişim <https://bit.ly/30w1ntZ>, 19 Nisan 2019.
- Thurstone, L. L. : Primary mental abilities, Chicago, University of Chicago Press, 1938.
- Tobias, Oniel : “Gardner’s theory of Multiple Intelligences”, (Çevrimiçi) <https://bit.ly/2MhL4gy>, 8 Temmuz 2009.
- Tok, Emel, Sevinç, Müzeyyen : “Başarılı Zekâ Kuramına Dayalı Eğitim Uygulamaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Bahar 2010, Cilt 9, sayı 32.
- Tolukan, Ersan : “Spor Tesisi Yöneticilerinin Girişimcilik Eğilimi ve Liderlik Davranış Özelliklerinin İncelenmesi”, Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Aralık 2014.

- Top, Seyfi : **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012.
- Triandis, H. C. : “Cultural intelligence in organisations”, **Group & Organisations Management**, Volume 31, Issue 1, 2006, pp.25. Aktaran Nuray Mercan, Çok kültürlü ortamlarda kültürlerarası farklılıkları yönetme sanatı: kültürel zekâ, Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2.
- Tuğrul, C. : “Duygusal Zekâ”, **Klinik Psikiyatri Dergisi**, 1, 1999, s.12–20. Aktaran Tayfun Doğan, “**Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Zekâ Düzeylerinin Depresyon Ve Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi**”, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs – 2006.
- Tunç, B. : “İşletmelerde Yaratıcılık Yenilikçilik Girişimcilik Yönetimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, 2007, s.83. Aktaran Mert Özgüner, “Girişimcilik Tipleri ve Kişilik Tipleri İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Route Educational and Social Science Journal**, Cilt 2, Sayı 1, January 2015.
- Uluç, Sait : “İnsan Zekâsının Cattell-Horn-Carroll Kuramı”, **Türkiye Klinikleri Psikoloji Özel Sayısı**, Cilt 1, Sayı 1, Türkiye Klinikleri Yayınevi, 2016.
- Uludağ, Elanur, Deveci, Gizem : “Hemşirelik Öğrencilerinin Kültürel Zekâlarının Değerlendirilmesi”, **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, 2018; Cilt 7, sayı 1.
- Uluköy, Metin, Demireli, Cemalettin : “Cinsiyetin Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 22, 2014.

- Uslu, Dilek : “Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Girişimci Kişilik Özellikleri Ve Girişimcilik Niyetinin Duygusal Zekâ Faktörlerine Göre İncelenmesi”, Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Teknolojileri Anabilim Dalı Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Eylül 2015.
- Uysal, Boratay, Güney, Semra : "Entrepreneurial Intentions of Turkish Business Students: An Exploration Using Shapero's Model", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 14, Sayı 28, 2016.
- Ülker, Çiğdem : “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sosyal Zekâ ve İletişim Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, Şubat-2016.
- Vasil'ová, Katarína : “Why Is Social Intelligence Difficult to Measure?”, **Individual and Society**, 2005, Vol. 8, No. 4.
- Vedadi, Ahmad, Bahram, Kheiri Abbasalizadeh, Mansoureh : “The Relationship Between Cultural Intelligence and Achievement: A Case Study in An Iranian Company”, **Iranian Journal Management Studies**, Volume 3, Issue 3, 2010, pp.27. Aktaran Nuray Mercan, “**Çok Kültürlü Ortamlarda Kültürel Zekânın Kültürler Arası Duyarlılık İle İlişisine Yönelik Bir Araştırma**”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Ocak 2016, Cilt 9, sayı 1.
- Venkataraman, S. : “The Distinctive Domain of Entrepreneurship Research: An Editor's Perspective”, **Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence, and Growth**, (Ed.) J. Katz and R. Brockhaus, Greenwich, CT: JAI Press, 1997, pp. 119–138. Aktaran Robert D. Hisrich, Michael P. Peters ve Dean A. Shepherd, **Entrepreneurship**, 10. Baskı, McGraw-Hill Education, New York, 2017.
- Watanabe, Susumi : “Subcontracting, Industrialization and Employment Creation”, **International Labor Review**, Volume 104, no 2, July-August 1984, pp.63. Aktaran Seyfi Top, **Girişimciliğin Keşif Süreci**, Beta Yayınları, 2. Baskı, Kasım 2012.

- Wechsler, D. : **The Measurement And Appraisal Of Adult Intelligence**, Williams & Wilkins, Baltimore, 1958, dördüncü basım, Baltimore, MD, US: Williams & Wilkins Co.
- Weis, Susanne, Süß, Heinz-Martin : "Emotional Intelligence: An International Handbook", **Social Intelligence-A Review and Critical Discussion of Measurement Concepts**, (Ed.) Ralf Schulze ve Richard D. Roberts, 2004, Hogrefe & Huber Publishers.
- Weisinger, H. : **İş Yaşamında Duygusal Zekâ**, MNS Yayınları, İstanbul, 1998, s.12. Aktaran Osman Nuri Şahin ve Şaban Uzun, "Bağımsız Denetimde Duygusal Zekâ: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı**, 2018, sayı 20.
- Welén, C. : "Emotionally Intelligent: A Qualitative Exploration of the Sub Concepts that Contextualize the Leadership Style that Comes from Emotional Intelligence", **Småland: Linnæus University**, 2010.
- Wingham, D. W. : **"Entrepreneurship Through The Ages"**, 2004, (Çevrimiçi) <http://www.crcnetbase.com/doi/abs/10.4324/9780203356821.ch3> ,(E:05.08.2011), aktaran Perihan Hazel Er, **"Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter"**, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Yanık, O., Timuroğlu, K., Naktiyok, A. : "Duyguların Girişimcilik Niyeti Üzerindeki Etkisi", **İşletme Araştırma Dergisi**, 2017, s.461-477. Aktaran Kübra Öner, "Girişimcinin Yeni Özelliği Duygusal Zekâ, Cinsiyet Algısı Ve Girişimcilik Arasındaki İlişki: Fırat Üniversitesi İibf Örneği", Yüksek Lisans Tezi, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Girişimcilik Ve Yenilik Yönetimi Anabilim Dalı**, Elazığ, 2019.
- Yelkikalan, Nazan : "Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 12, Sayı 19, 2010.

- Yelkikalan, Nazan : “21.Yüzyılda Girişimcinin Yeni Özelliği: Duygusal Zekâ”, **ÇOMÜ Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 2006, Cilt 1, Sayı 2.
- Yeşil, Salih : “21. Yüzyılın Küresel Örgütleri İçin Kültürel Zekâ”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2010.
- Yeşil, Salih : “Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zekâ”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl 11, Sayı 16, Haziran 2009.
- Yılmaz, Nihal Y. : “Başarılı Zekâ Kuramının Kuramsal Yapısı ve Eğitime Yansımaları”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 18, Sayı 31, 2016.
- Yoğurtçu, G. : “Intercultural communication and cultural intelligence in multicultural educational environment: A case on Kyrgyzstan University students”, **International Journal of Social Sciences and Education Research**, Volume 1, Issue 3, 2015, pp.953-971. Aktaran Melehat Gezer ve İbrahim Fevzi Şahin, “Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum Ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yem İle İncelenmesi”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Temmuz 2017, Yıl 22, Sayı 38.
- Yüce, Alpaslan, Meriç, Kamile : “Duygusal Zekâ İle Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi KAÜİİBFD**, Cilt, 8, Sayı 16, 2017.
- Zahra, Tabatabaei, Ahmadrza, Ojinejad , Abas, Gholtash : “The Relationship of Social Intelligence to Entrepreneurship Skills and Creativity Among Technical High School Students in Shiraz”, **Journal Of New Approach in Educational Administration**, Spring 2015, Volume 6 , Number 1 (21).

- Zampetakis, L., : “On the relationship between emotional intelligence and
Kafetsios, K., entrepreneurial attitudes and intentions”, **International**
V.D. **Journal of Entrepreneurial Behavior & Research**, Vol. 15
No. 6, 2009.
- Zhang, Z. : “The Genetic Basis Of Entrepreneurship: Effects Of Gender
And Personality”, **Organizational Behavior And Human**
Decision Processes, 110, 2009, s.94–105. Aktaran Metin
Uluköy ve Cemalettin Demireli, “Cinsiyetin Girişimcilik
Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın
Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi**
Araştırmaları Dergisi, Sayı 22, 2014.

EKLER

Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Örgütsel Davranış Bilim Dalı'nda yürütülen bir doktora tez çalışması kapsamında veri toplamak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Analiz sürecinde bireysel bir değerlendirme yapılmayacaktır. Bu nedenle isim belirtilmesine gerek yoktur. Çalışmada toplanan veriler sadece bilimsel amaçla kullanılacak olup, başka kişi veya kurumlarla paylaşılmayacaktır. Lütfen ifadeleri okuyup, sizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz karşılığı işaretleyerek anketi cevaplayınız. Zaman ayırarak bu araştırmaya katıldığınız için çok teşekkür ederiz.

DUYGUSAL ZEKÂ	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Diğerleri ile kendi sorunlarımla ilgili ne zaman konuşmam gerektiğini bilirim.					
2. Zorluklarla karşılaştıklarımda daha önce benzer durumlarda nasıl başa çıktığımı düşünürüm.					
3. Girdiğim bir çok çalışmada sonunda başarılı olacağımı düşünürüm.					
4. Çevremdekiler beni güvenilir bulur.					
5. Diğerlerinin beden dilini anlamakta zorlanırım.					
6. Yaşamımdaki bazı olaylar neyin önemli olup olmadığını tekrar düşünmemi neden olur.					
7. Ruh halim değiştiğinde yeni fırsatlar görürüm.					
8. Duygular yaşamı değerli kılan şeylerden biridir.					
9. Duygularımın yaşarken nedenlerinin farkında olurum.					
10. Yaşamda iyi şeyler olacağını düşünürüm.					
11. Duygularımı başkaları ile paylaşmaktan keyif alırım.					
12. Olumlu bir duygu yaşadığımda bunun uzun sürmesi için ne yapmam gerektiğini bilirim.					
13. Başkalarının keyif aldığı organizasyonlar düzenlerim.					
14. Beni mutlu edecek faaliyetleri ararım.					
15. Diğerlerine gönderdiğim sözel olmayan mesajların farkındayım.					
16. Kendimi diğerlerinde iyi bir izlenim oluşturabilecek şekilde yansıtırım.					
17. İyi bir ruh halindeyken sorunlarla kolaylıkla başa çıkabilirim.					

18. Yüz ifadelerini gözlemleyerek diğerlerinin yaşadıkları duyguları anlayabilirim.					
DUYGUSAL ZEKÂ	Kesimkie Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
19. Duygularımın neden değiştiğini bilirim.					
20. İyi bir ruh halindeyken yeni fikirler oluşturabilirim.					
21. Duygularımı kontrol edebilirim.					
22. Duygularımı yaşarken nedenlerinin farkında olurum.					
23. Üstlendiğim görevlerde başarılı olacağımı düşünerek kendimi motive edebilirim.					
24. Başkaları iyi bir şey yaptığında övgüde bulunurum.					
25. Başkalarının gönderdiği sözel olmayan mesajların farkında varırım.					
26. Başkası hayatındaki önemli bir olaydan bahsederken sanki o olayı kendim yaşamış gibi hissedirim.					
27. Duygularımda değişim hissettiğimde yeni fikirler oluşturabilirim.					
28. Bir zorlukla karşılaştığımda başarısız olacağımı düşünerek pes ederim.					
29. Diğerlerine sadece bakarak ne hissettiklerini anlayabilirim.					
30. Keyifsiz olanlara daha iyi hissetmeleri için yardımcı olurum.					
31. Zorluklarla baş edebilmek için iyi bir ruh halinde olmaya gayret ederim.					
32. Başkalarının konuşmasındaki ses tonundan nasıl hissettiğini söyleyebilirim.					
33. Başkalarının neden o şekilde hissettiğini anlamakta zorlanırım.					

SOSYAL ZEKÂ	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Başkalarının davranışlarını önceden tahmin edebilirim.					
2. Davranışlarımın başkaları üzerinde nasıl duygular yaratacağını bilirim.					
3. Başkalarının hislerini anlayabilirim.					
4. Başkalarının arzu ve isteklerini tahmin edebilirim.					
5. Onlarla konuşmadan önce başkalarının neyi başarmaya çalıştığını anlayabilirim.					
6. Başkalarının onlara karşı davranışlarıma nasıl tepkiler verebileceklerini önceden bilebilirim.					
7. Başkalarının yüz ifadesi, beden dili gibi faktörlerinden aslında ne söylemek istediklerini anlayabilirim.					
8. Çevremdeki önceden tanımadığım insanlarla ilişkin kararsızlık hissederim.					
9. Sosyal ortamlara kolaylıkla uyum sağlarım.					
10. Yeni ortamlara girip insanlarla tanışmakta zorluk çekmem.					
11. Başkaları ile anlaşmakta zor zamanlar geçirdiğim oldu.					
12. Diğerlerini gerçek anlamda tanımak benim uzun zamanımı alır.					
13. Yeni insanlarla arkadaşlık kurmak konusunda başarılıyım.					
14. İnsanlarla birlikteyken sohbet konuları bulmakta zorlanırım.					
15. Başkalarının kararını anlamakta zorluk çekerim.					
16. İnsanlar davranışları ile beni şaşırtır.					
17. Başkaları nedenini açıklamama fırsat vermeden bana kızabilir.					
18. İnsanlar kendi düşüncelerimi söylediğimde bana öfkelenebilir.					
19. İnsanları anlaşılmaz bulurum.					
20. Başkalarını farkında olmadan incitebilirim.					
21. İnsanların yaptığı davranışlar karşısındaki tepkileri beni şaşırtır.					

KÜLTÜREL ZEKÂ	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Farklı kültürlerden insanlarla etkileşim kurarken kültürel bilgimin farkındayım.					
2. Kendi kültürüme yabancı insanlarla iletişim kurarken kültürel bilgimi uyumlaştırabilirim.					
3. Kültürler arası etkileşimlerde sahip olduğum kültürel bilginin farkındayım.					
4. Farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurarken kültürel bilgilerimin doğruluğunu test ederim.					
5. Diğer kültürlerin yasal ve ekonomik sistem ve kurallarını bilirim.					
6. Diğer kültürlere ait dillerin (kelime, gramer vs.) kurallarını bilirim.					
7. Diğer kültürlerin kültürel değer ve inanç sistemlerini bilirim.					
8. Diğer kültürlerin aile yapılarını bilirim.					
9. Diğer kültürlere ait sanat eserlerini bilirim.					
10. Diğer kültürlerin sözel olmayan iletişim kural ve yapılarını bilirim.					
11. Diğer kültürlerden insanlarla etkileşim kurmaktan keyif alırım.					
12. Yabancı bir kültürde o ülkenin vatandaşları ile sosyalleşme konusunda kendime güvenirim.					
13. Diğer bir kültüre uyumlaşma konusunda yaşanabilecek stresle baş edebilirim.					
14. Yabancı kültürler içinde yaşamaktan keyif alırım.					
15. Farklı bir kültürün alışveriş alışkanlıklarına uyum sağlama konusunda kendime güvenirim.					
16. Kültürler arası bir etkileşimde sözel ifadelerimi (aksanım, ses tonum vb.) uyumlaştırabilirim.					
17. Farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurarken gerektiğinde sessiz kalmasını bilirim.					
18. Kültürler arası iletişim için gerektiğinde konuşma hızımı durumun gereklerine uydurabilirim.					
19. Kültürler arası iletişim için gerektiğinde sözel olmayan davranışlarımı (ifade, beden dili, vb.) değiştirebilirim.					
20. Kültürler arası iletişim için gerektiğinde yüz ifademi durumun gereklerine uydurabilirim.					

1. Cinsiyetiniz? ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Yaşınız? _____
3. Medeni durumunuz? ☐ Bekar ☐ Evli
4. Herhangi bir iş deneyiminiz var mı?
Hayır ☐ Evet ☐
5. Cevabınız "Evet" ise kaç senedir çalışmaktasınız? _____
6. Girişimcilik ile ilgili ders/kurs, vb. aldınız mı? ☐ Evet ☐
Hayır
7. Daha önceden bir girişimcilik deneyiminiz oldu mu? ☐ Evet ☐
Hayır
8. Evet, ise hala devam etmekte misiniz? ☐ Evet ☐
Hayır
9. Okuduğunuz bölüm? ☐ Mühendislik ☐
İİBF ☐ Hukuk ☐ Fen, Edebiyat ☐
Eczacılık ☐ Diğer
10. Ailenizde girişimci var mı? ☐ Evet ☐ Hayır
11. Aylık geliriniz? ☐ 500 TL ve altı
☐ 501-1000 TL arası
☐ 1.001-1.500 TL arası
☐ 1.501 TL ve üzeri
12. Ebeveynlerinizin aylık gelir durumu? ☐ 5.000 TL ve altı
☐ 5.001-10.000 TL arası
☐ 10.001-20.000 TL arası
☐ 20.001 TL ve üzeri

ÖZGEÇMİŞ

Ege Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Fakültesi Makine Mühendisliğinden mezun olmasını takiben İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı bölümünü bitirmiştir. Eğitimine George Washington University International Relations M.A. programına katılarak devam etmiştir.

Çalışma hayatına ülkemizde başlamış uzun süre ABD’de devam etmiş ülkemize döndükten sonra çeşitli firmalarda tepe yöneticisi olarak sürdürmüştür. Son yıllarda ülkemiz gençlerine gerek aldığı eğitim ve gerekse yurtiçi-yurtdışı iş deneyimlerinden edindiği birikimlerini aktararak onlara yardımcı olabilmek amacıyla değişik üniversitelerde ders ve konferanslar vermektedir.

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Örgütsel Davranış doktora programına 2017 yeniden başlamıştır.